

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

PATOLOJİK ENDİŞENİN YORDANMASINDA
ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI, KİŞİLİK
ÖZELLİKLERİ, ÜSTBİLİŞLER VE BELİRSİZLİĞE
TAHAMMÜLSÜZLÜK ARASINDAKİ
İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Duygu UZUN

Danışman

Doç. Dr. Advije Esin YILMAZ SAMANCI

İZMİR – 2019

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Duygu UZUN
Öğrenci No : 2015800988
Tez Başlığı : Patolojik endişenin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik Özellikleri, Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahmmülsüzlük Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi
Savunma Tarihi : 17/07/2019
Danışmanı : Doç.Dr. Advıye Esin YILMAZ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç.Dr. Advıye Esin YILMAZ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Orçun YORULMAZ	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Dr.Öğr.Üyesi Yasemin Meral ÖĞÜTÇÜ	- İzmir Ekonomi Üniversitesi	

Duygu UZUN tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği / oy çokluğu () ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Patolojik Endişenin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik Özellikleri, Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

05.08/2019

Duygu UZUN

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Patolojik Endişenin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları,
Kişilik Özellikleri, Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük
Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi
Duygu UZUN

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Programı

Bu araştırmanın temel amacı, psikopatolojiler için genel yatkınlık faktörleri olarak kabul edilen algılanan ebeveyn tutumları ve kişilik özellikleri ile patolojik endişe arasındaki ilişkiyi, farklı kuramsal yaklaşımları temsilen endişeye özel yatkınlık faktörleri olarak önerilen üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolü çerçevesinde incelemektir. Bu doğrultuda, 303 kadın ve 126 erkek üniversite öğrencisine Demografik Bilgi Formu, Penn Eyalet Endişe Ölçeği, Üstbilişler Ölçeği-30, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu ve Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği uygulanmıştır. Araştırmanın temel hipotezlerinin test edilmesi için Bootstrapping yöntemi ile paralel çoklu aracılık analizleri yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, anne reddedicilik ve anne/baba aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumları patolojik endişeyi yordamaktadır. Nörotisizm, sorumluluk, olumsuz değerlik, dışa dönüklük ve gelişime açıklık kişilik özellikleri de patolojik endişenin anlamlı birer yordayıcısıdır. Ayrıca gerek algılanan ebeveyn tutumları gerekse kişilik özellikleri uyumsuz üstbilişsel süreçleri ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü doğrudan yordamaktadır. Öte yandan olumlu üstbilişsel inançların, olumsuz üstbilişsel inançların, düşünceleri kontrol ihtiyacının ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi doğrudan yordadığı belirlenmiştir. Aracılık analizleri, algılanan reddedicilik ve aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumlarının olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireysel dolaylı

etkisi aracılığıyla patolojik endişeyi yordadığını göstermiştir. Nörotisizm, olumsuz değerlik ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin ise olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireysel dolaylı etkisi aracılığıyla patolojik endişeyi yordadığı görülmektedir. Özetle, araştırma sonuçları algılanan ebeveyn tutumlarının ve kişilik özelliklerinin genel ve birincil-düzey; üstbilişsel yaklaşım ve belirsizliğe tahammülsüzlük yaklaşımlarının temel kavramlarının her ikisinin de bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olarak patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde önemli rol oynayabileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Patolojik Endişe, Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik Özellikleri, Üstbilişler, Belirsizliğe Tahammülsüzlük

ABSTRACT
Master's Thesis

**An Examination of the Relationships Between Perceived Parental Attitudes,
Personality Traits, Metacognitions and Intolerance of Uncertainty
As the Predictors of Pathological Worry**
Duygu UZUN

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Psychology
Psychology Program

The main purpose of this study is to examine the relationship of perceived parental attitudes and personality traits, which are accepted as general vulnerability factors for psychopathologies, with pathological worry in the framework of the mediating role of metacognitions and intolerance of uncertainty, which are proposed to be specific vulnerability factors to worry as representing different theoretical perspectives. For this purpose; the Demographic Information Form, Penn State Worry Questionnaire, Metacognitions Questionnaire-30, Intolerance of Uncertainty Scale, Short-Egna Minnen Barndoms Uppfostran and Basic Personality Traits Inventory were administered to 303 female and 126 male university students. Parallel multiple mediation analyses with Bootstrapping method were used to test the main hypotheses of the study. Results indicated that mother's rejection and parental overprotection predicted pathological worry. Neuroticism, conscientiousness, negative valence, extraversion and openness to experience were also significant predictors of pathological worry. Both perceived parental attitudes and personality traits directly predicted maladaptive metacognitions and intolerance of uncertainty. Positive and negative metacognitive beliefs, need to control thoughts and intolerance of uncertainty directly predicted pathological worry, as well. Mediation analyses revealed that parental rejection and overprotection predicted pathological worry through the specific indirect effects of negative metacognitive beliefs, need to control thoughts and intolerance of uncertainty.

Neuroticism, negative valence and extraversion predicted pathological worry through the specific indirect effects of negative metacognitive beliefs, need to control thoughts and intolerance of uncertainty. In summary, results implied that perceived parental attitudes and personality traits as general/higher-order vulnerability factors; metacognitions and intolerance of uncertainty as specific/second-order vulnerability factors may play an important role in the development and maintenance of pathological worry.

Keywords: Pathological Worry, Perceived Parental Attitudes, Personality Traits, Metacognitions, Intolerance of Uncertainty

**PATOLOJİK ENDİŞENİN YORDANMASINDA
ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI, KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ,
ÜSTBİLİŞLER VE BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xiii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
EKLER LİSTESİ	xviii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

**ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN TANIMLANMASI VE
KAVRAMSALLAŞTIRILMASI**

1.1. PATOLOJİK ENDİŞE	7
1.1.1. Normal ve Patolojik Endişe	7
1.1.2. Yaygın Kaygı Bozukluğu ve Patolojik Endişe	9
1.1.3. Yaygın Kaygı Bozukluğunu Açıklayan Çeşitli Kuramsal Yaklaşımlar	12
1.2. BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK	13
1.2.1. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Kavramının Tanımlanması	13
1.2.2. Yaygın Kaygı Bozukluğunun Belirsizliğe Tahammülsüzlük Modeli	15
1.2.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişki	17

1.3. ÜSTBİLİŞ	20
1.3.1. Üstbilişsel Yaklaşımın Gelişim Süreci	20
1.3.2. Üstbiliş Kavramının Tanımlanması	21
1.3.3. Psikolojik Bozuklukların Üstbilişsel Modeli	23
1.3.3.1. Benliği-Düzenleyici Yürütücü İşlevler	23
1.3.3.2. Bilişsel Dikkat Sendromu	24
1.3.4. Yaygın Kaygı Bozukluğunun Üstbilişsel Modeli	24
1.3.5. Üstbilişlerin Patolojik Endişe ile İlişkisi	27
1.3.6. Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün ve Üstbilişlerin Patolojik Endişenin Yordanmasındaki Rolü	31
1.4. ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI	34
1.4.1. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Tanımlanması	34
1.4.2. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe	35
1.4.3. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe İlişkisinde Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Rolü	39
1.5. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ	41
1.5.1. Kişilik Özelliklerinin Tanımlanması	41
1.5.2. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişki	44
1.5.3. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe İlişkisinde Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Rolü	48
1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ	52
1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	55

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. ÖRNEKLEM	57
2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	58
2.2.1. Demografik Bilgi Formu	59
2.2.2. Penn Eyalet Endişe Ölçeği	59
2.2.3. Üstbilişler Ölçeği-30	60
2.2.4. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	61

2.2.5. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu	62
2.2.6. Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği	64
2.3. İŞLEM	65
2.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZLER	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. BETİMLEYİCİ ANALİZLER	67
3.1.1. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Cinsiyet Grubu Karşılaştırmaları	67
3.2. KORELASYON ANALİZLERİ	72
3.2.1. Demografik Değişkenler ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler	72
3.2.2. Algılanan Ebeveyn Tutumları, Üstbilişler, Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler	73
3.2.3. Kişilik Özellikleri, Üstbilişler, Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler	74
3.2.4. Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler	75
3.3. ARACILIK ANALİZLERİ	78
3.3.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Analizler	83
3.3.1.1. Algılanan Anne Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	84
3.3.1.2. Algılanan Anne Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	87
3.3.1.3. Algılanan Anne Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	90

3.3.1.4. Algılanan Baba Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	92
3.3.1.5. Algılanan Baba Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	95
3.3.1.6. Algılanan Baba Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	99
3.3.2. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Analizler	105
3.3.2.1. Dışadönüklük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	105
3.3.2.2. Sorumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	108
3.3.2.3. Uyumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	111
3.3.2.4. Nörotisizm ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	113
3.3.2.5. Gelişime Açıklık ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	116
3.3.2.6. Olumsuz Değerlik ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	119

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

4.1. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNE İLİŞKİN CİNSİYET GRUBU KARŞILAŞTIRMALARI	126
4.2. ÜSTBİLİŞLERİN VE BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜN ARACILIK İLİŞKİSİNİN İNCELENDİĞİ ANALİZLER	130

4.2.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe İlişkisinde Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	131
4.2.2. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	139
4.2.3. Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Bireysel Katkılarının Değerlendirilmesi	143
4.3. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	145
4.4. ARAŞTIRMANIN GÜÇLÜ YÖNLERİ VE SINIRLILIKLARI	149
4.5. KLİNİK DOĞURGULAR	151
SONUÇ	153
KAYNAKÇA	155
EKLER	

KISALTMALAR

BDS	Bilişsel Dikkat Sendromu
B-DYİ	Benliği-Düzenleyici Yürütücü İşlevler
BTÖ	Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği
DSM	Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı
GA	Güven Aralığı
KAET-Ç	Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumların Ölçeği-Çocuk Formu
MDB	Majör Depresif Bozukluk
OKB	Obsesif Kompulsif Bozukluk
PEEÖ	Penn Eyalet Endişe Ölçeği
SH	Standart Hata
S-REF	Sel-Regulatory Executive Functions
SS	Standart Sapma
TKKÖ	Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği
ÜBÖ	Üstbilişler Ölçeği-30
YKB	Yaygın Kaygı Bozukluğu

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Yaygın Kaygı Bozukluğunun DSM-5 Tanı Kriterleri	s. 10
Tablo 2: Örneklemin Demografik Özellikleri	s. 58
Tablo 3: Araştırma Değişkenlerine İlişkin Ortalamalar (Standart Sapmalar) ve Cinsiyete Göre Ortalamalar Arası Farklılıklar	s. 70
Tablo 4: Demografik Değişkenler ve Patolojik Endişe Arasındaki Korelasyon Katsayıları	s. 72
Tablo 5: Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları	s. 76
Tablo 6: Algılanan Anne Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 86
Tablo 7: Algılanan Anne Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 89
Tablo 8: Algılanan Anne Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 92
Tablo 9: Algılanan Baba Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 95
Tablo 10: Algılanan Baba Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 98
Tablo 11: Algılanan Baba Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 101
Tablo 12: Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Üzerindeki Doğrudan Etkisi	s. 102
Tablo 13: Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Patolojik Endişe Üzerindeki Doğrudan Etkisi	s. 103

Tablo 14: Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 104
Tablo 15: Dışadönüklük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 108
Tablo 16: Sorumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 111
Tablo 17: Uyumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 113
Tablo 18: Nörotisizm ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 116
Tablo 19: Gelişime Açıklık ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 119
Tablo 20: Olumsuz Değerlik ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 122
Tablo 21: Kişilik Özelliklerinin Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Üzerindeki Doğrudan Etkisi	s. 123
Tablo 22: Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Patolojik Endişe Üzerindeki Doğrudan Etkisi	s. 124
Tablo 23: Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü	s. 125

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1:** Yaygın Kaygı Bozukluğunun Belirsizliğe Tahammülsüzlük Modeli s. 16
- Şekil 2:** Yaygın Kaygı Bozukluğunun Üstbilişsel Modeli s. 26
- Şekil 3:** k Tane Aracı Değişkeni Olan Paralel Çoklu Aracılık Modeli s. 80
- Şekil 4:** Algılanan Anne Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe
Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe
Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan
Regresyon Katsayıları s. 85
- Şekil 5:** Algılanan Anne Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe
Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe
Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan
Regresyon Katsayıları s. 88
- Şekil 6:** Algılanan Anne Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe
Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe
Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan
Regresyon Katsayıları s. 91
- Şekil 7:** Algılanan Baba Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe
Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe
Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan
Regresyon Katsayıları s. 93
- Şekil 8:** Algılanan Baba Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe
Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe
Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan
Regresyon Katsayıları s. 96
- Şekil 9:** Algılanan Baba Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe
Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe
Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan
Regresyon Katsayıları s. 100
- Şekil 10:** Dışadönüklük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin
ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize
Olmayan Regresyon Katsayıları s. 106

- Şekil 11:** Sorumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları s. 110
- Şekil 12:** Uyumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları s. 112
- Şekil 13:** Nörotisizm ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları s. 114
- Şekil 14:** Gelişime Açıklık ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları s. 118
- Şekil 15:** Olumsuz Değerlik ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları s. 121

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Demografik Bilgi Formu	ek s.1
Ek 2: Penn Eyalet Endişe Ölçeği	ek s.2
Ek 3: Üstbilişler Ölçeği-30	ek s.3
Ek 4: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	ek s.5
Ek 5: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu	ek s.7
Ek 6: Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği	ek s.11
Ek 7: Etik Kurul Onay Formu	ek s.12
Ek 8: Bilgilendirilmiş Onam Formu	ek s.13

GİRİŞ

Endişe, günlük hayatta yaygın olarak karşımıza çıkan bir kavramdır (Craske, Rapee, Jackel ve Barlow, 1989: 401). Bireysel olarak endişeyi deneyimlediğimiz gibi çevremizdeki hemen her insanın hayatının bir döneminde endişelerinden bahsettiğine de tanıklık ederiz. Yaş, cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum fark etmeksizin her insan zaman zaman zaman endişelenir (Mathews, 1990: 455). Endişe, sürekli kötü bir şey olacağıyla ilgili ve tekrarlı olarak istenmeden bilince gelen girici (intrusive) düşünceler (örn. Ya kötü bir şey olursa?) olarak tanımlanır (Hirsch ve Mathews, 2012: 636). Ağırlıklı olarak sözel olan endişenin içeriği gelecekte olabilecek olumsuz olaylara yöneliktir ve dolayısıyla endişe şimdi veya geçmiş yerine gelecek odaklıdır (Borkovec, 1994: 16; Borkovec ve diğerleri, 1983: 13-15; Geronimi ve Woodruff-Borden, 2015: 315). Olası tehditlerden kaçınmaya ve güvenliği sağlamaya katkı sağlayan endişe bilişsel olarak işlevsel, zararsız ve normaldir (Borkovec ve Roemer, 1995: 28). Ancak endişelenmeye ayrılan zaman arttıkça ve endişe temaları yaygınlaştıkça, endişenin işlevsel yönü azalmaya başlamakta ve patolojik endişe ortaya çıkmaktadır (Craske, Rapee, Jackel ve Barlow, 1989: 402). Yaygın kaygı bozukluğu (YKB) çeşitli olaylar ya da durumlarla ilgili olarak aşırı kaygı ve endişenin görüldüğü bir kaygı bozukluğudur (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2014: 282). YKB'nin bilişsel ve en temel özelliği patolojik endişedir (Clark ve Beck, 2010: 395). Patolojik endişenin etiyolojisinde algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük başta olmak üzere pek çok faktör önemli rol oynamaktadır. Alanyazında, bu faktörlerin her biri patolojik endişe için yatkınlık faktörü olarak ele alınmaktadır (Kertz ve Woodruff-Borden, 2011: 175-180; Solarz ve Janowski, 2013: 104).

Algılanan ebeveyn tutumları, çocukların anne ve babalarının yetiştirme biçimlerine ve tutumlarına yönelik algılarından oluşmaktadır. Aşırı koruyuculuk, reddedicilik ve duygusal sıcaklık olmak üzere üç temel algılanan ebeveyn tutumu vardır (Arrindell ve diğerleri, 1999: 613-628). Algılanan ebeveyn tutumları, üstbilişlere ve belirsizliğe tahammülsüzlüğe kıyasla, patolojik endişe için gelişimsel olarak daha temel bir yatkınlık faktörüdür (Cartwright-Hatton, 2006: 89-90). Bununla birlikte, pek çok psikolojik bozukluğun etiyolojisinde etkili olduğundan patolojik endişe için genel yatkınlık faktörü olarak tanımlanmaktadır (Bourgeois ve

Brown, 2015: 532). Bir diğerk yandan algılanan ebeveyn tutumları, ebeveynlik ve ebeveynlerin sahip oldukları yetiştirme biçimleri ile ilişkili olduğu için çevresel bir yatkınlık faktörü olarak ele alınmaktadır (Beesdo, Pine, Lieb ve Wittchen, 2010: 49; Beesdo-Baum ve Knappe, 2012: 470; Rapee, 2001: 491). Uluslararası alanyazında algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişeyi ve YKB'yi yordayıcılığını inceleyen pek çok araştırma bulunmaktadır (örn. Brown ve Whiteside, 2008: 268-269; Mousavi, Low ve Hashim, 2016: 2106). Araştırmalar, algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişe için genel ve çevresel bir yatkınlık faktörü olduğu görüşünü desteklemektedir (örn. Long, Aggen, Gardner ve Kendler, 2015: 1572-1575; Nordahl, Wells, Olsson ve Bjerkeset, 2010: 855-856). Ülkemiz alanyazınında ise algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişe ile ilişkisini inceleyen sınırlı sayıda araştırma (Görgü, 2014: 64-68; Safrancı, 2015: 113-133) bulunmakta ve daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Kişilik özellikleri, farklı zaman ve durumlarda tutarlı olarak ortaya çıkan bilişsel, güdüsel, duygusal ve davranışsal süreçleri tanımlayan temel özelliklerdir (Burger, 2011: 4; Millon, Grossman, Millon, Meagher ve Ramnath, 2004: 59). Kişilik özelliklerinin tanımlanmasına yönelik öne sürülen modellerden biri beş faktör modelidir (McCrae ve Costa, 2008: 159-160). Beş faktör modelinde tanımlanan temel kişilik özellikleri dışa dönüklük, sorumluluk, uyumluluk, nörotisizm ve gelişime açıklıktır (Burger, 2001: 159). Kişilik özellikleriyle ilgili yapılan çeşitli araştırmalarda, olumsuz değerlik adı verilen bir temel kişilik özelliğinin daha olduğu belirlenmiştir (örn. Gençöz ve Öncül, 2012: 194-216). Algılanan ebeveyn tutumları gibi kişilik özellikleri de gelişimsel olarak üstbilişleri ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü öncelediği ve pek çok psikolojik bozukluğun etiolojisinde rol oynadığı için patolojik endişe için genel yatkınlık faktörüdür. Yatkınlık faktörlerini hiyerarşik olarak sınıflandıran yaklaşımlar ise kişilik özelliklerini patolojik endişe için birincil-düzey yatkınlık faktörü olarak ele almaktadır (Kotov, Gamez, Schmidt ve Watson, 2010: 770; McEvoy ve Mahoney, 2013: 217; Merino, Senra ve Ferreira, 2016: 2-3). Bu bağlamda, kişilik özellikleri patolojik endişenin etiolojisinde hem genel hem de birincil-düzey yatkınlık faktörü olarak tanımlanmaktadır (Sexton, Norton, Walker ve Norton, 2003: 82-83; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 284-285). Alanyazında, kişilik

özelliklerini patolojik endişe için genetik ve biyolojik yatkınlık faktörü olarak ele alan yaklaşımlar da bulunmaktadır (Beesdo-Baum ve Knappe, 2012: 469; Bourgeois ve Brown, 2015: 532; Merikangas, 2005: 658). Uluslararası alanyazında yapılan araştırmalar kişilik özelliklerinden özellikle nörotisizme odaklanmakta ve araştırmalardan elde edilen bulgular kişilik özelliklerinin patolojik endişenin etiolojisinde genel ve birincil-düzye yatkınlık faktörü olduğunu desteklemektedir (örn. Ragozzino ve Kelly, 2011: 793-794; Muris, Roelofs, Rassin, Franken ve Mayer, 2005: 1108-1110). Ülkemizde ise kişilik özellikleri ve YKB arasındaki ilişkileri inceleyen yalnızca bir araştırma (Gül, Şimşek ve İnanır, 2014: 610-611) bulunmaktadır. Bu açıdan kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların yapılması önem taşımaktadır.

YKB ile ilgili kuramsal yaklaşımlardan biri üstbilişsel yaklaşımdır. Üstbilişsel yaklaşım düşünce içeriğinden çok düşünce süreçlerine odaklanmanın önemine dikkat çekmektedir (Wells, 2000: 3-6). Üstbilişsel yaklaşıma göre psikolojik bozuklukların gelişmesinde olumsuz düşünceler ve inançlar değil; nasıl düşündüğümüz, duygularımızı ve düşüncelerimizi nasıl kontrol edebildiğimiz, başka bir ifadeyle üstbilişler önemli rol oynamaktadır (Papageorgiou ve Wells, 1999: 157; Wells ve Purdon, 1999: 72). Üstbiliş, kişinin kendi bilişsel süreçleri hakkındaki bilgisini ve zihinsel süreçleri ile ilgili düşünmesini içermekte ve biliş hakkında biliş olarak tanımlanmaktadır (Wells, 1995: 302-303). Olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve bilişsel farkındalık olmak üzere beş temel üstbilişsel faktör vardır. YKB'nin üstbilişsel modeline göre patolojik endişe, endişe ile ilgili olumsuz düşünce süreçlerinin ortaya çıkmasıyla gelişmektedir (Wells, 2009: 92). YKB ile ilgili öne sürülen yaklaşımlardan bir diğeri belirsizliğe tahammülsüzlük modelidir (Dugas, Gagnon, Ladouceur ve Freeston, 1998: 215). YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük modeline göre patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde belirsizliğe tahammülsüzlük önemli rol oynamaktadır. Belirsizliğe tahammülsüzlük, belirsiz ya da birden fazla anlama gelen durumlar karşısında olumsuz tepki verme eğilimidir (Carleton, Sharpe ve Asmundson, 2007: 2308). Modele göre belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi fazla olan kişiler patolojik endişeye daha yatkın olmaktadır (Behar, DiMarco, Hekler, Mohlman ve Staples, 2009: 1014).

Algılanan ebeveyn tutumları ve kişilik özelliklerine benzer şekilde, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük faktörleri de patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde önemli birer yatkınlık faktörüdür (Kertz ve Woodruff-Borden, 2011: 175-180). Üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük, özellikle belirli psikopatolojilerle ilişkilendirilen ve YKB gibi bazı bozuklukların diğer bozukluklardan ayırt edilmesinde rol oynadığı belirlenen faktörler oldukları için alanyazında patolojik endişe için bozukluğa özel (spesifik) yatkınlık faktörleri olarak ele alınmaktadır (Sexton, Norton, Walker ve Norton, 2003: 82-83; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 284-285). Bir diğer yandan, yatkınlık faktörlerini hiyerarşik olarak sınıflandıran yaklaşımlar üstbilişleri ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü patolojik endişe için ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olarak tanımlamaktadır (McEvoy ve Mahoney, 2013: 217; Norton ve Mehta, 2007: 241).

Uluslararası alanyazında üstbilişsel faktörlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe ile ilişkisini inceleyen pek çok araştırma vardır. Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular üstbilişlerin patolojik endişeyi yordadığını ve patolojik endişe için önemli bir yatkınlık faktörü olduğunu göstermektedir (örn. Penney, Mazmanian ve Rudanycz, 2013: 37; Pretorius, Walker ve Esterhuyse, 2015: 240-244; Ruscio ve Borkovec, 2004: 1469-1482). Benzer şekilde ilgili alanyazında yapılan pek çok araştırma, belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe için önemli bir yatkınlık faktörü olduğunu desteklemektedir (örn. Dugas, Gosselin ve Ladouceur, 2001: 555; Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 840; Gentes ve Ruscio, 2011: 929). Ülkemiz alanyazınında ise üstbilişsel yaklaşıma son yıllarda önem verilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda, ülkemizde üstbilişler ve patolojik endişe ile ilgili çok az sayıda araştırma (örn. Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 435; Safrancı, 2010: 62-67) bulunmaktadır. Ancak, ülkemizde patolojik endişe için önemli yatkınlık faktörü olan belirsizliğe tahammülsüzlükle ilgili bir araştırma olmaması dikkat çekmektedir.

Yatkınlık faktörlerinin patolojik endişenin etiyolojisine doğrudan ve çeşitli faktörler aracılığıyla dolaylı olarak nasıl bir katkı sağladığının belirlenmesinin önemli olduğu öne sürülmekte ve birden fazla yatkınlık faktörünü içeren kapsamlı modeller önerilmektedir (Kertz ve Woodruff-Burden, 2011: 182). Bu doğrultuda son

yıllarda, genel ve çevresel yatkınlık faktörü olan algılanan ebeveyn tutumları ile bozukluğa özel ve ikincil düzey yatkınlık faktörleri olan üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Bir diğer yandan, genel ve birincil-düzey yatkınlık faktörü olan kişilik özellikleri ile bozukluğa özel ve ikincil düzey yatkınlık faktörleri olan üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar da yapılmaktadır. Araştırmaların sayısı henüz sınırlı olsa da elde edilen bulgulara göre, algılanan ebeveyn tutumları ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye üstbilişler (örn. Spada, Caselli, Manfredi, Rebecchi, Rovetto, Ruggiero, Nikcevic ve Sassaroli, 2012: 287-296) ve belirsizliğe tahammülsüzlük (Zlomke ve Young, 2009: 670-679) aracılık etmektedir. Benzer şekilde kişilik özellikleri ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye üstbilişlerin (örn. Sugiura, 2017: 1624-1626) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün (örn. McEvoy ve Mahoney, 2012: 539-540) aracılık ettiği bulgusu elde edilmektedir. Ülkemiz alanyazınında ise patolojik endişe için önemli yatkınlık faktörlerinden yalnızca algılanan ebeveyn tutumlarını ve üstbilişleri birlikte ele alan bir araştırma (Görgü, 2014: 64-68) bulunmaktadır. Bu noktada, gerek uluslararası alanyazın gerekse ülkemiz alanyazını açısından algılanan ebeveyn tutumlarının, kişilik özelliklerinin, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişenin gelişmesindeki rolünü bir arada inceleyen daha fazla araştırma yapılması önem taşımaktadır.

Yatkınlık faktörlerinin patolojik endişeye nasıl bir katkı sağladığını inceleyen bazı araştırmalarda, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi yordayıcılıkları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı değerlendirilmektedir. Bu araştırmalarda üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün her ikisinin de patolojik endişeyi yordadığına, yalnızca üstbilişsel inançların veya yalnızca belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi yordadığına ilişkin farklı bulgular elde edilmektedir (örn. Khawaja ve Chapman, 2007: 28-29; Sugiura, 2007: 1625-1626; Tan, Moulding, Nedeljkovic ve Kyrios, 2010: 87-88). Her iki modelin de patolojik endişeyi yordayıcılığını inceleyen daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemiz alanyazınında ise YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük ve üstbilişsel modellerinin patolojik endişeyi yordayıcılıkları açısından karşılaştırıldığı bir araştırma bulunmamaktadır.

Sonuç olarak, algılanan ebeveyn tutumlarının, kişilik özelliklerinin, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde oynadığı rolün belirlenmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, bu araştırmada patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde etkili olan yatkınlık faktörlerinden algılanan ebeveyn tutumları genel ve çevresel yatkınlık faktörü; kişilik özellikleri genel ve birincil-düzey yatkınlık faktörü olarak ele alınacaktır. Üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük ise patolojik endişe için bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olarak araştırmada yer alacaktır. Böylece algılanan ebeveyn tutumlarının ve kişilik özelliklerinin patolojik endişeyi yordayıcılığının, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolleri bağlamında incelenmesi amaçlanmaktadır. YKB'nin etiolojisinde ön plana çıkmış olan bu yatkınlık faktörlerini biraraya getiren kapsamlı doğası nedeniyle, araştırmadan elde edilecek bulguların hem uluslararası alanyazına hem de ülkemiz alanyazınına önemli katkılar sağlaması hedeflenmektedir. Bu araştırma ile özellikle ülkemizde ilk kez algılanan ebeveyn tutumları ve belirsizliğe tahammülsüzlük, kişilik özellikleri ve üstbilişler, kişilik özellikleri ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri birlikte incelenmiş olacaktır. Araştırmayı ülkemiz alanyazınında özgün kılan bir diğer nokta, belirsizliğe tahammülsüzlük ve üstbilişsel faktörlerin patolojik endişenin yordanmasına yaptığı bireysel katkıların ilk defa karşılaştırılacak olmasıdır.

Bundan sonraki bölümde araştırma değişkenlerinin tanımlanması ve kavramsallaştırılması ile ilgili alanyazına yer verilecektir. Alanyazın akışında öncelikle YKB'yi açıklayan kuramsal bakış açıları ve modellerden bahsedilecektir. Böylece patolojik endişe için yatkınlık faktörlerinden öncelikle bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olan belirsizliğe tahammülsüzlük ve üstbilişlere, daha sonra genel ve çevresel yatkınlık faktörü olan algılanan ebeveyn tutumlarına ve genel ve birincil-düzey yatkınlık faktörü olan kişilik özelliklerine yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNİN TANIMLANMASI VE KAVRAMSALLAŞTIRILMASI

1.1. PATOLOJİK ENDİŞE

1.1.1. Normal ve Patolojik Endişe

Endişe ile ilgili ilk kavramsal tanımlamalardan biri Borkovec, Robinson, Pruzinsky ve DePree (1983: 9-16) tarafından yapılmıştır. Bu tanımlamaya göre endişe “olumsuz duygu yüklü olan ve görece olarak kontrol edilemeyen düşünce ve imge zinciridir; sonucu belli olmayan ancak muhtemelen bir veya daha fazla olumsuz sonucu olabilecek bir sorun üzerine zihinsel problem çözme girişimini temsil etmektedir” (Borkovec, Robinson, Pruzinsky ve DePree, 1983: 10). Bu tanımlamada endişenin düşünce ve imgelerden oluşan yapısına dikkat çekilmektedir. Daha sonraki yıllarda yapılan pek çok araştırmada endişenin yapısının imgelerden daha çok düşüncelerden oluştuğu belirlenmiştir (Borkovec ve Inz, 1990: 156-157; Borkovec, 1994: 7; Borkovec, Ray ve Stöber, 1998: 575; Hoyer, Becker ve Roth, 2001: 91). Böylece endişe sözel, içsel ve düşünsel bir bilişsel süreç olarak tanımlanmaya başlanmıştır.

Endişe, dikkatin tehlide odaklanmasına ve belirsiz ipuçlarının tehdit edici olarak yorumlanmasına yönelik bir eğilime neden olmaktadır. Endişelenmek kısa süreli olarak kaygının ve bedensel tepkilerin azalmasını; uzun sürede ise gelecekte olabilecek olumsuz olaylardan ve olası tehditlerden bilişsel olarak kaçınmayı sağlamakta, önlem alınmasına ve en kötüye hazırlanmaya yardımcı olmaktadır (Borkovec, Ray ve Stöber, 1998: 564-566). Endişe, aynı zamanda duygusal işleme sürecini engelleyerek yüzeysel duygulara odaklanmayı ve böylece daha derinde yer alan duygusal ve güçlü duygulardan korunmayı sağlamaktadır (Borkovec, 1994: 16-17). Ancak pek çok araştırma endişenin her zaman işlevsel olmadığını göstermektedir. Davey’e (1993: 52) göre endişe birçok yönüyle yapıcı, problem çözmeye yardımcı ve uyum sağlayıcıdır; ancak kontrol edilemiyor olması yönünden işlevsel değildir. Ayrıca endişenin problem çözmeye yardımcı olması ve problem odaklı başa çıkma stratejilerini harekete geçirmesi yalnızca problemler

kontrol edilebilir olduğunda işe yaramaktadır (Davey, Hampton, Farrell ve Davidson, 1992: 143-145). Gladstone ve Parker (2003: 348-349) tarafından yapılan ve endişenin işlevselliğinin değerlendirildiği bir gözden geçirme çalışmasında endişenin işlevsel ve zararsız bir aktivite olduğuna dair bulgulara ulaşılırken; bir diğer yandan kontrol edilemez olarak algılanan, sürekli ve yaygın endişenin işlevsel olmadığına, günlük işlevselliği bozabildiğiyle ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Bu araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi endişe işlevsel bir aktivite olmasına rağmen bazı yönleriyle işlevselliği bozabilmektedir.

Endişe normal ve patolojik endişe olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Patolojik endişeyi normal endişeden ayıran en önemli özellikler aşırılık, süreklilik, kontrol edilemezlik ve verilen sıkıntı düzeyidir (Stöber ve Joormann, 2001: 51). Normal endişe her insan tarafından zaman zaman deneyimlenen, geçici, hafif düzeyde, daha az rahatsızlık verici olan ve kontrol edilebilen endişe olarak tanımlanabilir (Ruscio, 2002: 378; Stöber ve Joormann, 2001: 58). Problem çözme sürecine ve hazırlıklı olmaya katkı sağladığı için bilişsel olarak işlevseldir (Borkovec, 1994: 16; Davey, 1993: 52-55; Davey, Hampton, Farrell ve Davidson, 1992: 144). Patolojik endişe ise aşırı, kronik, kontrol edilemez olarak algılanan, yaygın, şiddetli ve daha fazla duygusal sıkıntıya neden olan endişedir (Borkovec, Ray ve Stöber, 1998: 562; Gladstone ve Parker, 2003: 348-349; Mathews, 1990: 457; Ruscio, 2002: 378). Wells ve Carter'e (1999: 587) göre sosyal ve sağlık durumlarıyla ilgili endişe olan Tip 1 endişe patolojik değildir ve normal bir süreçtir. Endişe hakkında endişelenmek olarak tanımlanan Tip 2 endişe ise endişe süreciyle ilgili olumsuz değerlendirmeleri içerdiği için patolojiktir. Araştırmalar normal ve patolojik endişenin birbirinden farklı yapılar olduğunu göstermektedir. Patolojik endişe görülen kişilerde kas gerginliği, duygusal rahatsızlık ve odaklanma güçlükleri belirgin olarak hissedilmekte ve ayrıca tekrarlı olarak istenmeden bilince gelen olumsuz girici (intrusif) düşünceler daha sık görülmektedir (Borkovec, Robinson, Pruzinsky ve DePree, 1983: 13-15; Davey, 1993: 52). Belirsiz ipuçlarını olumsuz ve tehdit edici olarak yorumlama eğilimi patolojik endişe için risk oluşturmaktadır (Mathews, 1990: 461). Patolojik endişe düzeyi yüksek olan kişiler potansiyel bir tehdit durumunda en kötüsünü düşünmeye eğilimli olurlar ve başlarına gelebilecek olaylarla ilgili aşırı endişelenir. Endişelenmenin sonu yokmuş gibi

görünür. Her zaman, her yerde ve her durumda endişelenecek bir şeyler mutlaka vardır. Sürekli olarak endişelenmek ve olabilecek olumsuz olasılıklara odaklanmak oldukça yıpratıcı ve yorucu bir süreçtir. Ancak bu kişiler “ya...olursa” sorularını kontrol etmekte zorlanırlar ve doğru ve uygun karar verdiklerine emin olana kadar endişelenmek için zaman harcarlar (Davey, Hampton, Farrell ve Davidson, 1992: 145). Kelly (2002: 352) patolojik ve normal endişenin birbirinden farklı yapılar olduğunu incelemek için yaptığı araştırmada, bu iki yapının ayırt edilmesinde can sıkıntısının (boredom) önemli bir faktör olduğu bulgusunu elde etmiştir. Bu araştırmada can sıkıntısı ve normal endişe arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu, normal endişe kontrol edildiğinde patolojik endişe ve can sıkıntısı arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu, can sıkıntısının patolojik endişenin bir yordayıcısı olmadığı bulunmuştur.

1.1.2. Yaygın Kaygı Bozukluğu ve Patolojik Endişe

Yaygın kaygı bozukluğu, birtakım olaylar ya da etkinliklerle ilgili olarak aşırı kaygılanma ve kontrol edilemeyen endişe ile karakterize olan psikolojik bir bozukluktur. Kaygı ve endişe en az altı aylık sürenin çoğu gününde görülür. Endişelerin kontrol edilmesi güçtür. Ayrıca huzursuzluk, kolay yorulma, odaklanmakta güçlük çekme, kolay kızma, kas gerginliği ve uyku bozukluğu belirtilerinden en az üçü kaygı ve endişeye eşlik etmektedir (American Psychiatry Association [APA], 2013: 282). Endişenin odak noktası YKB'nin diğer kaygı bozukluklarından ayırt edilmesini sağlar. YKB'de endişe birden fazla olay ya da etkinlikle ilgiliyken, panik bozuklukta panik atak geçirileceğine, sosyal fobide ise olumsuz değerlendirileceğine dair endişe duyulmaktadır (APA, 2013: 285). Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı olan DSM-5'teki (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5) YKB tanı kriterlerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1: Yaygın Kaygı Bozukluğunun DSM-5 Tanı Kriterleri

- A. En az altı aylık bir sürenin çoğu gününde, birtakım olaylar ya da etkinliklerle ilgili olarak, aşırı bir kaygı ve endişe vardır.
- B. Kişi, endişelerini denetim altına almakta güçlük çeker.
Bu kaygı ve endişeye aşağıdaki altı belirtiden üçü (ya da daha çoğu) eşlik eder (en azından kimi belirtiler son altı ayın çoğu gününde bulunmuştur):
- 1- Huzursuzluk ya da gergin ya da sürekli diken üzerinde olma
 - 2- Kolay yorulma
 - 3- Odaklanmada güçlük çekme ya da zihin boşalması
 - 4- Kolay kızma
 - 5- Kas gerginliği
 - 6- Uykuya dalmakta ya da uykuyu sürdürmekte güçlük çekme ya da dinlendirmeyen, doyurucu olmayan bir uyku uyuma
- C. Kaygı, endişe ya da bedensel belirtiler, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da toplumsal, işle ilgili alanlarda ya da önemli diğer işlevsellik alanlarında işlevsellikte düşmeye neden olur.
- D. Bu bozukluk, bir maddenin (örn. kötüye kullanılabilen bir madde bir ilaç) ya da başka bir sağlık durumunun (örn. hipertiroidi) fizyoloji ile ilgili etkilerine bağlanamaz.
- E. Bu bozukluk başka bir ruhsal bozuklukla daha iyi açıklanamaz (örn. panik bozukluğunda panik atakları olacağına ilişkin kaygı ya da endişe, toplumsal kaygı bozukluğunda olumsuz değerlendirilme, obsesif-kompulsif bozuklukta bulaşma ya da diğer takıntılar, ayrılma kaygısı bozukluğunda bağlandığı kişilerden ayrılma, travma sonrası stres bozukluğunda travmatik olayların anımsatıcıları, anoreksiya nervozada kilo alma, bedensel belirti bozukluğunda bedensel yakınmalar, beden algısı bozukluğunda önemli bir hastalığı olma ya da şizofreni ya da sanrılı bozuklukta sanrısız inançların içeriği).

Kaynak: APA, 2013: 284-285.

YKB'nin on iki aylık yaygınlığı DSM-5'e göre ABD'de yaşayan ergenlerde %0,9 ve yetişkinlerde ise %2,9 iken diğer ülkelerdeki görülme yaygınlığı %0,4 ile %3,6 arasında değişmektedir. Ayrıca kadınlardaki görülme oranının erkeklere oranla yaklaşık iki kat daha fazla olduğu belirtilmektedir (APA, 2013: 286). Bir gözden geçirme araştırmasında YKB'nin birincil basamakta bakım alan hastalar arasındaki yaygınlığının %2,8 ile %8,5 arasında değiştiği; ortalama yaygınlığın ise %5,8 olduğu bulunmuştur (Roy-Byrne ve Wagner, 2004: 21). Yirmi beş yıldan fazla süren bir boylamsal çalışmada YKB'nin yaşam boyu yaygınlığının %14,2; geçmiş yıl yaygınlığının ise %4,2 olduğu belirlenmiştir (Moffit, Caspi, Taylor, Kokaua, Milne, Polanczyk ve Poulton, 2010: 901-903).

YKB'nin ülkemizdeki yaygınlığı ile ilgili çalışmalar da bulunmaktadır. 1998 yılında hazırlanan Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu'nda 18 yaş ve üzeri kişilerde YKB'nin on iki aylık yaygınlığının %0,7 olduğu rapor edilmiştir (Erol, Kılıç, Ulusoy, Keçeci ve Şimşek, 1998: 81). 2006 yılında yapılan araştırmada üniversite hastanesinin psikiyatri polikliniğine dört aylık dönemde başvuran 18 yaş üstü hastalar arasında YKB'nin yaygınlığının %10,3 olduğu belirlenmiştir (Özcan, Uğuz ve Çilli, 2006: 281). Birinci basamak sağlık kurumlarına başvuran hastalarla yapılan bir diğer araştırmada ise YKB'nin görülme sıklığının kadınlarda %9,1, erkeklerde %4,5 ve toplamda %6,8 olduğu bulunmuştur (Keskin, Ünlüoğlu, Bilge ve Yenilmez, 2012: 347). Bu araştırma sonuçlarının da gösterdiği gibi yurtdışına benzer şekilde ülkemizde de YKB'nin cinsiyete göre görülme sıklığı kadınlarda erkeklere oranla daha fazladır (Ünsalver ve Balcıoğlu, 2006: 116).

YKB'nin bilişsel ve en temel özelliği patolojik endişedir (Clark ve Beck, 2010: 395). Patolojik endişenin YKB'ye özgü olup olmadığının incelenmesi amacıyla klinik ve klinik olmayan örneklerde pek çok araştırma yapılmaktadır. Örneğin, klinik ve klinik olmayan örneklemin yer aldığı bir araştırmada, YKB görülen kişilerin endişelenmeye harcadıkları günlük zamanın ve endişeye olan eğilimlerinin daha fazla olduğu, patolojik endişenin YKB ve kontrol grubunu birbirinden anlamlı olarak ayırabildiği görülmüştür (Dupuy, Beaudoin, Rhe'aume, Ladouceur ve Dugas, 2001: 1253). Patolojik endişenin YKB'deki özelliklerini incelemek amacıyla Hoyer, Becker ve Roth (2001: 89-96) tarafından yapılan bir araştırmada YKB tanısı olan hastalara, klinik kontrol grubu olarak sosyal fobisi olan hastalara ve normal kontrol grubuna yer verilmiştir. YKB tanısı olan hastaların sosyal fobisi olan hastalara ve kontrol grubuna göre endişelenmeye daha fazla zaman harcadıkları, endişe konularının daha yaygın olduğu ve endişenin daha fazla sıkıntıya yol açtığı bulunmuştur. Bununla birlikte patolojik endişenin, endişenin tetiklenme eşiğinin daha düşük olmasının ve günlük zorluklar hakkında endişelenmenin YKB'ye özgü olduğu belirlenmiştir (Hoyer, Becker ve Roth, 2001: 91-93).

Chelminski ve Zimmerman (2003: 533-546) tarafından yapılan araştırmada saf YKB, saf Majör Depresif Bozukluk (MDB), YKB ve MDB eş tanımlı hasta gruplarının endişe düzeyleri karşılaştırmıştır. Saf YKB grubundaki hastaların patolojik endişe düzeyinin, saf MDB ve hem YKB hem de MDB tanısı olan

hastalardan anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Chelminski ve Zimmerman, 2003: 543-544). 2010'da yapılan bir meta-analiz çalışmasında ise endişenin tüm kaygı bozukluklarında ortak olarak görüldüğü ancak YKB tanısı olan hastaların diğer kaygı bozukluklarıyla karşılaştırıldığında daha fazla endişe bildirdikleri ve patolojik endişenin özellikle YKB'ye özgü bir yapı olduğu belirlenmiştir (Olatunji, Wolitzky-Taylor, Sawchuk ve Ciesielski, 2010: 16-17). Sonuç olarak, araştırmalardan elde edilen bulgular patolojik endişenin YKB'ye özgü bir yapı olduğunu desteklemektedir.

1.1.3. Yaygın Kaygı Bozukluğunu Açıklayan Çeşitli Kuramsal Yaklaşımlar

YKB ile ilgili pek çok farklı kuramsal yaklaşım vardır. Her yaklaşım YKB'yi kendi kuramsal perspektifi doğrultusunda açıklamaktadır. Temel kuramsal yaklaşımlardan biri bilişsel yaklaşımdır. Bilişsel yaklaşım, YKB'yi olumsuz olaylar olacağına yönelik tehdit ve tehlikeye yönelik abartılmış ve hatalı değerlendirme süreçleri, olumsuz olaylarla başa çıkabilme becerilerine ilişkin yetersizlik ve çaresizlik temel inançları ile açıklamaktadır (Beck ve Clark, 1997: 51; Huppert ve Sanderson, 2005: 264). Bilişsel yaklaşıma göre günlük yaşam olayları, kişisel ilgiler ve amaçlar bireylerde tehdit ve tehlike ile ilgili olumsuz otomatik düşünceleri tetiklemektedir. Geleceğe odaklı olan olumsuz otomatik düşünceler genel tehdit (örn. "Olumsuz olaylar önemli yaşam amaçlarımı tehdit ediyor."), çaresizlik ve yetersizlik temelli kişisel yatkınlık (örn. "Olumsuz bir olay olduğunda onunla baş edemem.") ile ilgili uyumsuz temel inançların etkinleşmesinde önemli rol oynamakta ve endişe ortaya çıkmaktadır. Dikkat, tehlide yönelik yorumlama yanlılığı nedeniyle tehdit içeren uyarılara yönelmekte ve endişe süreci devam etmektedir (Clark ve Beck, 2010: 400-405).

YKB ile ilgili geliştirilen bir diğer kuramsal yaklaşım Borkovec (1994: 16-19) tarafından geliştirilen endişenin bilişsel kaçınma modelidir. Endişenin bilişsel kaçınma modeline göre, endişenin temel işlevi tehditten bilişsel olarak kaçınmaktır ve bir tehdit algılandığında endişe süreci başlamaktadır (Borkovec, Alcaine ve Behar, 2004: 77). Ağırıklı olarak sözel olan endişe tehditle başa çıkabilmek için hazırlıklı olunmasına, kaygının bedensel tepkilerinin baskılanmasına ve hoş olmayan

imajların zihinden uzaklaştırılmasına yardımcı olmaktadır. Endişe, ayrıca duygusal işleme sürecini engelleyerek dikkatin duygusal ağırlıklı konulardan uzaklaştırılmasını sağlamakta ve endişeyle ilgili olumlu inançlar (örn., endişenin problem çözmede yardımcı olduğu inancı) güçlenmektedir (Sibrava ve Borkovec, 2006: 243-247). Gelecekteki olumsuz durumlardan kaçınmayı sağlayan endişe bir bilişsel kaçınma stratejisi olarak kullanılmakta ve böylece endişe süreci devam etmektedir (Borkovec ve Roemer, 1995: 28-29; Borkovec, Alcaine ve Behar, 2004: 88-90).

Duygusal düzensizlik modeli ise YKB ile ilgili bir diğer modeldir (Mennin, Heimberg, Turk ve Fresco, 2002: 85-90). Duygusal düzensizlik modeline göre, YKB görülen kişiler duygu düzenleme süreçlerinde var olan eksiklikler nedeniyle duygusal deneyimleri değerlendirmekte zorluk yaşamaktadır. Endişe duygusal deneyimlerin kontrol edilmesi, hafifletilmesi ya da kaçınılması amacıyla kullanılmaktadır (Mennin, Heimberg, Turk ve Fresco, 2002: 87). Ancak endişenin kontrol edilememesi nedeniyle, duygusal düzensizlikle birlikte endişe de var olmaya devam etmektedir. Modeli incelemek için yapılan çalışmalar, patolojik endişe ve duygu düzenleme arasında anlamlı ilişkiler olduğunu (Salters-Pedneault, Roemer, Tull, Rucker ve Mennin, 2006: 474) ve duygusal düzensizliğin YKB'yi anlamlı olarak yordadığını (Mennin, Heimberg, Turk ve Fresco, 2005: 1291) göstermektedir.

YKB ile ilgili daha pek çok kuramsal yaklaşım bulunmaktadır. Bu kısımda YKB'yi açıklayan bazı temel kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir. Ancak bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan yaklaşımlar YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük modeli ve üstbilişsel modelidir. Bu modellerden çalışmanın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılı olarak bahsedildiği için bu kısımda değinilmemiştir.

1.2. BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK

1.2.1. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Kavramının Tanımlanması

Belirsizliğe tahammülsüzlük “günlük yaşamdaki belirsiz durumlara karşı bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler vermeyi açıklayan bir kavram” olarak tanımlanmaktadır (Freeston, Rhéaume, Letarte, Dugas ve Ladoceur, 1994: 792). Belirsiz durumlar yeterince bilgi sahibi olunmayan, yeni, karmaşık ve çelişkili

durumlardır (Budner, 1962: 29-30). Belirsizliğe tahammülsüzlük belirsiz durumların rahatsızlık verici olarak değerlendirilmesi ile ilgilidir. Bu açıdan belirsizliğe tahammülsüzlük belirsiz ya da birden fazla anlama gelen olayların, olma olasılığından ve sonuçlarından bağımsız olarak, olumsuz ve kabul edilemez olarak yorumlanmasına yönelik bir eğilim olarak da tanımlanabilir (Carleton, Sharpe ve Asmundson, 2007: 2308; Ladouceur, Gosselin ve Dugas, 2000: 934).

Doğası gereği günlük yaşam belirsizliklerle dolu olduğundan, bireyler bir günün akışı içerisinde birden fazla belirsiz durumla karşılaşabilir. Ancak, bu tür belirsizliklere tahammül edemeyen kişiler başlarına olumsuz olaylar gelebileceği ile ilgili yoğun bir rahatsızlık yaşarlar (Dugas, Gosselin ve Ladouceur, 2001: 552). Böylece bu kişiler için hayat belirsiz ve tahammül edilemez olarak görülebilir (Buhr ve Dugas, 2002: 932). Belirsizliğe tahammülsüzlük, belirsizliklerin stres verici ve tehdit edici olarak algılanmasına yönelik bilişsel bir yanlılığı içermektedir (Dugas ve Ladouceur, 2000: 638). Belirsiz durumları stres verici ve tehdit edici olarak yorumlama yanlılığı, beklenmeyen olayların olumsuz olduğuna ve belirsiz durumlardan kaçınılması gerektiğine inanmaya yol açmanın yanı sıra, geleceğin belirsizliğinin adaletli olmadığını düşünülmesine de neden olmaktadır (Buhr ve Dugas, 2002: 935; Dugas, Hedayati, Karavidas, Buhr, Francis ve Phillips, 2005: 58). Bu bağlamda belirsizliğe tahammülsüzlüğün kaygı ile ilgili psikopatolojilerin temelinde yer aldığı (Carleton, 2012: 942) ve kaygı bozuklukları için tanılar arası (transdiagnostic) bir risk faktörü olduğu düşünülmektedir (Norr, Oglesby, Copron, Raines, Korte ve Schmidt, 2013: 140).

Belirsizliğe tahammülsüzlük, aynı zamanda, gelecekte olabilecek bilinmeyen şeylerden korkma ile ilişkilidir (Carleton, 2016: 5). Gelecek bilinmeyen durum ve olaylarla dolu olduğu için belirsizdir. Geleceğin belirsizliği ve bilinmeyen olası tehditleri içermesi ile endişenin gelecekte olabilecek tehdit edici olaylara yönelik olması benzerlik göstermektedir. Endişelenmenin belirsizliklerin verdiği rahatsızlığı azalttığı düşünülmektedir. Ancak bir yandan da belirsizlikler, belirsizliğe tahammülsüzlüğe eğilimin artmasına ve dolayısıyla belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi yüksek olan kişilerin geleceğin belirsizliği ve gelecekte olabilecek olumsuz olaylar hakkında daha çok endişelenmelerine katkıda bulunabilmektedir (Greco ve Roger, 2003: 1059). Bu nedenle, belirsizliğe tahammülsüzlük ve endişe arasındaki

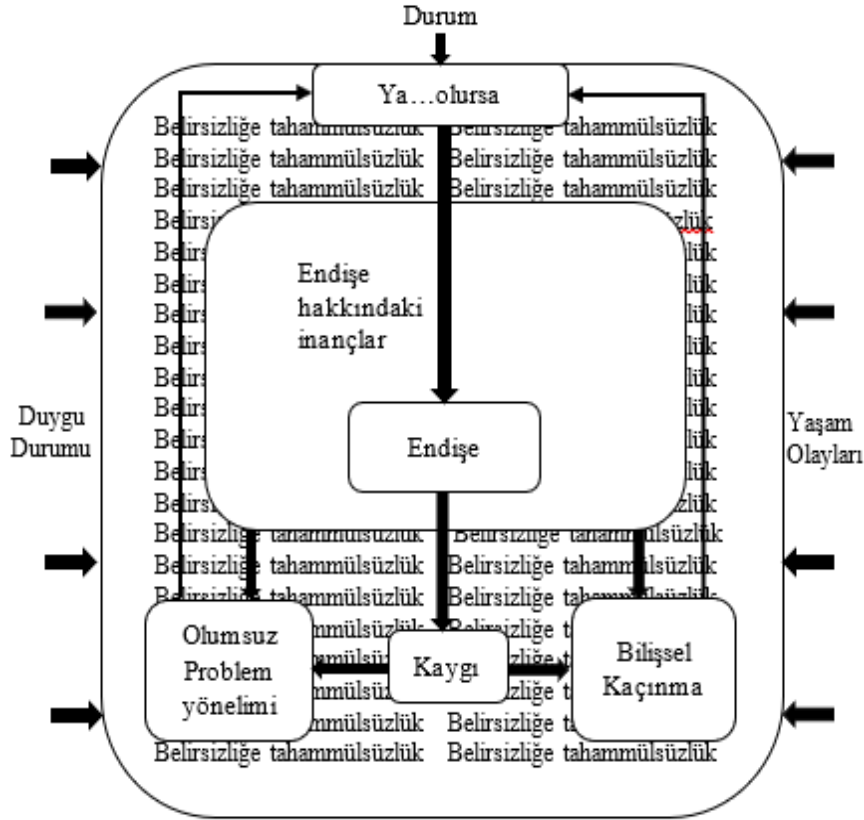
ilişkinin açıklanmasının hem patolojik endişenin hem de belirsizliğe tahammülsüzlüğün etiyojisinin anlaşılmasında önemli olduğu vurgulanmaktadır (Dugas, Freeston ve Ladouceur, 1997: 594; Dugas ve Ladouceur, 2000: 636).

1.2.2. Yaygın Kaygı Bozukluğunun Belirsizliğe Tahammülsüzlük Modeli

Belirsizliğe tahammülsüzlük modeli, YKB'nin etiyojisinde ve devam etmesinde etkili olan süreçleri açıklayan bilişsel-davranışçı modellerden biridir (Dugas, Gagnon, Ladouceur ve Freeston, 1998: 215). Belirsizliğe tahammülsüzlük modelinde (Bkz. Şekil 1), belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişenin gelişmesindeki rolünün önemli olduğu vurgulanmakta ve belirsizliğe tahammülsüzlük bilişsel bir değişken olarak modelin merkezinde yer almaktadır. Endişe hakkındaki inançlar, olumsuz problem yönelimi ve bilişsel kaçınma, modelde yer alan ve patolojik endişenin gelişmesinde etkili olduğu düşünülen diğer önemli süreçlerdir (Dugas ve Ladouceur, 2000: 636).

Belirsizliğe tahammülsüzlük modeli, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi yüksek olan kişilerin daha çok endişelendiklerini ve patolojik endişeye daha yatkın olduklarını öne sürmektedir (Behar, DiMarco, Hekler, Mohlman ve Staples, 2009: 1014-1015). Belirsiz ya da birden fazla anlama gelen durumlar, YKB görülen kişiler tarafından olumsuz olarak değerlendirilmekte ve genellikle “ya...olursa” şeklindeki olumsuz düşüncelere neden olmaktadır (Dugas, Savard, Gaudet, Turcotte, Laugesen, Robichaud, Francis ve Koerner, 2007: 169). “Kızım telefonunu açmadı, ya kaza geçirdiyse”, “Yarım saat gecikti, ya başına kötü bir şey geldiyse” gibi belirsiz durumlarla ilgili çeşitli içeriğe sahip olan olumsuz düşünceler, kişilere rahatsızlık vermekte ve endişe süreci başlamaktadır (Dugas, Gagnon, Ladouceur ve Freeston, 1998: 216). Böylece, belirsizliğe tahammülsüzlük belirsiz durumların tehdit edici ve tehlikeli olarak algılanmasına yol açarak endişeye doğrudan katkı sağlamaktadır (Ladouceur, Talbot ve Dugas, 1997: 357).

Şekil 1: Yaygın Kaygı Bozukluğunun Belirsizliğe Tahammülsüzlük Modeli

Kaynak: Dugas, Gagnon, Ladouceur ve Freeston, 1998: 216.

Belirsizliğe tahammülsüzlük modelinde yer alan bir diğer süreç endişe hakkındaki inançlardır. YKB görülen kişiler endişenin işe yaradığına dair inançlar geliştirmekte ve endişe hakkında olumlu inançlara sahip olmak endişeye olan yatkınlığı arttırmaktadır (Davey, Tallis ve Capuzzo, 1996: 518). Modele göre belirsizliğe tahammülsüzlük endişe hakkında olumlu inançların geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Dugas ve Ladouceur, 2000: 637). Belirsiz durumlar karşısında ortaya çıkan endişe hakkındaki olumlu inançlar, belirsizliklerle başa çıkabilmeyi ya da bu olayların önlenmesini sağlamakta ve kişiler endişelenmeye devam etmektedir (Williams, 2015: 69). Endişelenmek bir diğer yandan da kaygıya, olumsuz problem yönelimine ve bilişsel kaçınmaya neden olmaktadır (Ladouceur, Blais, Freeston ve Dugas, 1998: 149). Araştırmalar endişenin problem yönelimi ile ilişkili olduğunu ve YKB görülen kişilerin olumsuz problem yönelimine sahip olduklarını göstermektedir (Dugas, Freeston ve Ladouceur, 1997: 601-602; Dugas, Letarte, Rhéaume, Freeston ve Ladouceur, 1995: 117; Ladouceur, Blais, Freeston ve Dugas, 1998: 148). Modele

göre belirsizliğe tahammülsüzlük olumsuz problem yönelimine neden olmakta, problemlerin tanımlanmasına ve çözülmesine yönelik işlevsel olmayan davranışlar sergilenmekte ve böylece belirsizlik kısa süreli de olsa azalmaktadır (Ladouceur, Talbot ve Dugas, 1997: 357).

Endişe, içsel ve sözel bir düşünsel süreç olarak düşünce baskılama ve dikkat dağıtma gibi bilişsel stratejiler yoluyla tehdit edici imajların zihinden uzaklaştırılmasında bilişsel kaçınma işlevi görmektedir (Dugas ve Koerner, 2005: 64). Bilişsel kaçınma ile belirsizlikten kısa süreliğine uzaklaşmakta, kaygı belirtileri azalmakta ve bu durum da endişenin güçlenmesine neden olmaktadır (Dugas, Gagnon, Ladouceur ve Freeston, 1988: 217; Dugas ve Ladouceur, 2000: 637). Olumsuz problem yönelimi ve bilişsel kaçınma işlevsel olmayan başa çıkma yöntemleri olduğundan kişiler endişelenmeye devam etmekte ve böylece belirsizliğe tahammülsüzlük dolaylı olarak endişeyi etkilemektedir (Ladouceur, Talbot ve Dugas, 1997: 357).

1.2.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişki

YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük modeline göre belirsizliğe tahammülsüzlük patolojik endişenin gelişmesinde ve devam etmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 840-841). Belirsizliğe tahammülsüzlük patolojik endişe için bozukluğa özel (Sexton, Norton, Walker ve Norton, 2003: 82-83; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 284-285) ve ikincil-düzey (Norton ve Mehta, 2007: 241; McEvoy ve Mahoney, 2013: 217) yatkınlık faktörüdür.

Alanyazın incelendiğinde belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok araştırma olduğu görülmektedir. Patolojik endişe ile mükemmeliyetçilik, algılanan kontrol ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin incelendiği bir çalışmada, patolojik endişe ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında daha güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Buhr ve Dugas, 2006: 233). Üniversite öğrencilerinden oluşan örnekleme yapılan bir çalışmada, işlevsel olmayan tutumlar ve depresyonla karşılaştırıldığında belirsizliğe tahammülsüzlüğün, patolojik endişe için daha güçlü bir yordayıcı olduğu tespit edilmiştir (Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 840). Dugas, Gosselin ve Ladouceur

(2001: 555) tarafından klinik olmayan örnekleme yapılan araştırmada obsesyonlar, kompulsiyonlar, panik duyumu ve patolojik endişe ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Diğer değişkenlerle karşılaştırıldığında, patolojik endişe ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı olarak daha yüksek düzeyde ilişki olduğu bulunmuştur.

Belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan deneysel bir araştırmada, bilgisayarda oynanan kumar oyunu düzeneği ile katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri manipüle edilmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların bir kısmı yüksek, bir kısmı düşük belirsizliğe tahammülsüzlük gruplarına atanmıştır. Yüksek belirsizliğe tahammülsüzlük grubunda yer alan katılımcılar kumar oyunundan para kazanma olasılıkları ile ilgili daha fazla tahammülsüzlük deneyimlerken, düşük belirsizliğe tahammülsüzlük grubunda yer alan katılımcılar para kazanma olasılıklarının belirsizliğiyle ilgili daha az tahammülsüzlük deneyimlemişlerdir. Araştırmada düşük belirsizliğe tahammülsüzlük grubundakilerle karşılaştırıldığında, yüksek belirsizliğe tahammülsüzlük grubunda yer alan katılımcıların daha yüksek düzeyde endişelendikleri bulunmuştur. Elde edilen bu bulgu, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin patolojik endişenin yordanmasında önemli olduğu şeklinde değerlendirilmiştir (Ladouceur, Gosselin ve Dugas, 2000: 938-939).

Belirsizliğe tahammülsüzlük, kaygı bozuklukları arasından özellikle YKB için önemli bir yatkınlık faktörü olarak kabul edilmektedir (Koerner ve Dugas, 2008: 620). Belirsizliğe tahammülsüzlüğün YKB'ye özgü genel bir yatkınlık faktörü olduğunu ve YKB'yi kontrol grubundan ve diğer kaygı bozukluklarından ayırt etmede önemli bir bilişsel değişken olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır. YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük modelinin incelendiği bir araştırmada, modelde yer alan dört sürecin her birinin bireysel olarak YKB görülen kişileri kontrol grubundan ayırt edebildiği ve diğer süreçlerle karşılaştırıldığında belirsizliğe tahammülsüzlüğün YKB için daha güçlü bir yordayıcı olduğu bulgusu elde edilmiştir (Dugas, Gagnon, Ladouceur ve Freeston, 1998: 222-224). Benzer şekilde Dugas, Marchand ve Ladouceur (2005: 338-339) belirsizliğe tahammülsüzlük modelinin etkililiğini inceledikleri araştırmalarında, modelde yer alan dört sürecin YKB olan kişileri panik bozukluğu olan kişilerden anlamlı olarak ayırt edebildikleri bulgusuna

ulaşmışlardır. Klinik örnekleme yapılan bir diğer araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük ve YKB'nin şiddeti arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu araştırmada, YKB tanısı olan hastalar YKB'nin şiddetine göre yüksek, orta ve düşük düzeyde YKB grubu olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre belirsizliğe tahammülsüzlük, yüksek ve orta düzeyde YKB grubunda yer alan hastaları düşük YKB grubundakilerden anlamlı olarak ayırt edebilmektedir. Elde edilen bu bulgu belirsizliğe tahammülsüzlüğün YKB'nin şiddetinin yordayıcısı olduğu şeklinde değerlendirilmiştir (Dugas, Savard, Gaudet, Turcotte, Laugesen, Robichaud, Francis ve Koerner, 2007: 174-176).

Son yıllarda, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişki ergenlerde de çalışılmaya başlanmıştır. Ergenlerde yapılan bir araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük ve endişe arasında güçlü ve anlamlı bir ilişki olduğu, belirsizliğe tahammülsüzlüğün orta ve yüksek düzeyde endişeli ergenleri birbirinden ayırt edebildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar, belirsizliğe tahammülsüzlüğün yetişkinlerde olduğu gibi ergenlerde de endişenin anlamlı bir yordayıcısı olduğu şeklinde değerlendirilmiştir (Laugesen, Dugas ve Bukowski, 2003: 61). Benzer şekilde Osmanağaoğlu, Creswell ve Dodd (2018: 86) tarafından yapılan bir gözden geçirme çalışmasında da ergenlerde görülen kaygı ve endişe ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Belirsizliğe tahammülsüzlüğün YKB'ye özgülüğü Gentes ve Ruscio (2011: 929) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasında incelenmiştir. Bu araştırmada, belirsizliğe tahammülsüzlüğün YKB ve obsesif kompulsif bozukluk ile ilişkisi post-hoc testi ile karşılaştırıldığında, YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük ile ilişkisinin obsesif kompulsif bozukluk ile ilişkisine kıyasla daha güçlü olduğu bulunmuştur. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün sosyal kaygı bozukluğu ve YKB ile ilişkisinin incelendiği diğer bir araştırmada ise, belirsizliğe tahammülsüzlüğün hem sosyal kaygı bozukluğu hem de YKB ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Counsell, Furtado, Ioriob, Anand, Canzonieri, Fine, Fotinos, Epstein ve Katzman: 2017: 66-67). Bu çalışmada belirsizliğe tahammülsüzlüğün belirsizlikten kaçınma yönünün sosyal kaygı bozukluğu; belirsizliğin adaletsiz olarak algılanmasının ve genel stresin ise daha çok YKB ile ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Sonuç olarak buraya kadar aktarılan bilgiler değerlendirildiğinde, uluslararası alanyazında yapılan pek çok görgül araştırma belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, yüksek düzeyde belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi yordadığını, belirsizliğe tahammülsüzlüğün YKB'nin etiolojisinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir (örn. Buhr ve Dugas, 2002: 941; Berenbaum, Bredemeier ve Thompson, 2008: 123; Buhr ve Dugas, 2012: 11). Araştırmalar belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe için önemli bir yatkınlık faktörü olduğunu göstermesine rağmen Türkiye'de belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırma olmadığı dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda, bu çalışmada belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler, belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişenin yordanmasına yaptığı katkılar bağlamında incelenecektir. Araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük patolojik endişe için bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörü olarak ele alınacaktır.

1.3. ÜSTBİLİŞ

1.3.1. Üstbilişsel Yaklaşımın Gelişim Süreci

Bilişsel yaklaşıma göre psikolojik bozuklukların gelişmesinde ve sürmesinde hatalı düşünme biçimleri ve yanlı değerlendirme süreci önemli bir rol oynamaktadır (Clark ve Beck, 2010: 402-403). Psikolojik bozukluklara özgü bazı hatalı düşünce ve inanç temaları vardır. Örneğin, bilişsel yaklaşım YKB'yi tehdit ve tehlike temalarıyla ilgili işlevsel olmayan düşüncelerle açıklamakta ve bu bozukluğun tedavisinde uyumsuz temaların değiştirilmesi üzerinde durmaktadır (Barışkın, 2009: 127). 2000'li yılların başlarından itibaren, bilişsel yaklaşımın psikolojik bozuklukları açıklarken düşünce süreçlerinden daha çok düşünce içeriklerine odaklanmasını eleştiren yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Üçüncü dalga bilişsel-davranışçı terapiler olarak adlandırılan bu yeni yaklaşımlara göre, bilişsel yaklaşımlar psikolojik bozuklukları açıklarken sınırlı sayıda bilişsel odaklanmaktadır. Böylece dikkat, bilişsel düzenleme gibi diğer önemli bilişsel süreçler ihmal edilmektedir (Wells ve Purdon, 1999: 71; Hayes, 2004: 639-658).

Bilişsel yaklaşımlardan farklı olarak düşünce içeriğinden çok düşünce süreçlerine odaklanmanın önemini vurgulayan yaklaşımlardan biri üstbilişsel yaklaşımdır (Wells, 2000: 3-6). Her insanın olumsuz düşünceleri ve inançları vardır. İnsanlar zaman zaman olumsuz düşüncelerine ve inançlarına inanabilir ve duygusal rahatsızlık yaşayabilir. Buna rağmen duygusal rahatsızlık bazı insanlar için geçici bazı insanlar için ise sürekli dir. Üstbilişsel yaklaşım insanların ne düşündüklerinin yanında olumsuz düşünce ve inançlarına nasıl karşılık verdiklerinin, duygularını ve düşüncelerini nasıl kontrol edebildiklerinin de önemli olduğunu vurgulamaktadır (Wells, 2009: 3-4). Böyle bir bakış açısıyla insanların nasıl düşündükleri, duygu ve düşüncelerini nasıl kontrol edebildikleri ile ilgili olan üstbilişlere önem vermeye başlanmıştır (Papageorgiou ve Wells, 1999: 157; Wells ve Purdon, 1999: 72).

1.3.2. Üstbiliş Kavramının Tanımlanması

Üstbiliş, birbirleriyle ilişkili olan bilişsel süreçlerin izlenmesinden, değerlendirilmesinden ve kontrolünden sorumlu olan bilişsel yapılar ve süreçler olarak tanımlanmaktadır (Flavell, 1979: 906-911). Biliş hakkında biliş olarak da tanımlanan üstbiliş insanların bilişsel süreçleri hakkındaki bilgisini, bilişlerinin doğasıyla ilgili inançlarını ve bilişsel süreçleri hakkında düşünmesini içermektedir (Nelson, Stuart, Howard ve Crowley, 1999: 73). Üstbiliş, belleğin ve düşüncelerin öneminin değerlendirilmesini, neye dikkat edildiğini, duygu ve düşünceleri düzenlemede kullanılan stratejileri şekillendirmektedir (Wells, 1995: 302; Wells, 2010: 134). Bireyin kendisi, diğerleri ve dünyayla ilgili sahip olduğu bilinçli deneyimlerin nasıl oluştuğunu ve bilişlerin nasıl çalıştığını anlamada üstbiliş önemli bir rol oynamaktadır (Wells, 2009: 1-4). Üstbiliş üstbilişsel bilgi, üstbilişsel deneyimler ve üstbilişsel kontrol stratejileri olmak üzere üç temel kategoride ele alınmaktadır (Flavell, 1979: 906; Wells, 2000: 9).

Üstbilişsel bilgi, bireylerin kendi bilişleri hakkındaki teorileri ve inançlarından oluşmaktadır (Wells, 2009: 5). Bireylerin kendi düşünceleri hakkındaki inançları, belleğin ve bilişsel kontrolün etkililiği ile ilgili inançlar üstbilişsel bilgiyi oluşturmaktadır (van der Heiden, 2013: 136). Üstbilişsel bilgi açık ve örtük olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Wells, 2000: 9). Açık üstbilişsel bilgi, sözel olarak ifade edilebilen bilinçli bilgi olarak tanımlanmaktadır. Örneğin

“Tehlikeye odaklanırsam zarardan korunabilirim” şeklindeki bir düşünce, bireyin tehlikelerin zararlı olduğuna dair düşüncesini içerdiği ve sözel olarak ifade edilebildiği için açık üstbilişsel bilgidir (Wells, 2000: 9). Örtük üstbilişsel bilgi ise bireyin düşünme becerileri ile ilgili olan ve doğrudan sözel olarak ifade edilemeyen bilgi olarak tanımlanmaktadır. Sezgiye dayalı kararlar almak, bireyin belleğini taraması ve düşünmeyi yönlendiren kurallar örtük üstbilişsel bilgiye örnek olarak gösterilebilir (Wells, 2009: 5).

Olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar da üstbilişsel bilgi olarak tanımlanmaktadır. Üstbilişsel inançlar kişilerin düşüncelerini kontrol etmelerine ve belirli türde düşünmelerine neden olmaktadır (Wells, 1995: 303). Olumlu üstbilişsel inançlar, bilişsel aktiviteleri kullanmanın yararlı olduğu ile ilgili inançlardır. Örneğin, bilişlerin kontrolünün, tehdidin izlenmesinin, ruminasyonun ve endişelenmenin faydalı olduğuyula ilgili inançlar olumlu üstbilişsel inançlardır (Wells, 2009: 5). Olumsuz üstbilişsel inançlar ise bilişsel deneyimlerin ve düşüncelerin tehlikeli ve kontrol edilemez olduğu ile ilgili inançlardır. Örneğin, “Bazı şeyleri hatırlamamak beynimde bir hastalık olduğunu gösterir” ve “Düşüncelerim üzerinde bir kontrolüm yok” gibi inançlar düşünme ve bellek süreçleri ile ilgili olumsuz değerlendirmeleri içerdiği için olumsuz üstbilişsel inançlardır (van der Heiden, 2013: 136; Wells, 2009: 5-6). Düşüncelerin içeriği ve bilişsel süreçler hakkındaki olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar duygusal problemlerin ortaya çıkmasına katkı sağlamaktadır (Wells, 1995: 303; Wells, 2009: 15-16).

Üstbilişsel deneyimler, bireylerin kendi zihinsel durumlarıyla ilgili değerlendirmelerinden ve duygularından oluşmaktadır. Örneğin, “Endişelenmek bana zarar veriyor” şeklindeki düşünce endişe hakkında endişelenmeyi içerdiğinden bir üstbilişsel deneyimdir (Wells, 2009: 6). Üstbilişsel yaklaşıma göre düşünceleri ve inançları deneyimlemenin nesne modu (object mode) ve üstbilişsel modu (metacognitive mode) olmak üzere iki farklı yolu vardır. Nesne modu bilişler, üstbilişsel mod ise düşünce hakkında düşünme ile ilgilidir (van der Heiden, 2013: 136). Nesne modunda düşünceler dış dünyadaki gerçeklikten bağımsız olan içsel yapılar olarak deneyimlenmez. Başka bir ifadeyle, düşünceler gerçek hayatta meydana gelen olaylardan ayırt edilemez ve gerçek gibi algılanabilir. (Wells, 2009: 8). Üstbilişsel modda ise düşünceler zihindeki olaylardır ve gerçekte oldukları gibi

olmayabilirler. Düşünceler sadece birer düşünce olarak görülür (Fisher ve Wells, 2009: 13). Bu nedenle üstbilişsel modda, düşünceler kendimizden ve dış dünyadan bağımsız olaylar olarak gözlemlenebilir ve değerlendirilebilir (Wells, 2000: 16). Nesne modunu ve üstbilişsel modu açıklamak için bir örnek verecek olursak, “ben başarısızım” düşüncesi nesne modunda sadece bir düşünce olarak deneyimlenmez ve gerçeklikle karıştırılarak gerçek gibi algılanabilir. Üstbilişsel modda ise “ben başarısızım” düşüncesi sadece akla gelen bir düşünce olarak görülür ve doğruluğu değerlendirilebilir (Fisher ve Wells, 2009: 13).

Üstbilişsel kontrol stratejileri ise bilişsel aktiviteleri yoğunlaştırmak, değiştirmek ya da baskılamak için kullanılan stratejilerdir ve zihinsel düzenleme için kullanılırlar. Örneğin, seçici dikkatle dikkatin tehdide yönlendirilmesi ya da rahatsız edici düşüncelerin bastırılması üstbilişsel kontrol stratejileridir (Wells, 2000: 10-11). Üstbilişsel yaklaşıma göre psikolojik bozuklukların ortaya çıkmasında üstbilişsel bilgi, inançlar, deneyimler ve kontrol stratejilerindeki uyumsuzluklar birlikte ya da birbirlerinden bağımsız olarak önemli rol oynamaktadır (Wells, 2009: 7).

1.3.3. Psikolojik Bozuklukların Üstbilişsel Modeli

1.3.3.1. Benliği-Düzenleyici Yürütücü İşlevler

Psikolojik bozuklukların üstbilişsel modelinin temelinde Benliği-Düzenleyici Yürütücü İşlevler (B-DYİ) (Self-Regulatory Executive Functions/S-REF) modeli yer almaktadır (Wells ve Matthews, 1996: 882). Bir bilgi işleme modeli olan B-DYİ modeline göre, psikolojik bozuklukların sürmesinde ve yukarıdan-aşağıya doğru kontrolünde bilişsel ve üstbilişsel faktörler bir arada rol oynamaktadır (Wells, 2000: 15). Modele göre bilişsel işleme süreci düşük-düzeyli işleme, bilişsel tarz ve üst-sistem olmak üzere birbirleriyle etkileşimde olan üç farklı düzeyde gerçekleşmektedir (Wells, 2009: 9). Düşük-düzeyli işleme dışsal, bilişsel ve beden durumu ile ilgili uyarılarla otomatik ve refleksif olarak başlamaktadır. Bilişsel tarz olarak isimlendirilen ve dikkate dayalı olan işlemede, tehdidi azaltmak ve bilişleri kontrol etmek amacıyla başa çıkma davranışları ortaya çıkmaktadır. Üst-sistemde ise inançlar ve başa çıkma davranışları ayrıntılı olarak değerlendirilmekte, dışsal olayların ve beden duyularının yanında düşüncelerin

önemine ilişkin üstbilişsel değerlendirmeler yapılmaktadır. Üst-sistemde bilişsel işleme sisteminin bir modeli yer almakta ve model ile bilişsel işleme ve seçilen başa çıkma stratejileri yönlendirilmektedir (Wells ve Matthews, 1996: 882; Wells, 2009: 9-10).

1.3.3.2. Bilişsel Dikkat Sendromu

Üstbilişsel modele göre psikolojik bozukluklara, B-DYİ modelinde yer alan ve yanlış düşünmeye neden olan Bilişsel Dikkat Sendromu (BDS) (Cognitive Attentional Syndrome, CAS) adı verilen bilişsel bir süreç neden olmaktadır (Wells ve Matthews, 1996: 884-885). BDS endişe ve ruminasyon şeklinde sürekli ve tekrarlayıcı düşünme biçiminden, dikkatin tehdit kaynaklarına yönelerek tehdidin izlenmesinden, tehlikeden kaçınmak ve problemleri çözmek için kullanılan işlevsel olmayan başa çıkma davranışlarından (düşünce baskılama, kaçınma davranışları, madde kullanımı) oluşmaktadır (Wells, 2009: 10). BDS ile ortaya çıkan yanlış düşünme biçimi birçok insanda geçici olan olumsuz duygu ve değerlendirmelerin devam etmesine ve duygusal rahatsızlığın tekrarlanmasına neden olmaktadır (Wells, 2010: 133). Üstbilişsel modele göre BDS süreci olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar tarafından harekete geçirilmekte ve böylece üstbiliş psikolojik bozuklukların gelişmesinde ve sürmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Wells, 2009: 10; Wells, 2010: 133-134).

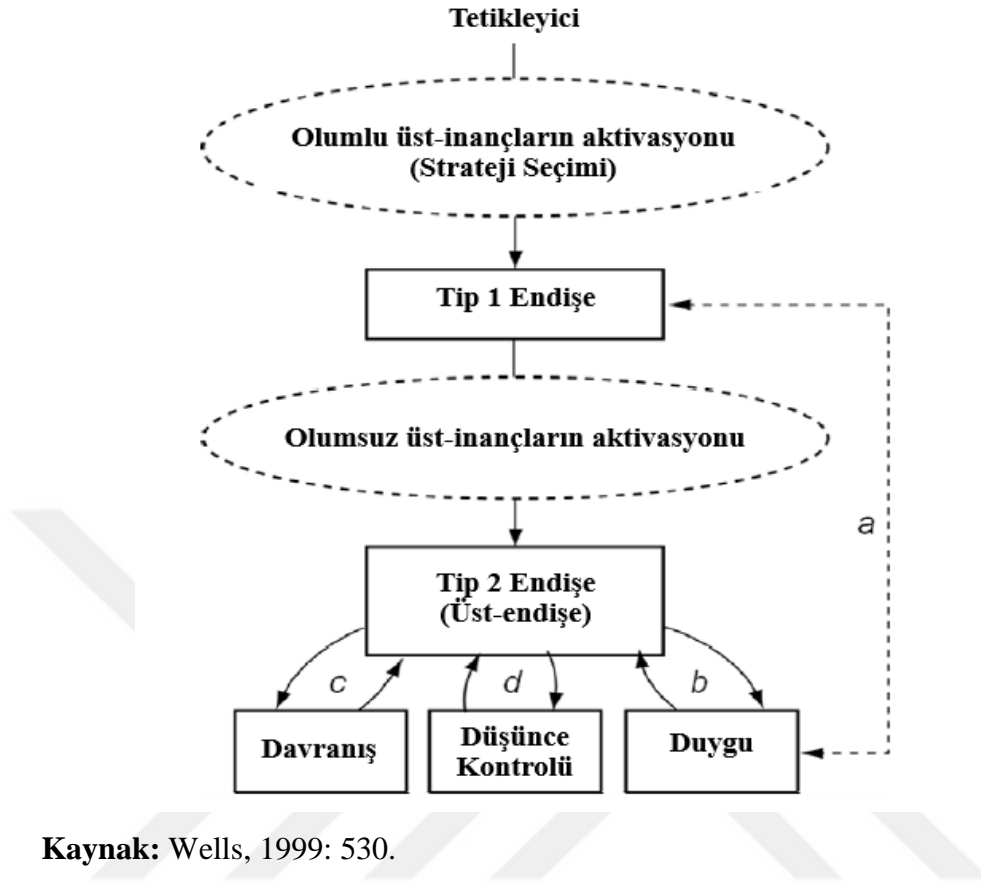
1.3.4. Yaygın Kaygı Bozukluğunun Üstbilişsel Modeli

Üstbilişsel modele göre üstbilişler psikolojik bozuklukların gelişmesinde ve sürmesinde önemli bir rol oynamaktadır (van der Heiden, 2013: 136). Psikolojik bozukluklar için önerilen tanılararası (transdiagnostik) üstbilişsel modelden yola çıkılarak YKB'nin üstbilişsel modeli geliştirilmiştir (Wells, 1995: 301-320). YKB'nin üstbilişsel modeli patolojik endişenin gelişmesinde ve devam etmesinde etkili olan üstbilişsel faktörleri açıklamaktadır (Wells, 1999: 529). Modele göre (Bkz. Şekil 2) bir durum veya olay tehdit edici olarak algılandığında, genellikle "ya...olursa?" şeklinde bazı istenmeyen, girici (intrusif) düşünceler ya da imajlar tetiklenmekte ve olumlu üstbilişsel inançlar aktif hale gelmektedir (Wells, 2009: 92).

Olumlu üstbilişsel inançlar, endişenin problemlerle, olası tehdit durumlarıyla başa çıkmada etkili ve yararlı olduğuna ilişkin inançlardır (Wells, 1999: 530). Örneğin “Endişelenmek problemlerle başa çıkmama yardım ediyor”, “Gelecek hakkında endişelenmek tehlikelerden korunmamı sağlar”, “Endişelenirsem tehditlere karşı hazırlıklı olurum ve onlardan kaçınabilirim” gibi inançlar olumlu üstbilişsel inançlardır (Wells, 2010: 134-135).

YKB'nin üstbilişsel modeline göre endişenin, tip 1 ve tip 2 endişe olmak üzere iki farklı türü vardır. Olumlu üstbilişsel inançlar, tip 1 endişeye neden olmaktadır. Tip 1 endişe, bilişsel olmayan içsel durumlar (fiziksel sağlık), dışsal ve sosyal olaylar hakkındaki endişe olarak tanımlanmaktadır (Wells, 2000: 158). Tip 1 endişe (Bkz. Şekil 2, a) kısa vadede kaygı belirtilerini artırabilir. Ancak endişelenmek olumsuz olayların önlenmesinde etkili olduğunda, kaygı belirtileri azalmaya başlamaktadır (Wells ve Carter, 1999: 587). Böylece endişenin koruyucu bir işlevi olduğuna dair olumlu üstbilişsel inançlar güçlenmektedir (Wells, 1995: 304). Modele göre olumlu üstbilişsel inançlar ve tip 1 endişe tek başına YKB'ye neden olmaz (Wells, 1995: 307). YKB, endişenin sürekli olarak bir başa çıkma stratejisi olarak kullanılması sonucunda, endişe hakkında olumsuz üstbilişsel inançların ortaya çıkmasıyla gelişmektedir (Wells, 2009: 92).

Şekil 2: Yaygın Kaygı Bozukluğunun Üstbilişsel Modeli

Kaynak: Wells, 1999: 530.

Olumsuz üstbilişsel inançlar, endişenin kontrol edilemez ve endişelenmenin sonuçlarının tehlikeli olduğu ile ilgili inançlardır. Örneğin “Endişelerim kontrol edilemez”, “Endişelerimi kontrol edemezsem, endişelerim beni kontrol eder” gibi inançlar endişenin kontrol edilemez olduğuyla; “Endişelenmek hayatımı mahvedecek” ve “Endişeler yüzünden aklımı kaybedeceğim” gibi inançlar ise endişenin sonuçlarının tehlikeli olduğuyla ilgili olumsuz üstbilişsel inançlardır (Wells, 2010: 135). Endişenin rahatsızlık verici, kontrol edilemez ve zarar verici olarak değerlendirilmesi tip 2 endişeye neden olmaktadır (Wells, 1999: 534). Tip 2 endişe, endişenin olumsuz olarak değerlendirilmesiyle ilgili olduğu için endişe hakkında endişelenme olarak tanımlanmaktadır (Wells, 1995: 305). Endişe hakkında endişelenmek, düşünme sürecinin yorumlamasını içerdiği için üstbilişsel bir değerlendirmedir. Bu nedenle tip 2 endişe, üst-endişe (meta-worry) olarak da ifade edilmektedir (Wells, 2009: 93).

Tip 2 endişe, davranışsal tepkiler (Bkz. Şekil 2, c) (güvenlik arayışı, kaçınma, bilgi araştırması yapma, dikkat dağıtma ve alkol kullanımı vb.) ve düşünce kontrol stratejileri (Bkz. Şekil 2, d) (bastırma, vb.) ile kontrol edilmeye çalışılmaktadır (Wells, 2009: 94-95). Endişeye neden olan durumlardan ve/veya ortamlardan uzak durmak kaçınmaya; endişeyi tetikleyici şeyleri düşünmemeye çalışmak ise düşüncelerin bastırılmasına örnek olarak gösterilebilir (Wells, 1999: 531). Kaçınma ve bastırma kısa süreli rahatlama neden olsa bile, endişenin kontrol edilebilir olduğunun ve tehlikeli olmadığını görülmesini engellemektedir (Wells, 1995: 311). Böylece huzursuzluk, kas gerginliği gibi kaygı belirtileri (Bkz. Şekil 2, b) artmakta ve ortaya çıkan belirtiler endişenin tehlikeli ve zararlı olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Kişilerin endişeyi kontrol edemediklerine olan inançları kendilerine duydukları güveni azaltmakta ve endişe süreci devam etmektedir (Wells, 2000: 161; Wells, 2010: 135-136; Wells, 1999: 533).

1.3.5. Üstbilişlerin Patolojik Endişe ile İlişkisi

Üstbilişsel modele göre, üstbilişler patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Wells, 2010: 137-138). Belirsizliğe tahammülsüzlük kavramına benzer şekilde üstbilişsel faktörler de patolojik endişe için bozukluğa özel (van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 288) ve ikincil-düzye (McEvoy ve Mahoney, 2013: 217) yatkınlık faktörüdür. Alanyazında çeşitli üstbilişsel faktörler (olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık) ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen pek çok görgül araştırma bulunmaktadır.

Cartwright-Hatton ve Wells (1997: 281), üstbilişsel faktörlerin patolojik endişe ile ilişkisini klinik (YKB, OKB, diğer kaygı bozuklukları tanı grupları) ve klinik olmayan (kontrol grubu) örneklem grubunun yer aldığı bir araştırmada incelemiştir. Araştırmanın sonucunda, üstbilişsel faktörler ve patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. YKB tanı grubunun endişe hakkındaki olumsuz üstbilişsel inanç puanlarının klinik ve kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu; bilişsel güvensizlik puanlarının yalnızca kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Regresyon analizi yapıldığında ise bilişsel

güvensizliğin, endişe hakkındaki olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir (Cartwright-Hatton ve Wells, 1997: 293-294). Bir diğer araştırmada üstbilişler ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme incelendiğinde, üstbilişsel faktörler ve patolojik endişeye yatkınlık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Üstbilişsel faktörlerin patolojik endişeyi yordayıcılığı regresyon analiziyle değerlendirildiğinde yalnızca endişe hakkındaki olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur (Wells ve Papageorgiou, 1998: 905-906).

YKB'nin üstbilişsel modeli, tip 1 ve tip 2 endişenin her ikisinin de patolojik endişe ile ilişkili olduğunu ancak tip 2 endişenin patolojik endişeyi tip 1 endişeden bağımsız olarak yordadığını öne sürmektedir (Wells ve Carter, 1999: 588). Öne sürülen hipotezler, üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme test edildiğinde tip 1 ve tip 2 endişe ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Tip 2 endişenin, sürekli kaygı ve tip 1 endişeden bağımsız olarak patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular patolojik endişenin gelişmesinde tip 2 endişenin tip 1 endişeye göre daha önemli bir rol oynadığını desteklemektedir (Wells ve Carter, 1999: 590-592). YKB'nin üstbilişsel modelinin test edilmesinin amaçlandığı bir başka araştırma ise üniversite öğrenci örnekleme üzerinde yürütülmüş ve katılımcılar YKB kriterlerini karşılayan, endişeli olmayan-kaygılı olan ve kaygılı olmayan olmak üzere üç farklı gruba ayrılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkiler incelendiğinde üstbilişsel faktörler ve patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Davis ve Valentiner, 2000: 519). Gruplar arasında karşılaştırma yapıldığında ise YKB grubunun endişe hakkındaki olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar ve üst-endişe puanlarının, diğer gruplara göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Davis ve Valentiner, 2000: 522).

Olumsuz üstbilişsel inançların ve üst-endişenin patolojik endişenin sürmesinde oynadığı rolün incelendiği araştırmada, YKB tanı grubundaki hastaların olumsuz üstbilişsel inançlar ve üst-endişe puanlarının panik bozukluk, sosyal fobi, depresyon ve kontrol gruplarında yer alan kişilerle karşılaştırıldığında anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Olumlu üstbilişsel inançlar açısından ise gruplar

arasında anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir (Wells ve Carter, 2001: 93-94). Benzer bulgulara Wells (2005: 115-117) üst-endişe, üstbilişler ve YKB arasındaki ilişkileri incelediği araştırmada da ulaşmıştır. Buna göre üst-endişenin YKB grubunda, somatik kaygı ve kontrol gruplarına göre daha fazla olduğu bulunmuştur. Ayrıca üst-endişe ve olumsuz üstbilişsel inançlar arasındaki ilişkinin, üst-endişe ve olumlu üstbilişsel inançlar arasındaki ilişkiden daha güçlü olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular patolojik endişenin gelişiminde tip 2 endişenin tip 1 endişeye göre daha önemli bir rol oynadığını desteklemektedir (Wells, 2005: 115-117).

Ruscio ve Borkovec (2004: 1469-1482) tarafından yapılan araştırmada ise YKB tanı kriterini karşılayan kişiler ile endişe düzeyi yüksek olduğu halde YKB tanı kriterlerini karşılamayan kişilerin üstbilişsel faktörler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda YKB tanısı olan kişilerin, endişe düzeyi yüksek olduğu halde YKB tanısı olmayan kişilerden daha fazla olumsuz üstbilişsel inançlara sahip oldukları bulunmuştur. Elde edilen bulgular olumsuz üstbilişsel inançların YKB tanısı için ayırt edici bir kriter olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Ruscio ve Borkovec, 2004: 1478-1479). Üstbilişsel faktörlerin patolojik endişeyi yordayıcılığının incelenmesi için yapılan bir başka araştırmada, üniversite öğrencilerinden dönem başında ve sonunda olmak üzere dört ay arayla iki farklı ölçüm alınmıştır. Dönem başında üstbilişsel faktörler ve dönem sonunda patolojik endişe değerlendirilerek korelasyon analizi yapıldığında, üstbilişsel faktörlerden yalnızca olumsuz ve olumlu üstbilişsel inançlar ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Üstbilişsel inançların patolojik endişeyi yordayıcılığı regresyon analizi ile değerlendirildiğinde ise, olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir (Sica, Steketee, Ghisi, Chiri ve Franceschini, 2007: 263-264).

Penney, Mazmanian ve Rudanycz (2013: 37-38) üstbilişler ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri üniversite öğrencilerinde incelediklerinde; olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar ve düşünceleri kontrol ihtiyacı ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu, ancak olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişe ile ilişkisinin daha güçlü olduğu bulgusu elde edilmiştir. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir diğer araştırma Pretorius, Walker ve Esterhuyse (2015: 238-244) tarafından gerçekleştirilmiştir. YKB'nin üstbilişsel

modelinin test edilmesinin amaçlandığı araştırmada cinsiyete göre karşılaştırma yapıldığında, patolojik endişe düzeyinin kadın öğrencilerde erkek öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur (Pretorius, Walker ve Esterhuyse, 2015: 238). Üstbilişsel faktörlerden olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik ve bilişsel farkındalık ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Regresyon analizinin sonuçları ise olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişe şiddetini anlamlı olarak yordadığını ve ayrıca patolojik endişeye olan katkılarının diğer faktörlerden bağımsız olduğunu göstermiştir (Pretorius, Walker ve Esterhuyse, 2015: 240-244).

Uluslararası alanyazında YKB'nin üstbilişsel modelini inceleyen pek çok görgül araştırma olmasına rağmen Türkiye'de son yıllarda üstbilişlere önem vermeye başlanmıştır. Bu bağlamda, ülkemizde üstbilişler ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar (Görgü, 2014: 64-68; Safrancı, 2010: 67; Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 435) sınırlı sayıdadır.

Yılmaz, Gençöz ve Wells (2008: 431-435), Penn State Endişe Ölçeği ile Üstbilişler Ölçeği-30'un Türkiye örneklemindeki psikometrik özelliklerini inceledikleri araştırmalarında, üstbilişlerin ve obsesif kompulsif bozukluk belirtilerinin patolojik endişeyi yordayıcılığını değerlendirmişlerdir. Araştırmada olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık ve üstbilişler toplam puanı ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 431). Regresyon analizi yapıldığında ise olumsuz üstbilişsel inançların, olumlu üstbilişsel inançların ve düşük bilişsel özgüvenin bağımsız olarak patolojik endişeyi anlamlı şekilde yordadığı belirlenmiştir (Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 435). Görgü (2014: 61-68) tarafından yapılan araştırmada üstbiliş toplam puanı, olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve bilişsel farkındalık ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Üstbilişlerin patolojik endişeyi yordayıcılığı regresyon analiziyle değerlendirildiğinde üstbilişler toplam puanının ve olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Safrancı'nın (2010: 60-62) araştırmasında üstbilişlerden olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve bilişsel güvensizlik ile patolojik endişe arasında

pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Regresyon analizi yapıldığında olumsuz ve olumlu üstbilişsel inançların patolojik endişeyi pozitif yönde; düşünceleri kontrol ihtiyacının ise patolojik endişeyi negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur (Safrancı, 2010: 66-67).

Sonuç olarak buraya kadar aktarılan bilgiler değerlendirildiğinde, pek çok görgül araştırma üstbilişler ve patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu, üstbilişsel faktörlerden olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik ve düşünceleri kontrol ihtiyacının patolojik endişeyi yordadığını göstermektedir (örn. Cartwright-Hatton ve Wells, 1997: 293-294; Wells ve Papageorgiou, 1998: 905-906; Sica, Steketee, Ghisi, Chiri ve Franceschini, 2007: 263-264). Bu doğrultuda, bu çalışmada üstbilişler ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler, üstbilişlerin patolojik endişenin yordanmasına yaptığı katkılar bağlamında incelenecektir. Araştırmada üstbilişler patolojik endişe için bozukluğa özel ve ikincil-düzye yatkınlık faktörü olarak ele alınacaktır.

1.3.6. Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün ve Üstbilişlerin Patolojik Endişenin Yordanmasındaki Rolü

Gerek belirsizliğe tahammülsüzlük gerekse üstbilişler, patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde önemli rol oynayan, bozukluğa özel ve ikincil-düzye yatkınlık faktörleridir (Norton ve Mehta, 2007: 241; McEvoy ve Mahoney, 2013: 217; Sexton, Norton, Walker ve Norton, 2003: 82-83; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 284-285). Yatkınlık faktörlerinin patolojik endişeye nasıl bir katkı sağladığının belirlenmesi amacıyla yapılan bazı çalışmalarda, YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük modeli ile üstbilişsel modeli patolojik endişeyi yordayıcılıkları açısından karşılaştırılmaktadır. Bu iki modeli inceleyerek karşılaştıran ilk çalışma Sugiura (2007: 1622-1626) tarafından yapılmıştır. Çeşitli değişkenlerin patolojik endişeyi yordayıcılığının incelendiği çalışmada, belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve üstbilişlerin patolojik endişeyi yordayıcılığı hiyerarşik regresyon analizi ile değerlendirilmiştir. Nörotisizm karıştırıcı bir değişken olarak düşünüldüğü için etkisi kontrol edilmiştir. Nörotisizm kontrol edildikten sonra, olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı

olarak yordadığı, belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi yordayıcılığının ise anlamsız olduğu belirlenmiştir (Sugiura, 2007: 1625-1626).

Khawaja ve Chapman (2007: 28-29) tarafından yapılan araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük, problem çözmede güvensizlik, olumlu üstbilişsel inançlar ve olumsuz düşünme biçiminin patolojik endişeyi yordayıcılığının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın sonucunda belirsizliğe tahammülsüzlüğün, olumlu üstbilişsel inançların ve olumsuz düşünmenin birbirlerinden bağımsız olarak patolojik endişeyi yordadığı belirlenmiştir. Bilişsel değişkenlerin hepsinin birlikte patolojik endişeyi yordayıcılığı hiyerarşik regresyon analizi ile değerlendirildiğinde ise, sürekli kaygı kontrol edildikten sonra yalnızca belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve olumsuz düşünme biçiminin patolojik endişeyi yordadığı bulunmuştur (Khawaja ve Chapman, 2007: 28-29). YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük modeli ile üstbilişsel modelinin endişeyi yordayıcılıkları açısından karşılaştırıldığı bir diğer araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi yordayıcılıkları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan regresyon analizi sonucunda hem belirsizliğe tahammülsüzlüğün hem de olumsuz üstbilişsel inançların YKB belirtileri ile bağlantılı olduğu, bu iki değişkenin patolojik endişeyi yordayıcılıkları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir (Tan, Moulding, Nedeljkovic ve Kyrios, 2010: 87-88).

Thielsch, Andor ve Ehring (2015: 96-97) tarafından yapılan araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve üstbilişlerin patolojik endişe ile ilişkisi değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük birbirlerinden bağımsız olarak patolojik endişeye katkı sağlamaktadır. Araştırmanın sonunda her iki değişkeni de kapsayan bir model geliştirilmesi önerilmiştir. Patolojik endişe ile ilişkili olan bilişsel faktörler arasındaki ilişkilerin incelenmesinin amaçlandığı bir diğer araştırmada (Voon ve Philips, 2015: 333) belirsizliğe tahammülsüzlük, olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, üst-endişe, tehdit ve zihinde tehlikeyi büyütme (looming cognitive style) bilişsel faktörlerine yer verilmiştir. Araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük, olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar ve zihinde tehlikeyi büyütmenin patolojik endişeyi yordayıcılığı regresyon analiziyle değerlendirildiğinde olumlu üstbilişsel inançlar hariç diğer bilişsel değişkenlerin patolojik endişeyi bağımsız olarak yordadığı belirlenmiştir. Yapılan bir

diğer regresyon analizinde ise üst-endişenin patolojik endişeye diğer değişkenlerden daha fazla katkıda bulunup bulunmadığı incelenmiştir. Tüm değişkenlerin yer aldığı bu regresyon analizinin sonucunda yalnızca olumlu üstbilişsel inançların ve üst-endişenin patolojik endişeyi yordadığı bulunmuştur. Üst-endişenin olumsuz üstbilişsel inançlar ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye anlamlı olarak aracılık ettiği bulunmuştur. Olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar ve tehlikeyi zihinde büyütme kontrol edildiğinde ise üst-endişenin belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe ilişkisindeki aracılık rolünün anlamlı olduğu belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırmacılar patolojik endişe ile ilgili bilişsel faktörlerin bir arada yer aldığı bir modelin geliştirilmesinin önemini vurgulamıştır (Voon ve Philips, 2015: 335-336).

Fergus ve Wheless (2018: 516-518) ise belirsizliğe tahammülsüzlüğün, üstbilişsel inançların ve deneyimsel kaçınmanın endişenin şiddetini yordayıcılığını, laboratuvar ortamında yapılan bir araştırma ile değerlendirmiştir. Araştırmaya endişe düzeyi yüksek olan üniversite öğrencileri dahil edilmiştir. Öncelikle katılımcılardan farklı endişe düzeylerini içeren beş durumu görsel analog endişe ölçeği ile değerlendirmeleri istenmiştir. Daha sonra gözlerini kapatmaları ve en endişe verici olarak değerlendirdikleri durumu düşünerek endişelenmeleri istenmiştir. Endişe seansı sonrasında ise görsel analog endişe ölçeği ikinci kez uygulanarak endişe düzeyleri değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, endişe seansı sonrasındaki endişe şiddeti ile tüm değişkenler arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Regresyon analizi ile endişe şiddetini yordayan faktörler değerlendirildiğinde ise yalnızca olumsuz üstbilişsel inançların endişe şiddetini anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir (Fergus ve Wheless, 2018: 519).

Sonuç olarak buraya kadar aktarılan bilgiler değerlendirildiğinde, YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük ve üstbilişsel modellerinin patolojik endişeyi yordayıcılıklarının karşılaştırıldığı araştırmalardan farklı bulgular elde edildiği görülmektedir. Üstbilişsel inançların ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün birbirlerinden bağımsız olarak patolojik endişeyi yordadığı belirlenen araştırmalar (Khawaja ve Chapman, 2007: 28-29; Tan, Moulding, Nedeljkovic ve Kyrios, 2010: 87-88) olduğu gibi, yalnızca üstbilişsel inançların patolojik endişeyi yordadığını gösteren araştırmalar (Sugiura, 2007: 1625-1626; Fergus ve Wheless, 2018: 516-518) da

bulunmaktadır. Üstbilişsel model ve belirsizliğe tahammülsüzlük modelini birlikte ele alan ve her iki modelin patolojik endişeyi yordayıcılığını inceleyen daha fazla araştırma yapılması önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, bu araştırmada üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi yordayıcılıkları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı değerlendirilecektir.

1.4. ALGILANAN EBEVEYN TUTUMLARI

1.4.1. Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Tanımlanması

Ebeveynlikle ilgili kuramsal yaklaşımlar ebeveyn tutumlarını sıcaklık, kabul ve bakım vermeye karşılık soğukluk ve reddedicilik; psikolojik özerkliğe karşılık psikolojik kontrol, müdahalecilik ve aşırı koruyuculuk olmak üzere çeşitli özelliklere göre kavramsallaştırmaktadır (Parker, Tupling ve Brown, 1979: 1-10; Perris, Jacobsson, Lindstroml, von Knorring ve Perris, 1980: 265-272; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2012: 73-80; Schaefer, 1965: 413-420). Kaygı bozukluklarıyla ilişkili ebeveyn tutumlarını inceleyen araştırmalar genellikle çocukların ebeveynleri hakkındaki algılarına odaklanmaktadır (Parker, 1979: 261-262; Parker, 1981: 34; Muris, Loxton, Neumann, du Plessis, King ve Ollendick, 2006: 883-896). Algılanan ebeveyn tutumları, çocukların ve/veya yetişkin çocukların ebeveynlerinin yetiştirme biçimlerine ilişkin algıları olarak tanımlanmaktadır (Arrindell ve diğerleri, 1999: 613-628). Algılanan reddedicilik, aşırı koruyuculuk ve duygusal sıcaklık ebeveyn tutumları olmak üzere üç farklı algılanan ebeveyn tutumu tanımlanmaktadır. Her bir ebeveyn tutumu ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkilerinde kullandıkları çeşitli tutumları ve fiziksel-sözel davranışları ifade etmektedir.

Çocuklarının ihtiyaçlarını ve görüşlerini bir birey olarak göz ardı eden, çocuklarını eleştiren, cezalandıran, dikkate almayan, reddeden, onlara karşı soğuk davranan ve sevecen olmayan ebeveynlerin sahip oldukları özellikler ise reddedici ebeveyn tutumu olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynlerin çocuklar arasında ayırım yapması, bir kardeşin diğer kardeş ve/veya kardeşlere tercih edilmesi, duygusal sıcaklığın ve kabul ediciliğin azlığı reddedici ebeveyn tutumuyla ilişkilidir (Markus, Lindhout, Boer, Hoogendijk, Arrindell, 2003: 509-511; Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2012: 73-75).

Aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu ise ebeveynlerin çocuklarının hayatına aşırı ilgili ve dahil olması, kişisel özgürlüğe izin vermeyecek düzeyde fazla korumacı, kontrolcü ve müdahaleci çeşitli tutum ve davranışları olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının yaşamı ve güvenliği hakkında abartılmış kaygı ve endişeleri, olumsuz deneyimler yaşamalarını önlemek için yasaklamalar ve kesin sınırlar koymaları aşırı koruyuculuk tutumu ile ilgili özelliklerdir (Lindhout, Markus, Hoogendijk, Borst, Maingay, Spinhoven, van Dyck ve Boer, 2006: 90; Rapee, Schniering ve Hudson, 2009: 317-318; Wood, McLeod, Sigman, Hwang ve Chu, 2003: 134-135).

Ebeveynlerin sevecen, şefkatli, öven, entelektüel olarak uyaran, bakım veren, yakınlık ve ilgi gösteren çeşitli tutum ve davranışları duygusal olarak sıcak ebeveyn tutumu olarak tanımlanmaktadır. Ebeveynin yatıştırması, rahatlatması, ihtiyaç duyulduğunda yardım etmesi, başarılarından gurur duyması, eleştireliliğinin ve reddediciliğinin az olmasına karşılık kabul ediciliğinin yüksek olması gibi özellikler duygusal sıcaklık tutumunun temel özellikleridir (Arrindell ve diğerleri, 1999: 616-619; Zimmermann, Eisemann ve Fleck, 2008: 251).

Erken çocukluk döneminde anne ve babaların çocuklarıyla etkileşimlerinde sergiledikleri ebeveyn tutumları psikopatolojilerin etiyolojisinde önemli rol oynayan faktörlerden biridir (Perris, 1988: 103-105). Çocukluk döneminde deneyimlenen ebeveyn tutumlarının yetişkinlik dönemindeki kaygı bozukluklarıyla ilişkisini inceleyen araştırmalar, ebeveyn tutumlarının kaygı bozukluklarının gelişmesinde önemli bir risk faktörü olduğu görüşünü desteklemektedir (Anhalt ve Morris, 2008: 126-133; Anlı ve Karşlı, 2010: 725-727; Baker ve Hoerger, 2012: 802-803; Chorpita ve Barlow, 1998: 12-14; Rapee, 1997: 47-50; Reitman ve Asseff, 2010: 569-570; van Brakel, Muris, Bögels ve Thomassen, 2006: 573-576).

1.4.2. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe

Algılanan ebeveyn tutumları, patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde etkili olan genel (Bourgeois ve Brown, 2015: 532) ve çevresel (Beesdo, Pine, Lieb ve Wittchen, 2010: 49; Beesdo-Baum ve Knappe, 2012: 470; Rapee, 2001: 491) bir yatkınlık faktörüdür. Alanyazında algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen pek çok araştırma bulunmaktadır.

Çocuklarla yapılan araştırmalarda, her iki ebeveynden algılanan aşırı koruyuculuk (Muris ve Merckelbach, 1998: 1203; Nordahl, Wells, Olsson ve Bjerkeset, 2010: 855-856) ve reddedicilik ebeveyn tutumu (Brown ve Whiteside, 2008: 268-269; Muris, Meesters, Merckelbach ve Hülßenbeck, 2000: 492-493) ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerinin tutumlarını reddedici ve aşırı koruyucu olarak algılayan çocukların patolojik endişe düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusu, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumlarının çocuklukta görülen YKB için birer risk faktörü olduğu şeklinde değerlendirilmiştir (Brown ve Whiteside, 2008: 268-269; Muris ve Merckelbach, 1998: 1203; Muris, Meesters, Merckelbach ve Hülßenbeck, 2000: 492-493; Nordahl, Wells, Olsson ve Bjerkeset, 2010: 855-856). Ergenlerle yapılan araştırmalarda ise ebeveynlerini aşırı koruyucu (Mousavi, Low ve Hashim, 2016: 2106; Muris, 2002: 429-430) ve reddedici (Hale III, Engels ve Meeus; 2006: 411-413; Mousavi, Low ve Hashim, 2016: 2106) olarak algılayan ergenlerin patolojik endişe düzeylerinin daha yüksek olduğuna; ebeveynden algılanan reddediciliğin YKB belirtilerini yordadığına (Hale III, Engels ve Meeus; 2006: 411-413) ilişkin bulgular elde edilmiştir. Hem çocuklar hem ergenlerle yapılan bir araştırmada ise psikiyatrik bozukluklara özel çeşitli psikososyal risk faktörleri incelendiğinde, aşırı müdahaleci/koruyucu ebeveynliğin YKB için önemli bir ailesel risk faktörü olduğu belirlenmiştir (Shanahan, Copeland, Costello ve Angold, 2008: 37-39).

Yetişkinlik döneminde algılanan ebeveyn tutumlarıyla ilgili araştırmalar genellikle geriye dönük olarak yapılmaktadır. Yetişkinlerin, başka bir ifadeyle yetişkin çocukların, çocukluk döneminde ebeveynlerinin kendilerine yönelik tutumlarını değerlendirmeleri istenmekte ve böylece algılanan ebeveyn tutumları ile yetişkinlik döneminde görülen patolojik endişe ve YKB arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmaktadır (Gökler-Danışman ve Cüre, 2015: 81-82). Örneğin; klinik ve klinik olmayan örneklemin yer aldığı bir araştırmada hem anneden hem babadan algılanan aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumunun YKB ile ilişkili olduğu ve YKB tanısı olan hastaların kontrol grubuyla karşılaştırıldığında ebeveynlerinin tutumlarını daha fazla aşırı koruyucu olarak algıladıkları bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bu bulgu, ebeveyn tutumlarının YKB'nin oluşum mekanizmasıyla yakından ilişkili olduğunu desteklemesi açısından önemli bulunmuştur (Silove,

Parker, Hadzi-Pavlovic, Manicavasagar ve Blaszczynski, 1991: 837-839). Patolojik endişeyi yordayan çeşitli faktörler, örneklemini 18-57 yaş aralığındaki yetişkinlerin oluşturduğu bir araştırmada değerlendirildiğinde ise, yaşamın ilk 16 yılında deneyimlenen ve hem anneden hem babadan algılanan aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ebeveynlerden algılanan aşırı koruyuculuğun patolojik endişenin önemli bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir (Manfredi, Caselli, Rovetto, Rebecchi, Ruggiero, Sassaroli ve Spada, 2011: 188-189).

Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler ikizlerde çalışılmaktadır. Örneğin; ebeveyn tutumları ve yaşamın ilerleyen yıllarında görülen kaygı bozuklukları arasındaki ilişkiler yetişkin kadın ikizler ve ebeveynlerinin katıldıkları bir araştırmada incelenmiştir. Araştırma sonucunda hem anneden hem babadan algılanan yüksek düzeyde koruyuculuğun ve düşük düzeyde duygusal sıcaklığın YKB'yi anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir (Kendler, Myers ve Prescott, 2000: 286-289). Yetişkin tek yumurta ikizlerinin örneklemini oluşturduğu bir araştırmada ise ebeveyn tutumlarının çeşitli psikopatolojilerle ilişkisi incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre hem anneden hem babadan algılanan düşük düzeyde sıcaklık ile YKB arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmaktadır. Ayrıca araştırmada ebeveynlerden algılanan koruyuculuk ile YKB arasında negatif yönde bir ilişki olduğu görülmüştür. Alanyazınla tutarlı olmayan bu bulguyla ilgili olarak yapılan açıklamada, ebeveynlerden algılanan koruyuculuğun düzeyinin önemli olduğu, yüksek düzeyde koruyuculuğun psikopatolojiler için bir risk faktörü olmasının yanında belirli düzeyde bir koruyuculuğun ise koruyucu bir faktör olabileceği öne sürülmüştür (Long, Aggen, Gardner ve Kendler, 2015: 1572-1575).

Ebeveyn tutumlarıyla ilgili araştırmaların çoğu geriye dönük olarak yapılmasına rağmen ileriye dönük olarak yapılan bir boylamsal araştırma da bulunmaktadır. Beesdo, Pine, Lieb ve Wittchen (2010: 50-53) tarafından yapılan bu boylamsal araştırmada, kaygı bozukluklarının gelişimsel özellikleri ve kaygı bozuklukları açısından çeşitli risk faktörleri 14-24 yaş aralığındaki genç yetişkinlerden oluşan bir örnekleme incelenmiştir. Ebeveyn tutumlarının kaygı bozuklukları için potansiyel bir risk faktörü olarak ele alındığı bu araştırmada, 10

yıllık süre içerisinde hem genç yetişkinlerden hem de ailelerinden dört farklı zamanda ölçüm alınarak değerlendirme yapılmıştır. Araştırmanın sonunda, her iki ebeveyn den algılanan aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumunun YKB'nin yordanmasında önemli bir çevresel risk faktörü olduğu tespit edilmiştir (Beesdo, Pine, Lieb ve Wittchen, 2010: 50-53).

Alanyazın gözden geçirildiğinde ülkemizde, algılanan ebeveyn tutumları ve kaygı arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların (Sümer, Gündoğdu-Aktürk ve Helvacı, 2010: 55) çoğunlukta olduğu görülmektedir. Buna karşılık, algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelendiği sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Görgü (2014: 64) tarafından yapılan araştırmada, algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişe ile ilişkisi incelendiğinde yalnızca anneden algılanan aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Safrancı'nın (2015: 113-114) araştırmasında ise algılanan anne-baba reddediciliği ve aşırı koruyuculuğu ile patolojik endişe arasında pozitif yönde; baba duygusal sıcaklığı ile patolojik endişe arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca anne aşırı koruyuculuğunun ve baba reddediciliğinin patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir (Safrancı, 2015: 133).

Sonuç olarak buraya kadar aktarılan ve çeşitli örneklerle yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişe için önemli bir yatkınlık faktörü olduğunu, yüksek düzeyde aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumları ile düşük düzeyde duygusal sıcaklık ebeveyn tutumunun patolojik endişeyi ve YKB'yi yordadığını göstermektedir (örn. Brown ve Whiteside, 2008: 268-269; Mousavi, Low ve Hashim, 2016: 2106). Özellikle ülkemizde, algılanan ebeveyn tutumları ile patolojik endişe arasındaki ilişkilerin ve algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişenin yordanmasındaki rolünün incelenmesine yönelik daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, bu araştırmada algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler, algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişenin yordanmasına yaptığı katkılar bağlamında incelenecektir. Araştırmada algılanan ebeveyn tutumları patolojik endişe için genel ve çevresel yatkınlık faktörü olarak ele alınacaktır.

1.4.3. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe İlişkisinde Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Rolü

Ebeveynlerin tutum ve davranışları, erken çocukluk döneminden itibaren çocukların bilişsel ve üstbilişsel süreçlerinin gelişimini etkilemeye başlamaktadır (Chorpita ve Barlow, 1998: 10; Gallagher ve Cartwright-Hatton, 2008: 729). Araştırmalar patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde algılanan ebeveyn tutumlarının yanı sıra belirsizliğe tahammülsüzlük (örn. Buhr ve Dugas, 2006: 233) ve üstbilişler (örn. Wells ve Carter, 2001: 98) olmak üzere birden fazla faktör rol oynadığını göstermektedir. Algılanan ebeveyn tutumları patolojik endişe için genel (Bourgeois ve Brown, 2015: 532) ve çevresel (Beesdo, Pine, Lieb ve Wittchen, 2010: 49; Beesdo-Baum ve Knappe, 2012: 470; Rapee, 2001: 491) bir yakınlık faktörüdür. Üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük ise bozukluğa özel ve ikincil-düzye yakınlık faktörleridir (McEvoy ve Mahoney, 2013: 217; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 284-285).

Alanyazın gözden geçirildiğinde, üstbilişlerin (örn. Spada ve diğerleri, 2012: 287-296) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün (Zlomke ve Young, 2009: 670-679) patolojik endişe üzerindeki etkisini inceleyen araştırmaların sadece bir kısmında algılanan ebeveyn tutumlarına yer verildiği görülmektedir. Bu araştırmalarda algılanan ebeveyn tutumları patolojik endişenin yordanmasında önemli bir yakınlık faktörü olarak ele alınmaktadır. Böylece algılanan ebeveyn tutumları, belirsizliğe tahammülsüzlük, üstbilişler ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler bütüncül olarak incelenmekte ve birden fazla faktörün patolojik endişeyi yordayıcılığı değerlendirilmektedir (Görgü, 2014: 64-68; Spada ve diğerleri, 2012: 287-296; Wilson, Budd, Chernin, King, Leddy, Maclennan ve Mallandain, 2011: 71-79; Zlomke ve Young, 2009: 670-679).

Wilson ve diğerleri (2011: 71-79), algılanan ebeveyn tutumlarının ve üstbilişlerin patolojik endişenin gelişimindeki rolünü ergenler ve ebeveynlerinin katıldıkları bir araştırmada incelemiştir. Araştırmada ergenin bilişsel farkındalık dışındaki üstbilişleri (endişe hakkındaki olumlu ve olumsuz inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı) ile ergenin patolojik endişesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Algılanan ebeveyn tutumları ile ergenin patolojik endişesi arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Ergenin

kaygısı ve ebeveynlerin patolojik endişesi kontrol edildiğinde ise ergenin algıladığı duygusal sıcaklık tutumunun ve üstbilgi toplam puanının ergenin patolojik endişesini anlamlı olarak yordadığı bulgusu elde edilmiştir. Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı halde, duygusal sıcaklık tutumunun patolojik endişeyi yordadığı bulgusunun elde edilmesinin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, ebeveyn tutumlarının patolojik endişeyi yordayıcılığıyla ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulduğu vurgulanmıştır (Wilson ve diğerleri, 2011: 71-79). Bir diğer araştırmada ebeveynlerden algılanan aşırı koruyuculuk tutumunun ve üstbilgilerin patolojik endişeyi yordayıcılığı yetişkin örnekleminde incelenmiştir. Ebeveynlerden algılanan aşırı koruyuculuk tutumunun; üstbilgilerden ise düşünceleri kontrol ihtiyacının, endişe hakkındaki olumsuz ve olumlu inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgular, ebeveyn tutumlarının ve işlevsel olmayan üstbilgilerin patolojik endişenin gelişmesinde önemli birer risk faktörü olduğunu desteklemektedir (Spada ve diğerleri, 2012: 287-296).

Alanyazında algılanan ebeveyn tutumları, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen yalnızca bir araştırma bulunmaktadır. Zlomke ve Young (2009: 670-679) tarafından yapılan bu araştırmada algılanan ebeveyn tutumlarından duygusal sıcaklık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında negatif yönde; reddedicilik ve kaygılı yetiştirme ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Algılanan ebeveyn tutumlarından kontrol ve kaygılı yetiştirme ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, belirsizliğe tahammülsüzlüğün algılanan ebeveyn tutumlarından yalnızca kaygılı yetiştirme ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye anlamlı olarak aracılık ettiği bulunmuştur (Zlomke ve Young, 2009: 674-675).

Türkiye alanyazını gözden geçirildiğinde algılanan ebeveyn tutumları, üstbilgiler ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri bir arada inceleyen bir araştırmaya ulaşılmıştır. Görgü (2014: 64) tarafından yapılan bu araştırmada anneden algılanan aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Çoklu regresyon analizi yapıldığında ise endişe hakkındaki olumsuz

inançların ve üstbilişler toplam puanının anneden algılanan aşırı koruyuculuk ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye kısmi olarak aracılık ettiği belirlenmiştir (Görgü, 2014: 68).

Sonuç olarak buraya kadar aktarılan bilgiler değerlendirildiğinde, araştırmalarda çeşitli algılanan ebeveyn tutumlarının ve üstbilişlerin patolojik endişeyi yordadığına, belirsizliğe tahammülsüzlüğün kaygılı yetiştirme ebeveyn tutumu ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye anlamlı olarak aracılık ettiğine, üstbilişlerin algılanan anne aşırı koruyuculuk tutumu ve patolojik endişe arasındaki ilişkide aracılık rolü olduğuna ilişkin bulgular elde edilmektedir (Görgü, 2014: 68; Spada ve diğerleri, 2012: 287-296; Zlomke ve Young, 2009: 670-679; Wilson ve diğerleri, 2011: 71-79). Algılanan ebeveyn tutumlarının, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişenin gelişmesindeki rolünün anlaşılması için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, bu araştırmada patolojik endişe için genel ve çevresel yatkınlık faktörü olan algılanan ebeveyn tutumlarının, bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olan üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün yer aldığı bütüncü modeller oluşturulacaktır. Böylece algılanan ebeveyn tutumlarının patolojik endişeyi yordayıcılığı, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolleri bağlamında incelenecektir.

1.5. KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ

1.5.1. Kişilik Özelliklerinin Tanımlanması

Kişilik, bireylerin sergiledikleri tutarlı davranış örüntüleri ile birlikte duygusal, bilişsel ve güdüsel olmak üzere tüm içsel süreçlerin bir bütünü olarak tanımlanmaktadır (Burger, 2011: 4). Kişilik özellikleri farklı zaman ve durumlarda tutarlı olarak ortaya çıkan ve zamanla çok değişmeyen özelliklerdir (Millon, Grossman, Millon, Meagher ve Ramnath, 2004: 59). Kişilik özellikleriyle ilgili pek çok kuramsal yaklaşım bulunmaktadır (örn. Cattell ve Cattell, 1995: 926-937; Eysenck, 1977: 405-411; Goldberg, 1992: 26-42). Kişilik özelliklerinin tanımlanmasına yönelik öne sürülen bu kuramlardan en bilineni beş faktör kişilik modelidir. Beş faktör kişilik modelinin temeli bireyler arasındaki tutarlı bilişsel, duygusal ve davranışsal örüntü çeşitliliklerini inceleyen araştırmalara dayanmaktadır

(Costa ve McCrae, 1992: 653-665; McCrae ve Costa, 2008: 159-160). Yapılan araştırmalar sonucunda çeşitli kişilik özelliklerinin beş farklı faktör altında gruplandığı belirlenmiş ve bu faktörler dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nörotisizm ve gelişime açıklık olarak isimlendirilmiştir (Burger, 2011: 159). Farklı kültürler ve örneklemler ile yapılan çok sayıda araştırmadan elde edilen bulgular beş faktör modelini desteklemektedir (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009: 265-268; Digman, 1990: 418-427; McCrae ve John, 1992: 175-177; Peabody ve Goldberg, 1989: 552-567; Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002: 29-31). Bazı araştırmalarda ise beş faktör modelinde tanımlanan faktörlerin dışında bir temel faktör daha olduğu ortaya konmuştur (örn. Gençöz ve Öncül, 2012: 194-216; Saucier ve Goldberg, 1998: 519; Simms, 2007: 87; Tellegen ve Waller'den aktaran Durrett ve Trull, 2005: 365). Belirlenen bu altıncı faktör olumsuz değerlik olarak adlandırılmıştır. Bir sonraki kısımda dışa dönüklük, sorumluluk, uyumluluk, nörotisizm, gelişime açıklık ve olumsuz değerlik faktörleri sırasıyla açıklanmıştır.

Dışa dönüklük sosyal etkileşim ve olumlu duygulanım ile ilgili bir faktördür (Burger, 2011: 160). Bu nedenle dışa dönüklük alanyazında olumlu duygulanımla eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır (Middeldorp, Cath, van den Berg, Beem, van Dyck ve Boomsma, 2006: 252). Sosyal ilişkilere açıklık, sosyal iletişim becerilerinin iyi olması ve girişkenlik dışa dönüklüğu belirleyen özelliklerdir (McCrae ve Costa, 2008: 164). Kendine güvenen, enerjik, arkadaş canlısı (Burger, 2011: 160), eğlenmeyi seven ve sevecen (McCrae ve Costa, 1986: 1002) kişiler dışa dönüklük düzeyi yüksek olan kişilerdir. Dışa dönüklük düzeyi düşük, başka bir ifadeyle içe dönük olan kişilerin ise çekingen, ciddi ve mesafeli oldukları ifade edilmektedir (McCrae ve Costa, 1986: 1002).

Sorumluluk disiplin, düzen ve dürtü kontrolü ile birlikte başarı ve çalışkanlıkla ilgili bir faktördür (Roberts, Chernyshenko, Stark ve Goldberg, 2005: 104-106). Sorumluluk düzeyi yüksek olan kişilerin organizasyon ve planlama becerilerinin iyi olduğu, böylece uzun dönemli planlamalar yapabildikleri ve bu planların uygulanmasında kararlılık gösterdikleri belirtilmektedir (Burger, 2011: 162; Costa ve McCrae, 2008: 164). Sorumluluk düzeyi düşük olan kişiler ise düzensiz, dikkatsiz ve kararsız olarak tanımlanmaktadır (McCrae ve Costa, 1986: 1002).

Uyumluluk sosyal etkileşimlerde işbirliğine açıklık, anlayışlı olmak ve yardımseverlik ile ilgili bir faktördür (Burger, 2011: 161). Uyumluluk düzeyi yüksek olan kişilerin çatışma çözüm sürecinde uyumlu oldukları belirtilmektedir (Costa ve McCrae, 2008: 164). Ayrıca yumuşak kalpli, güvenilir (McCrae ve Costa, 1986: 1002) ve sıcakkanlı (Golberg, 1992: 31) olmak uyumlulukla ilişkilendirilmektedir. Katı, şüpheli ve işbirliğine açık olmayan kişiler ise uyumluluk düzeyi düşük olan kişiler olarak tanımlanmaktadır (McCrae ve Costa, 1986: 1002).

Nörotisizm olumsuz duygu durumlarına duyarlılık ve psikopatolojiye yatkınlıkla ilgili faktör olarak tanımlanmaktadır (Claridge ve Davis, 2001: 384). Nörotisizm, duygusal denge ve kişisel uyum ile ilgilidir, bu nedenle duygusal dengesizlik olarak da adlandırılmaktadır (Burger, 2011: 159-160). Ayrıca nörotisizm, alanyazında olumsuz duygulanım ile eş anlamlı olarak da kullanılmaktadır (Middeldorp, Cath, van den Berg, Beem, van Dyck ve Boomsma, 2006: 252). Nörotisizm düzeyi yüksek olan kişilerin yoğun duygusal sıkıntı ve duygu dalgalanmaları yaşadıkları (Burger, 2011: 159-160), olumsuz duyguları sık deneyimledikleri ve stresle baş etme becerilerinin düşük olduğu (Barlow, Ellard, Sauer-Zavala, Bullis ve Carl, 2014: 481) belirtilmektedir. Sakin, aşırı duygusal tepki vermeyen kişilerin nörotisizm düzeyinin düşük olduğu ve daha iyi uyum sağladıkları ifade edilmektedir (Burger, 2011: 159-160; McCrae ve Costa, 1986: 1002).

Gelişime açıklık kişisel ilişkilerde açıklıktan, duygu ve düşüncelerin açıkça ifade edilebilmesinden daha çok, gelişimlere ve deneyimlere açıklık ile ilgili bir faktördür (Burger, 2011: 161). Yeni şeyler deneyimleme ihtiyacı olan ve deneyimlemek isteyen (McCrae ve Costa, 1997: 826), farklı kültürlere ilgi duyan, seyahat etmeyi ve çeşitli hobiler edinmeyi seven (Costa ve McCrae, 2008: 164) kişilerin gelişime açıklık düzeyinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Gelişime açıklık düzeyi düşük kişiler ise değişiklikler yerine rutinleri ve rahatlığı tercih eden kişiler olarak tanımlanmaktadır (McCrae ve Costa, 1986: 1002).

Son olarak *olumsuz değerlik* ise kişilerarası ilişkilerde yapmacıklık ve içten pazarlıklı davranmak, sabit fikirlilik, görgüsüzlük ve açgözlülük ile ilişkilendirilen bir faktördür (Gençöz ve Öncül, 2012: 205). Olumsuz değerlik düzeyi yüksek olan kişiler ahlak kurallarına uymayan davranışlar sergileyen ve kötü huyları olan kişiler iken; olumsuz değerlik düzeyi düşük olan kişiler ilişkilerinde samimi, açık görüşlü

ve iyi huylu kişiler olarak tanımlanmaktadır (Benet ve Waller, 1995: 702; Gençöz ve Öncül, 2012: 205).

Kişi-çevre etkileşimi kuramına göre kişilik özellikleri çeşitli psikopatolojilere olan eğilimi etkilemektedir (Widiger ve Smith, 2008: 762). Bir başka yaklaşıma göre kişilik özellikleri ve psikopatolojiler arasındaki ilişkiler karşılıklıdır. Kişilik özellikleri psikopatolojilerin gelişmesine ve sürmesine katkı sağlayabileceği gibi, bir diğer yandan psikopatolojiler de kişilik örüntüleri üzerinde etkili olabilir (Widiger ve Smith, 2008: 754). Kişilik özellikleri ve psikopatoloji ilişkisiyle ilgili öne sürülen yaklaşımlardan bir diğeri yatkınlık modelidir (Krueger ve Tackett, 2003: 112). Yatkınlık modeline göre kişilik özellikleri, psikopatolojilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır ve psikopatolojiler için genel bir yatkınlık faktörüdür (Brown ve Naragon-Gainey, 2013: 277; Kotov, Gamez, Schmidt ve Watson, 2010: 770). Yatkınlık faktörlerini hiyerarşik bir şekilde ele alan yaklaşımlar ise kişilik özelliklerini kaygı ve duygudurum bozuklukları için birincil-düzye yatkınlık faktörü olarak ele almaktadır (Merino, Senra ve Ferreiro, 2016: 2-3).

Kişilik özelliklerinin kaygı bozukluklarının gelişmesinde ve gidişatında oynadığı rolü inceleyen araştırmalar, kişilik özelliklerinin çoğunun kaygı bozukluğunun seyrini ve belirtilerini etkilediği ve kaygı bozukluklarının gelişmesinde önemli bir risk faktörü olduğu görüşünü desteklemektedir (örn. Brandes ve Bienvenu, 2006: 266-268; Brown, 2007: 313; Kotov, Gamez, Schmidt ve Watson, 2010: 803; Malouff, Thorsteinsson ve Schutte, 2005: 107; Trull ve Sher, 1994: 354).

1.5.2. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişki

Kişilik özellikleri, patolojik endişe için genel ve birincil-düzye yatkınlık faktörüdür (Kotov, Gamez, Schmidt ve Watson, 2010: 770; Merino, Senra ve Ferreiro, 2016: 2-3). Alanyazın incelendiğinde, kişilik özellikleri ile patolojik endişe ve YKB arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda araştırma olduğu görülmektedir.

Kişilik özelliklerinin kaygı bozukluklarının gelişmesine yatkınlaştırıcı rolünün incelendiği bir araştırmada, YKB'nin nörotisizm düzeyi yüksek olan kişilerde daha yaygın olduğu belirlenmiştir (Sharma, 2003: 250). Bir diğer araştırmada nörotisizm, patolojik endişe ve kaygı ile ilgili değişkenler arasındaki

ilişkiler üniversite öğrencilerinden oluşan örnekleme incelendiğinde, nörotisizm ve patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca patolojik endişenin nörotisizm ve kaygı arasındaki ilişkide aracılık rolü olduğu belirlenmiştir (Muris, Roelofs, Rassin, Franken ve Mayer, 2005: 1108-1110). Bourgeois ve Brown (2015: 537) nörotisizm ve YKB şiddetini klinik örnekleme inceledikleri araştırmada, yüksek düzeyde nörotisizm ile şiddetli YKB'nin birbiriyle bağlantılı olduğu bulgusunu elde etmiş, diğer bir ifade ile nörotisizmin YKB'yi yordadığını ortaya koymuştur. Nörotisizmin YKB için birincil-düzye yatkınlık faktörü olarak ele alındığı bir araştırmada ise nörotisizm, patolojik endişe ve kaygı arasındaki ilişkiler YKB tanısı olan hastalarda incelenmiştir. Çalışmada nörotisizm ve patolojik endişe arasında anlamlı bir ilişki olduğu ve patolojik endişenin nörotisizm ile kaygı arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulgusu elde edilmiştir. Elde edilen bu bulgu, nörotisizmin patolojik endişe aracılığıyla kaygı belirtileri için bir risk faktörü olduğu şeklinde yorumlanmıştır (Merino, Senra ve Ferreira, 2016: 3-7).

Nörotisizmin, YKB için genetik bir yatkınlık faktörü olup olmadığı da araştırmacıların ilgisini çeken bir konu olmuştur. Bu amaçla tek ve/veya çift yumurta ikizleriyle yapılan araştırmalarda, YKB ve nörotisizm arasındaki ilişkinin tek yumurta ikizlerinde çift yumurta ikizlerinden daha yüksek olduğu (Hettama, Prescott ve Kendler, 2004: 1584-1585), YKB'nin nörotisizme genetik açıdan benzediği (Hettama, Neale, Myers, Prescott ve Kendler, 2006: 860-861) ve nörotisizmin YKB için genetik bir risk faktörü olduğu şeklinde bulgular tespit edilmiştir (Mackintosh, Gatz, Wetherell ve Pedersen, 2006: 34-35).

Alanyazındaki patolojik endişe ve YKB ile ilgili kişilik özelliklerini inceleyen araştırmaların çoğunluğunun özellikle nörotisizme odaklandığı görülmektedir. Buna rağmen nörotisizmle birlikte dışa dönüklük, gelişime açıklık ve sorumluluk değişkenlerine de yer veren ve/veya bu değişkenlerle ilgili bulguların elde edildiği araştırmalar da bulunmaktadır. Nörotisizm ve dışa dönüklük ile YKB'nin varlığı ve şiddeti arasındaki ilişkilerin incelendiği bir araştırmada, YKB tanı grubunun nörotisizm düzeyinin kontrol grubundan daha yüksek; dışadönüklük düzeyinin ise daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca YKB tanı grubunda yer alan hastalarda görülen YKB belirti şiddetinin, nörotisizm ile pozitif ve dışa dönüklükle negatif yönde ilişkili olduğu bulgusu elde edilmiştir (Gomez ve Francis, 2003: 8-9).

Bir diğerk araştırmada n6rotisizm ve dışad6n6kl6k ile patolojik endişe, sosyal kaygı, panik ve obsesif kompulsif bozukluk belirtileri arasındaki ilişkiler 6niversite 6ğrencilerinde incelenmiştir. Araştırma sonucunda n6rotisizmin t6m kaygı belirtileri i7in genel bir yatkınlık fakt6r6 olduğu, ancak kaygı belirtileri arasındaki en g67cl6 yordayıcılık etkisinin patolojik endişe 6zerinde olduğu belirlenmiştir. D6ř6k d6zeyde dışa d6n6kl6ė6n ise sosyal kaygı belirtilerindeki artışı yordadığı tespit edilmiştir (Kotov, Watson, Robles ve Schmidt, 2007: 1495-1498). İ7e d6n6kl6k ve patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelendiği bir 7alışmada ise, i7e d6n6kl6ė6n patolojik endişe ile pozitif y6nde ilişkili olduğu bulunmuştur (Ragozzino ve Kely, 2011: 793-794).

Brown ve Naragon-Gainey (2013: 280-281) tarafından yapılan araştırmada n6rotisizm ve dışa d6n6kl6k kaygı bozuklukları i7in genel yatkınlık fakt6r6 olarak ele alınmıştır. Araştırmanın sonucunda, n6rotisizmin t6m kaygı bozukluklarını yordadığı ancak en g67cl6 etkisinin YKB 6zerinde olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, dışa d6n6kl6k ve YKB arasında negatif y6nde bir ilişki olduğu ancak bu ilişkinin 6nemsenecek kadar az olduğu bulunmuştur. Regresyon analizinde ise n6rotisizm kontrol edildiğinde, dışa d6n6kl6ė6n YKB 6zerinde pozitif y6nde ve doğrudan bir etkisi olduğu belirlenmiştir. Dışa d6n6kl6k d6zeyi arttıka YKB belirtilerinin artmasının alanyazınla uyumlu bir bulgu olmadığı belirtilmiştir. Araştırmacılar beklenmeyen bu bulguyu, dışa d6n6kl6k ve YKB arasında 6nemsenecek kadar az bir ilişki bulunmasına rağmen dışa d6n6kl6ė6n regresyon modelinde yer alması ile a7ıklamıştır. Ancak yine de bununla ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiya7 duyulduğu ifade edilmiştir (Brown ve Naragon-Gainey, 2013: 283-284).

Solarz ve Janowski (2013: 104) kişilik 6zellikleri, endişe hakkındaki inan7lar (endişeyle ilişkin olumlu ve olumsuz inan7lar, endişe aracılığıyla kontrol sağlama ile ilgili inan7lar), patolojik endişe ve patolojik endişenin şiddeti arasındaki ilişkiler 6niversite 6ğrencilerinde incelemiştir. Kadınlarda ve erkeklerde n6rotisizm ve patolojik endişe arasında pozitif y6nde; yalnızca erkeklerde dışa d6n6kl6k ve patolojik endişe arasında negatif y6nde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Kadınlarda patolojik endişenin yoğunluğunun erkeklere g6re anlamlı olarak daha fazla olduğu bulunmuştur. T6m 6rneklemede, endişe hakkındaki olumsuz inan7lar ve endişe aracılığıyla kontrol sağlama ile ilgili inan7lar ile patolojik endişenin

yoğunluğu arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Solarz ve Janowski, 2013: 105-106). Ayrıca araştırmada kişilik özellikleri ve patolojik endişenin şiddeti arasındaki ilişki düşük, orta ve yüksek endişe gruplarında karşılaştırılmıştır. Nörotisizm açısından bütün gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve nörotisizm düzeyi arttıkça patolojik endişe şiddetinin arttığı belirlenmiştir. Gelişime açıklık açısından ise düşük ve orta endişe grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğu ve gelişime açıklık düzeyi arttıkça patolojik endişe şiddetinin azaldığı tespit edilmiştir (Solarz ve Janowski, 2013: 107-108). Araştırmadan elde edilen bulgular nörotisizmin patolojik endişe için önemli bir risk faktörü olduğu, gelişime açıklığın ise patolojik endişe için koruyucu bir faktör olabileceği şeklinde değerlendirilmiştir (Solarz ve Janowski, 2013: 109).

Beş faktör kişilik özellikleri ve kaygı bozuklukları arasındaki ilişkileri inceleyen bir diğer çalışmada, nörotisizm düzeyinin YKB tanısı olan hastalarda anlamlı olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırmada YKB tanısı olan hastaların sorumluluk düzeyinin düşük olduğu ancak elde edilen bu bulgunun anlamlı olmadığı bulunmuştur (Bienvenu, Samuels, Costa, Reti, Eaton ve Nestadt, 2004: 94-95). Kişilik özellikleri, endişenin şiddeti ve patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelendiği araştırmada, nörotisizmin patolojik endişe ve endişenin şiddeti ile pozitif yönde; dışa dönüklüğün patolojik endişe ve endişenin şiddeti ile negatif yönde; uyumluluğun patolojik endişe ve endişenin şiddeti ile negatif yönde ve sorumluluğun yalnızca endişenin şiddeti ile negatif yönde ve anlamlı şekilde ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Gladstone, Parker, Mitchell, Malhi, Wilhelm ve Austin, 2005: 884-885). Araştırmaya göre nörotisizm düzeyi daha yüksek olan; dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk düzeyi daha az olan kişiler aşırı endişelenmeye daha eğilimlidir. Dışa dönüklük ve aşırı endişe arasındaki ilişkinin, içe dönük kişilerin enerjilerinin çoğunu içsel olarak endişelenmeye ayırmaları ile ilgili olabileceği ifade edilmiştir. Araştırmacılar, uyumluluk ve sorumluluk ile aşırı endişe arasındaki ilişkiyi ise aşırı endişelenmenin kişilerin öz-yeterliklerini ve genel işlevselliklerini olumsuz olarak etkilemesi ile açıklamıştır (Gladstone, Parker, Mitchell, Malhi, Wilhelm ve Austin, 2005: 888-889). Rosselini ve Brown (2010: 33-35) tarafından yapılan araştırmada ise nörotisizm ve sorumluluk ile YKB arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk ve YKB arasındaki

ilişkinin, yüksek sorumluluk algısının mükemmeliyetçilikle yakından ilgili olması ve mükemmeliyetçiliğin de bir kaçınma stratejisi olarak kullanılması ile açıklanabileceği öne sürülmüştür (Rosselini ve Brown, 2010: 33-35).

Ülkemiz alanyazını gözden geçirildiğinde, YKB ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkileri inceleyen yalnızca bir çalışmaya ulaşılmıştır. Gül, Şimşek ve İnanır (2014: 610-611) tarafından yapılan bu çalışmada YKB ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiler klinik örnekleme incelenmiştir. Araştırmada nörotisizm düzeyi ile YKB belirtileri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca nörotisizm düzeyinin YKB tanısı olan hastalarda kontrol grubuna göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu; dışa dönüklük düzeyi için hasta ve kontrol grubu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, farklı örneklemlerle yapılan araştırmalar kişilik özelliklerinden özellikle nörotisizmin patolojik endişe için genel ve birincil-düzye bir yatkınlık faktörü olduğunu, dışa dönüklüğün ise patolojik endişe için koruyucu bir faktör olabileceğini göstermektedir (örn. Bourgeois ve Brown, 2015: 537; Solarz ve Janowski, 2013: 106-109). Ancak kişilik özelliklerinden sorumluluk ve deneyime açıklık ile patolojik endişe arasındaki ilişkilerin daha iyi anlaşılması, ayrıca uyumluluk ve olumsuz değerlik ile patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelenmesi için daha fazla araştırma ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda bu çalışmada kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler, kişilik özelliklerinin patolojik endişenin yordanmasına yaptığı katkılar bağlamında incelenecektir. Araştırmada kişilik özellikleri patolojik endişe için genel ve birincil-düzye yatkınlık faktörü olarak ele alınacaktır.

1.5.3. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe İlişkisinde Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Rolü

Patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde kişilik özellikleri ile birlikte belirsizliğe tahammülsüzlük (örn. Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 840) ve üstbilişler (örn. Wells, 2005: 116-117) olmak üzere birden fazla faktör rol oynamaktadır. Patolojik endişe için kişilik özellikleri genel ve birincil-düzye yatkınlık faktörüdür (Merino, Senra ve Ferreiro, 2016: 2-3; Sexton, Norton, Walker ve Norton, 2003: 82-83). Üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük ise patolojik

endişe için bozukluğa özel ve ikincil-düzye yatkınlık faktörleridir (Norton ve Mehta, 2007: 241; McEvoy ve Mahoney, 2013: 217). Alanyazında, üstbilişlerin (örn. Sugiura, 2017: 1624-1626) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün (örn. McEvoy ve Mahoney, 2012: 539-540) patolojik endişe ile ilişkisini inceleyen araştırmaların sadece bir kısmında kişilik özelliklerine de yer verildiği görülmektedir.

Nörotisizm, olumsuz üstbilişsel inançlar ve patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelenmesinin amaçlandığı bir araştırmada nörotisizmin ve olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir (Sugiura, 2017: 645). Patolojik endişeyi yordayan çeşitli faktörlerin incelendiği daha kapsamlı bir araştırmada ise nörotisizm, belirsizliğe tahammülsüzlük, olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur (Sugiura, 2007: 1624). Yapılan regresyon analizi bulguları nörotisizmin ve olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığını; olumlu üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi yordayıcılığının ise anlamsız olduğunu göstermiştir. Araştırma bu yönüyle, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe üzerindeki etkisinin karşılaştırıldığı ilk araştırma niteliğindedir (Sugiura, 2007: 1625-1626).

De Bruin, Rassin ve Muris (2007: 96-97) tarafından yapılan araştırmada nörotisizm, belirsizliğe tahammülsüzlük ve üst-endişe (Tip 2 endişe) ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve üst-endişenin, nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkiyi kısmi olarak aracılıdığı belirlenmiştir. Patolojik endişenin gelişmesinde etkili olan yatkınlık faktörlerinin YKB tanısı olan hastalarda incelendiği bir diğer araştırmada, genel yatkınlık faktörü olan nörotisizmin patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı; bozukluğa özel yatkınlık faktörleri olan belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve olumsuz üstbilişsel inançların ise nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur (van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 286-287). Klinik örnekleme yapılan bir diğer araştırmada ise nörotisizm ve dışa dönüklük patolojik endişe için birincil-düzye yatkınlık faktörleri; belirsizliğe tahammülsüzlük ve üstbilişler patolojik endişe için ikincil-düzye yatkınlık faktörleri olarak ele alınmıştır (McEvoy ve Mahoney, 2013: 217). Araştırmada nörotisizm ile olumsuz üstbilişsel

inançlar arasında, nörotisizm ile patolojik endişe arasında, belirsizliğe tahammülsüzlük ile patolojik endişe arasında ve olumsuz üstbilişsel inançlar ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Dışa dönüklük ile patolojik endişe arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. YKB tanı grubunda, belirsizliğe tahammülsüzlüğün nörotisizm ve patolojik endişe arasında kısmi aracılık rolü olduğu, ancak olumsuz üstbilişsel inançların nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye aracılık etmediği bulgusu elde edilmiştir (McEvoy ve Mahoney, 2013: 220-221).

Patolojik endişenin gelişmesinde etkili olan genel ve bozukluğa özel yatkınlık faktörlerinin incelendiği araştırmada, nörotisizmin patolojik endişe ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, nörotisizm ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerindeki artış, patolojik endişe düzeyindeki artışı anlamlı olarak yordamaktadır. Ayrıca, belirsizliğe tahammülsüzlüğün nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye aracılık ettiği belirlenmiştir (Sexton, Norton, Walker ve Norton, 2003: 88-89). Benzer şekilde Norton ve Mehta (2007: 247-248) tarafından yapılan araştırmada nörotisizmin belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe ilişkili olduğu, nörotisizmin belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişeyi yordadığı bulunmuştur. Beş faktör kişilik özellikleri, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelendiği bir diğer araştırmada, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ayrıca belirsizliğe tahammülsüzlüğün nörotisizm ile pozitif; dışadönüklük ve gelişime açıklık ile negatif yönde ilişkili olduğu belirlenmiştir (Berenbaum, Bredemeier ve Thompson, 2008: 122-123).

Nörotisizm, belirsizliğe tahammülsüzlük ve kaygı bozuklukları arasındaki ilişkiler klinik bir örnekleme incelendiğinde, belirsizliğe tahammülsüzlüğün nörotisizm ve patolojik endişe ile ilişkili olduğu bulunmuştur. İlgili araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlüğün nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü olduğu belirlenmiştir (McEvoy ve Mahoney, 2012: 539-540). Sosyal-bilişsel yatkınlıklar, psikopatolojik belirtiler ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin incelendiği diğer bir araştırmada, kişilik özelliklerinden yalnızca nörotisizmin patolojik endişeyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Belirsizliğe

tahammülsüzlüğün ise nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye anlamlı olarak aracılık ettiği belirlenmiştir (Hong, 2013: 414-417). Başka bir araştırmada kişilik özellikleri, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre nörotisizm ve patolojik endişe arasında pozitif yönde; dışa dönüklük ve patolojik endişe arasında ise negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün, dışa dönüklük ve nörotisizm ile patolojik endişe arasındaki ilişkiyi kısmi olarak aracıladığı bulunmuştur. Elde edilen bulgular, nörotisizmin ve dışa dönüklüğün patolojik endişeyi hem doğrudan hem de belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla etkilediği şeklinde değerlendirilmiştir (Yang, Wang, Chen ve Ding, 2015: 1611-1612).

Ülkemiz alanyazını gözden geçirildiğinde kişilik özellikleri, üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe değişkenlerini birlikte ele alarak bu değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen bir araştırma bulunmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak buraya kadar aktarılan bilgiler değerlendirildiğinde, araştırmalar çeşitli kişilik özelliklerinin, belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve üstbilişlerin patolojik endişeyi yordadığını, belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve olumsuz üstbilişsel inançların nörotisizm ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye anlamlı olarak aracılık ettiğini göstermektedir (örn. McEvoy ve Mahoney, 2013: 220-221; Yang, Wang, Chen ve Ding, 2015: 1611-1612; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 286-287). Kişilik özelliklerinin, belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve üstbilişlerin patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde oynadığı rolün belirlenmesi için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda, bu araştırmada kişilik özelliklerinin patolojik endişe için genel ve birincil-düzey yatkınlık faktörü; belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve üstbilişlerin ise patolojik endişe için bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olarak ele alındığı bütünleyici modeller oluşturulacaktır. Böylece kişilik özelliklerinin patolojik endişeyi yordayıcılığı, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolleri bağlamında değerlendirilecektir.

1.6. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZLERİ

Birinci bölümde aktarılan alanyazın akışında, YKB'yi açıklayan kuramsal bakış açıları ve modellere öncelik verildiği için, bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olan belirsizliğe tahammülsüzlük ve üstbilişsel faktörlere, genel/çevresel yatkınlık faktörü olan algılanan ebeveyn tutumları, genel/birincil-düzey yatkınlık faktörü olan kişilik özelliklerinden daha önce yer verilmiştir. Ancak bu araştırmanın amacı ve hipotezleri, yatkınlık faktörlerinin düzey sıralamasına uygun olarak ifade edilecektir. Benzer şekilde, alanyazın akışında belirsizliğe tahammülsüzlük daha önce ortaya atılmış bir kavram olmakla birlikte, üstbilişlerin görece yeni ve belirsizliğe tahammülsüzlük ile birlikte daha az ele alınmış bir kavram olmasından dolayı, bu çalışma kapsamında üstbilişlerin öncelikli olarak vurgulanması hedeflenmiş, amaç ve hipotezler kısmındaki aktarımlarda üstbiliş ifadelerine öncelik verilmiştir.

Bu doğrultuda, bu araştırmanın temel amacı, patolojik endişenin yordanmasında algılanan ebeveyn tutumları (reddedicilik anne ve baba tutumu, aşırı koruyuculuk anne ve baba tutumu, duygusal sıcaklık anne ve baba tutumu), kişilik özellikleri (nörotisizm, sorumluluk, olumsuz değerlik, dışa dönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk), üstbilişler (endişe hakkındaki olumlu inançlar, endişe hakkındaki olumsuz inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık) ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkileri incelemektir. Araştırmanın alt amaçları ise;

1. Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkide üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rollerini incelemek,
2. Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkide üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rollerini incelemek,
3. Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün algılanan ebeveyn tutumları ile patolojik endişe ilişkisindeki bireysel katkılarını karşılaştırmak,
4. Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün kişilik özellikleri ile patolojik endişe ilişkisindeki bireysel katkılarını karşılaştırmaktır.

Araştırmanın amaçlarına ilişkin hipotezler test edilmeden önce, araştırma değişkenleri arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi amaçlanmıştır. Böylelikle algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük alanyazınındaki betimleyici bilgi birikimine katkı sunulması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda yanıt aranacak araştırma sorusu şudur:

S1: Algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe puanları açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Araştırmanın birinci alt amacı doğrultusunda, algılanan ebeveyn tutumlarının bağımsız değişken, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı değişkenler ve patolojik endişenin bağımlı değişken olarak ele alındığı bir dizi aracılık modeli oluşturulmuştur (bkz. Şekil 4, 5, 6, 7, 8 ve 9). Bu modeller çerçevesinde test edilecek hipotezler şunlardır:

H1.1: Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasında anlamlı bir bağlantı bulunmaktadır (modellerdeki *c* yolları). Buna göre, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumlarındaki artış; duygusal sıcaklık ebeveyn tutumundaki azalma, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.

H1.2: Algılanan ebeveyn tutumlarının üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlük ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki *a* yolları) anlamlıdır. Buna göre, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumlarındaki artış; duygusal sıcaklık ebeveyn tutumundaki azalma, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artışı yordamaktadır.

H1.3: Algılanan ebeveyn tutumlarının ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki *b* yolları) anlamlıdır. Buna göre, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artış, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.

H1.4: Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Diğer bir deyişle,

algılanan ebeveyn tutumlarının üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığı ile patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi anlamlıdır.

Araştırmanın ikinci alt amacı doğrultusunda, kişilik özelliklerinin bağımsız değişken, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı değişkenler ve patolojik endişenin bağımlı değişken olarak ele alındığı bir dizi aracılık modeli oluşturulmuştur (bkz. Şekil 10, 11, 12, 13, 14 ve 15). Bu modeller çerçevesinde test edilecek hipotezler şunlardır:

H2.1: Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasında anlamlı bir bağlantı bulunmaktadır (modellerdeki *c* yolları). Buna göre, nörotisizm, sorumluluk, olumsuz değerlik düzeylerindeki artış; dışa dönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk düzeylerindeki azalma, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.

H2.2: Kişilik özelliklerinin üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlük ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki *a* yolları) anlamlıdır. Buna göre, nörotisizm, sorumluluk, olumsuz değerlik düzeylerindeki artış; dışa dönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk düzeylerindeki azalma, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artışı yordamaktadır.

H2.3: Kişilik özelliklerinin ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki *b* yolları) anlamlıdır. Buna göre, üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artış, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.

H2.4: Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Diğer bir deyişle, kişilik özelliklerinin üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığı ile patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi anlamlıdır.

Araştırmanın aracılık modellerinde üstbilişler ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin bireysel katkılarının karşılaştırılmasına odaklanan üçüncü ve dördüncü amacına yönelik olarak test edilecek hipotezler ise şunlardır:

H3: Algılanan ebeveyn tutumlarının, üstbilişler aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi ile belirsizliğe tahammülsüzlük

aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

H4: Kişilik özelliklerinin, üstbilişler aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi ile belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

1.7. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırmada, patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde etkili olan “genel, çevresel ve birincil-düzye yatkınlık faktörleri” ve “bozukluğa özel ve ikincil-düzye yatkınlık faktörleri” ile patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla çok sayıda model oluşturulacaktır. Modellerde, algılanan ebeveyn tutumları genel ve çevresel; kişilik özellikleri genel ve birincil-düzye; belirsizliğe tahammülsüzlük ve üstbilişler bozukluğa özel ve ikincil-düzye yatkınlık faktörleri olarak ele alınacaktır. Araştırmanın özgün olduğu düşünölen yanları ve alanyazına sağlayabileceği önemli katkıları aşağıda maddelerle ifade edilmiştir:

1. Ülkemizdeki araştırmaların birçoğunda kaygıya odaklandığı ve YKB’ye özgü bir yapı olan patolojik endişeye daha az yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu araştırmada, patolojik endişeye yer verilmesinin ve patolojik endişeyle ilgili değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesinin ilgili alanyazın için önemli olacağı düşünölmektedir.
2. Uluslararası alanyazında, patolojik endişenin algılanan ebeveyn tutumları ve kişilik özellikleri ile ilişkisi araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Bu yatkınlık faktörleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların sayısı gittikçe artmaktadır. Buna rağmen, ülkemizde algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmaların sayısı yok denecek kadar azdır. Bu yönüyle araştırmanın özellikle ülkemiz alanyazınına önemli bir katkı sağlayabileceği düşünölmektedir.

3. Benzer şekilde uluslararası alanyazında, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük patolojik endişe için önemli birer yatkınlık faktörleri olarak ele alınmakta, bu değişkenler ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler incelenmektedir. Ülkemizde ise üstbilişler ve patolojik endişe arasındaki ilişkilerin son yıllarda incelenmeye başlandığı ancak araştırmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte ülkemizde, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe değişkenlerini birlikte ele alan bir araştırma bulunmamaktadır. Belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler ilk defa bu araştırma ile incelenmiş olacaktır. Bu yönleriyle araştırmanın ülkemiz alanyazını için önemli olduğu düşünülmektedir.
4. İlgili alanyazındaki araştırmaların bir kısmında genel, çevresel ve birincil-düzye yatkınlık faktörleri ile bozukluğa özel ve ikincil-düzye yatkınlık faktörleri birlikte ele alınmakta ve bu yatkınlık faktörleri arasındaki ilişkilerin patolojik endişenin yordanmasındaki rolü incelenmektedir. Ülkemizde ise yalnızca bir araştırmada algılanan ebeveyn tutumları, üstbilişler ve patolojik endişe arasındaki ilişkilerin incelendiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda bu araştırma ile ülkemizde ilk kez;
 - i. Algılanan ebeveyn tutumları ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin patolojik endişenin yordanmasındaki rolü,
 - ii. Kişilik özellikleri ve üstbilişler arasındaki ilişkilerin patolojik endişenin yordanmasındaki rolü,
 - iii. Kişilik özellikleri ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin patolojik endişenin yordanmasındaki rolü incelenmiş olacaktır.

Sonuç olarak, patolojik endişe için önemli yatkınlık faktörlerinin ve bu yatkınlık faktörleri arasındaki ilişkilerin patolojik endişeyi yordayıcılığının inceleneceği bu araştırmanın pek çok yönüyle özgün olduğu düşünülmektedir. Araştırmadan elde edilecek bulguların ülkemiz alanyazınına önemli bir yenilik getirmesi hedeflenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde örneklemin ve araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının özelliklerine, araştırmanın yürütülmesi ile ilgili işlem sürecine ve verilerin analiz edilmesinde kullanılan istatistiksel analizlere dair bilgiler yer almaktadır.

2.1. ÖRNEKLEM

Bu araştırmada kolaylıkla bulunabilen örnekleme yöntemi ile araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden ve yaşları 18 ile 43 arasında değişen üniversite öğrencilerinden veri toplanmıştır. Araştırmaya katılım internet üzerinden hazırlanan formların öğrenciler tarafından çevrim içi olarak doldurulması ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemini 303'ü (%70,6) kadın ve 126'sı (%29,4) erkek olmak üzere toplam 429 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklemin yaş ortalaması 24.68 ($SS = 3.9$) olarak hesaplanmıştır. Öğrenciler 93 farklı üniversitenin çeşitli fakülte ve enstitülerinde lisans ($n = 184$, %42,9), yüksek lisans ($n = 191$, %44,5) ve doktora ($n = 54$, %12,6) eğitimlerine devam etmektedir. Öğrencilerin 41'i (%9,6) araştırmaya katıldıkları sırada, 178'i (%41,5) ise araştırma öncesinde (geçmişte) herhangi bir uzmandan (psikolog, psikiyatrist, psikolojik danışman) psikolojik yardım (psikoterapi, psikiyatrik ilaç) aldıklarını belirtmişlerdir. Örneklemin demografik özellikleriyle ilgili bilgiler Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2: Örneklemin Demografik Özellikleri

Değişken	<i>N</i>	%	Ortalama	Standart Sapma	Aralık
Yaş			24.68	3.9	18-43
Cinsiyet					
Kadın	303	70.6			
Erkek	129	29.4			
Eğitim					
Lisans öğrencisi	184	42.9			
Yüksek lisans öğrencisi	191	44.5			
Doktora öğrencisi	54	12.6			
Araştırma sırasında herhangi bir uzmandan psikolojik yardım alınıyor mu?					
Evet	41	9.6			
Hayır	388	90.4			
Araştırma öncesinde herhangi bir uzmandan psikolojik yardım alınıyor mu?					
Evet	178	41.5			
Hayır	251	58.5			

2.2. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada Demografik Bilgi Formu (Ek 1), Penn Eyalet Endişe Ölçeği (PEEÖ) (Ek 2), Üstbilişler Ölçeği-30 (ÜBÖ-30) (Ek 3), Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ) (Ek 4), Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç) (Ek 5) ve Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği (TKÖÖ) (Ek 6) ölçüm araçları kullanılmıştır.

2.2.1. Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu, örneklemin çeşitli demografik özellikleri hakkında bilgi edinilmesi amacı ile araştırmacı tarafından hazırlanmış bir öz bildirim formudur. Demografik Bilgi Formunda araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, öğrenim görmekte oldukları eğitim düzeyi, araştırmaya katıldıkları sırada ve daha önceden herhangi bir uzmandan (psikiyatrist, psikolog, psikolojik danışman) psikolojik yardım alıp almadıkları hakkında sorular yer almaktadır. Demografik bilgi formunun örneği Ek 1’de verilmiştir.

2.2.2. Penn Eyalet Endişe Ölçeği

Penn Eyalet Endişe Ölçeği (PEEÖ), herhangi bir konuya özgü olmayan genellenmiş ve sürekli (trait) patolojik endişenin yaygınlığını, şiddetini, kontrol edilebilirliğini değerlendirmek amacıyla Meyer, Miller, Metzger ve Borkovec (1990: 487-495) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 16 maddeden oluşmakta ve maddeler 5’li Likert tipi ölçekle (1 = *Beni hiç tanımlamıyor*, 5 = *Beni çok iyi tanımlıyor*) değerlendirilmektedir. Ölçeğin endişenin varlığı ve endişenin yokluğu olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Endişenin varlığı boyutunda bulunan 11 madde düz puanlanırken, endişenin yokluğu boyutunda yer alan 5 madde (1, 3, 8, 10 ve 11) ters kodlanarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek toplam puan 16 ile 80 arasında değişmekte ve toplam puandaki artış patolojik endişe düzeyindeki artışa işaret etmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .90 ve .95 arasında, test-tekrar test katsayısı ise .74 ve .93 arasında değişmektedir (Fresco, Heimberg, Mennin ve Turk, 2002: 320; Meyer, Miller, Metzger ve Borkovec, 1990: 487-495). Ölçeğin YKB’yi diğer kaygı bozukluklarından, travma sonrası stres bozukluğundan ve kontrol gruplarından ayırt edebildiği ve böylece güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu belirlenmiştir (Behar, Alcaine, Zuellig ve Borkovec, 2003: 35; Fresco, Heimberg, Mennin ve Turk, 2003: 290; Meyer, Miller, Metzger ve Borkovec, 1990: 487-495).

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yılmaz, Gençöz ve Wells (2008: 424-439) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinaline benzer şekilde iki boyuttan oluştuğu bulunmuştur. Ölçek toplam puanının iç tutarlılık katsayısı .91, yarıya bölme güvenilirliği .91 ve test-tekrar test güvenilirliği .88 olarak bulunmuştur.

Ölçekten alınan toplam puanın Beck Depresyon Envanteri ($r = .46$), Beck Anksiyete Envanteri ($r = .43$), Padua Envanteri-Washington Eyalet Üniversitesi Revizyonu ($r = .49$) ve Sürekli Kaygı Ölçeği ($r = .67$) ile pozitif korelasyonlar göstermesi ölçeğin yakınsak (convergent) geçerliliğini desteklemiştir. Ölçek güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak kabul edilmiştir (Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 429-430). Bu araştırmada ölçekten alınan toplam puan kullanılacaktır. Ölçeğin bu araştırmadaki iç tutarlılık analizi sonucunda, tüm ölçek için Cronbach alfa katsayısının $.93$ olduğu bulunmuştur. Penn Eyalet Endişe Ölçeği'nin örneği Ek 2'de verilmiştir.

2.2.3. Üstbilişler Ölçeği-30

Üstbilişler Ölçeği-30 (ÜBÖ-30), Cartwright-Hatton ve Wells (1997: 279-296) tarafından geliştirilen ve 65 maddeden oluşan ÜBÖ'nün 30 maddelik kısa formudur (Wells ve Cartwright-Hatton, 2004: 385-396). Psikolojik bozuklukların oluşması ve sürmesi ile ilgili olan üstbilişsel süreçleri ve endişeyle ilgili üstbilişsel inançları ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek maddeleri 4'lü derecelendirme (1 = *Katılmıyorum*, 4 = *Tamamen katılıyorum*) ile değerlendirilmektedir. Ölçeğin endişe hakkındaki olumlu inançlar, endişe hakkındaki olumsuz inançlar (kontrol edilemezlik ve tehlike), bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve bilişsel farkındalık olmak üzere beş boyutu bulunmaktadır. Alt boyutlardan “endişe hakkındaki olumlu inançlar” endişenin işlevsel olduğuyla ilgili inançları, “endişe hakkındaki olumsuz inançlar” endişenin ne derece kontrol edilemez ve tehlikeli olduğuna yönelik inançları, “bilişsel güvensizlik” belleğe güveni, “düşünceleri kontrol ihtiyacı” düşüncelerin kontrol edilmesi gerekliliğine ve düşüncelerin kontrol edilmemesinin sonuçlarına ilişkin inançları ve “bilişsel farkındalık” düşünceleri izleme ve farkına varma eğilimini değerlendirmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar üstbilişsel inançlar ve süreçlerde patolojik bir yükselme olduğunu göstermektedir. Ölçek toplam ve alt boyut puanlarının iç tutarlılık katsayısının $.72$ ile $.93$, test-tekrar test güvenilirliğinin ise $.59$ ile $.87$ arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçek toplam ve alt boyut puanlarının patolojik endişe, sürekli kaygı ve obsesif-kompulsif belirtilerle pozitif ve anlamlı korelasyonlar göstermesi ölçeğin yakınsak (convergent) geçerliliği desteklemiştir (Wells ve Cartwright-Hatton, 2004: 389-390).

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması Yılmaz, Gençöz ve Wells (2008: 424-439) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinaline benzer şekilde beş boyuttan oluştuğu bulunmuştur. İç tutarlılık katsayısı ölçek toplam puanı için .87, endişe hakkındaki olumlu inançlar için .89, endişe hakkındaki olumsuz inançlar için .80, bilişsel güvensizlik için .89, düşünceleri kontrol ihtiyacı için .73 ve bilişsel farkındalık için .80 olarak bildirilmiştir. Ölçeğin iki yarı güvenilirliği .90, test-tekrar test güvenilirliği ise .80 olarak bulunmuştur. Ölçek toplam puanı ile Penn Eyalet Endişe Ölçeği ($r = .58$), Beck Depresyon Envanteri ($r = .37$), Beck Anksiyete Envanteri ($r = .39$), Padua Envanteri-Washington Eyalet Üniversitesi Revizyonu ($r = .50$) ve Sürekli Kaygı Ölçeği ($r = .49$) arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler bulunmuş ve ölçeğin yakınsak (convergent) geçerliğini destekleyen bulgular elde edilmiştir. Ölçek güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak kabul edilmiştir (Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 424-439). Ölçeğin bu araştırmadaki iç tutarlılık analizleri incelendiğinde Cronbach alfa katsayısı tüm ölçek için .88, endişe hakkındaki olumlu inançlar alt boyutu için .86, endişe hakkındaki olumsuz inançlar (kontrol edilemezlik ve tehlike) alt boyutu için .86, bilişsel güvensizlik alt boyutu için .85, düşünceleri kontrol ihtiyacı alt boyutu için .78 ve bilişsel farkındalık alt boyutu için .80 olarak bulunmuştur. Üstbilişler Ölçeği-30'un (ÜBÖ-30) örneği Ek 3'te verilmiştir.

2.2.4. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği

Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ)'nin orijinal formu Freeston, Rhéaume, Letarte, Dugas ve Ladouceur (1994: 791-802) tarafından belirsiz durumlara verilen bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkileri değerlendirmek amacıyla Fransızca olarak geliştirilmiştir. Buhr ve Dugas (2002: 931-945) tarafından İngilizceye uyarlanmıştır. Ölçek 27 maddeden oluşmakta ve maddeler 5'li Likert tipi ölçekle (1 = *Beni hiç tanımlamıyor*, 5 = *Beni tam olarak tanımlıyor*) değerlendirilmektedir. Faktör analizi sonuçlarına göre “belirsizlik üzücü ve stres vericidir”, “belirsizlik eyleme geçmeyi engeller”, “belirsiz olaylar olumsuzdur ve kaçınılması gerekir”, “belirsizlik adil değildir” olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten toplam puan elde edilebildiği gibi, alt boyutların puanları da hesaplanabilmektedir. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .94 ve test-tekrar test güvenilirliği .74 olarak bulunmuştur (Buhr ve Dugas, 2002: 937). Ölçek toplam puanı ile Penn

Eyalet Endişe Ölçeği ($r = .60$) arasında anlamlı pozitif korelasyon olması ölçeğin yakınsak (convergent) geçerliğini desteklemiştir. Ölçeğin YKB tanılı hastaları sadece bedensel belirtilerin görüldüğü ve YKB tanısı olmayan kişilerden ayırt edebildiği belirlenmiş ve böylece ölçeğin ayırt edici (divergent) geçerliği desteklenmiştir.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması Sarı ve Dağ (2009: 261-270) tarafından yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda beş faktöre ulaşılmıştır. Beşinci faktör yalnızca bir maddeden (Beklenmeyen durumlardan kaçınmak için insan hep ileriye bakmalıdır) oluştuğu için ve madde toplam korelasyonunun düşük olması ($r = .29$) nedeniyle ölçekten çıkarılmıştır. Son haliyle 26 maddeden oluşan ölçeğin “belirsizlik stres verici ve üzücüdür”, “belirsizlikle ilgili olumsuz benlik değerlendirmeleri”, “geleceği bilememek rahatsız edicidir” ve “belirsizlik eyleme geçmeyi engeller” olmak üzere dört boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin 21. maddesi (Her şeyi önceden organize edebilmeliyim) hiçbir alt ölçeğe girmemiştir. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .93 ve test-tekrar test güvenirlik katsayısı .66 olarak bulunmuştur. Uygunluk/benzerlik (concurrent) geçerliğini değerlendirmek için ölçekten alınan toplam puan ile Sürekli Kaygı Ölçeği arasındaki korelasyon ($r = .58$) incelendiğinde ölçekler arasında pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Bu değerlendirmeler sonucunda ölçek belirsizliğe tahammülsüzlüğün bilişsel, duygusal ve davranışsal boyutlarını değerlendirmede güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak kabul edilmiştir (Sarı ve Dağ, 2009: 267-268). Bu çalışmada ölçekten alınan toplam puan kullanılacaktır. Ölçeğin bu çalışmadaki Cronbach alfa katsayısı tüm ölçek için .96 olarak bulunmuştur. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nin örneği Ek 4'te verilmiştir.

2.2.5. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu

Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu (KAET-Ç), yetişkinlerin çocukluk döneminde ebeveynlerinin kendilerine yönelik tutumlarına ilişkin algılarını değerlendirmek amacıyla Arrindell ve diğerleri (1999: 613-628) tarafından geliştirilmiştir. KAET-Ç orijinali 81 maddeden oluşan Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu'nun (Perris, Jacobsson, Lindström, von Knorring ve Perris,

1980: 265-274) 23 maddelik kısa formudur. KAET-Ç ile yetişkinler çocukluk döneminde ebeveynlerinin kendilerine yönelik tutumlarını anne ve babaları için ayrı olarak değerlendirmektedir. Ölçek maddeleri 4'lü derecelendirme (1 = *Hayır, hiçbir zaman*, 4 = *Evet, çoğu zaman*) ile değerlendirilmektedir. Ölçekte yer alan maddelerden yalnızca 17. madde tersten kodlanarak (1 = 4, 2 = 3, 3 = 2, 4 = 1) puanlanmaktadır. Ölçeğin “reddedicilik”, “aşırı koruyuculuk” ve “duygusal sıcaklık” olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Reddedicilik eleştirel ve yargılayıcı tutuma, aşırı koruyuculuk çocukların güvenliğine ilişkin endişeli yaklaşıma, duygusal sıcaklık ise ebeveynlerin kabul edici, destekleyici ve değer veren tutumlarına karşılık gelmektedir. Ölçeğin psikometrik özellikleri Yunanistan, Guatemala, İtalya ve Macaristan olmak üzere dört farklı ülkedeki öğrenci örnekleminde incelenmiştir. Dört farklı ülkedeki iç tutarlılık katsayılarının baba reddedicilik alt boyutu için .72 ile .77, baba aşırı koruyuculuk alt boyutu için .74 ile .80, baba duygusal sıcaklık alt boyutu için .79 ile .85; anne reddedicilik alt boyutu için .74 ile .79, anne aşırı koruyuculuk alt boyutu için .74 ile .82 ve anne duygusal sıcaklık alt boyutu için .79 ile .81 arasında değiştiği bulunmuş ve ölçek güvenilir bir ölçüm aracı olarak kabul edilmiştir. Ölçeğin yapı (construct) geçerliğini destekleyen bulgulara ulaşılması ölçeğin geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermiştir (Arrindell ve diğerleri; 1999: 621-623).

Ölçeğin Türkçe formunun ilk geçerlik ve güvenilirlik çalışması 2004 yılında Dirik, Karancı ve Yorulmaz tarafından bir pilot çalışma ile öğrenci örnekleminde yapılmıştır (aktaran Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015: 123-130). Daha sonra ölçeğin psikometrik özellikleri kapsamlı bir örnekleme değerlendirilmiştir (Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015: 123-130). Yapılan faktör analizi sonucuna göre ölçeğin orijinaline benzer şekilde üç boyuttan oluştuğu bulunmuştur. Anne ve baba tutumları için sırasıyla olmak üzere iç tutarlılık katsayıları “reddedicilik” alt boyutu için .64 ve .71, “aşırı koruyuculuk” alt boyutu için .72 ve .73, “duygusal sıcaklık” alt boyutu için .75 ve .79 olarak bulunmuştur. Eş zaman (concurrent) geçerliğini değerlendirmek için Ana Babaya Bağlanma Ölçeği; yapı (construct) geçerliğini değerlendirmek için Gözden Geçirilmiş Eysenck Kişilik Anketi-Kısaltmış Formu'nun nörotisizm ve dışadönüklük alt boyutları ve Genel Öz Yeterlilik Ölçeği ile ölçeğin alt boyutlarının korelasyonel ilişkileri incelenmiştir. Böylece ölçeğin eş zaman ve yapı geçerliğini

destekleyen bulgulara ulaşılmış ve ölçek güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olarak kabul edilmiştir (Dirik, Yorulmaz ve Karancı, 2015: 126-128). Ölçeğin bu araştırmadaki iç tutarlılık analizleri incelendiğinde Cronbach alfa katsayısı anne ve baba için sırasıyla olmak üzere reddedicilik alt boyutu için .84 ve .84, aşırı koruyuculuk alt boyutu için .83 ve .83, duygusal sıcaklık alt boyutu için .82 ve .85 olarak bulunmuştur. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu'nun örneği Ek 5'te verilmiştir.

2.2.6. Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği

Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği (TKÖÖ) beş faktör kişilik modelinin (Peabody ve Goldberg, 1989: 552-567; McCrea ve John, 1992: 175-181) Türk kültüründeki geçerliğini değerlendirmek ve Türk kültüründeki temel kişilik özelliklerini ölçmek amacıyla Gençöz ve Öncül (2012: 194-216) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 45 maddeden oluşmakta ve maddeler 5'li Likert tipi bir ölçekle (1 = *Hiç uygun değil*, 5 = *Çok uygun*) değerlendirilmektedir. Ölçek geliştirilirken Türk kültüründe insanların birbirlerini tanımlamak için en sık kullandıkları 226 sıfat belirlenerek kişilik özellikleri listesi oluşturulmuş ve faktör analizi yapılmıştır. Yapılan faktör analizi sonucuna göre ölçek altı boyuttan oluşmaktadır. "Dışadönüklük" olumlu duygulanımı ve olumlu sosyal etkileşimi; "sorumluluk" amaca yönelik davranışlardaki planlılığı, sabrı ve motivasyonu; "uyumluluk" sosyal etkileşimlerdeki uyumluluğu; "nörotisizm (duygusal tutarsızlık)" endişe, sinirlilik, kaygı gibi psikolojik sıkıntılara yatkınlığı; "gelişime açıklık" kendini ve fikirlerini açıkça ifade edebilme becerisini ve "olumsuz değerlik" psikolojik iyilik haline olumsuz katkıda bulunan kişilik özelliklerini değerlendirmektedir.

Ölçeğin psikometrik özellikleri değerlendirildiğinde ölçek alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının .71 ile .89 ve test-tekrar test katsayılarının .71 ile .83 arasında değiştiği belirlenmiştir. Ölçek alt boyutları ile sürekli kaygı, benlik saygısı, depresyon, problem odaklı ve dolaylı başa çıkma arasındaki korelasyonel ilişkiler değerlendirildiğinde ölçeğin yakınsak (convergent), iraksak (divergent) ve ayırt edici (discriminant) geçerliğini destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Böylece ölçek Türk kültüründeki temel kişilik özelliklerini değerlendirmede kullanılabilir ve güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu kabul edilmiştir (Gençöz ve Öncül, 2012: 206-207).

Ölçeğin bu araştırmadaki iç tutarlılık analizleri incelendiğinde Cronbach alfa katsayısı dışadönüklük alt boyutu için .87, sorumluluk alt boyutu için .84, uyumluluk alt boyutu için .85, nörotisizm (duygusal tutarsızlık) alt boyutu için .83, gelişime açıklık alt boyutu için .75 ve olumsuz değerlik alt boyutu için .64 olarak bulunmuştur. Olumsuz değerlik alt boyutunun mevcut araştırmadaki alfa değerinin düşük olduğu görülmektedir. Dolayısıyla olumsuz değerlik kişilik özelliği ile ilgili değerlendirmelerde güvenilirlik düzeyinin düşük olması göz önünde bulundurulmalıdır. Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği'nin örneği Ek 6'da verilmiştir.

2.3. İŞLEM

Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Etik Kurul'undan araştırmanın yürütülmesi için gerekli izinler alındıktan sonra örneklemden veriler toplanmaya başlanmıştır (Ek 7). Verilerin toplanması için Google Survey programı ile internet üzerinden çevrim içi bir form oluşturulmuştur. Çevrim içi formda Bilgilendirilmiş Onam Formuna (Ek 8) ve araştırmada kullanılan ölçüm araçlarına yer verilmiştir. Bilgilendirilmiş onam formu ile katılımcılar araştırmanın amacı, içeriği ve süresi, araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, kişisel bilgilerin gizliliğinin korunacağı ve araştırmadan çekilme haklarının olduğu ile ilgili bilgilendirilerek onayları alınmıştır. Çevrim içi form katılımcılara Google Survey programının bağlantısı yardımı ile internet üzerinden ulaştırılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu araştırmanın duyurusuna ve linkine sosyal medya hesaplarından (resmi üniversite topluluklarının hesabı; lisans, yüksek lisans ve doktora gruplarının hesabı ve kişisel hesaplar) erişmiştir. Veri toplama araçlarının yanıtlanma süresi yaklaşık olarak 25 dakika sürmüştür.

2.4. İSTATİSTİKSEL ANALİZLER

Örneklemden elde edilen verilerin istatistiksel analizleri SPSS 23 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma değişkenlerine ilişkin betimleyici istatistiklerin belirlenmesi için ölçek toplam ve alt boyut puanlarına ait ortalama ve standart sapma değerleri tüm örnekleme, kadın ve erkek katılımcılar için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Değişkenlerden elde edilen ortalama değerlerde cinsiyete göre

anamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve çok yönlü varyans analizi (MANOVA) kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonel ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir. Araştırmanın temel hipotezlerinin test edilmesi için Bootstrapping yöntemi ile paralel çoklu aracılık analizleri yapılmıştır. Paralel oklu aracılık analizleri Hayes (2013: 123-165) tarafından SPSS için geliştirilen PROCESS Macro programının 2.16.3 versiyonu ile gerçekleştirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde araştırma kapsamında yürütülen istatistiksel analizlerden elde edilen bulgular sunulmaktadır. Öncelikle, araştırma değişkenlerine ait betimleyici istatistiksel analizlerin ve değişkenler arası ilişkilere dair korelasyon analizlerinin bulgularına yer verilecektir. Daha sonra, araştırmanın hipotezlerinin test edilmesi amacıyla yürütülen paralel çoklu aracılık analizlerinden elde edilen bulgular aktarılacaktır.

İstatistiksel analizler yapılmadan önce örneklemden elde edilen veriler analizlere hazır hale getirilmiştir. Değişkenlerin çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak verilerin normal dağılım varsayımını sağlayıp sağlamadığı değerlendirilmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının olumsuz değerlik için +1.07 ile +1.37, anne reddedicilik tutumu için +1.70 ile + 3.16, baba reddedicilik tutumu için +1.73 ile +3.04 ve diğer tüm değişkenler için -1.00 ile +1.00 arasında olduğu belirlenmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayılarının -1.50 ile +1.50 arasında olması normal dağılımın bir ölçüsü olarak kabul edilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2007: 60-92). Anne ve baba reddedicilik tutumu dışında kalan değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayıları -1.50 ile +1.50 arasında olduğu için bu değişkenlerin normal dağılım varsayımını sağladığı kabul edilmiştir. Anne ve baba reddedicilik tutumu değişkenlerinin evrende de normal dağılmadığı düşünüldüğü için herhangi bir dönüşüm yapılmadan analizlere devam edilmiştir.

3.1. BETİMLEYİCİ ANALİZLER

3.1.1. Araştırma Değişkenlerine İlişkin Betimleyici İstatistikler ve Cinsiyet Grubu Karşılaştırmaları

Araştırma değişkenlerinin betimleyici istatistiksel analizleri Penn Eyalet Endişe Ölçeği'nin toplam puanı; Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nin toplam puanı; Üstbilişler Ölçeği-30'nin toplam puanı ve endişe hakkındaki olumlu inançlar, endişe hakkındaki olumsuz inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve bilişsel farkındalık alt boyutları; Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-

Çocuk Formu'nun anne reddedicilik, anne aşırı koruyuculuk, anne duygusal sıcaklık, baba reddedicilik, baba aşırı koruyuculuk ve baba duygusal sıcaklık alt boyutları; Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği'nin dışadönüklük, sorumluluk, uyumluluk, nörotisizm, gelişime açıklık ve olumsuz değerlik alt boyutları üzerinde yürütülmüştür. Tüm örneklem, kadın ve erkek katılımcılar için ayrı ayrı olmak üzere, araştırma değişkenlerinin ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 3'te yer almaktadır.

Algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri ve üstbilişsel faktörlerden elde edilen ortalama değerlerde cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla MANOVA analizleri yapılmıştır. Örneklemdeki kadın ve erkek katılımcı sayıları eşit olmadığı için MANOVA sonuçlarının değerlendirilmesinde daha güvenilir olan Pillai's Trace test istatistiği tercih edilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007: 269; Mayers, 2013: 322). Tablo 3'ten takip edilebileceği üzere, cinsiyetin algılanan ebeveyn tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir (Pillai's Trace = .06, $F [6, 422] = 4.23, p < .001$, partial $\eta^2 = .06$). Analiz sonuçlarına göre algılanan ebeveyn tutumlarından anne aşırı koruyuculuk ($F [1, 427] = 6.87, p < .01$, partial $\eta^2 = .02$), anne duygusal sıcaklık ($F [1, 427] = 5.35, p < .05$, partial $\eta^2 = .01$) ve baba duygusal sıcaklık ($F [1, 427] = 10.77, p < .01$, partial $\eta^2 = .03$) puanlarının kadınlarda erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer ebeveyn tutumları açısından ise kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Kişilik özelliklerinin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, cinsiyetin kişilik özellikleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir (Pillai's Trace = .08, $F [6, 422] = 6.16, p < .001$, partial $\eta^2 = .08$). Analiz sonuçlarına göre kişilik özelliklerinden uyumluluk ($F [1, 427] = 6.82, p < .01$, partial $\eta^2 = .02$) puanının kadınlarda erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Gelişime açıklık ($F [1, 427] = 7.43, p < .01$, partial $\eta^2 = .02$) ve olumsuz değerlik ($F [1, 427] = 9.80, p < .01$, partial $\eta^2 = .02$) puanlarının erkeklerde kadınlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer kişilik özellikleri açısından ise kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Üstbilişsel faktörlerin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, cinsiyetin üstbilişsel faktörler üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir (Pillai's Trace = .06, $F [5, 423] = 5.62, p < .001$, partial $\eta^2 = .06$). Analiz sonuçlarına göre üstbilişsel faktörlerden düşünceleri kontrol ihtiyacı ($F [1, 427] = 8.00, p < .05$, partial $\eta^2 = .02$) ve bilişsel farkındalık ($F [1, 427] = 4.94, p < .05$, partial $\eta^2 = .01$) puanının erkeklerde kadınlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Diğer üstbilişsel faktörler açısından ise kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve patolojik endişenin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için ise ANOVA analizi kullanılmıştır. Analiz sonucunda, belirsizliğe tahammülsüzlük puanı açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir ($F [1, 427] = .20, p > .05$). Bununla birlikte, cinsiyetin patolojik endişe puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir ($F [1, 427] = 13.50, p < .001$). Buna göre patolojik endişe puanının kadınlarda ($X = 51.93, SS = 14.34$) erkeklere ($X = 46.39, SS = 13.92$) göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Özetle, bazı araştırma değişkenleri arasında cinsiyet gruplarına göre anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Cohen (1988: 286) tarafından önerilen sınıflandırmaya göre etki büyüklüğü şöyle yorumlanmaktadır: .01 küçük, .06 orta ve .14 büyük. Etki büyüklüklerinin küçüklüğü istatistiksel olarak farklılığın az olduğu şeklinde değerlendirilmektedir (Richardson, 2011: 142-143). Bu doğrultuda, araştırma değişkenlerinin bir kısmında kadınlar ve erkekler arasında anlamlı farklılıklar olmasına rağmen etki büyüklükleri küçük olduğu için bu farklılıkların istatistiksel olarak az olduğu görülmektedir. MANOVA ve ANOVA analizlerinin sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Araştırma Değişkenlerine İlişkin Ortalamalar (Standart Sapmalar) ve Cinsiyete Göre Ortalamalar Arası Farklılıklar

Değişkenler	Toplam (<i>N</i> = 429)	Kadın (<i>N</i> = 303)	Erkek (<i>N</i> = 126)	<i>F</i> (df1,df2)	Partial η^2
Algılanan Ebeveyn Tutumları					
Anne Reddedicilik	10.79 (4.15)	11.02 (4.48)	10.24 (3.16)	3.15 (1, 427)	
Anne Aşırı Koruyuculuk	21.30 (5.96)	21.78 (6.08)	20.14 (5.52)	6.87 (1, 427)**	.02
Anne Duygusal Sıcaklık	20.16 (4.63)	20.50 (4.68)	19.37 (4.42)	5.35 (1, 427)**	.03
Baba Reddedicilik	10.40 (3.97)	10.42 (4.14)	10.37 (3.53)	.01 (1, 427)	
Baba Aşırı Koruyuculuk	19.52 (5.76)	19.82 (5.94)	18.81 (5.27)	2.76 (1, 427)	
Baba Duygusal Sıcaklık	18.45 (5.01)	18.96 (5.06)	17.24 (4.67)	10.77 (1, 427)*	.03
Kişilik Özellikleri					
Dışadönüklük	27.61 (6.93)	27.83 (7.02)	27.07 (6.70)	1.07 (1, 427)	
Sorumluluk	29.37 (5.94)	29.66 (5.86)	28.66 (6.08)	2.54 (1, 427)	
Uyumluluk	34.03 (4.23)	34.37 (3.99)	33.21 (4.68)	6.82 (1, 427)*	.02
Nörotisizm	26.10 (7.13)	26.29 (7.16)	25.63 (7.06)	.76 (1, 427)	
Gelişime Açıklık	21.46 (4.20)	21.11 (4.27)	22.31 (3.91)	7.43 (1, 427)**	.02
Olumsuz Değerlik	9.59 (3.11)	9.29 (2.88)	10.31 (2.52)	9.80 (1, 427)*	.02

Not: Olumlu Üstbilişsel İnançlar = Endişe hakkındaki olumlu inançlar, Olumsuz Üstbilişsel İnançlar = Endişe hakkındaki olumsuz inançlar. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 3: Araştırma Değişkenlerine İlişkin Ortalamalar (Standart Sapmalar) ve Cinsiyete Göre Ortalamalar Arası Farklılıklar (Devamı)

Değişkenler	Toplam (<i>N</i> = 429)	Kadın (<i>N</i> = 303)	Erkek (<i>N</i> = 126)	<i>F</i> (df1, df2)	Partial η^2
Üstbilişler					
Üstbilgi Toplam	65.53 (13.30)	65.00 (13.16)	66.79 (13.61)		
Olumlu Üstbilişsel İnançlar	11.39 (3.88)	11.16 (3.71)	11.94 (4.23)	3.57 (1, 427)	
Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	13.59 (4.71)	13.84 (4.75)	12.99 (4.59)	2.86 (1, 427)	
Bilişsel Güvensizlik	11.64 (4.38)	11.72 (4.51)	11.44 (4.05)	.36 (1, 427)	
Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	12.75 (4.13)	12.39 (4.11)	13.62 (4.07)	8.00 (1, 427)*	.02
Bilişsel Farkındalık	16.16 (3.83)	15.89 (3.80)	16.79 (3.86)	4.94 (1, 427)**	.01
Belirsizliğe Tahammülsüzlük	77.61 (23.99)	77.94 (24.17)	76.80 (23.62)	.20 (1, 427)	
Patolojik Endişe	50.30 (14.43)	51.93 (14.34)	46.39 (13.92)	13.50 (1,427)***	.03

Not: Olumlu Üstbilişsel İnançlar = Endişe hakkındaki olumlu inançlar, Olumsuz Üstbilişsel İnançlar = Endişe hakkındaki olumsuz inançlar. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

3.2. KORELASYON ANALİZLERİ

Araştırmanın temel hipotezleri test edilmeden önce araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizleri yapılmıştır. Korelasyon analizlerinin sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 4 ve 5'te yer almaktadır.

3.2.1. Demografik Değişkenler ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler

Demografik değişkenler ve patolojik endişe düzeyi arasındaki ilişkiler incelendiğinde; patolojik endişe ile yaş ($r = -.11$, $p < .05$), araştırma öncesinde psikolojik yardım alıp almamak (Yardım almak = 1, Yardım almamak = 2) ($r = -.24$, $p < .01$) ve araştırma sırasında psikolojik yardım alıyor olmak ve olmamak (Yardım almak = 1, Yardım almamak = 2) ($r = -.13$, $p < .01$) arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Korelasyon katsayılarına dair ayrıntılı bilgiler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Demografik Değişkenler ve Patolojik Endişe Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5
1. Yaş	1	.65**	.04	.01	-.11*
2. Eğitim		1	-.01	-.01	-.04
3. Araştırma Öncesinde Psikolojik Yardım			1	.27**	-.24**
4. Araştırma Sırasında Psikolojik Yardım				1	-.13**
5. Patolojik Endişe					1

Not: Eğitim; 1 = Lisans, 2 = Yüksek Lisans, 3 = Doktora, Psikolojik Yardım; 1 = Almak, 2 = Almamak. * $p < .05$, ** $p < .01$, $p < .001$ ***

3.2.2. Algılanan Ebeveyn Tutumları, Üstbilişler, Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler

Algılanan ebeveyn tutumları ve üstbilişler arasındaki ilişkiler incelendiğinde; anne reddedicilik ebeveyn tutumu ile üstbiliş toplam ($r = .20, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = .19, p < .01$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = .21, p < .05$) ve bilişsel farkındalık ($r = .12, p < .05$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Anne aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu ile üstbiliş toplam ($r = .26, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = .26, p < .01$), bilişsel güvensizlik ($r = .13, p < .01$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = .23, p < .01$) ve bilişsel farkındalık ($r = .13, p < .05$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Baba reddedicilik ebeveyn tutumu ile üstbiliş toplam ($r = .15, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = .12, p < .05$) ve düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = .16, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Baba aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu ile üstbiliş toplam ($r = .23, p < .01$), olumlu üstbilişsel inançlar ($r = .11, p < .05$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = .18, p < .01$), bilişsel güvensizlik ($r = .13, p < .01$) ve düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = .20, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Baba duygusal sıcaklık ebeveyn tutumu ile bilişsel güvensizlik ($r = -.10, p < .05$) arasında ise negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Algılanan ebeveyn tutumları ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkiler incelendiğinde; anne reddedicilik ebeveyn tutumu ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = .17, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Anne aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = .29, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Baba reddedicilik ebeveyn tutumu ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = .13, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Baba aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = .24, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler incelendiğinde; anne reddedicilik ($r = .17, p < .01$), anne aşırı koruyuculuk ($r = .27,$

$p < .01$) ve baba aşırı koruyuculuk ($r = .20, p < .01$) ebeveyn tutumları ile patolojik endişe düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

3.2.3. Kişilik Özellikleri, Üstbilişler, Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler

Kişilik özellikleri ve üstbilişler arasındaki ilişkiler incelendiğinde; nörotisizm ile üstbiliş toplam ($r = .42, p < .01$), olumlu üstbilişsel inançlar ($r = .20, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = .46, p < .01$), bilişsel güvensizlik ($r = .16, p < .01$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = .34, p < .01$) ve bilişsel farkındalık ($r = .14, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk ve olumlu üstbilişsel inançlar ($r = .17, p < .01$), bilişsel farkındalık ($r = .15, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı; sorumluluk ve bilişsel güvensizlik ($r = -.11, p < .05$) arasında ise negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Olumsuz değerlik ile üstbiliş toplam ($r = .19, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = .18, p < .01$), bilişsel güvensizlik ($r = .20, p < .01$) ve düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = .16, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dışadönüklük ile üstbiliş toplam ($r = -.19, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = -.21, p < .01$), bilişsel güvensizlik ($r = -.15, p < .01$) ve düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = -.11, p < .05$) arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Uyumluluk ve bilişsel farkındalık ($r = .16, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Gelişime açıklık ve olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = -.27, p < .01$) arasında negatif yönde ve anlamlı; gelişime açıklık ve bilişsel farkındalık ($r = .13, p < .01$) arasında ise pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Kişilik özellikleri ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkiler incelendiğinde; nörotisizm ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = .48, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Olumsuz değerlik ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = .15, p < .01$) arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dışadönüklük ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = -.26, p < .01$) arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Uyumluluk ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($r = .10, p < .05$) arasında

pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Gelişime açıklık ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = -.20, p < .01$) arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkiler incelendiğinde; sorumluluk ($r = .12, p < .05$), nörotisizm ($r = .53, p < .01$) ve olumsuz değerlik ($r = .16, p < .01$) düzeyleri ile patolojik endişe düzeyi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dışadönüklük ($r = -.26, p < .01$) ve gelişime açıklık ($r = -.35, p < .01$) düzeyleri ile patolojik endişe düzeyi arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur.

3.2.4. Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile Patolojik Endişe Arasındaki İlişkiler

Üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe ile ilişkileri incelendiğinde üstbiliş toplam ($r = .59, p < .01$), olumlu üstbilişsel inançlar ($r = .27, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($r = .73, p < .01$), bilişsel güvensizlik ($r = .17, p < .01$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($r = .40, p < .01$), bilişsel farkındalık ($r = .26, p < .01$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi ($r = .73, p < .01$) ile patolojik endişe arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Korelasyon katsayılarına dair ayrıntılı bilgiler Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5: Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Anne Reddedicilik	1	.55**	-.47**	.63**	.32**	-.37**	-.12*	-.04	-.10*	.21**
2. Anne Aşırı Koruyuculuk		1	-.14**	.38**	.68**	-.17**	-.15**	-.04	.01	.17**
3. Anne Duygusal Sıcaklık			1	-.35**	-.10*	.72**	.16**	.03	.16**	-.04
4. Baba Reddedicilik				1	.54**	-.48**	-.10*	-.07	-.07	.11*
5. Baba Aşırı Koruyuculuk					1	-.12*	-.09	-.01	-.04	.10*
6. Baba Duygusal Sıcaklık						1	.20**	.09	.20**	-.04
7. Dışadönüklük							1	.16**	.35**	-.26**
8. Sorumluluk								1	.39**	-.03
9. Uyumluluk									1	-.10*
10. Nörotisizm										1

Not: * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Tablo 5: Araştırma Değişkenleri Arasındaki Korelasyon Katsayıları (Devamı)

Değişkenler	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
1. Anne Reddedicilik	-.02	.21**	.20**	.04	.19**	.08	.21**	.12*	.17**	.17**
2. Anne Aşırı Koruyuculuk	-.12*	.11*	.26**	.05	.26**	.13**	.23**	.13*	.29**	.27**
3. Anne Duygusal Sıcaklık	.09	-.17**	-.03	-.03	.02	-.08	-.04	.04	.04	.01
4. Baba Reddedicilik	-.08	.11*	.15**	.05	.12*	.08	.16**	.06	.13**	.09
5. Baba Aşırı Koruyuculuk	-.13**	.07	.23**	.11*	.18**	.13**	.20**	.08	.24**	.20**
6. Baba Duygusal Sıcaklık	.11*	-.16**	-.07	-.06	.03	-.10*	-.06	-.03	-.01	.02
7. Dışadönüklük	.53**	-.28**	-.19**	-.04	-.21**	-.15**	-.11*	-.06	-.26**	-.26**
8. Sorumluluk	.18**	-.21**	.05	.17**	-.02	-.11*	-.02	.15**	.08	.12*
9. Uyumluluk	.36**	-.40**	.07	.08	.04	-.09	.07	.16**	.10*	.08
10. Nörotisizm	-.16**	.37**	.42**	.20**	.46**	.16**	.34**	.14**	.48**	.53**
11. Gelişime Açıklık	1	-.16**	-.09	.06	-.27**	-.07	-.08	.13**	-.20**	-.35**
12. Olumsuz Değerlik		1	.19**	.07	.18**	.20**	.16**	-.04	.15**	.16**
13. Üstbilis Toplam			1	.53**	.74**	.49**	.77**	.63**	.70**	.59**
14. Olumlu Üstbilis İnançlar				1	.15**	.08	.26**	.28**	.33**	.27**
15. Olumsuz Üstbilis İnançlar					1	.24**	.57**	.31**	.68**	.73**
16. Bilis Güvensizlik						1	.14**	.03	.20**	.17**
17. Düşünceleri Kontrol İhtiyacı							1	.46**	.59**	.40**
18. Bilis Farkındalık								1	.40**	.26**
19. Belirsizliğe Tahammülsüzlük									1	.73**
20. Patolojik Endişe										1

3.3. ARACILIK ANALİZLERİ

Aracılık analizlerinde yaygın olarak kullanılan yaklaşımlardan biri nedensel adımlar yaklaşımıdır (Baron ve Kenny, 1986: 1173-1182). Nedensel adımlar yaklaşımına göre aracılık analizi yapılırken belirli adımlar izlenerek bazı hipotezler test edilmektedir (Preacher ve Hayes, 2004: 717-719). İlk adımda bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki toplam etkisi (c); ikinci adımda bağımsız değişkenin aracı değişken üzerindeki etkisi (a) ve üçüncü adımda bağımsız değişken kontrol edildiğinde aracı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi (b) test edilir. Yokluk hipotezlerinin ($c = 0, a = 0, b = 0$) üçünün de reddedilmesi gerekir. Bir diğer ifadeyle, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisinin aracı değişkenler aracılığıyla olması için bağımsız, bağımlı ve aracı değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmalıdır. Hipotezler reddedilirse bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkisi (c') test edilir. Yokluk hipotezlerinden biri bile reddedilemezse aracı rolünün olmadığı belirtilerek analizlere devam edilmez (Hayes, 2013: 168). Dolaylı etkiler ($a.b$) ise c değerindeki azalmanın anlamlılığına göre yorumlanır (Hayes, 2013: 165-167). Nedensel adımlar yaklaşımı günümüzde hala birçok araştırmacı tarafından tercih edilmesine rağmen modern yaklaşımlar tarafından eleştirilmektedir. Eleştirilerin temelinde dolaylı etkilerin ($a.b$) doğrudan test edilmemesi yer almaktadır. (Hayes, 2009: 408-420).

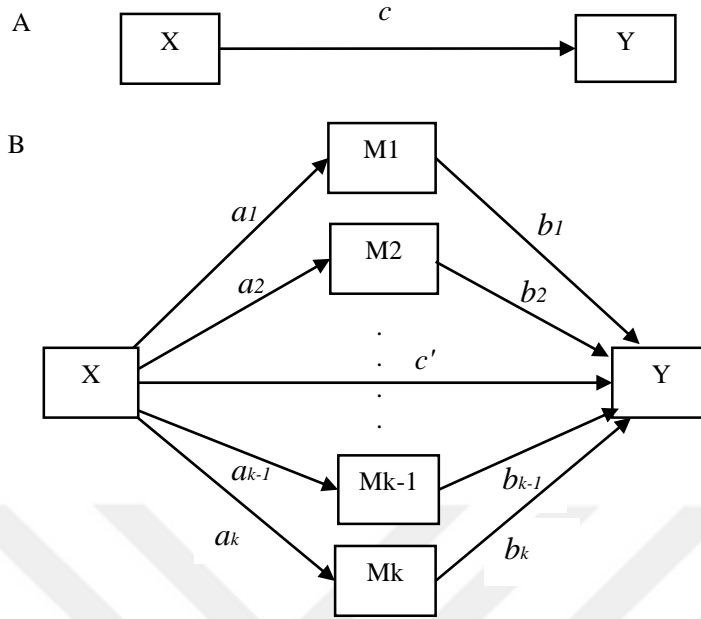
Modern yaklaşıma göre aracılık rolünün olabilmesi için bağımsız değişkenin aracı değişken üzerinde ve aracı değişkenin de bağımlı değişken üzerinde anlamlı bir etkisi olması gerekliliği bulunmamaktadır (Preacher ve Hayes, 2008: 879-891). Hem a hem de b istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen dolaylı etki bulunamayabilir. Bu nedenle dolaylı etkilerin yorumlanması, yokluk hipotezlerinin sırasıyla reddedilmesine değil dolaylı etkilerin ($a.b$) anlamlılığının çıkarımsal bir test ile değerlendirilmesine bağlı olmalıdır (Hayes, 2013: 167; Hayes ve Rockwood, 2016: 16). Nedensel adımlar yaklaşımına göre aracılık etkisinin olması için bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olması gerekmektedir (Hayes, 2013: 169). Ancak modern yaklaşıma göre, toplam etki anlamsız olsa bile dolaylı etkiler anlamlı olabilmekte ve bağımsız değişken aracı değişken(ler) aracılığıyla bağımlı değişkeni etkileyebilmektedir (Hayes, 2013: 116-122). Toplam etki anlamsız olduğu için aracılık analizlerine devam edilmemesi

bağımsız değişkenin bağımlı değişkeni dolaylı olarak etkilediğinin gözden kaçırılmasına ve aracılık etkisi olmasına rağmen var olmaması sonucunun çıkarılması ise istatistiksel hatalara neden olabilmektedir (Preacher ve Hayes, 2004: 719; Hayes ve Rockwood, 2016: 13-17).

Buraya kadar aktarılan bilgilerden yola çıkılarak bu araştırmada modern ve en güncel aracılık analizi yöntemi olan PROCESS Macro (Hayes, 2013: 85-206) programı tercih edilmiştir. PROCESS Macro'nun 2.16.3 versiyonu SPSS üzerine eklenerek kullanılmıştır. Araştırmanın aracılık hipotezleri PROCESS Macro programında bulunan paralel çoklu aracılık modelleri ile test edilmiştir. Paralel çoklu aracılık modelleri, bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkiyi aracılardan birinden fazla aracı değişken varsa ve aracı değişkenler nedensel olarak birbirlerini etkilemiyorsa kullanılmaktadır. Böylece birden fazla aracı değişken aynı anda analiz edilebilmektedir (Hayes, 2013: 123-162).

PROCESS Macro programında yer alan paralel çoklu aracılık modeli Şekil 3'te verilmiştir (Preacher ve Hayes, 2008: 881). Modelde bağımsız değişken X , bağımlı değişken Y ve aracı değişkenler M_1, M_2, \dots, M_k ile gösterilmektedir. Şekil 3A bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki toplam etkisini (c) göstermektedir. Şekil 3B'de modeldeki tüm aracı değişkenler kontrol edildiğinde, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkisi (c'); bağımsız değişkenin M_k aracı değişkeni üzerindeki etkisi (a_k); modeldeki diğer aracı değişkenler ve bağımsız değişken kontrol edildiğinde, M_k aracı değişkeninin bağımlı değişken üzerindeki etkisi (b_k); bağımsız değişkenin M_1, M_2, \dots, M_k aracılığıyla bağımlı değişken üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkileri ($a_1.b_1, a_2.b_2, \dots, a_k.b_k$) gösterilmektedir. Çoklu aracılık modellerinde her aracının dolaylı etkisi diğer aracı değişkenlerin etkileri kontrol edildikten sonra hesaplandığı için bireysel/kendine özgüdür. Bu bağlamda, basit aracılık modellerinden farklı olarak çoklu aracılık modellerinde dolaylı etkiler "bireysel (spesifik) dolaylı etkiler" olarak adlandırılmaktadır (Hayes ve Rockwood, 2016: 23). Çoklu aracılık modellerinde M_1 aracılığıyla olan bireysel (spesifik) dolaylı etki M_1 'in X 'in etkisini Y 'ye, modeldeki diğer aracılardan olmasına bağlı olarak taşıma becerisini temsil etmektedir (Hayes, 2013: 129).

Şekil 3: k Tane Aracı Değişkeni Olan Paralel Çoklu Aracılık Modeli

Not: $c = X$ 'in Y üzerindeki toplam etkisi. $c' =$ Modeldeki tüm M 'ler kontrol edildiğinde X 'in Y üzerindeki etkisi. $a_k = X$ 'in M_k üzerindeki etkisi. $b_k = X$ ve modeldeki diğer aracı değişkenler kontrol edildiğinde, M_k 'nın Y üzerindeki etkisi. $a_k.b_k = X$ 'in M_k aracılığıyla Y üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi.

Basit aracılık modellerinden farklı olarak çoklu aracılık modellerinde toplam dolaylı etki de incelenebilir. Toplam dolaylı etki, bağımsız değişkenin modeldeki tüm aracılar yoluyla bağımlı değişken üzerindeki etkisi olarak tanımlanır. Toplam dolaylı etki ($a_1.b_1 + a_2.b_2 + \dots + a_k.b_k$) modelde yer alan bireysel (spesifik) dolaylı etkilerin toplanması ile elde edilir. Bireysel (spesifik) dolaylı etkilerin anlamlılığına bakılması için toplam dolaylı etkinin anlamlı olması gerekmemektedir (Preacher ve Hayes, 2008: 882). Basit aracılık modellerine benzer şekilde, çoklu aracılık modellerinde de toplam etki ve toplam dolaylı etki anlamsız olmasına rağmen anlamlı bireysel (spesifik) dolaylı etkiler bulunabilmektedir (Fracalanza, Koerner, Deschenes ve Dugas, 2014: 126-127). Ancak yine de toplam dolaylı etki modelde yer alan aracılardan hepsinin bir set halinde X 'in etkisini Y 'ye taşıyıp taşımadıklarını incelemek için hesaplanmaktadır (Preacher ve Hayes, 2008: 882).

PROCESS Macro'da bireysel dolaylı etkilerin ve toplam dolaylı etkinin anlamlılığının değerlendirilmesi için Sobel Testi yerine daha güçlü bir yöntem

olduğu için ve normal dağılım varsayımını gerektirmediğinden Bootstrap yöntemi önerilmektedir (Hayes ve Rockwood, 2016: 19). Bootstrapping ile örneklem seçkisiz ve tekrarlı olarak çoğaltılarak dolaylı etkiler istenilen anlamlılık düzeyinde tahmin edilmekte ve düşükten yükseğe doğru sıralanmaktadır. Böylece her dolaylı etki için bir Bootstrap güven aralığı hesaplanmaktadır. Değişkenlerin dolaylı etkilerinin anlamlılığı Bootstrap güven aralığında sıfır olup olmamasına göre değerlendirilmektedir. Bootstrap güven aralığında sıfır yoksa dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu; Bootstrap güven aralığında sıfır varsa dolaylı etkinin istatistiksel olarak anlamsız olduğu yorumlanmaktadır. (Preacher ve Hayes, 2008: 883; Hayes, 2013: 139).

PROCESS Macro ile çoklu aracılık modellerindeki aracılardan bireysel dolaylı etkileri ikili olarak karşılaştırılabilmektedir (Hayes ve Rockwood, 2016: 24). İkili karşılaştırmaların anlamlılığı Bootstrap güven aralığına bakılarak değerlendirilmektedir. İkili karşılaştırmaların Bootstrap güven aralığında “sıfır yoksa” iki bireysel dolaylı etkinin istatistiksel olarak birbirinden farklı olduklarını, diğer bir ifadeyle X’in M₁ aracılığıyla Y üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile X’in M₂ aracılığıyla Y üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık olduğu bulgusu elde edilmektedir. İkili karşılaştırmaların Bootstrap güven aralığında “sıfır varsa” iki bireysel dolaylı etkinin istatistiksel olarak birbirinden farklı olmadıklarını, diğer bir ifadeyle X’in M₁ aracılığıyla Y üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile X’in M₂ aracılığıyla Y üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulgusu elde edilmektedir (Hayes, 2013: 140-141; Preacher ve Hayes, 2008: 884). Bireysel dolaylı etkilerin ikili karşılaştırmasının sonucuna göre iki bireysel dolaylı etki arasında anlamlı farklılık varsa ve iki bireysel etkinin işaretleri aynı ise bireysel dolaylı etkilerin büyüklükleri karşılaştırılabilmektedir (Preacher ve Hayes, 2008: 885-886; Hayes, 2013: 142).

Sonuç olarak, bu çalışmada PROCESS Macro ile üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye aracılık edip etmediğinin test edilmesi için paralel çoklu aracılık analizleri yapılmıştır. Paralel çoklu aracılık modellerinde; algılanan ebeveyn tutumlarından “anne reddedicilik, anne aşırı koruyuculuk, anne duygusal sıcaklık, baba reddedicilik, baba aşırı korumacılık, baba duygusal sıcaklık” ve kişilik

özelliklerinden “nörotisizm, sorumluluk, olumsuz değerlik, dışadönüklük, uyumluluk, gelişime açıklık” alt boyutları bağımsız değişken; “patolojik endişe” bağımlı değişken; üstbilişlerden “olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık” alt boyutları ve “belirsizliğe tahammülsüzlük” toplam puanı ise aracı değişken olarak analizlere dahil edilmiştir. Paralel çoklu aracılık modelleri PROCESS Macro programında bulunan ve birden fazla aracı değişkene paralel olarak aynı anda izin veren Model 4 kullanılarak test edilmiştir. Paralel çoklu aracılık modellerinin her birinde:

- i. Bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki toplam etkisi (c)
- ii. Modeldeki tüm aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkisi (c')
- iii. Bağımsız değişkenin aracı değişken üzerindeki doğrudan etkisi (a_k)
- iv. Bağımsız değişkenin ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, aracı değişkenin bağımlı değişken üzerindeki doğrudan etkisi (b_k)
- v. Modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, bağımsız değişkenin bir aracı değişken aracılığıyla bağımlı değişken üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi ($a_k.b_k$)
- vi. Bağımsız değişkenin modeldeki tüm aracılar yoluyla bağımlı değişken üzerindeki toplam dolaylı etkisi ($a_1.b_1 + a_2.b_2 + \dots + a_k.b_k$) hesaplanmıştır.

Araştırmada modern aracılık yaklaşımı temel alındığı için, aracılık modellerinde toplam etkinin ve doğrudan etkilerin anlamsız olduğu bulunsa bile analizlere devam edilmiştir. Bu bağlamda, bağımsız değişkenin aracı değişken(ler) aracılığıyla bağımlı değişken üzerindeki etkisi bireysel dolaylı etkilerin ve toplam dolaylı etkinin anlamlılığına bakılarak yorumlanmıştır. Bireysel ve toplam dolaylı etkilerin anlamlılığı Bootstrap yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bootstrapping örnekleme 5000 olarak belirlenmiştir. Her dolaylı etki için %95 anlamlılık düzeyinde Bias Corrected (BC) Bootstrap güven aralığı hesaplanmıştır.

Bireysel dolaylı etkilerin anlamlılığı test edildikten sonra bağımsız ve bağımlı değişken arasındaki ilişkide anlamlı aracı rolü olduğu bulunan aracı değişkenlerden yalnızca aynı işaretle olanların bireysel dolaylı etkileri ikili olarak karşılaştırılmıştır.

Başka bir ifadeyle, bireysel dolaylı etkisi anlamlı ve aynı işarette olan aracı değişkenlerin bireysel dolaylı etkileri karşılaştırılmıştır. İkili karşılaştırmanın Bootstrap güven aralığında sıfır varsa iki bireysel dolaylı etkinin istatistiksel olarak birbirinden farklı olmadıkları ve büyüklüklerinin karşılaştırılamayacağı belirtilmiştir. İkili karşılaştırmanın Bootstrap güven aralığında sıfır yoksa iki bireysel dolaylı etkinin istatistiksel olarak birbirinden farklı oldukları ve katsayısı (B) daha büyük olan aracı değişken aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkinin diğer aracı değişken aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiden daha büyük olduğu belirtilmiştir.

3.3.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Analizler

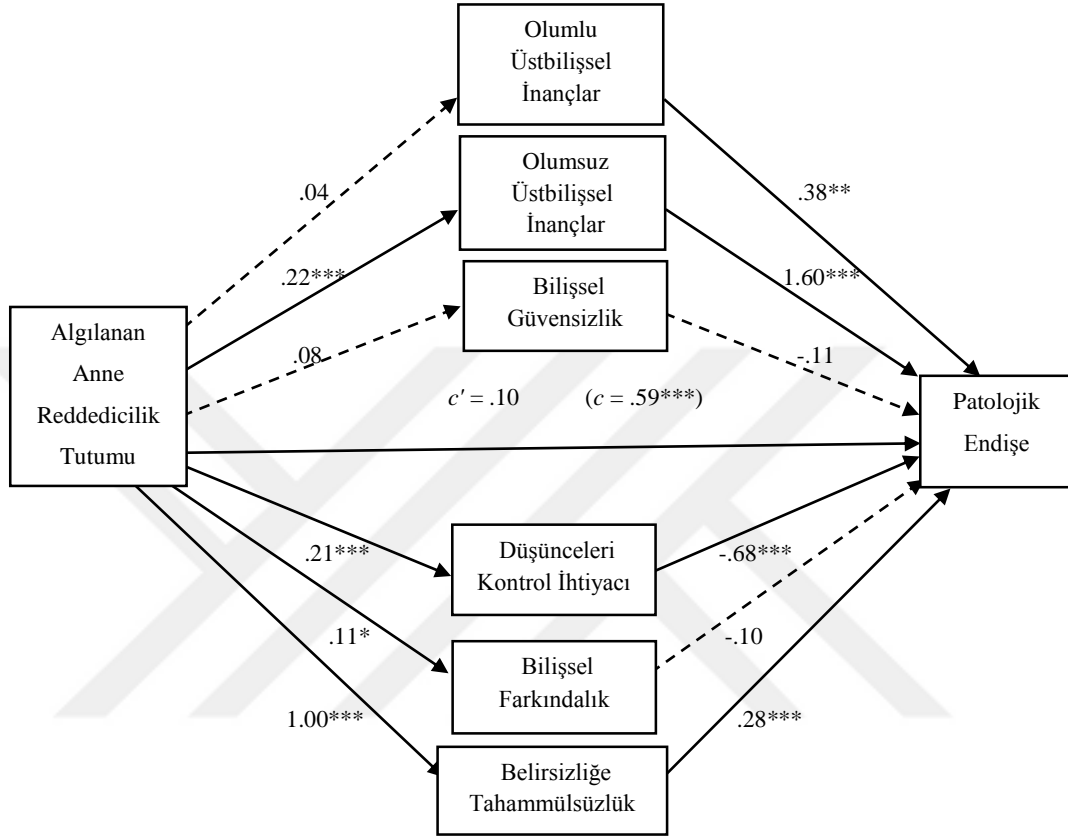
Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkide üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolünün incelenmesi için altı farklı paralel çoklu aracılık modeli oluşturulmuştur. Paralel çoklu aracılık modellerinin her birinde bağımsız değişken olarak farklı bir algılanan ebeveyn tutumuna yer verilmiştir. Modellerde aracı değişken olarak üstbilişlerin beş farklı alt boyutuna (olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğe; bağımlı değişken olarak ise patolojik endişeye yer verilmiştir. Paralel çoklu aracılık analizlerinin sonuçlarına ilişkin bulgular algılanan anne ve baba tutumları için sırasıyla aktarılacaktır.

3.3.1.1. Algılanan Anne Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Birinci paralel çoklu aracılık modelinde, algılanan anne reddedicilik tutumunun patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 4). Anne reddedicilik tutumunun patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = .59$, $SH = .16$, $t = 3.53$, $p < .001$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 120.14$, $p < .001$) ve anne reddedicilik tutumunun üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında anne reddedicilik tutumu patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %3'ünü açıklamaktadır ($R^2 = .03$, $F [1, 427] = 12.48$, $p < .001$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde ise anne reddedicilik tutumunun patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .10$, $SH = .10$, $t = .99$, $p = .32$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, anne reddedicilik tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .22$, $SH = .05$, $t = 4.09$, $p < .001$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = .21$, $SH = .05$, $t = 4.35$, $p < .001$), bilişsel farkındalık ($B = .11$, $SH = .04$, $t = 2.53$, $p < .05$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = 1.00$, $SH = .28$, $t = 3.61$, $p < .001$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Anne reddedicilik tutumunun ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .38$, $SH = .11$, $t = 3.35$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.60$, $SH = .13$, $t = 12.69$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .03$, $t = 10.94$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.68$, $SH = .13$, $t = -5.04$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4: Algılanan Anne Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişimde Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir.

c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, anne reddedicilik tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = .49$, %95 $GA = .20$ ile $.79$). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde anne reddedicilik tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .35$, %95 $GA = .19$ ile $.53$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = -.14$, %95 $GA = -.24$ ile $-.06$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .28$, %95 $GA = .10$ ile $.48$) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkilerinin anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Aracı rolü anlamlı olan olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .35$) ile belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .28$) değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırma yapılmıştır. İkili karşılaştırmaya göre (C1) olumsuz üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiler istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır ($B = .08$, %95 GA = -.10 ile .23). Başka bir ifadeyle, anne reddedicilik tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile anne reddedicilik tutumunun belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve ikili karşılaştırma ile ilgili bilgiler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6: Algılanan Anne Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Yordayıcı Değişken	Aracı Değişkenler	Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
		B	SH	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	.01	.02	-.02	.06
Algılanan Anne Reddedicilik Tutumu	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	.35	.09	.19	.53
	Bilişsel Güvensizlik	-.01	.01	-.04	.00
	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı*	-.14	.05	-.24	-.06
	Bilişsel Farkındalık	-.01	.02	-.05	.01
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	.28	.10	.10	.48
	Toplam*	.49	.15	.20	.79
<i>İkili Karşılaştırma</i>					
	C1 (Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)	.08	.08	-.10	.23

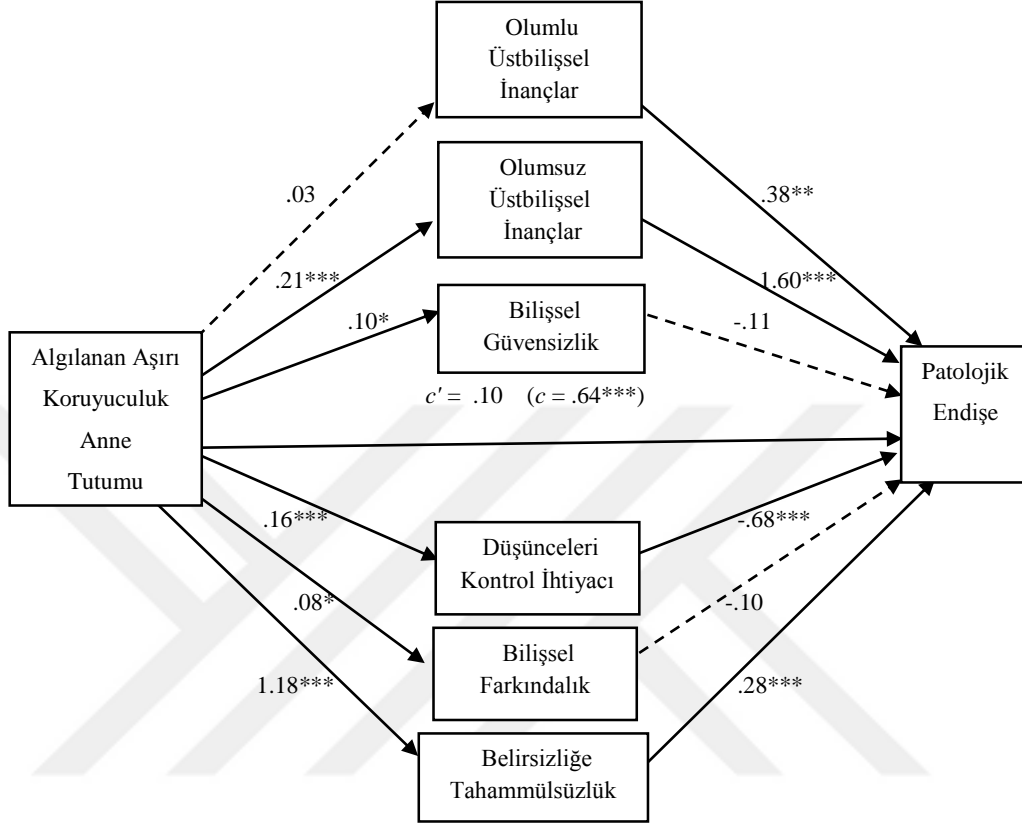
Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

3.3.1.2. Algılanan Anne Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

İkinci paralel çoklu aracılık modelinde, algılanan anne aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 5). Anne aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = .64$, $SH = .11$, $t = 5.69$, $p < .001$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 120.56$, $p < .001$) ve anne aşırı koruyuculuk tutumunun üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında anne aşırı koruyuculuk tutumu patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %7'sini açıklamaktadır ($R^2 = .07$, $F [1, 427] = 32.39$, $p < .001$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde ise anne aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .10$, $SH = .07$, $t = 1.40$, $p = .16$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, anne aşırı koruyuculuk tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .21$, $SH = .45$, $t = 5.63$, $p < .001$), bilişsel güvensizlik ($B = .10$, $SH = .04$, $t = 2.71$, $p < .05$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = .16$, $SH = .03$, $t = 4.95$, $p < .001$), bilişsel farkındalık ($B = .08$, $SH = .03$, $t = 2.74$, $p < .05$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = 1.18$, $SH = .19$, $t = 6.36$, $p < .001$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Anne aşırı koruyuculuk tutumunun ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .38$, $SH = .11$, $t = 3.40$, $p < .05$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.60$, $SH = .13$, $t = 12.71$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .03$, $t = 10.66$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.68$, $SH = .13$, $t = -5.10$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 5: Algılanan Anne Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişki Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, anne aşırı koruyuculuk tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = .54$, %95 GA = .35 ile .74). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, anne aşırı koruyuculuk tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .33$, %95 GA = .21 ile .48), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = -.11$, %95 GA = -.18 ile -.06) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .33$, %95 GA = .21 ile .46) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkilerinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Aracı rolü anlamlı olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .33$) ile belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .33$) değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırma yapılmıştır. İkili karşılaştırmaya göre (C1) olumsuz üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiler istatistiksel olarak farklılaşmamaktadır ($B = .01$, %95 GA = -.13 ile .15). Başka bir ifadeyle, anne aşırı koruyuculuk tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile anne aşırı koruyuculuk tutumunun belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve karşılaştırma ile ilgili bilgiler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: Algılanan Anne Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Yordayıcı Değişken	Aracı Değişkenler	Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
		B	SH	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	.01	.01	-.01	.05
Algılanan Aşırı Koruyuculuk	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	.33	.07	.21	.48
	Bilişsel Güvensizlik	-.01	.01	-.04	.00
	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı*	-.11	.03	-.18	-.06
Anne Tutumu	Bilişsel Farkındalık	-.01	.01	-.04	.01
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	.33	.06	.21	.46
	Toplam*	.54	.10	.35	.74
<i>İkili Karşılaştırma</i>					
	C1 (Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)	.01	.07	-.13	.15

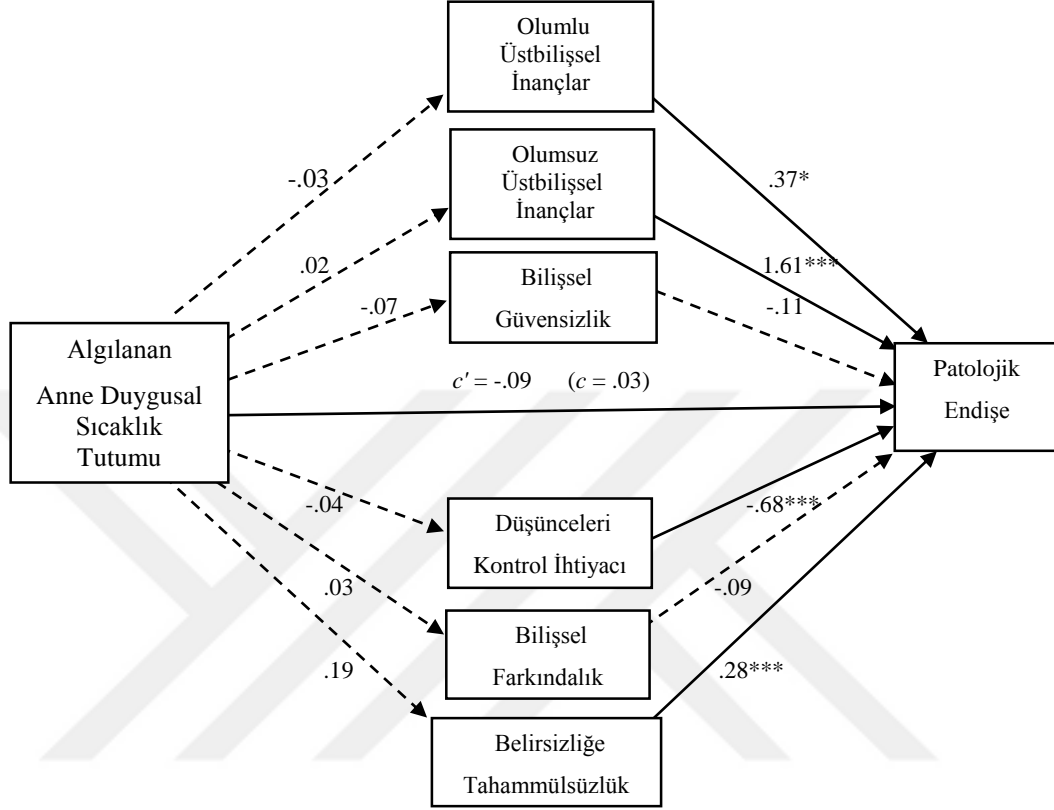
Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

3.3.1.3. Algılanan Anne Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Üçüncü paralel çoklu aracılık modelinde, algılanan anne duygusal sıcaklık tutumunun patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 6). Anne duygusal sıcaklık tutumunun patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .03$, $SH = .15$, $t = .16$, $p = .87$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 120.13$, $p < .001$) ve anne duygusal sıcaklık tutumunun üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde anne duygusal sıcaklık tutumunun patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = -.09$, $SH = .09$, $t = -.98$, $p = .33$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, anne duygusal sıcaklık tutumunun modeldeki tüm aracı değişkenler üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu belirlenmiştir. Anne duygusal sıcaklık tutumunun ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .37$, $SH = .11$, $t = 3.28$, $p < .05$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.61$, $SH = .13$, $t = 12.80$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .13$, $t = 10.99$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.68$, $SH = .13$, $t = -5.04$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 6: Algılanan Anne Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, anne duygusal sıcaklık tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamsız olduğu görülmektedir ($B = .11$, %95 GA = -.15 ile .38). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde anne duygusal sıcaklık tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkilerinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Bireysel ve toplam dolaylı etkiler ile ilgili bilgiler Tablo 8'de verilmiştir.

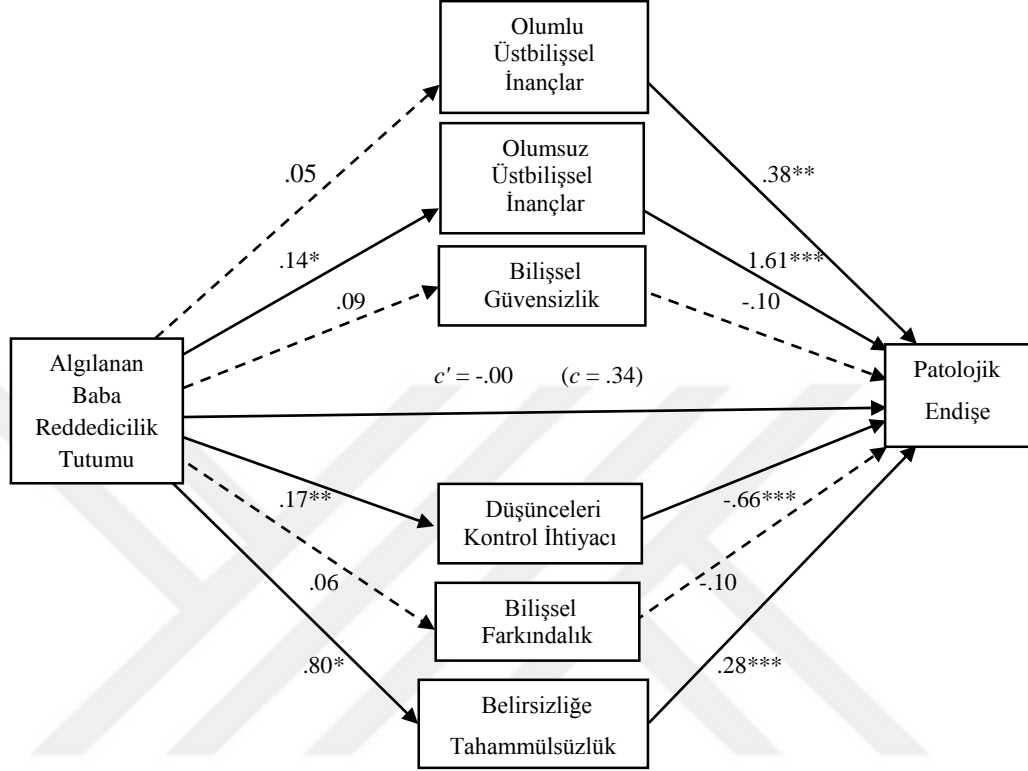
Tablo 8: Algılanan Anne Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

		Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
Yordayıcı	Aracı				
Değişken	Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	-.01	.02	-.05	.02
Algılanan	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	.04	.08	-.12	.21
Anne	Bilişsel Güvensizlik	.01	.01	-.00	.04
Duygusal	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	.03	.03	-.03	.09
Sıcaklık	Bilişsel Farkındalık	-.00	.01	-.03	.01
Tutumu	Belirsizliğe Tahammülsüzlük	.05	.08	-.10	.21
	Toplam	.11	.14	-.15	.38

3.3.1.4. Algılanan Baba Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Dördüncü paralel çoklu aracılık modelinde, algılanan baba reddedicilik tutumunun patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 7). Baba reddedicilik tutumunun patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .34$, $SH = .18$, $t = 1.92$, $p > .05$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 119.73$, $p < .001$) ve baba reddedicilik tutumunun üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, baba reddedicilik tutumunun patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = -.00$, $SH = .10$, $t = -.04$, $p = .97$, c' yolu).

Şekil 7: Algılanan Baba Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişki Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, baba reddedicilik tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .14$, $SH = .06$, $t = 2.47$, $p < .05$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = .17$ $SH = .05$, $t = 3.45$, $p < .01$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .80$ $SH = .29$, $t = 2.77$, $p < .05$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Baba reddedicilik tutumunun ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .38$, $SH = .11$, $t = 3.32$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.61$, $SH = .13$, $t = 12.77$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .03$, $t = 10.94$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.66$, $SH = .13$, $t = -4.94$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

.001) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, baba reddedicilik tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = .34$, %95 $GA = .01$ ile $.68$). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde baba reddedicilik tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .23$, %95 $GA = .02$ ile $.44$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = -.11$, %95 $GA = -.22$ ile $-.04$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .23$, %95 $GA = .04$ ile $.44$) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkilerinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Aracı rolü anlamlı olan olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .23$) ile belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .23$) aracı değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırma yapılmıştır. İkili karşılaştırmaya göre (C1) olumsuz üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiler istatistiksel olarak birbirinden farklı değildir ($B = .00$, %95 $GA = -.14$ ile $.15$). Başka bir ifadeyle, baba reddedicilik tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile baba reddedicilik tutumunun belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve karşılaştırma ile ilgili bilgiler Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9: Algılanan Baba Reddedicilik Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

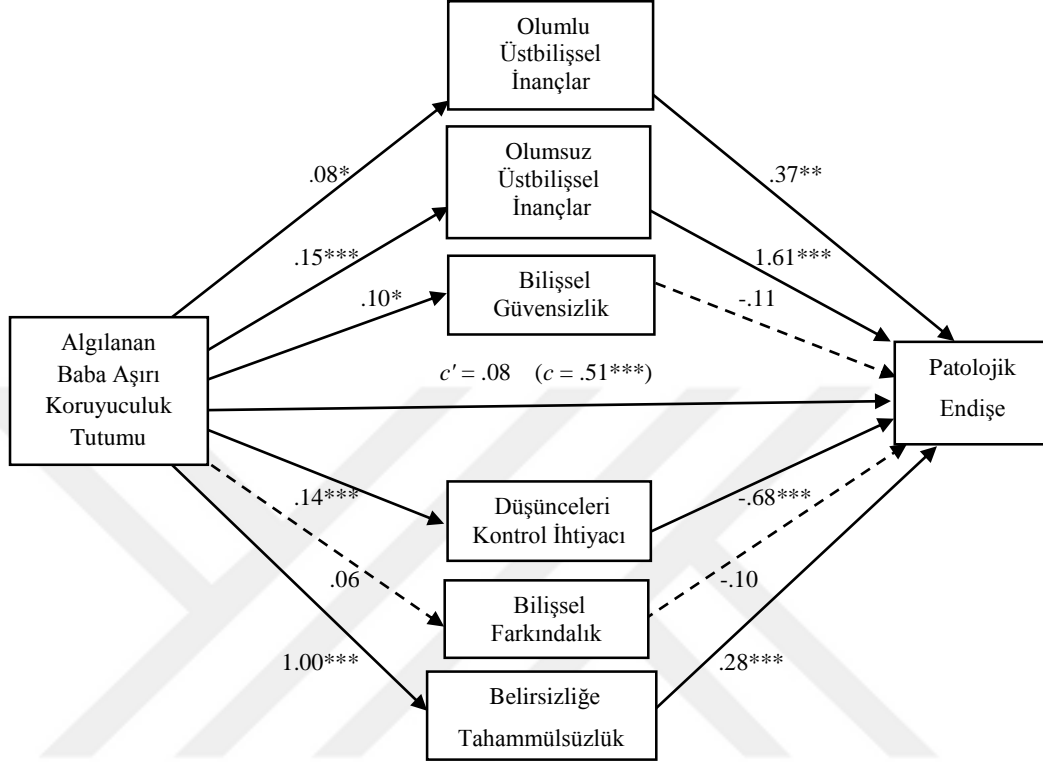
		Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
Yordayıcı	Aracı				
Değişken	Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	.02	.02	-.01	.07
Algılanan	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	.23	.11	.02	.44
Baba	Bilişsel Güvensizlik	-.01	.01	-.05	.00
Reddedicilik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı*	-.11	.05	-.22	-.04
Tutumu	Bilişsel Farkındalık	-.01	.01	-.04	.01
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	.23	.10	.04	.44
	Toplam*	.54	.10	.35	.74
<i>İkili Karşılaştırma</i>					
C1 (Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)		.00	.07	-.14	.15

Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

3.3.1.5. Algılanan Baba Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Beşinci paralel çoklu aracılık modelinde, algılanan baba aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 8). Baba aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = .51$, $SH = .12$, $t = 4.31$, $p < .001$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 120.27$, $p < .001$) ve baba aşırı koruyuculuk tutumunun üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında baba aşırı koruyuculuk tutumu patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %4'ünü açıklamaktadır ($R^2 = .04$, $F [1, 427] = 18.54$, $p < .001$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, baba aşırı koruyuculuk tutumunun patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .08$, $SH = .07$, $t = 1.13$, $p = .26$, c' yolu).

Şekil 8: Algılanan Baba Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişikte Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, baba aşırı koruyuculuk tutumunun olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .08$, $SH = .03$, $t = 2.35$, $p < .05$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .15$, $SH = .04$, $t = 3.80$, $p < .001$), bilişsel güvensizlik ($B = .10$, $SH = .04$, $t = 2.75$, $p < .05$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = .14$, $SH = .03$, $t = 4.25$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = 1.00$, $SH = .20$, $t = 5.09$, $p < .001$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Baba aşırı koruyuculuk tutumunun ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .37$, $SH = .11$, $t = 3.29$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.61$, $SH = .13$, $t = 12.79$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .03$, $t = 10.75$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu;

düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.68$, $SH = .13$, $t = -5.05$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, baba aşırı koruyuculuk tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = .43$, %95 $GA = .23$ ile $.63$). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, baba aşırı koruyuculuk tutumunun olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .03$, %95 $GA = .00$ ile $.08$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .24$, %95 $GA = .10$ ile $.38$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = -.10$, %95 $GA = -.17$ ile $-.05$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .28$, %95 $GA = .17$ ile $.41$) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Aracı rolü anlamlı olan olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .03$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .24$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .28$) aracı değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Olumlu üstbilişsel inançlar ile olumsuz üstbilişsel inançlar değişkenlerinin ikili karşılaştırmasına göre (C1) iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklıdır ($B = -.21$, %95 $GA = -.35$ ile $-.08$). Başka bir ifadeyle, baba aşırı koruyuculuk tutumunun olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile baba aşırı koruyuculuk tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre, olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla olan bireysel dolaylı etki ($B = .24$) olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiden ($B = .03$) daha büyüktür.

Olumlu üstbilişsel inançlar ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin ikili karşılaştırmasına göre (C2) iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklıdır ($B = -.25$, %95 $GA = -.38$ ile $-.14$). Başka bir ifadeyle, baba aşırı koruyuculuk tutumunun olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile baba aşırı koruyuculuk tutumunun belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre, belirsizliğe tahammülsüzlük

aracılığıyla olan bireysel dolaylı etki ($B = .28$) olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiden ($B = .03$) daha büyüktür.

Olumsuz üstbilişsel inançlar ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin ikili karşılaştırmasına göre (C3) iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklı değildir ($B = -.04$, %95 GA = $-.16$ ile $.10$). Başka bir ifadeyle, baba aşırı koruyuculuk tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile baba aşırı koruyuculuk tutumunun belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve karşılaştırmalar Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10: Algılanan Baba Aşırı Koruyuculuk Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Yordayıcı Değişken	Aracı Değişkenler	Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
		B	SH	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar*	.04	.02	.00	.08
Algılanan Baba Aşırı Koruyuculuk Tutumu	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	.24	.07	.10	.38
	Bilişsel Güvensizlik	-.01	.01	-.04	.01
	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı*	-.10	.03	-.17	-.05
	Bilişsel Farkındalık	-.01	.01	-.04	.01
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	.28	.06	.17	.41
	Toplam*	.43	.10	.23	.63
<i>İkili Karşılaştırmalar</i>					
	C1 (Olumlu Üstbilişsel İnançlar vs. Olumsuz Üstbilişsel İnançlar)	-.21	.07	-.35	-.08
	C2 (Olumlu Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)	-.25	.06	-.38	-.14
	C3 (Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)	-.04	.07	-.16	.10

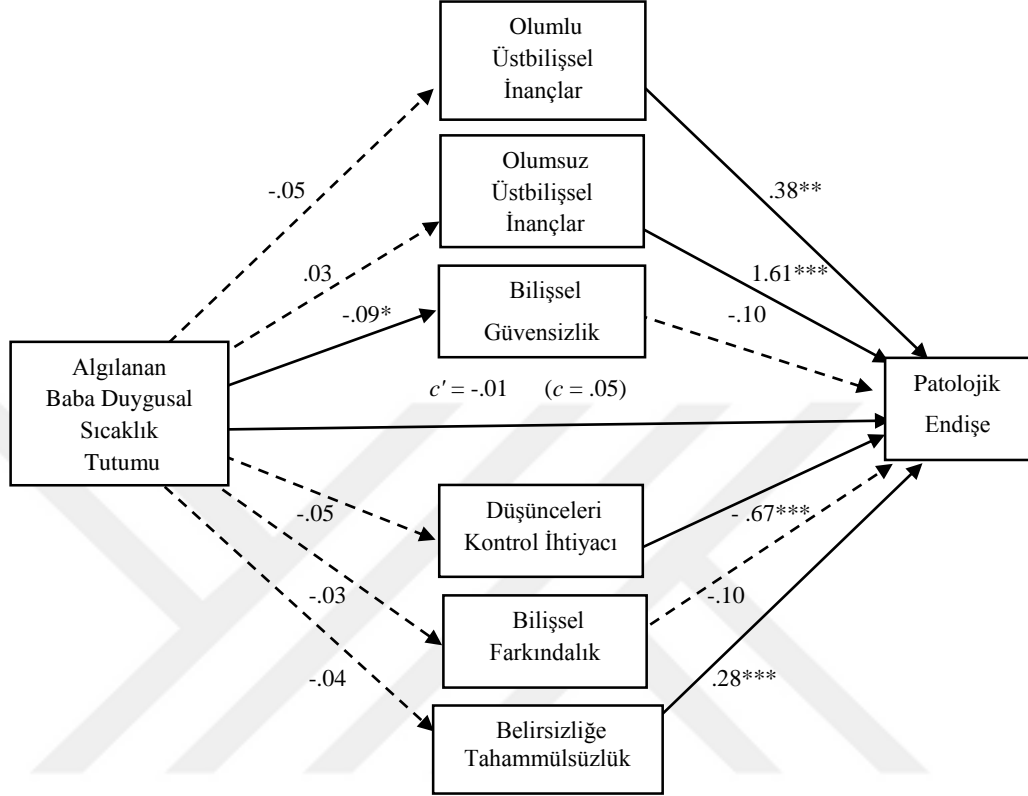
Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

3.3.1.6. Algılanan Baba Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Altıncı paralel çoklu aracılık modelinde, algılanan baba duygusal sıcaklık tutumunun patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 9). Baba duygusal sıcaklık tutumunun patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .05$, $SH = .14$, $t = .35$, $p = .73$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 119.73$, $p < .001$) ve baba duygusal sıcaklık tutumunun üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, baba duygusal sıcaklık tutumunun patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = -.01$, $SH = .08$, $t = -.09$, $p = .93$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, baba duygusal sıcaklık tutumunun bilişsel güvensizlik ($B = -.09$, $SH = .04$, $t = -2.09$, $p < .05$) üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Baba duygusal sıcaklık tutumunun ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .38$, $SH = .11$, $t = 3.32$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.61$, $SH = .13$, $t = 12.74$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .03$, $t = 10.94$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.67$, $SH = .13$, $t = -4.96$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 9: Algılanan Baba Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, duygusal sıcaklık baba tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamsız olduğu görülmektedir ($B = .06$, %95 $GA = -.18$ ile $.30$). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde duygusal sıcaklık baba tutumunun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkilerinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Bireysel ve toplam dolaylı etkiler ile ilgili bilgiler Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11: Algılanan Baba Duygusal Sıcaklık Tutumu ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

		Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
Yordayıcı	Aracı				
Değişken	Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	-.02	.02	-.06	.01
Algılanan	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	.04	.08	-.11	.20
Baba	Bilişsel Güvensizlik	.01	.01	-.00	.04
Duygusal	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	.03	.03	-.02	.09
Sıcaklık	Bilişsel Farkındalık	.00	.01	-.01	.03
Tutumu	Belirsizliğe Tahammülsüzlük	-.01	.07	-.15	.13
	Toplam	.06	.12	-.18	.30

Algılanan ebeveyn tutumlarının üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki doğrudan etkisi Tablo 12’de, algılanan ebeveyn tutumlarının ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisi Tablo 13’te, algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkide üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü Tablo 14’te özetlenmiştir.

Tablo 12: Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Üzerindeki Doğrudan Etkisi

	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	Bilişsel Güvensizlik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	Bilişsel Farkındalık	Belirsizliğe Tahammülsüzlük
Anne Reddedicilik		+		+	+	+
Anne Aşırı Koruyuculuk		+	+	+	+	+
Anne Duygusal Sıcaklık						
Baba Reddedicilik		+		+		+
Baba Aşırı Koruyuculuk	+	+	+	+		+
Baba Duygusal Sıcaklık			-			

Not: Algılanan ebeveyn tutumlarının üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki doğrudan etkisi pozitif yönde ve anlamlı ise + işareti ile; negatif yönde ve anlamlı ise - işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 13: Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Patolojik Endişe Üzerindeki Doğrudan Etkisi

	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	Bilişsel Güvensizlik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	Bilişsel Farkındalık	Belirsizliğe Tahammülsüzlük	
Şekil 4	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 5	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 6	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 7	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 8	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 9	+	+		-		+	Patolojik Endişe

Not: Modellerde (Şekil 4, 5, 6, 7, 8 ve 9) yer alan algılanan ebeveyn tutumlarının ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisi pozitif yönde ve anlamlı ise + işareti ile; negatif yönde ve anlamlı ise - işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 14: Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	Bilişsel Güvensizlik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	Bilişsel Farkındalık	Belirsizliğe Tahammülsüzlük	
Anne Reddedicilik		*		*		*	Patolojik Endişe
Anne Aşırı Koruyuculuk		*		*		*	Patolojik Endişe
Anne Duygusal Sıcaklık							Patolojik Endişe
Baba Reddedicilik		*		*		*	Patolojik Endişe
Baba Aşırı Koruyuculuk	*	*		*		*	Patolojik Endişe
Baba Duygusal Sıcaklık							Patolojik Endişe

Not: Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkide bireysel (spesifik) dolaylı etkileri anlamlı olan aracı değişkenler * işareti ile gösterilmiştir.

3.3.2. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün İncelenmesine Yönelik Analizler

Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkide üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rollerinin incelenmesi için altı farklı paralel çoklu aracılık modeli oluşturulmuştur. Paralel çoklu aracılık modellerinin her birinde bağımsız değişken olarak farklı bir kişilik özelliğine yer verilmiştir. Paralel çoklu aracılık modellerinin hepsinde aracı değişken olarak üstbilişlerin beş farklı alt boyutuna (olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğe; bağımlı değişken olarak ise patolojik endişeye yer verilmiştir. Paralel çoklu aracılık analizlerinin sonuçlarına ilişkin bulgular sırasıyla aktarılacaktır.

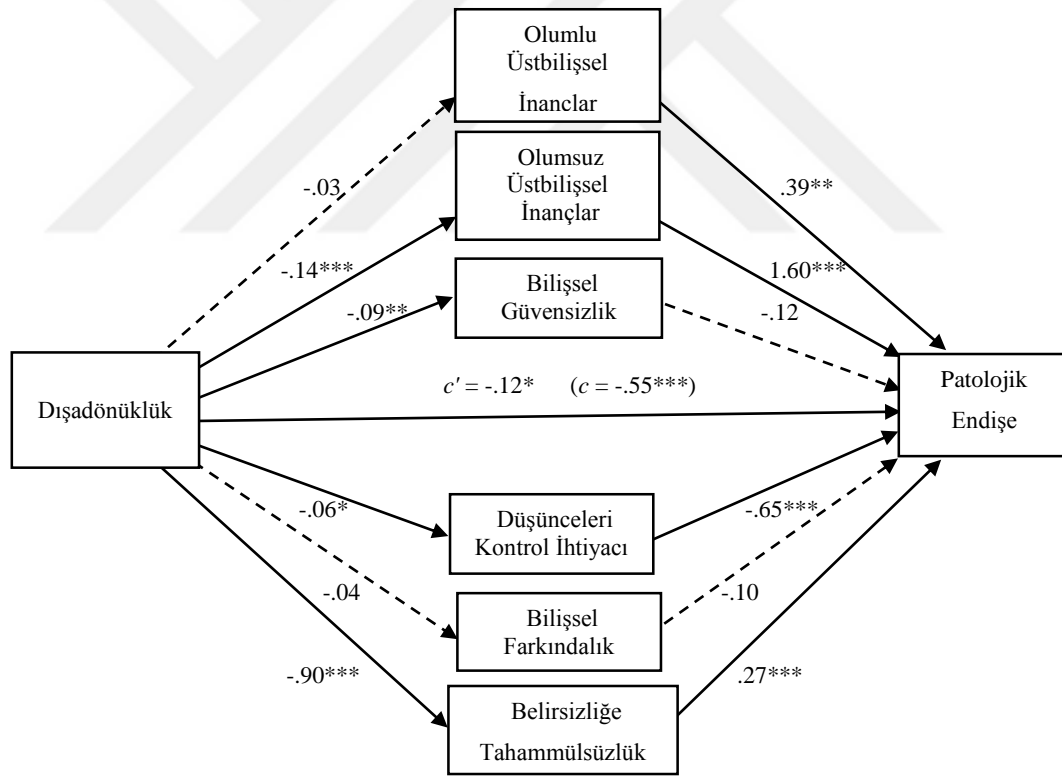
3.3.2.1. Dışadönüklük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Birinci paralel çoklu aracılık modelinde, dışadönüklük kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 10). Dışadönüklük kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = -.55$, $SH = .10$, $t = -5.65$, $p < .001$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 121.48$, $p < .001$) ve dışadönüklük kişilik özelliğinin üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında dışadönüklük kişilik özelliği patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %7'sini açıklamaktadır ($R^2 = .07$, $F [1, 427] = 31.87$, $p < .001$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, dışadönüklük kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = -.12$, $SH = .06$, $t = -2.03$, $p < .05$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, dışadönüklük kişilik özelliğinin olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = -.14$, $SH = .03$, $t = -4.42$, $p <$

.001), bilişsel güvensizlik ($B = -.09$, $SH = .03$, $t = -3.11$, $p < .01$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = -.06$, $SH = .03$, $t = -2.19$, $p < .05$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = -.90$, $SH = .16$, $t = -5.55$, $p < .001$) üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Dışadönüklük kişilik özelliğinin ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .39$, $SH = .11$, $t = 3.40$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.60$, $SH = .13$, $t = 12.72$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .27$, $SH = .03$, $t = 10.46$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.65$, $SH = .13$, $t = -4.85$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 10: Dışadönüklük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, dışadönüklük kişilik özelliğinin üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = -.43$, %95 $GA = -.58$ ile $-.27$). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, dışadönüklük kişilik özelliğinin olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = -.23$, %95 $GA = -.36$ ile $-.12$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = .04$, %95 $GA = .01$ ile $.09$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = -.24$, %95 $GA = -.35$ ile $-.16$) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Aracı rolü anlamlı olan olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = -.23$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = -.24$) aracı değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırma yapılmıştır. Olumsuz üstbilişsel inançlar ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin ikili karşılaştırmasına (C1) göre iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklılaşmamaktadır ($B = .02$, %95 $GA = -.10$ ile $.13$). Başka bir ifadeyle, dışadönüklük kişilik özelliğinin olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile dışadönüklük kişilik özelliğinin belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve ikili karşılaştırma Tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15: Dışadönüklük ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

		Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
Yordayıcı	Aracı				
Değişken	Değişkenler	B	SH	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
Dışadönüklük	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	-.01	.01	-.04	.01
	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	-.23	.06	-.36	-.12
	Bilişsel Güvensizlik	.01	.01	-.00	.04
	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı*	.04	.02	.01	.09
	Bilişsel Farkındalık	.00	.01	-.00	.03
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	-.24	.05	-.35	-.16
	Toplam*	-.43	.08	-.58	-.27
<i>İkili Karşılaştırma</i>					
CI (Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)		.02	.06	-.10	.13

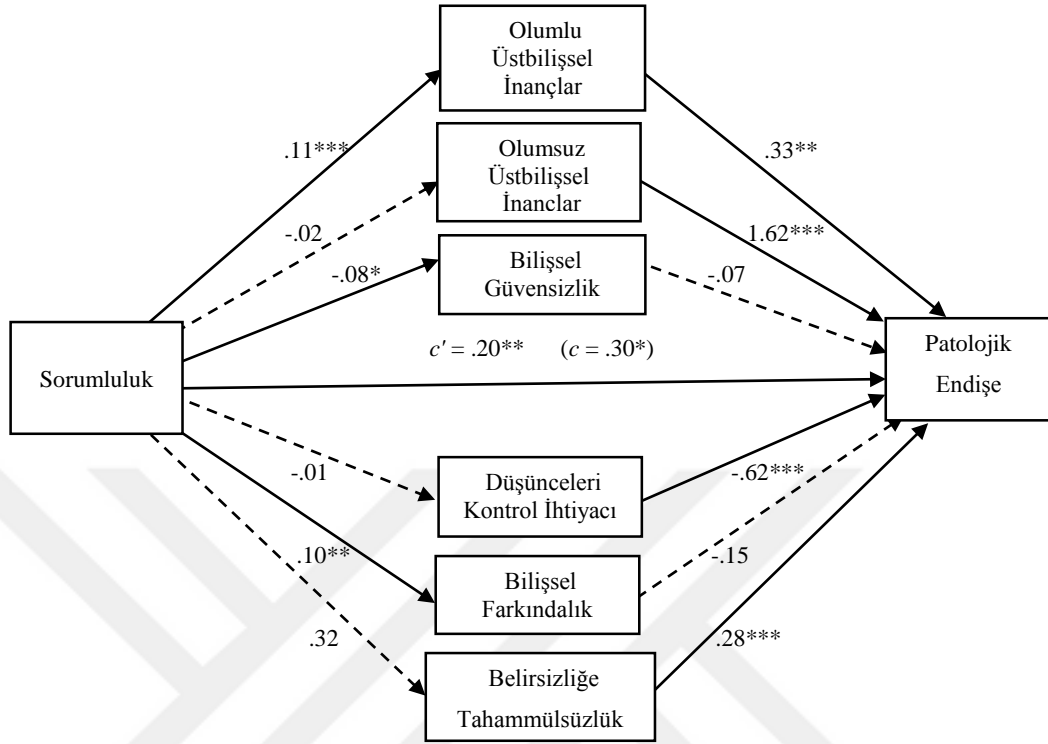
Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

3.3.2.2. Sorumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

İkinci paralel çoklu aracılık modelinde, sorumluluk kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 11). Sorumluluk kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = .30$, $SH = .12$, $t = 2.56$, $p < .05$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 123.22$, $p < .001$) ve sorumluluk kişilik özelliğinin üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında sorumluluk kişilik özelliği patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %2'sini açıklamaktadır ($R^2 = .02$, $F [1, 427] = 6.57$, $p < .05$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, sorumluluk kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = .20$, $SH = .07$, $t = -2.86$, $p < .01$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (*a* ve *b* yolları) incelendiğinde, sorumluluk kişilik özelliğinin olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .11, SH = .03, t = 3.58, p < .001$) ve bilişsel farkındalık ($B = .10, SH = .03, t = 3.17, p < .01$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; bilişsel güvensizlik ($B = -.08, SH = .04, t = -2.21, p < .05$) üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Sorumluluk kişilik özelliğinin ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .33, SH = .11, t = 2.93, p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.62, SH = .13, t = 13.00, p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28, SH = .03, t = 10.78, p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.62, SH = .13, t = -4.67, p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 11: Sorumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, sorumluluğun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamsız olduğu görülmektedir ($B = .10$, %95 GA = -.10 ile .30). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, sorumluluğun olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .04$, %95 GA = .01 ile .08) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Bireysel dolaylı etkiler ve toplam dolaylı etki Tablo 16'da verilmiştir.

Tablo 16: Sorumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

		Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
Yordayıcı	Aracı				
Değişken	Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar*	.04	.02	.01	.08
	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	-.03	.06	-.15	.10
	Bilişsel Güvensizlik	.01	.01	-.01	.03
Sorumluluk	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	.01	.02	-.03	.05
	Bilişsel Farkındalık	-.01	.01	-.05	.01
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük	.09	.01	-.02	.21
	Toplam	.10	.10	-.10	.30

Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

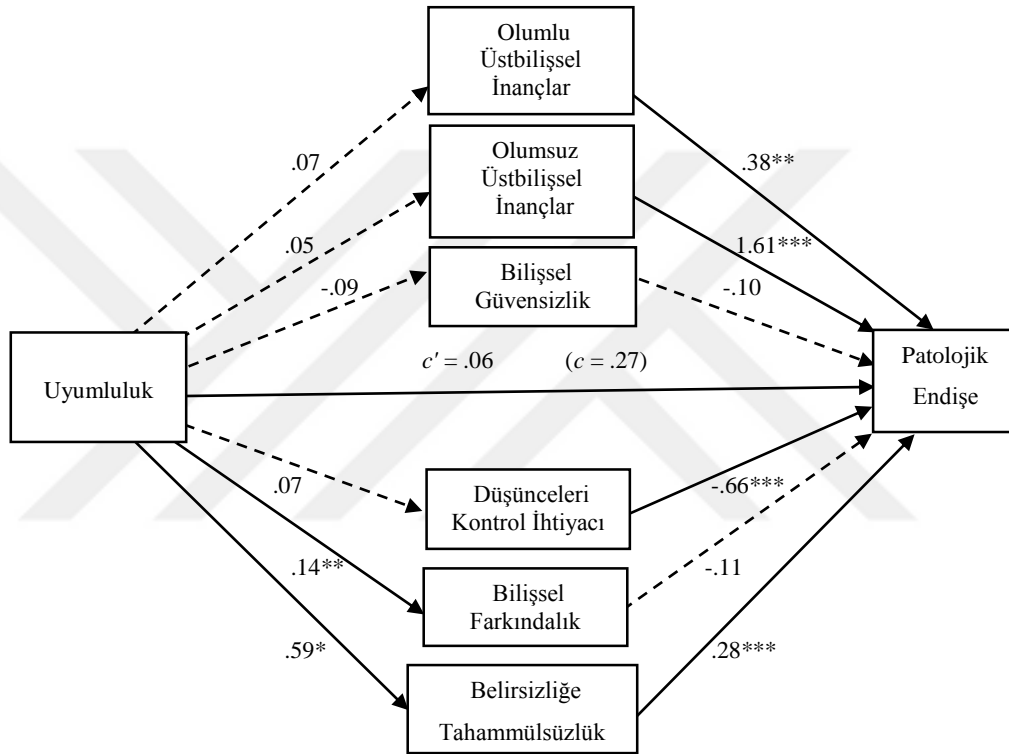
3.3.2.3. Uyumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Üçüncü paralel çoklu aracılık modelinde, uyumluluk kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 12). Uyumluluğun patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .27$, $SH = .17$, $t = 1.65$, $p = .10$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 119.89$, $p < .001$) ve uyumluluk kişilik özelliğinin üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, uyumluluk kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .06$, $SH = .10$, $t = .62$, $p = .54$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, uyumluluk kişilik özelliğinin bilişsel farkındalık ($B = .14$, $SH = .11$, $t = 3.31$, $p < .01$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .59$, $SH = .27$, $t = 2.15$, $p < .05$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Uyumluluk kişilik özelliğinin ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .38$, $SH = .11$, $t = 3.31$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel

inançların ($B = 1.61$, $SH = .13$, $t = 12.78$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .03$, $t = 10.88$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.66$, $SH = .13$, $t = -4.96$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 12: Uyumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, uyumluluğun üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamsız olduğu görülmektedir ($B = .21$, %95 GA = -.07 ile .50). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, uyumluluğun belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .16$, %95 GA = .01 ile .34) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Bireysel dolaylı etkiler ve toplam dolaylı etki Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17: Uyumluluk ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Yordayıcı	Aracı	Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
		<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
Değişken	Değişkenler				
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	.03	.02	-.00	.08
	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	.07	.09	-.10	.26
	Bilişsel Güvensizlik	.01	.01	-.01	.04
Uyumluluk	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	-.04	.03	-.12	.01
	Bilişsel Farkındalık	-.02	.02	-.07	.02
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	.16	.08	.01	.34
	Toplam	.21	.14	-.07	.50

Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

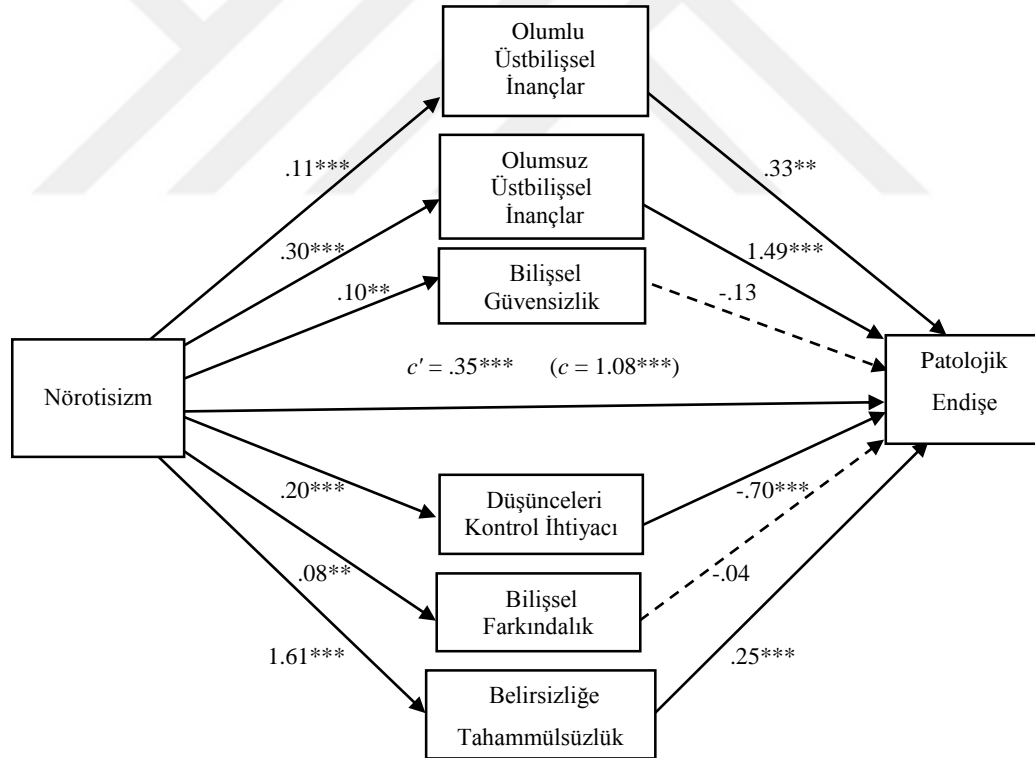
3.3.2.4. Nörotisizm ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Dördüncü paralel çoklu aracılık modelinde, nörotisizm kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 13). Nörotisizm kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = 1.08$, $SH = .08$, $t = 13.07$, $p < .001$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .69$, $F [7, 421] = 132.22$, $p < .001$) ve nörotisizm kişilik özelliğinin üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %69'unu açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında nörotisizm kişilik özelliği patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %29'unu açıklamaktadır ($R^2 = .29$, $F [1, 427] = 170.77$, $p < .001$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, nörotisizm kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = .35$, $SH = .07$, $t = 5.41$, $p < .001$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, nörotisizm kişilik özelliğinin olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .11$, $SH = .03$, $t = 4.12$, $p < .001$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .30$, $SH = .03$, $t = 10.58$, $p < .001$), bilişsel

güvensizlik ($B = .10$, $SH = .03$, $t = 3.45$, $p < .01$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = .20$, $SH = .03$, $t = 7.52$, $p < .001$), bilişsel farkındalık ($B = .08$, $SH = .03$, $t = 3.00$, $p < .01$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = 1.61$, $SH = .14$, $t = 11.28$, $p < .001$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Nörotisizm kişilik özelliğinin ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .33$, $SH = .11$, $t = 3.00$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.49$, $SH = .12$, $t = 11.98$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .25$, $SH = .03$, $t = 9.83$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.70$, $SH = .13$, $t = -5.38$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 13: Nörotisizm ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, nörotisizmin üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = .73$, %95 $GA = .60$ ile $.87$). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, nörotisizmin olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .04$, %95 $GA = .01$ ile $.07$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .45$, %95 $GA = .34$ ile $.56$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = -.14$, %95 $GA = -.21$ ile $-.08$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .40$, %95 $GA = .31$ ile $.52$) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Aracı rolü anlamlı olan olumlu üstbilişsel inançlar ($B = .04$), olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .45$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .40$) aracı değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Olumlu üstbilişsel inançlar ile olumsuz üstbilişsel inançlar değişkenlerinin ikili karşılaştırmasına göre (C1) iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklıdır ($B = -.41$, %95 $GA = -.53$ ile $-.30$). Başka bir ifadeyle, nörotisizmin olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile nörotisizmin olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre, olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla olan bireysel dolaylı etki ($B = .45$) olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiden ($B = .04$) daha büyüktür.

Olumlu üstbilişsel inançlar ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin ikili karşılaştırmasına göre (C2) iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklıdır ($B = -.37$, %95 $GA = -.49$ ile $-.26$). Başka bir ifadeyle, nörotisizmin olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile nörotisizmin belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Buna göre, belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla olan bireysel dolaylı etki ($B = .40$) olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla olan bireysel dolaylı etkiden ($B = .04$) daha büyüktür.

Olumsuz üstbilişsel inançlar ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin ikili karşılaştırmasına göre (C3) iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak

birbirinden farklı değildir ($B = .04$, %95 $GA = -.11$ ile $.20$). Başka bir ifadeyle, nörotisizmin olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile nörotisizmin belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve ikili karşılaştırmalar Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Nörotisizm ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Yordayıcı Değişken	Aracı Değişkenler	Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
		<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
Nörotisizm	Olumlu Üstbilişsel İnançlar*	.04	.02	.01	.07
	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	.45	.06	.34	.56
	Bilişsel Güvensizlik	-.01	.01	-.04	.00
	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı*	-.14	.03	-.21	-.08
	Bilişsel Farkındalık	-.00	.01	-.03	.02
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	.40	.05	.31	.52
	Toplam*	.73	.07	.60	.87
<i>İkili Karşılaştırmalar</i>					
C1 (Olumlu Üstbilişsel İnançlar vs. Olumsuz Üstbilişsel İnançlar)		-.41	.06	-.53	-.30
C2 (Olumlu Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)		-.37	.06	-.49	-.26
C3 (Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)		-.04	.08	-.11	.20

Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

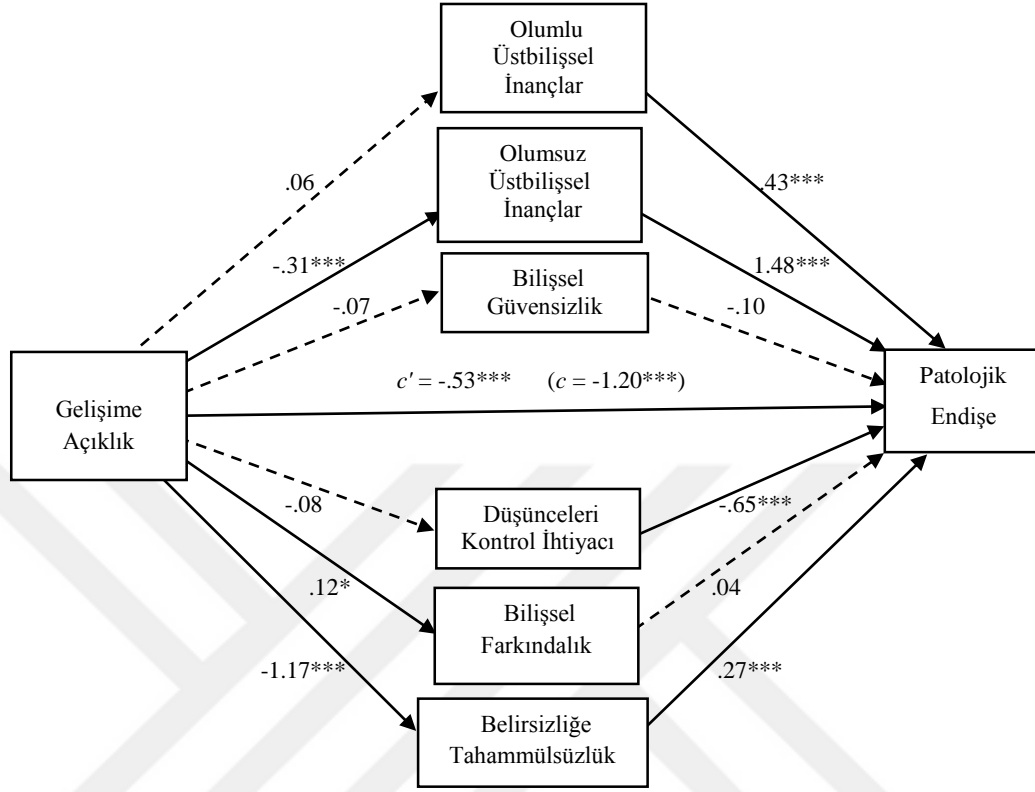
3.3.2.5. Gelişime Açıklık ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Beşinci paralel çoklu aracılık modelinde, gelişime açıklık kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü incelenmiştir (Şekil 14). Gelişime açıklık kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = -1.20$, $SH = .16$, $t = -7.73$, $p < .001$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .69$, $F [7, 421] =$

131.45, $p < .001$) ve gelişime açıklık kişilik özelliğinin üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %69'unu açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında gelişime açıklık kişilik özelliği patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %12'sini açıklamaktadır ($R^2 = .12$, $F [1, 427] = 59.73$, $p < .001$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, gelişime açıklık kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = -.53$, $SH = .10$, $t = -5.24$, $p < .001$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, gelişime açıklık kişilik özelliğinin bilişsel farkındalık ($B = .12$, $SH = .04$, $t = 2.63$, $p < .05$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı; olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = -.31$, $SH = .05$, $t = -5.85$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = -1.17$, $SH = .27$, $t = -4.34$, $p < .001$) üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Gelişime açıklık kişilik özelliğinin ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .43$, $SH = .11$, $t = 3.85$, $p < .001$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.48$, $SH = .12$, $t = 11.93$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .27$, $SH = .03$, $t = 10.59$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.65$, $SH = .13$, $t = -4.98$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Şekil 14: Gelişime Açıklık ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, gelişime açıklığın üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = -.67$, %95 GA = $-.93$ ile $-.42$). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, gelişime açıklığın olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = -.45$, %95 GA = $-.64$ ile $-.30$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = -.31$, %95 GA = $-.48$ ile $-.17$) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Aracı rolü anlamlı olan olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = -.45$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = -.31$) aracı değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırma yapılmıştır. Olumsuz üstbilişsel inançlar ile

belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerin ikili karşılaştırmasına (C1) göre iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklılaşmamaktadır ($B = -.14$, %95 $GA = -.31$ ile $.04$). Başka bir ifadeyle, gelişime açıklığın olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile gelişime açıklığın belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve ikili karşılaştırma Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19: Gelişime Açıklık ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Yordayıcı Değişken	Aracı Değişkenler	Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
		<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
Gelişime Açıklık	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	.03	.02	-.01	.08
	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	-.45	.09	-.64	-.30
	Bilişsel Güvensizlik	.01	.01	-.00	.04
	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	.05	.04	-.01	.13
	Bilişsel Farkındalık	.00	.02	-.03	.04
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	-.31	.08	-.48	-.17
	Toplam*	-.67	.13	-.93	-.42
<i>İkili Karşılaştırmalar</i>					
CI(Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)		-.14	.09	-.31	.04

Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

3.3.2.6. Olumsuz Değerlik ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

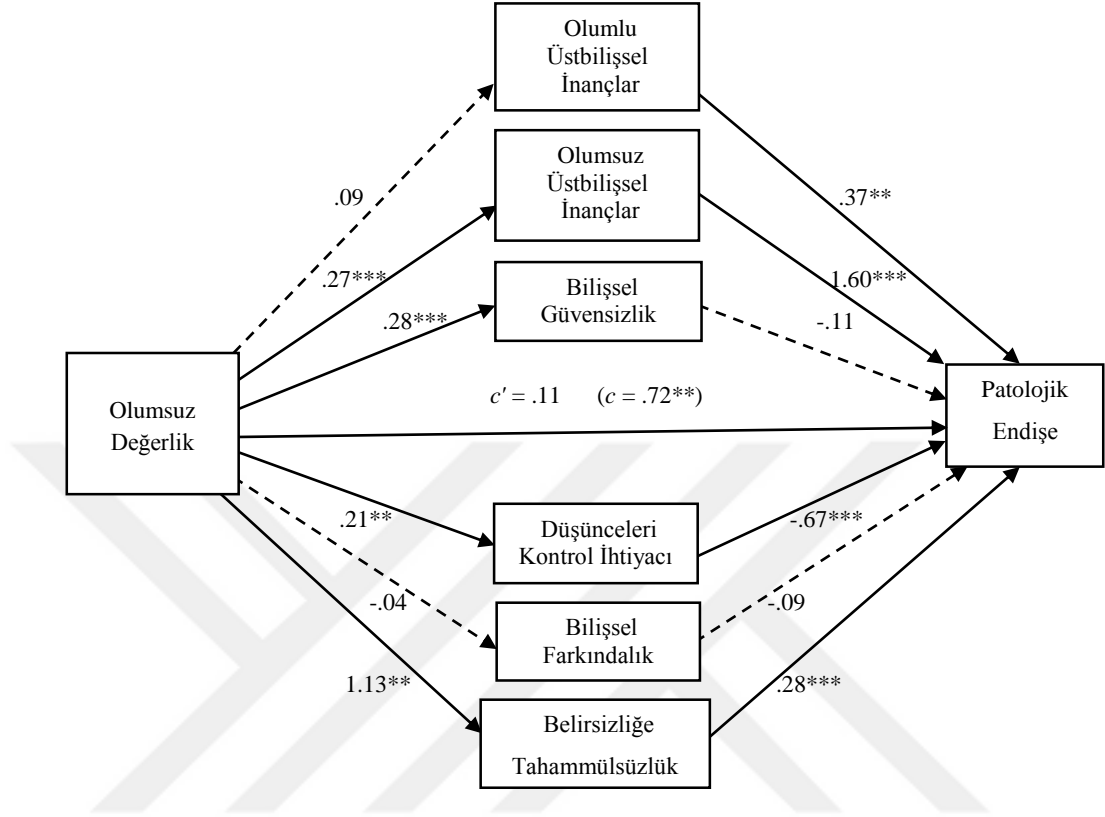
Altıncı paralel çoklu aracılık modelinde, olumsuz değerlik kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki etkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolleri incelenmiştir (Şekil 15). Olumsuz değerlik kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki toplam etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur ($B = .72$, $SH = .22$, $t = 3.27$, $p < .01$, c yolu). Tüm modelin anlamlı olduğu ($R^2 = .67$, $F [7, 421] = 119.99$, $p < .001$) ve olumsuz değerlik kişilik özelliğinin üstbilişler, belirsizliğe

tahammülsüzlük değişkenleri ile birlikte patolojik endişeye ait varyansın %67'sini açıkladığı belirlenmiştir. Aracı değişkenler modelde olmadığında olumsuz değerlik kişilik özelliği patolojik endişe üzerindeki varyansın sadece %2'sini açıklamaktadır ($R^2 = .02$, $F [1, 427] = 10.69$, $p < .01$). Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi kontrol edildiğinde, olumsuz değerlik kişilik özelliğinin patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin anlamsız olduğu bulunmuştur ($B = .11$, $SH = .14$, $t = .78$, $p = .43$, c' yolu).

Modeldeki doğrudan bağlantılar (a ve b yolları) incelendiğinde, olumsuz değerlik kişilik özelliğinin olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .27$, $SH = .07$, $t = 3.79$, $p < .001$), bilişsel güvensizlik ($B = .28$, $SH = .07$, $t = 4.21$, $p < .001$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = .21$, $SH = .06$, $t = 3.33$, $p < .01$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = 1.13$, $SH = .37$, $t = 3.07$, $p < .01$) üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir. Olumsuz değerlik kişilik özelliğinin ve modeldeki diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, olumlu üstbilişsel inançların ($B = .37$, $SH = .11$, $t = 3.29$, $p < .01$), olumsuz üstbilişsel inançların ($B = 1.60$, $SH = .13$, $t = 12.69$, $p < .001$) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün ($B = .28$, $SH = .03$, $t = 10.94$, $p < .001$) patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacının ($B = -.67$, $SH = .13$, $t = -5.03$, $p < .001$) ise patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisinin negatif yönde ve anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Bootstrapping analizi bulguları incelendiğinde, olumsuz değerlik kişilik özelliğinin üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki toplam dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir ($B = .62$, %95 $GA = .24$ ile 1.01). Değişkenlerin bireysel (spesifik) dolaylı etkileri incelendiğinde, olumsuz değerlik kişilik özelliğinin olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .44$, %95 $GA = .21$ ile $.69$), düşünceleri kontrol ihtiyacı ($B = -.14$, %95 $GA = -.26$ ile $-.06$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .32$, %95 $GA = .12$ ile $.55$) aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur.

Şekil 15: Olumsuz Değerlik ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolünün Standardize Olmayan Regresyon Katsayıları

Not: Anlamsız olan yollar kesik çizgilerle gösterilmiştir. c' = doğrudan etki, c = toplam etki. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Aracı rolü anlamlı olan olumsuz üstbilişsel inançlar ($B = .45$) ve belirsizliğe tahammülsüzlük ($B = .40$) aracı değişkenlerinin işaretleri aynı olduğu için bireysel dolaylı etkileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının belirlenmesi için ikili karşılaştırma yapılmıştır. Olumsuz üstbilişsel inançlar ile belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerin ikili karşılaştırmasına (C1) göre iki bireysel dolaylı etki istatistiksel olarak birbirinden farklı değildir ($B = .12$, %95 GA = -.10 ile .34). Başka bir ifadeyle, olumsuz değerlik kişilik özelliğinin olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile olumsuz değerlik kişilik özelliğinin belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı farklılık

bulunmamaktadır. Bireysel dolaylı etkiler, toplam dolaylı etki ve ikili karşılaştırma Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20: Olumsuz Değerlik ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

		Bootstrapping BC %95 Güven Aralığı			
Yordayıcı	Aracı				
Değişken	Değişkenler	<i>B</i>	<i>SH</i>	Düşük	Yüksek
<i>Bireysel ve Toplam Dolaylı Etkiler</i>					
	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	.03	.03	-.00	.10
	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar*	.44	.12	.21	.69
	Bilişsel Güvensizlik	-.03	.03	-.10	.02
Olumsuz Değerlik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı*	-.14	.05	-.26	-.06
	Bilişsel Farkındalık	-.00	.01	-.01	.05
	Belirsizliğe Tahammülsüzlük*	.32	.11	.12	.55
	Toplam*	.62	.19	.24	1.01
<i>İkili Karşılaşturmalar</i>					
	C1(Olumsuz Üstbilişsel İnançlar vs. Belirsizliğe Tahammülsüzlük)	.12	.11	-.10	.34

Not: Dolaylı etkileri anlamlı olan değişkenler * işareti ile belirtilmiştir.

Kişilik özelliklerinin üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki doğrudan etkisi Tablo 21’de, modellerde yer alan kişilik özelliklerinin ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisi Tablo 22’de, kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkide üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolü Tablo 23’te özetlenmiştir.

Tablo 21: Kişilik Özelliklerinin Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Üzerindeki Doğrudan Etkisi

	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	Bilişsel Güvensizlik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	Bilişsel Farkındalık	Belirsizliğe Tahammülsüzlük
Dışadönüklük		-	-	-		-
Sorumluluk	+		-		+	
Uyumluluk					+	+
Nörotisizm	+	+	+	+	+	+
Gelişime Açıklık		-			+	-
Olumsuz Değerlik		+	+	+		+

Not: Kişilik özelliklerinin üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki doğrudan etkisi pozitif yönde ve anlamlı ise + işareti ile; negatif yönde ve anlamlı ise - işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 22: Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Patolojik Endişe Üzerindeki Doğrudan Etkisi

	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	Bilişsel Güvensizlik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	Bilişsel Farkındalık	Belirsizliğe Tahammülsüzlük	
Şekil 10	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 11	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 12	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 13	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 14	+	+		-		+	Patolojik Endişe
Şekil 15	+	+		-		+	Patolojik Endişe

Not: Modellerde (Şekil 10, 11, 12, 13, 14 ve 15) yer alan kişilik özelliklerinin ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe üzerindeki doğrudan etkisi pozitif yönde ve anlamlı ise + işareti ile; negatif yönde ve anlamlı ise - işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 23: Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

	Olumlu Üstbilişsel İnançlar	Olumsuz Üstbilişsel İnançlar	Bilişsel Güvensizlik	Düşünceleri Kontrol İhtiyacı	Bilişsel Farkındalık	Belirsizliğe Tahammülsüzlük	
Dışadönüklük		*		*		*	Patolojik Endişe
Sorumluluk	*						Patolojik Endişe
Uyumluluk						*	Patolojik Endişe
Nörotisizm	*	*		*		*	Patolojik Endişe
Gelişime Açıklık		*				*	Patolojik Endişe
Olumsuz Değerlik		*		*		*	Patolojik Endişe

Not: Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkide bireysel (spesifik) dolaylı etkileri anlamlı olan aracı değişkenler * işareti ile gösterilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmada temel olarak, patolojik endişenin yordanmasında algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişki örüntülerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, temel amaca yönelik hipotezlerin incelenmesinden önce, araştırma değişkenleri açısından cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı sorusuna da yanıt aranmıştır. Bu bağlamda, bu bölümün akışında öncelikle araştırma değişkenlerinin cinsiyete göre karşılaştırılması ile ilgili bulgulara yer verilecektir. Daha sonra, sırasıyla, algılanan ebeveyn tutumlarının ve kişilik özelliklerinin patolojik endişeyi yordayıcılığının, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rollerinin incelenmesi amacıyla yürütülen çoklu aracılık analizlerine ilişkin bulgular aktarılacaktır. Son olarak, araştırmanın aracılık modellerinde yer alan üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireysel katkılarının karşılaştırılmasına yönelik araştırma bulguları ele alınacaktır. Araştırmadan elde edilen bulgular, ilgili alanyazın kapsamında değerlendirilecek ve alanyazındaki diğer araştırmalardan elde edilen bulgularla benzeyen ve ayrılan yönleri bağlamında tartışılacaktır. Araştırma bulgularının tartışılması sonrasında araştırma sorusu ve hipotezleri değerlendirilecektir. Son olarak araştırmanın güçlü yönleri ve sınırlılıkları, araştırma bulgularının klinik uygulamalarda kullanılabilirliğine ilişkin doğurgulara yer verilecektir.

4.1. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNE İLİŞKİN CİNSİYET GRUBU KARŞILAŞTIRMALARI

Araştırma değişkenlerinden elde ettikleri ortalama puanlar açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla cinsiyete göre karşılaştırmalar yapılmıştır. Bulguların tartışmasına geçmeden önce, değişkenlerin bazılarında cinsiyet gruplarına göre anlamlı farklılıklar olduğu bulunmasına rağmen etki büyüklükleri küçük olduğu için sonuçların

değerlendirilmesinde kadınlar ve erkekler arasındaki farklılığın istatistiksel olarak az olduğunun göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.

Algılanan ebeveyn tutumlarından anne aşırı koruyuculuk, anne duygusal sıcaklık ve baba duygusal sıcaklık puanlarının kadınlarda erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Anne reddedicilik, baba reddedicilik ve baba aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumları açısından ise kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre bazı ebeveyn tutumları kadınlar ve erkekler tarafından farklı algılanmaktadır. Bu bulgular, alanyazındaki bazı araştırmaların sonuçlarıyla benzerlik ve bazılarıyla ise farklılık göstermektedir. Bu araştırmadan elde edilen bulgularla tutarlı şekilde, bazı araştırmalarda kadınların her iki ebeveyninin tutumlarını erkeklere göre daha fazla duygusal olarak sıcak algıladığı bulunmuştur. Aynı araştırmalarda, bu araştırmadan farklı olarak, erkeklerin kadınlara göre her iki ebeveynini daha fazla reddedici ve aşırı koruyucu olarak algıladığı belirlenmiştir (Gerlsma, Arrindell, van der Veen ve Emmelkamp, 1991: 1251; Markus, Lindhout, Boer, Hoogendijk, Arrindell, 2003: 513; Muris, Loxton, Neumann, du Plessis, King ve Ollendick, 2006: 889). Bunun yanında Parker, Tubling ve Brown (1979: 6) kadınların ve erkeklerin ebeveynlerini aşırı koruyucu olarak algılamaları arasında anlamlı farklılık olmadığını; van Brakel, Muris, Bögels ve Thomassen (2006: 573-574) ise ebeveynlerin tutumlarının algılanması açısından cinsiyet farklılığı olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalardan elde edilen bulgular çeşitlilik gösterse de kültürel özellikler ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi faktörlerin etkisiyle ebeveynlerin tutumlarının çocuklarının cinsiyetine göre farklılaşabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, kadınların her iki ebeveynini de erkeklere göre daha sıcak algılıyor olmaları anne ve babaların kız çocuklarına daha yakın, sıcak ve samimi davranışlar sergileme eğilimi ile ilişki olabilir. Bununla birlikte, kadınların annelerini daha fazla aşırı koruyucu olarak algılamaları cinsiyetçi kalıp yargılarla bağlantılı olarak, aile içinde genellikle çocukların bakımından annelerin sorumlu olduğu (Yılmaz, 2018: 74) ve kız çocukların korunmaya erkeklerden daha fazla ihtiyaç duyduğu inancından kaynaklanıyor olabilir.

Kişilik özelliklerinden uyumluluk puanının kadınlarda; gelişime açıklık ve olumsuz değerlik puanlarının ise erkeklerde anlamlı olarak daha yüksek olduğu

belirlenmiştir. Cinsiyet farklılıkları sosyal rollerin içselleştirilmesi ile ilgili olabilir. Toplumda genellikle kadınlardan sakın ve iş birliğine açık olmaları; erkeklerden ise çevrelerini keşfetmeye ve rekabete yönelmeleri beklenmektedir. Bu bağlamda, uyumluluğun kadınlarda, gelişime açıklığın ve olumsuz değerliğin erkeklerde daha yüksek olmasının olası nedenlerinden biri toplumsal cinsiyet rollerinden beklentiler olabilir. Bu bulgulara benzer şekilde Vienollo, Schnabel, Sriram ve Nosek (2013: 3-6) tarafından yapılan araştırmada uyumluluğun kadınlarda ve gelişime açıklığın erkeklerde fazla olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca, mevcut araştırmada dışadönüklük, sorumluluk ve nörotisizm kişilik özellikleri açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Alanyazındaki diğer araştırmalar, nörotisizmin kadınlarda ve dışadönüklüğün erkeklerde daha yüksek olduğunu göstermektedir (örn. Costa, Terracciano ve McCrae, 2001: 328-329; Lynn ve Martin, 1997: 370-372). Farklı kültürlerin yer aldığı meta-analiz araştırmalarında ise kadınların nörotisizm, dışadönüklük, uyumluluk ve sorumluluk düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (örn. Lippa, 2008: 632-634; Schmitt, Realo, Voracek ve Allik, 2008: 178-179). Meta-analiz araştırmalarından elde edilen bulguların ülkelere göre paralellik göstermesi kişiliğin daha çok biyolojik bir yapı olması ile açıklanmıştır. Ancak Feingold'un (1994: 449-450) da vurguladığı gibi alanyazındaki bulguların çeşitliliği kültür, yaş, eğitim seviyesi ve veri toplanılan örneklemin özelliklerinden kaynaklanıyor olması muhtemeldir.

Üstbilişsel faktörlerden bilişsel farkındalık ve düşünceleri kontrol ihtiyacı puanının erkeklerde kadınlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik üstbilişsel faktörleri açısından ise kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur. Alanyazındaki araştırmalarda üstbilişsel faktörlerin cinsiyete göre farklı olup olmadığı incelendiğinde oldukça farklı bulgular elde edildiği görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmadan elde edilen bulgular, alanyazındaki araştırma bulgularıyla hem benzerlik hem de farklılık göstermektedir. Wells ve Cartwright-Hatton (2004: 389-390) tarafından yapılan araştırmada üstbilişsel faktörler açısından kadınlar ve erkekler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Cartwright-Hatton ve Wells (1997: 286) ve Yılmaz, Gençöz ve Wells (2008: 428-429) tarafından yapılan araştırmalarda ise bu

araştırmadan elde edilen bulgulara benzer şekilde, erkeklerin düşünceleri kontrol ihtiyacı faktöründe kadınlara göre daha yüksek puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Yılmaz, Gençöz ve Wells'in (2008: 428-429) araştırmasında erkeklerin düşünceleri kontrol ihtiyacının yanında bilişsel farkındalık ve olumlu üstbilişsel inançlar faktörlerinde; kadınların ise olumsuz üstbilişsel inançlar ve bilişsel güvensizlik faktörlerinde karşı cinsiyete göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar aldıkları belirlenmiştir. Araştırmacılar kadınlar ve erkekler arasında anlamlı farklılıklar bulmalarına rağmen farklılıkların anlamlılığının oldukça küçük olduğunu ve bu nedenle bulguların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Öte yandan, çeşitli araştırmalarda cinsiyet grupları açısından ortaya konulan farklılıklar olması, üstbilişsel faktörlere özgü gelişimsel süreçlere odaklanan araştırmaların önemine işaret etmektedir.

Belirsizliğe tahammülsüzlük puanı açısından kadınlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık olmadığı belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bu bulgu alanyazındaki çoğu araştırma ile tutarlılık göstermektedir (Buhr ve Dugas, 2002: 942; Carleton, Sharpe ve Asmundson, 2007: 2311; Robichaud, Dugas ve Conway, 2003: 508). Bununla birlikte alanyazındaki bir araştırmada (Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 839) kadınların belirsizliğe tahammülsüzlük puanının erkekler göre daha yüksek olduğu, başka bir araştırmada (Barahmand, 2008: 779) ise bu bulgunun tam tersi olarak erkeklerin belirsizliğe tahammülsüzlük puanının daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ancak araştırmacılar elde ettikleri bulguların alanyazın ile paralel olmadığını belirtmiştir.

Patolojik endişe puanının beklenildiği gibi kadınlarda erkekler göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmaya benzer şekilde Pretorius, Walker ve Esterhuysen (2015: 238) üniversite öğrencileriyle; Yılmaz, Gençöz ve Wells (2008: 428) klinik olmayan örnekleme ve Safrancı (2015: 56) normal örnekleme yaptıkları araştırmalarda kadınların patolojik endişe düzeyinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Alanyazında farklı örneklem gruplarıyla yapılan çoğu araştırma kadınların patolojik endişe düzeyinin erkeklerden daha fazla olduğunu desteklemektedir (Boelen, Vrinssen ve van Tulder, 2010: 195; Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 839; Ünsalver ve Balcıoğlu, 2006: 116; Ryum ve Kennair, Hjemdal, Hagen, Halvorsen ve Solem, 2017: 3). Bu durum Nolen-

Hoeksema ve Jackson'a (2001: 43-44) göre, erkeklerin olumsuz duygularını kontrol edebilme ve olumsuz durumlarla baş etme becerilerinin kadınlara göre daha iyi olması ile açıklanabilir. Bir diğer yandan, sosyal arzu edilebilirlik nedeniyle erkeklerin istenmeyen özelliklerini kabul etmeye kadınlardan daha az istekli oldukları belirtilmektedir (Robichaud, Dugas ve Conway, 2003: 513). Belki de bu yüzden, erkekler de kadınlar kadar endişeleniyor olsalar bile endişelendiklerini daha az ifade ediyor olabilirler.

4.2. ÜSTBİLİŞLERİN VE BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜĞÜN ARACILIK İLİŞKİSİNİN İNCELENDİĞİ ANALİZLER

Araştırmanın temel amaçları doğrultusunda öne sürülen hipotezlerin test edilmesi için bir dizi paralel çoklu aracılık analizi yürütülmüştür. Böylelikle algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, üstbilişler, belirsizliğe tahammülsüzlük ve patolojik endişe arasındaki bağlantılar incelenmiştir. Buna göre, araştırmanın birinci alt amacı olan algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe ilişkisinde, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün nasıl bir katkı sağladığı, anne ve baba ebeveyn tutumları için ayrı ayrı olmak üzere ele alınmıştır. Benzer şekilde, araştırmanın ikinci alt amacı olan kişilik özellikleri ve patolojik endişe ilişkisinde üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolünü incelemek amacıyla, her bir kişilik özelliği için ayrı olarak bir dizi aracılık analizi yürütülmüştür. Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolleri Bootstrapping analizleri ile değerlendirilmiştir. Algılanan ebeveyn tutumlarına ve kişilik özelliklerine ilişkin aracılık analizi bulguları sırasıyla aktarılacak ve ilgili alanyazın bağlamında değerlendirilecektir.

4.2.1. Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Patolojik Endişe İlişkisinde Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Patolojik Endişe Üzerindeki Toplam Etkisi (c yolları)

Algılanan ebeveyn tutumları ile patolojik endişe arasındaki ilişkiler incelendiğinde, önceki araştırmalarla tutarlı olarak, anne reddedicilik (Brown ve Whiteside, 2008: 268-269; Hale III, Engels ve Meeus; 2006: 411-4139), anne ve baba aşırı koruyuculuk (Nordahl, Wells, Olsson ve Bjerkeset, 2010: 855-856) ebeveyn tutumlarının patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Buna göre, algılanan anne reddedicilik, anne ve baba aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumları arttıkça patolojik endişe düzeyi artmaktadır. Araştırmalar, her iki ebeveynden algılanan reddedicilik tutumunun patolojik endişe için önemli bir yatkınlık faktörü olduğunu, ebeveynlerini reddedici olarak algılayan çocukların (Muris, Meesters, Merckelbach ve Hülsenbeck, 2000: 492-493) ve ergenlerin (Mousavi, Low ve Hashim, 2016: 2106) patolojik endişe düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ancak beklenenin aksine bu araştırmada, baba reddedicilik ebeveyn tutumunun patolojik endişeyi yordayıcılığının anlamsız olduğu bulunmuştur. Konuyla ilgili alanyazındaki araştırmalardan farklı olarak, bu araştırmada baba reddedicilik tutumu ve patolojik endişe arasındaki ilişkinin anlamsız olduğunun belirlenmesi, ailedeki baba rolünden beklentilerin kültürlere göre çeşitlilik gösteriyor olması ile açıklanabilir. Toplumumuzda geleneksel aile yapısının ve otoriter baba modelinin benimsenmesi, babaların soğuk ve ilgisiz tutumlarının çocuklar tarafından normal algılanmasına yol açıyor olabilir. Böylece çocuklar babalarının tutumlarını reddedici olarak algılamıyor ya da reddedici olarak algılıyor olsalar bile bu tutumlardan olumsuz etkilenmiyor olabilirler. Görgü'nün (2014) araştırmasında da reddedicilik ebeveyn tutumunun patolojik endişeyi yordamadığının belirlenmesi kültürel faktörlerin etkili olabileceği görüşünü desteklemektedir.

Araştırma sonuçları gerek annelerini gerekse babalarını aşırı koruyucu ve kontrolcü olarak algılayan çocukların daha endişeli olma eğiliminde olduğu görüşünü desteklemektedir (Rapee, 2001: 491). Bu araştırmadan farklı olarak, Görgü'nün (2014: 64) araştırmasında yalnızca anneden algılanan aşırı koruyuculuk tutumunun

patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Ancak araştırmaların çoğu her iki ebeveynini de aşırı koruyucu olarak algılayan kişilerin patolojik endişe düzeyinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Manfredi, Caselli, Rovetto, Rebecchi, Ruggiero, Sassaroli ve Spada, 2011: 188-189; Mousavi, Low ve Hashim, 2016: 2106). Dolayısıyla, mevcut araştırmadan elde edilen bulguların, ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumlarının patolojik endişe için önemli bir genel ve çevresel risk faktörü (örn. Beesdo, Pine, Lieb ve Wittchen, 2010: 50-53; Shanahan, Copeland, Costello ve Angold, 2008: 37-39) olduğu görüşüne katkıda bulunduğu söylenebilir. Öte yandan, pek çok kültürde tutarlı olarak ortaya çıkan sonuçların ülkemiz kültüründe de geçerli olabileceğine dair bir bulguya ulaşılması aşırı koruyucu ebeveyn algısının, ilgili ebeveyn tutumunun kültürel içeriğinden bağımsız olarak, patolojik endişenin oluşum mekanizmasında etkili olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Algılanan duygusal sıcaklık ebeveyn tutumları ile patolojik endişe arasındaki ilişkiler incelendiğinde, anne ve baba duygusal sıcaklık ebeveyn tutumunun patolojik endişeyi yordayıcılığının anlamsız olduğu belirlenmiştir. Daha önceki araştırmalarda ise düşük düzeyde duygusal sıcaklığın YKB'yi yordadığı (Kendler, Myers ve Prescott, 2000: 286-289) ve algılanan duygusal sıcaklık ile patolojik endişe arasında negatif yönde bir ilişki olduğu (Long, Aggen, Gardner ve Kendler, 2015: 1572-1575) tespit edilmiştir. Ülkemiz alanyazınında, algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkiyi daha önce yalnızca Görgü (2014: 64) araştırmış ve bu araştırmada olduğu gibi anne ve baba duygusal sıcaklık ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkinin anlamsız olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla ülkemizde yapılan araştırmalar, algılanan duygusal sıcaklık tutumundaki azalmanın patolojik endişenin gelişmesinde etkili bir yatkınlık faktörü olmayabileceğini göstermektedir. Ancak eleştirelliğin ve reddediciliğin az, kabul ediciliğin ise fazla olması duygusal sıcaklık ebeveyn tutumu ile ilişkilendirilen temel özelliklerdir (Wilson ve diğerleri, 2011: 74). Bu açıdan, reddedici ebeveyn tutumları patolojik endişenin gelişmesinde önemli bir yatkınlık faktörü iken ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerinde sıcak ve ilgili çeşitli tutumlar sergilemelerinin patolojik endişe için koruyucu bir faktör olabileceğini düşünmek mümkündür. Bu bağlamda, duygusal sıcaklık ebeveyn tutumlarının patolojik endişe ile ilişkisinin daha iyi anlaşılması için,

ülkemiz alanyazında farklı örneklem gruplarıyla daha fazla araştırma yapılmasının yararlı olacağı söylenebilir.

Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Aracı Değişkenler Üzerindeki Doğrudan Etkisi (a yolları)

Modellerdeki doğrudan etkiler ebeveynde algılanan reddedicilik açısından değerlendirildiğinde, hem anne hem de baba reddedicilik tutumlarındaki artışın olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerindeki artışı anlamlı olarak yordadığı görülmektedir. Bununla birlikte, anne reddedicilik tutumunun bilişsel farkındalığı yordayıcılığının da anlamlı olduğu, anne reddedicilik tutumundaki artışın bilişsel farkındalık puanlarındaki artışla bağlantılı olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, ebeveynlerin reddedici tutumlarının uyumsuz üstbilişsel süreçlerin gelişmesinde etkili olduğu yönündeki araştırma bulgularını (Gallagher ve Cartwright-Hatton, 2008: 728) destekler niteliktedir. Benzer şekilde Görgü (2014: 63) kaygı bozukluğu tanısı olan ve olmayan kişilerle yaptığı çalışmada, baba reddedicilik tutumu ile olumsuz üstbilişsel inançlar ve düşünceleri kontrol ihtiyacı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlük açısından elde edilen sonuçlarla tutarlı olarak, Zlomke ve Young (2009: 674) tarafından yapılan çalışmada ise ebeveynlerini reddedici algılayan üniversite öğrencilerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Reddedici ebeveyn tutumlarına sahip olan ebeveynlerle büyümek endişe ile ilgili olumsuz düşüncelere sahip olmanın, düşünceleri kontrol edememenin ve düşünceler hakkında çok düşünmenin kabul edilemez ve tehlikeli olduğuna ilişkin uyumsuz üstbilişsel süreçlerin gelişmesini kolaylaştırıyor olabilir. Reddedici ebeveyn tutumu ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişki, çocukluk döneminde bir yandan dikkate almayan ve soğuk davranan, bir diğer yandan eleştiren ve cezalandıran ebeveynlerle büyüyen kişilerin hayatın belirsizliğine ve belirsizliklerin kaçınılmaz olduğuna ilişkin inançlar geliştirmelerinden kaynaklanıyor olabilir.

Araştırma sonuçlarına göre, anne ve baba aşırı koruyuculuk tutumundaki artış olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyindeki artışı anlamlı olarak yordamaktadır. Bunun

yanında, anne aşırı koruyuculuk tutumunun bilişsel farkındalığı; baba aşırı koruyuculuk tutumunun ise olumlu üstbilişsel inançları anlamlı olarak pozitif yönde yordadığı belirlenmiştir. Alanyazındaki araştırmalar bu araştırma sonuçları ile paralel olarak, ebeveynlerinin tutumlarını aşırı koruyucu ve müdahaleci olarak algılayan kişilerin endişe ile ilgili olumsuz inançlara sahip olma, bilişsel güvensizlik hissetme, düşüncelerini kontrol etmeye ihtiyaç duyma ve düşünceleri hakkında çok düşünmeye eğilimli olduklarını göstermektedir (Görgü, 2014: 61-70; Spada ve diğerleri, 2012: 291). Diğer araştırmalardan farklı olarak bu çalışmada, babaları aşırı müdahaleci ve koruyucu tutumlar sergileyen kişilerin endişenin işlevsel olduğu ile ilgili olumlu inançlarının olduğu belirlenmiştir. Aşırı koruyucu babaların çocuklarını korumaya yönelik aşırı kaygı ve endişe duymaları, endişelenmenin yalnızca işlevsel değil ayrıca kontrol edilemez de olduğu inancının gelişmesinde etkili olmuş olabilir. Bununla birlikte, bilişsel güvenin düşük olması ebeveynlerin kişisel özgürlüğe izin vermeyecek kadar her şeyi kontrol etmeleri ile ilişkili olabilir. Olumsuz deneyimler yaşanmaması için kontrolü elden bırakmayan aşırı koruyucu ebeveyn tutumlarının ise çocuklarda düşüncelerin kontrol edilmesi gerektiği ve düşüncelerin kontrol edilememesinin sonuçlarının olumsuz olduğu inançlarının gelişmesini kolaylaştırabileceği öne sürülebilir. Ayrıca, Zlomke ve Young (2009: 674) araştırmalarında aşırı koruyucu ebeveyn tutumları ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşmış olsalar bile bu araştırma sonuçları, anne ve babaların aşırı müdahaleci ve kontrollü tutumlar sergileme eğiliminin çocuklarda belirsizliklerin olumsuz ve istenmeyen durumlar olduğu inancının gelişmesine katkı sağlayabileceğini göstermektedir.

Ayrıca, çalışmada anne duygusal sıcaklık tutumunun üstbilişsel faktörleri ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü anlamlı olarak yordamazken; baba duygusal sıcaklık tutumundaki artışın yalnızca bilişsel güvensizlik düzeyindeki azalmayı anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Buna göre, erken çocukluk döneminde babanın düşük duygusal sıcaklık göstermesi ve fazla eleştirel olması, çocuklarda bilişsel güvensizliğin gelişmesinde etkili oluyor ve benlik saygısında azalmaya yol açıyor olabilir (Gallagher ve Cartwright-Hatton, 2008: 731). Çocukların düşüncelerini gözlemlenme, ifade etme, kontrol edebilme ve bunlar için çeşitli stratejiler geliştirme becerileri yaklaşık olarak beş yaşından itibaren gelişmeye başlamaktadır (Flavell,

Green ve Flavell, 2000: 107). Bu açıdan, ebeveynlerin sahip olduğu düşünülen reddedicilik, aşırı koruyuculuk, duygusal sıcaklık gibi çeşitli tutumların, çocukların uyumsuz üstbilişsel süreçlerinin gelişim sürecine katkıda bulunabileceği söylenebilir.

Özetle, araştırmadan elde edilen bulgular gerek eleştiren, cezalandıran, soğuk davranan gerekse kişisel özgürlüğe izin vermeyecek kadar aşırı müdahaleci ve korumacı olan ebeveynlik biçimine sahip ebeveynlerle büyümenin endişe ile ilgili uyumsuz bazı üstbilişsel ve bilişsel süreçlerin gelişmesinde rol oynuyor olabileceğini göstermektedir. Ayrıca mevcut araştırma sonuçları annelerin sıcak, ilgili ve bakım verici tutumları ile işlevsel olmayan üstbilişsel ve bilişsel süreçlerin gelişmesi arasında bir ilişki olmadığını ancak bununla birlikte babaların duygusal olarak sıcak tutumlar sergilemelerinin çocuklarda düşük bilişsel özgüven gelişmesi için koruyucu bir faktör olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, araştırma bulguları ebeveynlerin çeşitli tutum ve davranışlarının erken çocukluk döneminden itibaren çocukların üstbilişsel ve bilişsel süreçlerinin gelişimini etkilemeye başladığı görüşünü desteklemektedir (Chorpita ve Barlow, 1998: 10; Gallagher ve Cartwright-Hatton, 2008: 729).

Algılanan Ebeveyn Tutumları Modellerinde Aracı Değişkenlerin Patolojik Endişe Üzerindeki Doğrudan Etkisi (b yolları)

Algılanan ebeveyn tutumlarının ve modellerde yer alan diğer aracı değişkenlerin etkileri kontrol edildiğinde; olumlu üstbilişsel inançlar, olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi doğrudan yordadığı bulunmuştur. Bu bulgular önceki araştırmalar ile tutarlı olarak, olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançların (Wells ve Papageorgiou, 1988: 905-906; Wilson ve diğerleri, 2011: 71-79; Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 434) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün (Buhr ve Dugas, 2006: 233; Dugas, Gosselin ve Ladouceur, 2001: 555; Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 840) patolojik endişedeki artışın yordanmasında önemli rol oynadığını desteklemektedir. Endişenin koruyucu bir işlevi olduğuna ilişkin inançlar endişelenmenin bir başa çıkma stratejisi olarak kullanılmasına (Wells, 1995: 304), ancak sürekli olarak endişelenmek olumsuz üstbilişsel inançlara (Wells, 2009: 92) ve patolojik endişenin gelişmesine yol açıyor olabilir. Bununla birlikte, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyindeki artışın

patolojik endişe düzeyindeki artışı yordadığının belirlenmesi, belirsiz durumları tehdit edici ve tehlikeli olarak algılama eğiliminin, patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde önemli bir faktör olabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, sonuçlar hem YKB'nin belirsizliğe tahammülsüzlük modelini (Dugas, Schwartz ve Francis, 2004: 840-841) hem de üstbilişsel modelini (Pretorius, Walker ve Esterhuyse, 2015: 240-244) destekler niteliktedir.

Araştırmanın korelasyon analizlerinde bilişsel güvensizlik, bilişsel farkındalık ve düşünceleri kontrol ihtiyacı ile patolojik endişe arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Ancak, aracılık analizlerinde bilişsel güvensizliğin ve bilişsel farkındalığın patolojik endişeyi yordayıcılığının anlamsız olduğu; düşünceleri kontrol ihtiyacındaki azalmanın ise patolojik endişe düzeyindeki artışı yordadığı belirlenmiştir. Düşünceleri kontrol ihtiyacı ile ilgili benzer sonuçlara Safrancı'nın (2010: 66-67) yaptığı araştırmada da ulaşılmıştır. Bu araştırmada olduğu gibi, bu iki değişkenler açısından korelasyon analizinde pozitif yönde bir ilişki bulunmasına rağmen, regresyon analizi sonuçları düşünceleri kontrol etme ihtiyacının endişe ile baş etme olasılığını artırdığını göstermiştir. Alanyazındaki araştırmalar (Penney, Mazmanian ve Rudanycz, 2013: 37; Pretorius, Walker ve Esterhuyse, 2015: 240; Spada ve diğerleri, 2012: 292; Wells ve Papageorgiou, 1998: 905; Yılmaz, Gençöz ve Wells, 2008: 431-435) ise korelasyon analizi sonuçları ile tutarlı olarak, düşük bilişsel özgüvenin, zihinden geçen düşünceleri sürekli takip etmeye ve düşünceleri kontrol etmeye yönelik gösterilen çabaların fazla olmasının patolojik endişe düzeyindeki artışla bağlantılı olduğunu göstermektedir. Mevcut araştırmada yürütülen aracılık analizlerinde farklı bulgulara ulaşılmış olmasının, aracılık modellerinde yer alan diğer değişkenlerin etkilerinin kontrol edilmiş olmasından kaynaklanıyor olabileceği düşünülmektedir.

Algılanan Ebeveyn Tutumları Modellerindeki Dolaylı İlişkiler

İlgili değişkenler arasındaki dolaylı ilişkiler bootstrapping analizleri ile değerlendirildiğinde, algılanan reddedicilik ve aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumlarının, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe düzeyindeki artışı anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre, algılanan reddedicilik ve aşırı koruyuculuk tutumlarının olumsuz

üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireysel etkisi aracılığıyla dolaylı olarak patolojik endişeyi yordadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, baba aşırı koruyuculuk tutumu olumlu üstbilişsel inançların bireysel etkisi ile de dolaylı olarak patolojik endişeyi yordamaktadır. Bir diğer ifadeyle gerek anne gerekse babanın reddedicilik ve aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumları ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Araştırmadan elde edilen bu bulgulara göre, ebeveynlerini reddedici ve aşırı koruyucu olarak algılayan kişilerin endişelenmenin sonuçlarının tehlikeli ve olumsuz olduğuna ilişkin inançları güçlenmekte, endişe verici düşüncelerini kontrol etme ihtiyaçları azalmakta ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri artmakta; böylelikle bu kişiler patolojik endişeye daha yatkın hale gelmektedir. Aynı zamanda, baba aşırı koruyuculuk tutumu olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişeyi yordamaktadır. Buna göre, babalarını aşırı koruyucu olarak algılayan kişilerin patolojik endişe düzeylerindeki artışın, endişe hakkında olumlu inançlara sahip olmakla ilişkili olduğu söylenebilir.

Alanyazında hem üstbilişlerin hem de belirsizliğe tahammülsüzlüğün, algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe ilişkisindeki aracı rolünü inceleyen yalnızca birer araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan Görgü (2014: 68) tarafından yapılan araştırmada anne reddedicilik tutumu ve olumlu üstbilişsel inançlar arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmasına rağmen regresyon analizinde olumlu üstbilişsel inançların reddedicilik ebeveyn tutumu ve patolojik endişe arasındaki ilişkide aracı rolünün olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında, anne aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumu ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumsuz üstbilişsel inançların aracılık ettiği bulunmuştur. Zlomke ve Young (2009: 674-675) ise reddedicilik ebeveyn tutumu ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucunu elde ettikleri araştırmada, belirsizliğe tahammülsüzlüğün bu değişkenler arasındaki aracı rolünün anlamsız olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada ise reddedici ebeveyn tutumunun endişelenmenin kontrol edilemez ve tehlikeli, belirsizliklerin olumsuz olduğuna ilişkin inançların gelişimini kolaylaştırarak patolojik endişeye yol açtığı bulgusuna ulaşılması dikkate değerdir. Gallagher ve Cartwright-Hatton'un (2008: 731) vurguladığı gibi, cezalandırıcı ve sert

ebeveyne sahip çocuklar hatalar ve başarısızlıklar karşısında ceza almayı önlemek için endişeyi bir başa çıkma stratejisi olarak kullanıyor olabilirler. Ancak sürekli endişelenmek, endişelerin kontrol edilemez ve tehlikeli olduğu ile ilgili olumsuz üstbilişsel inançların gelişmesine yol açıyor ve böylelikle olumsuz üstbilişsel inançlar patolojik endişenin gelişmesine katkı sağlıyor olabilir. Ayrıca, bir yandan soğuk ve ilgisiz, bir diğer yandan eleştirel ve cezalandırıcı davranan reddedici ebeveynlere sahip olan çocuklar ebeveynlerinin ne zaman ve nasıl davranacağından emin olmadıkları için belirsizliklerin olumsuz olduğuna ilişkin inançlar geliştiriyor olabilirler. Yaşamın belirsizliğinin olumsuz olduğu inancı ise patolojik endişenin gelişmesine katkı sağlıyor olabilir.

Araştırma sonuçları aşırı korumacı ve kontrolcü ebeveyn tutumlarının kaygı bozukluklarının gelişmesinde etkili bir genel ve çevresel risk faktörü olabileceğine kanıt sağlamaktadır (Spence, 2001: 328). Ebeveynlerin aşırı koruyucu tutumları, çocukları güvende hissettirmek yerine çocukların tehlikelere karşı aşırı tetikte olmalarına, olası tehditler karşısında savunmasız olduklarını düşünmelerine ve birileri tarafından korunmaya ihtiyaç duyduklarına inanmalarına yol açabilir (Chorpita, 2001: 126). Böylece aşırı koruyucu ebeveynlerle büyüyen çocukların, endişelenmeyi gelecekteki olası tehdit ve tehlikeler ile başa çıkabilmek için işlevsel olarak (*“Endişelenmek gelecekte olabilecek sorunları engellemeye yardımcı olur.”*) değerlendirmelerinin mümkün olabileceği düşünülebilir. Endişe ile ilgili olumlu inançlar bir süre sonra endişelenmenin kontrol edilemez ve tehlikeli olduğu hakkındaki inançların ortaya çıkmasına ve olumsuz üstbilişsel inançlar da patolojik endişenin gelişmesine katkı sağlıyor olabilir. Benzer şekilde, aşırı koruyucu ebeveynlerin koyduğu kurallar ve kesin sınırlar içinde belirsizliklerden uzak bir şekilde yaşayan çocuklar, büyüdüklerinde aslında hayatın kontrol edilemez ve belirsiz olduğunu deneyimledikçe yüksek düzeyde belirsizliğe tahammülsüzlüğün etkisi ile patolojik endişe yatkın olmaya başlayabilirler.

Mevcut araştırma sonuçları, algılanan anne ve baba duygusal sıcaklık ebeveyn tutumlarının üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki etkisinin anlamsız olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, anne ve baba duygusal sıcaklık tutumu ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye üstbilişsel faktörlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün bireysel

dolaylı etkisinin de anlamsız olduğu bulunmuştur. Dolayısıyla araştırmadan elde edilen sonuçlar, duygusal sıcaklık ebeveyn tutumlarının uyumsuz üstbilişsel ve bilişsel süreçlerin ve patolojik endişenin gelişmesinde etkili olmayabileceği şeklinde yorumlanabilir.

4.2.2. Kişilik Özellikleri ve Patolojik Endişe Arasındaki İlişkide Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Aracı Rolü

Kişilik Özelliklerinin Patolojik Endişe Üzerindeki Toplam Etkisi (c yolları)

Kişilik özellikleri ile patolojik endişe arasındaki ilişkiler incelendiğinde; nörotisizm, sorumluluk ve olumsuz değerlik kişilik özelliklerindeki artışın patolojik endişe düzeyindeki artışı anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte, yüksek düzeyde dışa dönüklük ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin patolojik endişe düzeyinde azalma ile bağlantılı olduğu bulunmuştur. Uyumluluk kişilik özelliği ise patolojik endişeyi anlamlı olarak yordamamaktadır.

Alanyazındaki araştırmalar, mevcut araştırma ile tutarlı olarak, yüksek düzeyde nörotisizmin patolojik endişenin (Solarz ve Janowski, 2013: 107-108) ve YKB'nin (Bourgeois ve Brown, 2015: 537) şiddeti ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Nörotisizm düzeyi yüksek olan kişilerin daha fazla endişeli olma eğilimi, nörotisizmin olumsuz duygu durumlarına duyarlılık (Claridge ve Davis, 2001: 384) ve yoğun duygusal sıkıntı (Burger, 2011: 159-160) ile ilişkili bir kişilik özelliği olması ile ilgili görünmektedir. Tek ve çift yumurta ikizleri ile yapılan araştırmalar YKB'nin nörotisizme genetik açıdan benzediğini (Hettama, Neale, Myers, Prescott ve Kendler, 2006: 860-861) ve nörotisizmin YKB için genetik bir yatkınlık faktörü (Mackintosh, Gatz, Wetherell ve Pedersen, 2006: 34-35) olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişki, genetik özellikleri açısından birbirlerine benzemeleri ile açıklanabilir.

Araştırmalar, bu araştırmaya benzer şekilde, YKB belirti şiddeti az olan hastaların dışa dönüklük düzeyinin daha yüksek olduğunu (Gomez ve Francis, 2003: 8-9) ve düşük düzeyde dışa dönüklüğün patolojik endişe düzeyindeki artışla ilişkili olduğunu (Ragozzino ve Kelly, 2011: 793-794) göstermektedir. Ülkemizde yapılan bir araştırmada ise YKB tanılı hastalar ve kontrol grubundaki kişiler arasında dışa

dönüklük düzeyi açısından anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur (Gül, Şimşek ve İnanır, 2014: 610-611). Patolojik endişe düzeyi yüksek olan kişilerin, yaşam enerjilerinin büyük bir kısmını içsel olarak endişelenmeye ayırdıkları için dışa dönüklük düzeylerinin düşük olabileceği öne sürülmüştür (Gladstone, Parker, Mitchell, Malhi, Wilhelm ve Austin, 2005: 884-885). Öte yandan, yüksek düzeyde dışa dönüklüğün patolojik endişe için koruyucu faktör olabileceği ve YKB'nin belirtilerini, gidişatını olumlu olarak etkileyebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla araştırma sonuçları, nörotisizm ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin patolojik endişe için genel (Brown ve Nargon-Gainey, 2013: 280-281) ve birincil-düzye (Merino, Senra ve Ferreiro, 2016: 3-7) yatkınlık faktörü olduğu görüşüne kanıt sağlamaktadır.

Gelişime açıklık düzeyi arttıkça patolojik endişenin şiddetinin azaldığı bulgusuna Solarz ve Janowski (2013: 107-108) tarafından yapılan araştırmada da ulaşılmıştır. Araştırmacıların da vurguladığı gibi gelişime açıklık patolojik endişe için koruyucu bir faktör olarak görülebilir. Gladstone ve diğerlerinin (2005: 888-889) araştırmasında ise sorumluluk ve uyumluluk düzeyinin düşük olmasının patolojik endişe ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgunun, aşırı endişelenmenin kişilerin öz-yeterliklerini ve genel işlevselliklerini olumsuz olarak etkilemesi ile ilgili olabileceği öne sürülmüştür. Mevcut araştırma bulguları, sorumluluk düzeyinde artışın patolojik endişeyi yordadığını, ancak uyumluluk ve patolojik endişe arasında anlamlı bir ilişki olmadığını göstermektedir. Bu noktada, sorumluluk algısı yüksek olan kişilerin planlı ve düzenli olmaya, üstlendikleri sorumlulukları zamanında ve iyi bir şekilde yerine getirebilmeye çok önem verdikleri için, bir şeylerin olumsuz gideceği ve düzenlerinin bozulacağı ile ilgili sürekli bir endişe duydukları düşünülebilir.

Kişilik Özelliklerinin Aracı Değişkenler Üzerindeki Doğrudan Etkisi (a yolları)

Modellerdeki doğrudan etkiler değerlendirildiğinde, dışa dönüklük kişilik özelliğinin olumsuz üstbilişsel inançları, bilişsel güvensizliği, düşünceleri kontrol ihtiyacını ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü negatif yönde ve anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Bu bulgu, dışa dönüklük düzeyi yüksek olan kişilerin endişelenmenin (van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 286),

düşüncelerin kontrol edilememesinin ve belirsizliklerin olumsuz olduğu ile ilgili işlevsel olmayan inançlarının daha az olduğunu ve bilişsel olarak daha özgüvenli olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Dışa dönük kişilerin kendilerine olan güvenlerinin yüksek olması ve daha az kaçma/kaçınma davranışı sergilemeleri, işlevsel olmayan bilişsel ve üstbilişsel inanışlara daha az sahip olmalarını açıklayan deneyimsel bir mekanizma olabilir. Dışa dönüklük gibi pozitif bir kişilik özelliği olan gelişime açıklık beklendik şekilde, olumsuz üstbilişsel inançları ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü negatif yönde; ancak izlenen düşüncelerin içeriğine bağlı olarak işlevselliği etkileyebilecek bilişsel farkındalığı pozitif yönde ve anlamlı olarak yordamaktadır. Berenbaum, Bredemeier ve Thompson (2008: 122-123) tarafından yapılan araştırmada bu araştırma ile tutarlı olarak, gelişime açıklık düzeyi arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin azaldığı bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre uyumluluk kişilik özelliğindeki artış bilişsel farkındalık ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerindeki artışı anlamlı olarak yordamaktadır. Uyumluluğun sosyal etkileşimlerde işbirliğine açıklık ve anlayışlı olmak ile ilgili bir kişilik özelliği olması, uyumluluk düzeyi yüksek olan kişilerin düşüncelerini izleme ve farkına varma eğilimindeki artışı etkiliyor olabilir.

Mevcut araştırma sonuçları, nörotisizm ve olumsuz değerlik kişilik özelliklerinin olumsuz üstbilişsel inançları, bilişsel güvensizliği, düşünceleri kontrol ihtiyacını ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü pozitif yönde ve anlamlı olarak yordadığını göstermektedir. Bununla birlikte, nörotisizmin olumlu üstbilişsel inançları ve bilişsel farkındalığı da pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Alanyazındaki araştırmalar (McEvoy ve Mahoney, 2013: 220-221; Sugiura, 2017: 645; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 286), bu sonuçlarla tutarlı olarak yüksek düzeyde nörotisizmin olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlardaki artışla ilişkili olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, sorumluluk kişilik özelliğinin olumlu üstbilişsel inançları ve bilişsel farkındalığı pozitif yönde; bilişsel güvensizliği ise negatif yönde anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Sorumluluk düzeyi yüksek olan kişiler, sorumluluklarını yerine getirebilmek için endişeyi bir başa çıkma stratejisi olarak kullanıyor ve sürekli olarak düşüncelerini izliyor olabilirler.

Kişilik Özellikleri Modellerinde Aracı Değişkenlerin Patolojik Endişe Üzerindeki Doğrudan Etkisi (b yolları)

Algılanan ebeveyn tutumları modelleri ile örtüşen şekilde, kişilik özellikleri ve aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde de; olumlu üstbilişsel inançların, olumsuz üstbilişsel inançların ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeyi pozitif yönde anlamlı olarak doğrudan yordadığı belirlenmiştir. İstatistiksel olarak beklendik olan bu bulgu ile ilgili tartışma, bir önceki bölümün ilgili alt başlığında ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Kişilik Özellikleri Modellerindeki Dolaylı İlişkiler

İlgili değişkenler arasındaki dolaylı ilişkiler bootstrapping analizi ile değerlendirildiğinde; dışa dönüklük ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe düzeyindeki azalmayı anlamlı olarak yordadığı bulunmuştur. Analiz sonuçlarına göre, dışa dönüklük ve gelişime açıklık düzeyi yüksek olan kişilerin endişe ilgili olumsuz üstbilişsel inançları ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri azalmakta ve böylece bu kişilerde patolojik endişe düzeyi azalmaktadır. Bununla birlikte, dışa dönüklük kişilik özelliği yüksek olan kişilerin düşünceleri kontrol ihtiyacı arttıkça bu kişiler patolojik endişeye daha yatkın olmaktadır. Yang, Wang, Chen ve Ding (2015: 1611-1612) tarafından yapılan araştırmada bu araştırma ile tutarlı olarak, dışa dönüklüğün patolojik endişeyi hem doğrudan hem de belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla etkilediği belirlenmiştir.

Nörotisizm kişilik özelliğinin de üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe düzeyindeki artışı anlamlı olarak yordadığı belirlenmiştir. Diğer bir deyişle, bulgular nörotisizm (Sugiura, 2007: 1624) ve olumsuz değerlik düzeyi yüksek olan kişilerin olumsuz üstbilişsel inançlarının ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin arttığını, düşünceleri kontrol ihtiyacının azaldığını ve böylece patolojik endişeye daha yatkın hale geldiklerini göstermektedir. Aynı zamanda, nörotisizm düzeyi yüksek olan kişilerin patolojik endişe düzeyleri, olumlu üstbilişsel inançları aracılığıyla da artmaktadır. Araştırmalar bu araştırma ile tutarlı olarak, nörotisizmin patolojik endişeyi doğrudan yordadığını (Yang, Wang, Chen ve Ding, 2015: 1611-1612) ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün nörotisizm ve

patolojik endişe arasındaki ilişkiye aracılık ettiğini göstermektedir (De Bruin, Rassin ve Muris, 2007: 96-97; Sexton, Norton, Walker ve Norton, 2003: 88-89; van der Heiden, Melchior, Muris, Bouwmeester, Bos ve van der Molen, 2010: 286-287). McEvoy ve Mahoney'in (2013: 220-221) YKB tanı grubunda yaptıkları araştırmada da, bu araştırma ile benzer şekilde belirsizliğe tahammülsüzlüğün nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkide aracılık rolü olduğu, ancak bu araştırma sonuçlarından farklı olarak, olumsuz üstbilişsel inançların nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye aracılık etmediği bulgusu elde edilmiştir.

Diğer yandan, bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinin üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenleri seti aracılığıyla patolojik endişe düzeyini yordayıcılığının anlamsız olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, sorumluluk düzeyi yüksek olan kişilerin olumlu üstbilişsel inançları artmakta ve böylece bu kişiler patolojik endişeye daha yatkın olmaktadır. Buna göre, sorumluluk düzeyi yüksek olan kişilerin patolojik endişe düzeyindeki artışın endişe ile ilgili olumlu inançlara sahip olmakla ilişkili olduğu söylenebilir. Uyumluluk kişilik özelliğinin patolojik endişeyi doğrudan yordamadığı belirlenmesine rağmen uyumluluk düzeyi yüksek olan kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arttıkça bu kişilerde patolojik endişe düzeyinin yükseldiği de belirlenmiştir. Elde edilen bu sonuç, uyumluluk kişilik özelliği yüksek olan kişilerin, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin de yüksek olmasının patolojik endişenin gelişmesinde etkili olabileceğini göstermektedir.

4.2.3. Üstbilişlerin ve Belirsizliğe Tahammülsüzlüğün Bireysel Katkılarının Değerlendirilmesi

Araştırmanın dördüncü ve beşinci alt amaçları doğrultusunda, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün, algılanan ebeveyn tutumları ve kişilik özellikleri ile patolojik endişe ilişkisindeki bireysel katkıları aracı değişkenlerin ikili olarak karşılaştırılması ile değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular sırasıyla aktarılacak ve ilgili alanyazın bağlamında tartışılacaktır.

Üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün, algılanan ebeveyn tutumları ve kişilik özellikleri ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye sağladığı bireysel katkılar

değerlendirildiğinde, önceki araştırma sonuçları ile tutarlı olarak, reddedicilik ve aşırı koruyuculuk algılanan ebeveyn tutumlarının; dışa dönüklük, gelişime açıklık, nörotisizm ve olumsuz değerlik kişilik özelliklerinin olumsuz üstbilişsel inançlar (Görgü, 2014: 64-68; Yang, Wang, Chen ve Ding, 2015: 1611-1612) ve belirsizliğe tahammülsüzlük (McEvoy ve Mahoney, 2013: 220-221; Zlomke ve Young, 2009: 670-679) aracılığıyla patolojik endişe düzeyindeki artışı yordadığını göstermiştir. Buna göre, her iki aracı değişken gerek reddedicilik ve aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumları ile patolojik endişe ilişkisine gerekse dışadönüklük, gelişime açıklık, nörotisizm ve olumsuz değerlik kişilik özellikleri ile patolojik endişe ilişkisine bireysel ve istatistiksel olarak aynı derecede anlamlı bir katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte belirsizliğe tahammülsüzlük, baba aşırı koruyuculuk ve nörotisizm ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumlu üstbilişsel inançlardan daha fazla katkı sağlamaktadır. Elde edilen bu bulgu, belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişeye, olumlu üstbilişsel inançlara göre daha fazla katkı sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma sonuçlarına göre, baba aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumunun ve nörotisizmin olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi, olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinden anlamlı olarak daha büyüktür. Sugiura'nın (2007: 1625-1626) araştırmasında bu araştırma sonuçları ile tutarlı olarak, olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığı ancak olumlu üstbilişsel inançların patolojik endişeyi yordayıcılığının anlamsız olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bağlamda mevcut araştırma sonuçları, üstbilişsel modelin (Wells, 1999: 534) olumsuz üstbilişsel inançların patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde merkezi bir rol oynadığı görüşünü desteklemektedir. Bununla birlikte, mevcut sonuçlar, olumlu üstbilişsel inançların patolojik endişenin gelişim sürecindeki rolünün daha zayıf olduğu şeklinde yorumlanmamalıdır. Çünkü, olumlu üstbilişsel inançlar her ne kadar tek başına patolojik endişeye yol açmasa da endişenin sürekli olarak bir başa çıkma stratejisi olarak kullanılması endişe hakkındaki olumsuz üstbilişsel inançların gelişim sürecinde etkili olmaktadır (Wells, 2009: 92).

Özetle, aracılık modellerinde anlamlı aracı değişkenler oldukları belirlenen olumsuz üstbilişsel inançların ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe düzeyinde gözlenen değişimi açıklama rolü istatistiksel olarak eşit derece önemli iken, olumlu üstbilişsel inanışların aracılık etkisi bu iki değişkenden anlamlı olarak daha küçüktür. Bu bağlamda, her bir aracı değişken patolojik endişenin gelişmesine ve sürmesine bireysel olarak katkı sağlamaktadır.

4.3. ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

H1.1: Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasında anlamlı bir bağlantı bulunmaktadır (modellerdeki c yolları). Buna göre, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumlarındaki artış; duygusal sıcaklık ebeveyn tutumundaki azalma, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.

Bulgular sadece anne reddedicilik ve anne/baba aşırı koruyuculuk ebeveyn tutumları arttıkça patolojik endişe düzeyinin arttığını göstermektedir. Bu anlamda ilgili hipotez sadece bu ebeveyn tutumları açısından doğrulanmıştır.

H1.2: Algılanan ebeveyn tutumlarının üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlük ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki a yolları) anlamlıdır. Buna göre, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik ebeveyn tutumlarındaki artış; duygusal sıcaklık ebeveyn tutumundaki azalma, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artışı yordamaktadır.

Bulgulara göre, anne reddedicilik tutumu arttıkça olumsuz ve olumlu üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları artmaktadır. Baba reddedicilik tutumu arttıkça olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları artmaktadır. Anne aşırı koruyuculuk tutumu arttıkça olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları artmaktadır. Baba aşırı koruyuculuk tutumu arttıkça olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları artmaktadır. Baba duygusal sıcaklık tutumu arttıkça güvensizlik puanı azalmaktadır. İlgili hipotez, sadece sayılan bileşenler açısından doğrulanmıştır.

H1.3: Algılanan ebeveyn tutumlarının ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki b yolları) anlamlıdır. Buna göre, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artış, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.

Bulgulara göre, olumsuz ve olumlu üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları arttıkça; düşünceleri kontrol ihtiyacı puanı azaldıkça patolojik endişe düzeyi artmaktadır. İlgili hipotez sadece olumlu ve olumsuz üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük açısından doğrulanmıştır.

H1.4: Algılanan ebeveyn tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Diğer bir deyişle, algılanan ebeveyn tutumlarının üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığı ile patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi anlamlıdır.

Buna göre, anne ve baba reddedicilik, aşırı koruyuculuk tutumları ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Baba aşırı koruyuculuk tutumu ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. İlgili hipotez sadece bu bileşenler açısından doğrulanmıştır.

H2.1: Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasında anlamlı bir bağlantı bulunmaktadır (modellerdeki c yolları). Buna göre, nörotisizm, sorumluluk, olumsuz değerlik düzeylerindeki artış; dışa dönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk düzeylerindeki azalma, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.

Buna göre, dışa dönüklük ve gelişime açıklık düzeyleri arttıkça patolojik endişe düzeyi azalmaktadır. Nörotisizm, sorumluluk ve olumsuz değerlik düzeyleri arttıkça patolojik endişe düzeyi artmaktadır. Hipotez sadece uyumluluk kişilik özelliği açısından doğrulanmamıştır.

H2.2: *Kişilik özelliklerinin üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlük ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki a yolları) anlamlıdır. Buna göre, nörotisizm, sorumluluk, olumsuz değerlik düzeylerindeki artış; dışa dönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk düzeylerindeki azalma, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artışı yordamaktadır.*

Buna göre, nörotisizm düzeyi arttıkça olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı, bilişsel farkındalık ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları artmaktadır. Sorumluluk düzeyi arttıkça olumlu üstbilişsel inançlar ve bilişsel farkındalık artmakta; bilişsel güvensizlik puanları azalmaktadır. Olumsuz değerlik düzeyi arttıkça olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları artmaktadır. Dışa dönüklük düzeyi arttıkça olumsuz üstbilişsel inançlar, bilişsel güvensizlik, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları azalmaktadır. Gelişime açıklık düzeyi arttıkça bilişsel farkındalık artmakta; olumsuz üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları azalmaktadır. Uyumluluk düzeyi arttıkça bilişsel farkındalık ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları artmaktadır. İlgili hipotez bu bileşenler açısından doğrulanmıştır.

H2.3: *Kişilik özelliklerinin ve diğer aracı değişkenlerin etkisi kontrol edildiğinde, üstbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişe ile doğrudan bağlantısı (modellerdeki b yolları) anlamlıdır. Buna göre, üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarındaki artış, patolojik endişe düzeyindeki artışı yordamaktadır.*

Buna göre, olumsuz ve olumlu üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanları arttıkça; düşünceleri kontrol ihtiyacı puanı azaldıkça patolojik endişe düzeyi artmaktadır. İlgili hipotez sadece olumlu ve olumsuz üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük açısından doğrulanmıştır.

H2.4: *Kişilik özellikleri ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Diğer bir deyişle, kişilik özelliklerinin üstbiliş boyutları ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığı ile patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi anlamlıdır.*

Buna göre, dışa dönüklük ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Sorumluluk ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumlu üstbilişsel inançlar aracılık etmektedir. Uyumluluk ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Nörotisizm ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Gelişime açıklık ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumsuz üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. Olumsuz değerlik ve patolojik endişe arasındaki ilişkiye olumsuz üstbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılık etmektedir. İlgili hipotez sadece bu bileşenler açısından doğrulanmıştır.

***H3:** Algılanan ebeveyn tutumlarının, üstbilişler aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi ile belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.*

Algılanan anne ve baba reddedicilik, anne ve baba aşırı koruyuculuk tutumlarının olumsuz üstbilişsel inançlar ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Algılanan baba aşırı koruyuculuk tutumunun olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi, olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinden daha büyüktür. Algılanan baba aşırı koruyuculuk tutumunun belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi, olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinden daha büyüktür.

***H4:** Kişilik özelliklerinin, üstbilişler aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi ile belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel (spesifik) dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.*

Nörotisizm, olumsuz değerlik, dışadönüklük ve gelişime açıklık kişilik özelliklerinin olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi ile belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Nörotisizmin olumsuz üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinden daha büyüktür. Nörotisizmin belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisi, olumlu üstbilişsel inançlar aracılığıyla patolojik endişe üzerindeki bireysel dolaylı etkisinden daha büyüktür.

4.4. ARAŞTIRMANIN GÜÇLÜ YÖNLERİ VE SINIRLILIKLARI

Patolojik endişe için önemli yatkınlık faktörlerinin ve bu yatkınlık faktörleri arasındaki ilişkilerin incelendiği bu araştırmanın pek çok yönüyle özgün olduğu ve ilgili alanyazına çeşitli katkılar sağladığı söylenebilir. Öncelikle, ilgili alanyazında her ne kadar erken çocukluk döneminde deneyimlenen ebeveynlik biçimlerinin ve başta nörotisizm olmak üzere çeşitli kişilik özelliklerinin ilerleyen yıllardaki psikopatolojilerle ilişkili olduğunu gösteren araştırmalar olsa da, çoğu araştırmada yalnızca bu yatkınlık faktörleri ile psikopatolojiler arasındaki doğrudan ilişki araştırılmaktadır. Bu araştırmada ise ebeveyn tutumlarının ve kişilik özelliklerinin patolojik endişeyi yordayıcılığı, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolleri bağlamında incelenmiştir. Böylelikle genel ve birincil-düzey yatkınlık faktörleri ile patolojik endişe arasındaki ilişkiyi açıklayan bozukluğa özel olan ve ikincil-düzey bilişsel ve üstbilişsel süreçler de gözden kaçırılmamaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmanın güçlü yanlarından biri, pek çok faktör arasındaki ilişkileri göz önünde bulundurmuş olması ve sonuçta da algılanan ebeveyn tutumları-patolojik endişe ve kişilik özellikleri-patolojik endişe ilişkisinin doğasını daha iyi anlamamıza aracılık eden bazı bilişsel ve üstbilişsel değişkenler olduğunun belirlenmesidir. Öte yandan, patolojik endişe için önemli olan yatkınlık faktörleri arasındaki ilişkiler üniversite öğrencilerinden oluşan bir örnekleme incelenmiştir. Bu açıdan, araştırmadan elde edilen sonuçların üniversite öğrencilerine genellenebilir olmasının araştırmanın bir diğer güçlü yanı olduğu söylenebilir.

Bunun yanısıra mevcut araştırma, ilgili alanyazında gerek algılanan ebeveyn tutumları gerekse kişilik özellikleri ile patolojik endişe arasındaki ilişkide üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolleri arasında farklılık olup olmadığının incelendiği ilk araştırma olabilir. Bir diğer yandan bu araştırma ile ülkemizde ilk kez algılanan ebeveyn tutumları ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin patolojik endişenin yordanmasındaki rolü incelenmiştir. Benzer şekilde kişilik özelliklerinin patolojik endişeyi yordayıcılığı, hem üstbilişlerin hem de belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolü çerçevesinde ilk kez incelenmiştir. Bu bağlamda, araştırmanın özgün yanları ile alanyazına sağladığı katkıların araştırmanın güçlü yönleri olduğu düşünülmektedir.

Öte yandan mevcut araştırmanın ulaşılan örneklem grubunun özellikleri ve sonuçların genellenebilirliği açısından bazı kısıtlılıklara da sahip olduğu düşünülmektedir. Kolay ulaşılabilirlik nedeniyle örneklemin üniversite öğrencilerinden oluşması tercih edilmiştir. Bu nedenle, araştırmadan elde edilen sonuçların genel topluma ve klinik alana genellenebilirliği kısıtlı olacaktır. Örneklemin bir diğer kısıtlılığı cinsiyet grupları açısından eşitliğin sağlanamamış olması olabilir. Gelecekteki araştırmalarda, mevcut araştırmada yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin daha temsil edici bir toplum örneklemini ve YKB tanı grubundan oluşan örneklem üzerinde, cinsiyet dağılımının daha dengeli olunmasına da dikkat edilerek (veya yapılacak analizlerde cinsiyet bir kontrol değişkeni olarak kullanılarak) tekrarlanması, daha genellenebilir ve güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlayabilir.

Bu araştırmanın geriye dönük (retrospektif) ölçümlere de dayalı, kesitsel bir araştırma olması bir diğer kısıtlılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Algılanan ebeveyn tutumları ile ilgili ölçüm alınırken, yetişkinlerden çocukluk döneminde ebeveynlerinin kendilerine yönelik tutumlarını değerlendirmeleri istenmiştir. Buna ek olarak, ebeveyn tutumları ile ilgili değerlendirmeler tek taraflı olarak yalnızca çocuklardan alınmış ve çocukluk döneminde hatırlanan algılara odaklanılmıştır. Hem geriye dönük olarak incelenmiş olması hem de tek taraflı ölçüm alınması nedeniyle, mevcut araştırmada algılanan ebeveyn tutumlarına yönelik sınırlı ve yanlı bir değerlendirme yapılmış olduğu düşünülebilir. Ayrıca bu araştırmada, gelişimsel olarak öncelik-sonralık ilişkisi barındıran birincil ve ikincil düzey yatkınlık

faktörleri, kesitsel bir desen içerisinde aynı anda değerlendirilmiştir. Bu nedenlerle, gelecekte yapılacak çalışmalarda ilgili konunun boylamsal araştırma desenleri kullanılarak da incelenmesi ve hem ebeveynlerden hem de çocuklardan ölçüm alınması yararlı olacaktır. Öte yandan, alanyazındaki araştırmaların çoğunda algılanan ebeveyn tutumlarının geriye dönük olarak incelenmiş olması, mevcut araştırmada elde edilen sonuçların önceki araştırmalarla karşılaştırılabilir olmasını sağlamıştır.

4.5. KLİNİK DOĞURGULAR

Araştırmadan elde edilen bulgular, patolojik endişeye yatkınlığın azaltılması için çeşitli önleyici programlarının oluşturulması, klinik değerlendirme süreci ve patolojik endişenin sağaltılmasına yönelik tedavi yaklaşımlarının geliştirilmesi açılarından klinik uygulamalarda yol gösterici olarak kullanılabilir. Birinci olarak araştırma bulguları, yaşamın ilerleyen yıllarında patolojik endişe geliştirme riski taşıyan kişilerin belirlenmesinin ve çeşitli önleyici müdahale programlarının geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu programlarda, ebeveynlere hangi ebeveyn tutumlarının reddedici ve aşırı koruyucu olduğuna ve bu tutumların çocukları nasıl etkileyebileceğine yönelik eğitimler verilebilir. Diğer yandan, bazı ebeveyn tutumlarının uyumsuz üstbilişsel süreçlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün gelişmesine katkı sağlayarak patolojik endişeye olan yatkınlığı artırabileceğine ilişkin farkındalık kazandırılması amaçlanabilir.

İkinci olarak bulgular, yüksek düzeyde nörotisizmin, olumsuz değerliğin ve sorumluluğun patolojik endişeye yatkınlığı artırma riski olduğunu ancak yüksek düzeyde dışa dönüklük ve gelişime açıklığın patolojik endişe için koruyucu bir faktör olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda, geliştirilen tedavi yaklaşımlarında olumsuz kişilik özellikleriyle başa çıkmaya ve olumlu kişilik özelliklerini güçlendirmeye yönelik tedavi bileşenlerine yer verilmesinin yararlı olabileceği düşünülebilir. Öte yandan araştırma bulguları, nörotisizm başta olmak üzere olumsuz değerlik ve sorumluluk kişilik özelliklerinin endişe ile ilgili bazı uyumsuz üstbilişsel süreçleri ve belirsizliğe tahammülsüzlüğü artırarak patolojik endişenin gelişmesinde etkili olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, birincil-düzye yatkınlık faktörü olan kişilik özelliklerinin patolojik endişe ile ilişkisinde ikincil-düzye yatkınlık

faktörleri olan üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracı rolünün olduğu klinik değerlendirme sürecinde ve terapötik müdahalelerde göz önünde bulundurulabilir.

Üçüncü olarak, mevcut araştırma bulguları olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançların ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün patolojik endişenin önemli birer yordayıcısı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, bulgular patolojik endişenin değerlendirilmesinde bilişsel ve üstbilişsel faktörlerin de sürece dahil edilmesinin ve patolojik endişeye yönelik tedavi yaklaşımlarında gerek endişe hakkındaki işlevsel olmayan üstbilişlere gerekse belirsizliğe tahammülsüzlüğe yönelik müdahalelere yer verilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, patolojik endişeye yönelik tedavi programlarında sadece endişenin kendisinin değil endişe hakkındaki olumlu ve olumsuz üstbilişsel inançların, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin yüksek olmasının patolojik endişenin gelişmesinde ve sürmesinde etkili olabileceğine ilişkin farkındalık kazandırılabilir. Bununla birlikte, gerek üstbilişsel inançlara odaklanılarak endişe ile ilgili inançlara bakış açısını değiştirmeye (Wells, 2010: 142) gerekse belirsizliklere tahammül etme düzeyini arttırmaya (Robichaud, 2013: 255) yönelik müdahalelerde bulunularak patolojik endişe düzeyi azaltılmaya çalışılabilir.

SONUÇ

Bu araştırmada, algılanan ebeveyn tutumlarının ve kişilik özelliklerinin patolojik endişeyi yordayıcılığı, üstbilişlerin ve belirsizliğe tahammlszliğn aracılık rolleri bağlamında incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, anne reddedicilik ve anne/baba aşırı koruyuculuk tutumları patolojik endişeye yatkınlığı artırmaktadır. Ancak baba reddedicilik, anne/baba duygusal sıcaklık tutumları patolojik endişeyi yordamamaktadır. Reddedici ve aşırı koruyucu ebeveyn tutumları uyumsuz stbilişsel süreçlerin ve belirsizliğe tahammlszliğn gelişmesinde etkili olmaktadır. Annelerin reddedici ve annelerin/babaların aşırı koruyucu tutumları ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye ise olumsuz stbilişsel inançlar, düşünceleri kontrol ihtiyacı ve belirsizliğe tahammlszlik aracılık etmektedir. Bu bağlamda, sonuçlar erken çocukluk dönemindeki ailesel ve çevresel faktörlerin uyumsuz stbilişsel ve bilişsel süreçlerin gelişmesine katkı sağlayarak ilerleyen yıllarda ortaya çıkabilecek patolojik endişeye zemin hazırlayabileceğini ortaya koymaktadır. Araştırmada yüksek düzeyde nörotisizmin, sorumluluğun ve olumsuz değerliğin patolojik endişeye olan eğilimi artırdığı belirlenmiştir. Ancak, yüksek düzeyde dışa dönüklüğün ve gelişime açıklığın patolojik endişe düzeyinin düşük olması ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Kişilik zelliklerinin her biri bazı uyumsuz stbilişsel süreçlerin ve belirsizliğe tahammlszliğn gelişmesinde etkili olmaktadır. Bununla birlikte, kişilik özellikleri ile patolojik endişe arasındaki ilişkiye bazı uyumsuz stbilişsel faktörler ve belirsizliğe tahammlszlik aracılık etmektedir. Dolayısıyla, araştırma sonuçları bazı kişilik özelliklerinin patolojik endişeye eğilimi artırdığını bazılarının ise patolojik endişe için koruyucu bir faktör olabileceğini göstermektedir. Bunun yanı sıra araştırma sonuçları, endişe hakkındaki olumlu ve olumsuz stbilişsel inançların ve belirsizliğe tahammlszliğn patolojik endişeyi anlamlı olarak yordadığını göstermiştir. Bu sonuçlar, sadece stbilişsel inançların değil aynı zamanda belirsizliğe tahammlszliğn de patolojik endişenin gelişmesinde bozukluğa özel ve ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olarak önemli bir rol oynadığına kanıt sağlamaktadır. Öte yandan, araştırmada yer alan bütün modellerde belirsizliğe tahammlszliğn, olumlu ve olumsuz stbilişsel inançların ve düşünceleri kontrol ihtiyacının ortak aracı değişkenler olduğu belirlenmiştir. Elde

edilen bu araştırma sonuçları belirsizliğe tahammülsüzlüğün ve üstbilişlerin tanılar arası aracı değişkenler olabileceğini gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Özetle araştırma sonuçları, genel/birincil-düzey yatkınlık faktörleri olan algılanan ebeveyn tutumlarının ve kişilik özelliklerinin doğrudan; bozukluğa özel/ikincil-düzey yatkınlık faktörleri olan üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla ise dolaylı olarak patolojik endişenin gelişmesine ve sürmesine katkı sağlıyor olabileceğine işaret etmektedir. Bu bağlamda, patolojik endişe düzeyini azaltmaya yönelik tedavi yaklaşımlarında söz edilen yatkınlık faktörlerinin temel alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Gelecekteki araştırmalarda, patolojik endişe için önemli yatkınlık faktörlerine daha fazla yer verilmesinin ve araştırma sonuçlarının klinik alanda uygulanabilirliğinin artması için araştırmanın klinik örneklem üzerinde de tekrarlanmasının yararlı olacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Amerikan Psikiyatri Birliği (APA). (2013). *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı (DSM-5), Beşinci Baskı*. Çev. Ertuğrul Koroğlu. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Anhalt, K. ve Morris, T. L. (2008). Parenting Characteristics Associated with Anxiety and Depression: A Multivariate Approach. *Journal of Early and Intensive Behavior Intervention*. 5(3): 122.

Anlı, İ. ve Karşlı, T. A. (2010). Perceived Parenting Style, Depression and Anxiety Levels in a Turkish Late-Adolescent Population. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*. 2(2): 724-727.

Arrindell, W. A., Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, C., Eisemann, M., Recinos, L. A., Gaszner, P., Peter, M., Batagliese, G., Kállai, J. ve van der Ende, J. (1999). The Development of a Short Form of The EMBU: Its Appraisal with Students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Personality and Individual Differences*. 27(4): 613-628.

Bacanlı, H., İlhan, T. ve Aslan, S. (2009). Beş Faktör Kuramına Dayalı Bir Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 7(2): 261-279.

Baker, C. N. ve Hoerger, M. (2012). Parental Child-Rearing Strategies Influence Self-Regulation, Socio-Emotional Adjustment and Psychopathology in Early Adulthood: Evidence From a Retrospective Cohort Study. *Personality and Individual Differences*. 52(7): 800-805.

Barahmand, U. (2008). Age and Gender Differences in Adolescent Worry. *Personality and Individual Differences*. 45(8): 778-783.

Barışkın, E. (2009). Panik ve Anksiyete Bozukluklarında Bilişsel-Davranışçı Tedaviler. *Bilişsel Davranışçı Terapiler*. (ss. 125-148). Ankara: Türk Psikologlar Derneği.

Barlow, D. H., Ellard, K. K., Sauer-Zavala, S., Bullis, J. R. ve Carl, J. R. (2014). The Origins of Neuroticism. *Perspectives on Psychological Science*. 9(5): 481-496.

Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The Moderator–Mediator Variable Distinction in Social Psychological Research: Conceptual, Strategic and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*. 51(6): 1173-1182.

Basevitz, P., Pushkar, D., Chaikelson, J., Conway, M. ve Dalton, C. (2008). Age-Related Differences in Worry and Related Processes. *The International Journal of Aging and Human Development*. 66(4): 283-305.

Beck, A. T. ve Clark, D. A. (1997). An Information Processing Model of Anxiety: Automatic and Strategic Processes. *Behaviour Research and Therapy*. 35(1): 49-58.

Beesdo, K., Pine, D. S., Lieb, R. ve Wittchen, H. U. (2010). Incidence and Risk Patterns of Anxiety and Depressive Disorders and Categorization of Generalized Anxiety Disorder. *Archives of General Psychiatry*. 67(1): 47-57.

Beesdo-Baum, K. ve Knappe, S. (2012). Developmental Epidemiology of Anxiety Disorders. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*. 21(3): 457-478.

Behar, E., Alcaine, O., Zuellig, A. R. ve Borkovec, T. D. (2003). Screening for Generalized Anxiety Disorder Using The Penn State Worry Questionnaire: A Receiver Operating Characteristic Analysis. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*. 34(1): 25-43.

Behar, E., DiMarco, I. D., Hekler, E. B., Mohlman, J. ve Staples, A. M. (2009). Current Theoretical Models of Generalized Anxiety Disorder (GAD): Conceptual Review and Treatment Implications. *Journal of Anxiety Disorders*. 23(8): 1011-1023.

Benet, V. ve Waller, N. G. (1995). The Big Seven Factor Model of Personality Description: Evidence for Its Cross-Cultural Generality in a Spanish Sample. *Journal of Personality and Social Psychology*. 69(4): 701-718.

Berenbaum, H., Bredemeier, K. ve Thompson, R. J. (2008). Intolerance of Uncertainty: Exploring Its Dimensionality and Associations with Need for Cognitive Closure, Psychopathology and Personality. *Journal of Anxiety Disorders*. 22(1): 117-125.

Bienvenu, O. J., Samuels, J. F., Costa, P. T., Reti, I. M., Eaton, W. W. ve Nestadt, G. (2004). Anxiety and Depressive Disorders and The Five-Factor Model of Personality: A Higher- and Lower- Order Personality Trait Investigation in a Community Sample. *Depression and Anxiety*. 20(2): 92-97.

Boelen, P. A., Vrinssen, I. ve van Tulder, F. (2010). Intolerance of Uncertainty in Adolescents: Correlations with Worry, Social Anxiety and Depression. *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 198(3): 194-200.

Borkovec, T. D. ve Inz, J. (1990). The Nature of Worry in Generalized Anxiety Disorder: A Predominance of Thought Activity. *Behaviour Research and Therapy*. 28(2): 153-158.

Borkovec, T. D., Robinson, E., Pruzinsky, T. ve DePree, J. A. (1983). Preliminary Exploration of Worry: Some Characteristics and Processes. *Behaviour Research and Therapy*. 21(1): 9-16.

Borkovec, T. D. ve Roemer, L. (1995). Perceived Functions of Worry Among Generalized Anxiety Disorder Subjects: Distraction From More Emotionally Distressing Topics?. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*. 26(1): 25-30.

Borkovec, T. D. (1994). The Nature, Functions and Origins of Worry. *Worrying: Perspectives on Theory, Assessment, and Treatment* (ss. 5-33). Ed. G. C. L. Davey ve F. Tallis. Sussex, England: John Wiley & Sons.

Borkovec, T. D., Alcaine, O. ve Behar, E. (2004). Avoidance Theory of Worry and Generalized Anxiety Disorder. *Generalized Anxiety Disorder: Advances in Research and Practice*. (ss. 77-108). London: The Guilford Press.

Borkovec, T. D., Ray, W. J. ve Stober, J. (1998). Worry: A Cognitive Phenomenon Intimately Linked to Affective, Physiological and Interpersonal Behavioral Processes. *Cognitive Therapy and Research*. 22(6): 561-576.

Bourgeois, M. L. ve Brown, T. A. (2015). Perceived Emotion Control Moderates the Relationship Between Neuroticism and Generalized Anxiety Disorder. *Cognitive Therapy and Research*. 39(4): 531-541.

Brandes, M. ve Bienvenu, O. J. (2006). Personality and Anxiety Disorders. *Current Psychiatry Reports*. 8(4): 263-269.

Brown, T. A. ve Naragon-Gainey, K. (2013). Evaluation of The Unique and Specific Contributions of Dimensions of The Triple Vulnerability Model to The Prediction of DSM-IV Anxiety and Mood Disorder Constructs. *Behavior Therapy*. 44(2): 277-292.

Brown, A. M. ve Whiteside, S. P. (2008). Relations Among Perceived Parental Rearing Behaviors, Attachment Style and Worry in Anxious Children. *Journal of Anxiety Disorders*. 22(2): 263-272.

Brown, T. A. (2007). Temporal Course and Structural Relationships Among Dimensions of Temperament and DSM-IV Anxiety and Mood Disorder Constructs. *Journal of Abnormal Psychology*. 116(2): 313.

Budner, S. (1962). Intolerance of Ambiguity As A Personality Variable. *Journal of Personality*. 30(1): 29-50.

Buhr, K. ve Dugas, M. J. (2002). The Intolerance of Uncertainty Scale: Psychometric Properties of The English Version. *Behaviour Research and Therapy*. 40(8): 931-945.

Buhr, K. ve Dugas, M. J. (2006). Investigating The Construct Validity of Intolerance of Uncertainty and Its Unique Relationship With Worry. *Journal of Anxiety Disorders*. 20(2): 222-236.

Buhr, K. ve Dugas, M. J. (2012). Fear of Emotions, Experiential Avoidance and Intolerance of Uncertainty in Worry and Generalized Anxiety Disorder. *International Journal of Cognitive Therapy*. 5(1): 1-17.

Burger, J. M. (2011). *Personality*. Sekizinci Baskı. Wadsworth (USA): Cengage Learning.

Carleton, R. N. (2012). The Intolerance of Uncertainty Construct in The Context of Anxiety Disorders: Theoretical and Practical Perspectives. *Expert Review of Neurotherapeutics*. 12(8): 937-947.

Carleton, R. N. (2016). Fear of The Unknown: One Fear to Rule Them All?. *Journal of Anxiety Disorders*. 41: 5-21.

Carleton, R. N., Sharpe, D. ve Asmundson, G. J. (2007). Anxiety Sensitivity and Intolerance of Uncertainty: Requisites of the Fundamental Fears?. *Behaviour Research and Therapy*. 45(10): 2307-2316.

Cartwright-Hatton, S. ve Wells, A. (1997). Beliefs About Worry and Intrusions: The Meta-Cognitions Questionnaire and Its Correlates. *Journal of Anxiety Disorders*. 11(3): 279-296.

Cartwright-Hatton, S. (2006). Worry in Childhood and Adolescence. *Worry and Its Psychological Disorders: Theory, Assessment and Treatment* (ss. 81-97). Ed. G. C. L., Davey ve A. Wells. England: John Wiley & Sons.

Cattell, R. B. ve P. Cattell, H. E. (1995). Personality Structure and The New Fifth Edition of The 16PF. *Educational and Psychological Measurement*. 55(6): 926-937.

Chelminski, I. ve Zimmerman, M. (2003). Pathological Worry in Depressed and Anxious Patients. *Journal of Anxiety Disorders*. 17(5): 533-546.

Chorpita, B. F. ve Barlow, D. H. (1998). The Development of Anxiety: The Role of Control in The Early Environment. *Psychological Bulletin*. 124(1): 3-21.

Chorpita, B. F. (2001). Control and The Development of Negative Emotion. *The Developmental Psychopathology of Anxiety*. (ss. 112-143). New York: Oxford University Press.

Claridge, G. ve Davis, C. (2001). What's The Use of Neuroticism?. *Personality and Individual Differences*. 31(3): 383-400.

Clark, D. A. ve Beck, A. T. (2010). Cognitive Therapy of Generalized Anxiety Disorder. *Cognitive Therapy of Anxiety Disorders: Science and Practice* (ss. 388-445). New York, NY, US: Guilford Press.

Costa, P. T. JR ve McCrae, R. R. (1992). Four Ways Five Factors are Basic. *Personality and Individual Differences*. 13(6): 653-665.

Costa, P. T. JR ve McCrae, R. R. (2008). The Five-Factor Theory of Personality. *Handbook of Personality: Theory and Research*. (ss. 159-181). New York London: The Guilford Press.

Costa Jr, P. T., Terracciano, A. ve McCrae, R. R. (2001). Gender Differences in Personality Traits Across Cultures: Robust and Surprising Findings. *Journal of Personality and Social Psychology*. 81(2): 322-331.

Counsell, A., Furtado, M., Iorio, C., Anand, L., Canzonieri, A., Fine, A., Fotinos, K., Epstein, I., Katzman, M. A. (2017). Intolerance of Uncertainty, Social Anxiety and Generalized Anxiety: Differences by Diagnosis and Symptoms. *Psychiatry Research*. 252: 63-69.

Cüre, S. ve Gökler-Danışman, I. (2015). Ebeveyn Yetiştirme Tarzları Ölçeği - Çocuk Formunun Türkiye Uyarlama Çalışması. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*. 22(2): 81-96.

Craske, M. G., Rapee, R. M., Jackel, L. ve Barlow, D. H. (1989). Qualitative Dimensions of Worry in DSM-III-R Generalized Anxiety Disorder Subjects and Nonanxious Controls. *Behaviour Research and Therapy*. 27(4): 397-402.

Davey, G. C. (1993). A Comparison of Three Worry Questionnaires. *Behaviour Research and Therapy*. 31(1): 51-56.

Davey, G. C., Hampton, J., Farrell, J. ve Davidson, S. (1992). Some Characteristics of Worrying: Evidence for Worrying and Anxiety As Separate Constructs. *Personality and Individual Differences*. 13(2): 133-147.

Davey, G. C., Tallis, F. ve Capuzzo, N. (1996). Beliefs About The Consequences of Worrying. *Cognitive Therapy and Research*. 20(5): 499-520.

Davis, R. N. ve Valentiner, D. P. (2000). Does Meta-Cognitive Theory Enhance Our Understanding of Pathological Worry and Anxiety?. *Personality and Individual Differences*. 29(3): 513-526.

De Bruin, G. O., Rassin, E. ve Muris, P. (2007). The Prediction of Worry in Non-Clinical Individuals: The Role of Intolerance of Uncertainty, Meta-Worry and Neuroticism. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. 29(2): 93-100.

Digman, J. M. (1990). Personality Structure: Emergence of The Five-Factor Model. *Annual Review of Psychology*. 41(1): 417-440.

Dirik, G., Yorulmaz, O. ve Karancı, A. N. (2015). Çocukluk Dönemi Ebeveyn Tutumlarının Değerlendirilmesi: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 26(2): 123-130.

Dugas, M. J. ve Koerner, N. (2005). Cognitive-Behavioral Treatment for Generalized Anxiety Disorder: Current Status and Future Directions. *Journal of Cognitive Psychotherapy*. 19(1): 61-81.

Dugas, M. J. ve Ladouceur, R. (2000). Treatment of GAD: Targeting Intolerance of Uncertainty in Two Types of Worry. *Behavior Modification*. 24(5): 635-657.

Dugas, M. J., Freeston, M. H. ve Ladouceur, R. (1997). Intolerance of Uncertainty and Problem Orientation in Worry. *Cognitive Therapy and Research*. 21(6): 593-606.

Dugas, M. J., Gagnon, F., Ladouceur, R. ve Freeston, M. H. (1998). Generalized Anxiety Disorder: A Preliminary Test of A Conceptual Model. *Behaviour Research and Therapy*. 36(2): 215-226.

Dugas, M. J., Gosselin, P. ve Ladouceur, R. (2001). Intolerance of Uncertainty and Worry: Investigating Specificity in A Nonclinical Sample. *Cognitive Therapy and Research*. 25(5): 551-558.

Dugas, M. J., Hedayati, M., Karavidas, A., Buhr, K., Francis, K. ve Phillips, N. A. (2005). Intolerance of Uncertainty and Information Processing: Evidence of Biased Recall and Interpretations. *Cognitive Therapy and Research*. 29(1): 57-70.

Dugas, M. J., Letarte, H., Rhéaume, J., Freeston, M. H. ve Ladouceur, R. (1995). Worry and Problem Solving: Evidence of A Specific Relationship. *Cognitive Therapy and Research*. 19(1): 109-120.

Dugas, M. J., Marchand, A. ve Ladouceur, R. (2005). Further Validation of A Cognitive-Behavioral Model of Generalized Anxiety Disorder: Diagnostic and Symptom Specificity. *Journal of Anxiety Disorders*. 19(3): 329-343.

Dugas, M. J., Savard, P., Gaudet, A., Turcotte, J., Laugesen, N., Robichaud, M., Francis, K. ve Koerner, N. (2007). Can The Components of A Cognitive Model Predict The Severity of Generalized Anxiety Disorder?. *Behavior Therapy*. 38(2): 169-178.

Dugas, M. J., Schwartz, A. ve Francis, K. (2004). Brief Report: Intolerance of Uncertainty, Worry and Depression. *Cognitive Therapy and Research*. 28(6): 835-842.

Dupuy, J. B., Beaudoin, S., Rhéaume, J., Ladouceur, R. ve Dugas, M. J. (2001). Worry: Daily Self-Report in Clinical and Non-Clinical Populations. *Behaviour Research and Therapy*. 39(10): 1249-1255.

Durrett, C. ve Trull, T. J. (2005). An Evaluation of Evaluative Personality Terms: A Comparison of The Big Seven and Five-Factor Model in Predicting Psychopathology. *Psychological Assessment*. 17(3): 359-368.

Erol, N., Kılıç, C., Ulusoy, M., Keçeci, M. ve Şimşek, Z. (1998). Türkiye Ruh Sağlığı Profili Raporu. Ankara: Eksen Tanitim.

Eysenck, H. J. (1977). Personality and Factor Analysis: A Reply to Guilford. *Psychological Bulletin*. 84(3): 405-411.

Feingold, A. (1994). Gender Differences in Personality: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*. 116(3): 429-456.

Fergus, T. A. ve Wheless, N. (2018). Examining Incremental Explanatory Power in Accounting for Worry Severity: Negative Metacognitive Beliefs Uniquely Predict Worry Severity Following A Worry Episode. *Anxiety, Stress & Coping*. 31(5): 514-525.

Fisher, P. ve Wells, A. (2009). *Metacognitive Therapy: Distinctive Features*. London: Routledge.

Flavell, J. H. (1979). Metacognition and Cognitive Monitoring: A New Area of Cognitive-Developmental Inquiry. *American Psychologist*. 34(10): 906.

Flavell, J. H., Green, F. L. ve Flavell, E. R. (2000). Development of Children's Awareness of Their Own Thoughts. *Journal of Cognition and Development*, 1(1): 97-112.

Fracalanza, K., Koerner, N., Deschênes, S. S. ve Dugas, M. J. (2014). Intolerance of Uncertainty Mediates The Relation Between Generalized Anxiety Disorder Symptoms and Anger. *Cognitive Behaviour Therapy*. 43(2): 122-132.

Freeston, M. H., Rhéaume, J., Letarte, H., Dugas, M. J. ve Ladouceur, R. (1994). Why Do People Worry?. *Personality and Individual Differences*. 17(6): 791-802.

Fresco, D. M., Heimberg, R. G., Mennin, D. S. ve Turk, C. L. (2002). Confirmatory Factor Analysis of The Penn State Worry Questionnaire. *Behaviour Research and Therapy*. 40(3): 313-323.

Gallagher, B. ve Cartwright-Hatton, S. (2008). The Relationship Between Parenting Factors and Trait Anxiety: Mediating Role of Cognitive Errors and Metacognition. *Journal of Anxiety Disorders*. 22(4): 722-733.

Gençöz, T. ve Öncül, Ö. (2012). Examination of Personality Characteristics in A Turkish Sample: Development of Basic Personality Traits Inventory. *The Journal of General Psychology*. 139(3): 194-216.

Gentes, E. L. ve Ruscio, A. M. (2011). A Meta-Analysis of The Relation of Intolerance of Uncertainty to Symptoms of Generalized Anxiety Disorder, Major Depressive Disorder and Obsessive–Compulsive Disorder. *Clinical Psychology Review*. 31(6): 923-933.

Gerlsma, C., Arrindell, W. A., Van der Veen, N. ve Emmelkamp, P. M. (1991). A Parental Rearing Style Questionnaire for Use with Adolescents: Psychometric Evaluation of The EMBU-A. *Personality and Individual Differences*. 12(12): 1245-1253.

Geronimi, E. M. ve Woodruff-Borden, J. (2015). The Language of Worry: Examining Linguistic Elements of Worry Models. *Cognition and Emotion*. 29(2): 311-318.

Gladstone, G. ve Parker, G. (2003). What's The Use of Worrying? Its Function and Its Dysfunction. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 37(3): 347-354.

Gladstone, G. L., Parker, G. B., Mitchell, P. B., Malhi, G. S., Wilhelm, K. A. ve Austin, M. P. (2005). A Brief Measure of Worry Severity (BMWS): Personality and Clinical Correlates of Severe Worriers. *Journal of Anxiety Disorders*. 19(8): 877-892.

Goldberg, L. R. (1992). The Development of Markers for The Big-Five Factor Structure. *Psychological Assessment*. 4(1): 26-42.

Gomez, R. ve Francis, L. M. (2003). Generalised Anxiety Disorder: Relationships with Eysenck's, Gray's and Newman's Theories. *Personality and Individual Differences*. 34(1): 3-17.

Gould, C. E. ve Edelstein, B. A. (2010). Worry, Emotion Control and Anxiety Control in Older and Young Adults. *Journal of Anxiety Disorders*. 24(7): 759-766.

Görgü, N. S. (2014). *Üstbilişsel İnançlar ve Algılanan Ebeveyn Tutumlarının Endişe ve Obsesif Düşünceler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Greco, V. ve Roger, D. (2003). Uncertainty, Stress and Health. *Personality and Individual Differences*. 34(6): 1057-1068.

Gül, A. İ., Şimşek, G. ve İnanır, S. (2014). Comparison of Personality Traits in Patients with Generalized Anxiety Disorder and Major Depressive Disorder. *Acta Medica Mediterranea*. 30: 607-613.

Hale III, W. W., Engels, R. ve Meeus, W. (2006). Adolescent's Perceptions of Parenting Behaviours and Its Relationship to Adolescent Generalized Anxiety Disorder Symptoms. *Journal of Adolescence*. 29(3): 407-417.

Hayes, A. F. ve Rockwood, N. J. (2017). Regression-Based Statistical Mediation and Moderation Analysis in Clinical Research: Observations, Recommendations and Implementation. *Behaviour Research and Therapy*. 98: 39-57.

Hayes, S. C. (2004). Acceptance and Commitment Therapy, Relational Frame Theory and The Third Wave of Behavioral and Cognitive Therapies. *Behavior Therapy*. 35(4): 639-665.

Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical Mediation Analysis in The New Millennium. *Communication Monographs*. 76(4): 408-420.

Hayes, A. F. (2013). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression- Based Approach*. New York: The Guilford Press.

Hettema, J. M., Neale, M. C., Myers, J. M., Prescott, C. A. ve Kendler, K. S. (2006). A Population-Based Twin Study of The Relationship Between Neuroticism and Internalizing Disorders. *American Journal of Psychiatry*. 163(5): 857-864.

Hettema, J. M., Prescott, C. A. ve Kendler, K. S. (2004). Genetic and Environmental Sources of Covariation Between Generalized Anxiety Disorder and Neuroticism. *American Journal of Psychiatry*. 161(9): 1581-1587.

Hirsch, C. R ve Mathews, A. (2012). A Cognitive Model of Pathological Worry. *Behaviour Research and Therapy*. 50(10): 636-646.

Hong, R. Y. (2013). From Dispositional Traits to Psychopathological Symptoms: Social-Cognitive Vulnerabilities as Intervening Mechanisms. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. 35(4): 407-420.

Hoyer, J., Becker, E. S. ve Roth, W. T. (2001). Characteristics of Worry in GAD Patients, Social Phobics and Controls. *Depression and Anxiety*. 13(2): 89-96.

Huppert, J. D. ve Sanderson, W. C. (2005). Psychotherapy for Generalized Anxiety Disorder. *Textbook of Anxiety Disorders*. 253-274.

Kelly, W. E. (2002). Some Evidence for Nonpathological and Pathological worry as Separate Constructs: An Investigation of Worry and Boredom. *Personality and Individual Differences*. 33(3): 345-354.

Kendler, K. S., Myers, J. ve Prescott, C. A. (2000). Parenting and Adult Mood, Anxiety and Substance Use Disorders in Female Twins: An Epidemiological, Multi-Informant, Retrospective Study. *Psychological Medicine*. 30(2): 281-294.

Kertz, S. J. ve Woodruff-Borden, J. (2011). The Developmental Psychopathology of Worry. *Clinical Child and Family Psychology Review*. 14(2): 174-197.

Keskin, A., Ünlüoğlu, İ., Bilge, U. ve Yenilmez, Ç. (2013). Ruhsal Bozuklukların Yaygınlığı, Cinsiyetlere Göre Dağılımı ve Psikiyatrik Destek Alma ile İlişkisi. *Archives of Neuropsychiatry*. 50(4): 344-351.

Khawaja, N. G. ve Chapman, D. (2007). Cognitive Predictors of Worry in A Non-Clinical Population. *Clinical Psychologist*. 11(1): 24-32.

Koerner, N. ve Dugas, M. J. (2008). An Investigation of Appraisals in Individuals Vulnerable to Excessive Worry: The Role of Intolerance of Uncertainty. *Cognitive Therapy and Research*. 32(5): 619-638.

Kotov, R., Gamez, W., Schmidt, F. ve Watson, D. (2010). Linking “Big” Personality Traits to Anxiety, Depressive and Substance Use Disorders: A Meta-Analysis. *Psychological Bulletin*. 136(5): 768-821.

Kotov, R., Watson, D., Robles, J. P. ve Schmidt, N. B. (2007). Personality Traits and Anxiety Symptoms: The Multilevel Trait Predictor Model. *Behaviour Research and Therapy*. 45(7): 1485-1503.

Krueger, R. F. ve Tackett, J. L. (2003). Personality and Psychopathology: Working Toward The Bigger Picture. *Journal of Personality Disorders*. 17(2): 109-128.

Ladouceur, R., Blais, F., Freeston, M. H. ve Dugas, M. J. (1998). Problem Solving and Problem Orientation in Generalized Anxiety Disorder. *Journal of Anxiety Disorders*. 12(2): 139-152.

Ladouceur, R., Gosselin, P. ve Dugas, M. J. (2000). Experimental Manipulation of Intolerance of Uncertainty: A Study of A Theoretical Model of Worry. *Behaviour Research and Therapy*. 38(9): 933-941.

Ladouceur, R., Talbot, F. ve Dugas, M. J. (1997). Behavioral Expressions of Intolerance of Uncertainty in Worry: Experimental Findings. *Behavior Modification*. 21(3): 355-371.

Laugesen, N., Dugas, M. J. ve Bukowski, W. M. (2003). Understanding Adolescent Worry: The Application of A Cognitive Model. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 31(1): 55-64.

Lindhout, I., Markus, M., Hoogendijk, T., Borst, S., Maingay, R., Spinhoven, P., van Dyck, R. ve Boer, F. (2006). Childrearing Style of Anxiety-Disordered Parents. *Child Psychiatry and Human Development*. 37(1): 89-102.

Lippa, R. A. (2008). Sex Differences and Sexual Orientation Differences in Personality: Findings From The BBC Internet Survey. *Archives of Sexual Behavior*. 37(1): 173-187.

Long, E. C., Aggen, S. H., Gardner, C. ve Kendler, K. S. (2015). Differential Parenting and Risk for Psychopathology: A Monozygotic Twin Difference Approach. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 50(10): 1569-1576.

Lynn, R. ve Martin, T. (1997). Gender Differences in Extraversion, Neuroticism and Psychoticism in 37 Nations. *The Journal of Social Psychology*. 137(3): 369-373.

Mackintosh, M. A., Gatz, M., Wetherell, J. L. ve Pedersen, N. L. (2006). A twin Study of Lifetime Generalized Anxiety Disorder (GAD) in Older Adults: Genetic and Environmental Influences Shared by Neuroticism and GAD. *Twin Research and Human Genetics*. 9(1): 30-37.

Malouff, J. M., Thorsteinsson, E. B. ve Schutte, N. S. (2005). The Relationship Between The Five-Factor Model of Personality and Symptoms of Clinical Disorders: A Meta-Analysis. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*. 27(2): 101-114.

Manfredi, C., Caselli, G., Rovetto, F., Rebecchi, D., Ruggiero, G. M., Sassaroli, S. ve Spada, M. M. (2011). Temperament and Parental Styles As Predictors of Ruminative Brooding and Worry. *Personality and Individual Differences*. 50(2): 186-191.

Markus, M. T., Lindhout, I. E., Boer, F., Hoogendijk, T. H. ve Arrindell, W. A. (2003). Factors of Perceived Parental Rearing Styles: The EMBU-C Examined in A Sample of Dutch Primary School Children. *Personality and Individual Differences*. 34(3): 503-519.

Mathews, A. (1990). Why worry? The Cognitive Function of Anxiety. *Behaviour Research and Therapy*. 28(6): 455-468.

Mayers, A. (2013). *Introduction to Statistics and SPSS in Psychology* (Vol. 28). Harlow, England: Pearson.

McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1986). Clinical Assessment Can Benefit From Recent Advances in Personality Psychology. *American Psychologist*. 41(9): 1001-1003.

McCrae, R. R. ve Costa Jr, P. T. (1997). Conceptions and Correlates of Openness to Experience. *Handbook of Personality Psychology* (ss. 825-847). San Diego: Academic Press.

McCrae, R. R. ve Costa, P. T., Jr. (2008). The Five-Factor Theory of Personality. *Handbook of Personality: Theory and Research*. (ss. 159-182). New York: The Guilford Press.

McCrae, R. R. ve John, O. P. (1992). An Introduction to The Five- Factor Model and Its Applications. *Journal of Personality*. 60(2): 175-215.

McEvoy, P. M. ve Mahoney, A. E. (2012). To Be Sure, To Be Sure: Intolerance of Uncertainty Mediates Symptoms of Various Anxiety Disorders and Depression. *Behavior Therapy*. 43(3): 533-545.

McEvoy, P. M. ve Mahoney, A. E. (2013). Intolerance of Uncertainty and Negative Metacognitive Beliefs As Transdiagnostic Mediators of Repetitive Negative Thinking in A Clinical Sample With Anxiety Disorders. *Journal of Anxiety Disorders*. 27(2): 216-224.

McEvoy, P. M., Watson, H., Watkins, E. R. ve Nathan, P. (2013). The Relationship Between Worry, Rumination and Comorbidity: Evidence for Repetitive Negative Thinking As A Transdiagnostic Construct. *Journal of Affective Disorders*. 151(1): 313-320.

Mennin, D. S., Heimberg, R. G., Turk, C. L. ve Fresco, D. M. (2002). Applying An Emotion Regulation Framework to Integrative Approaches to Generalized Anxiety Disorder. *Clinical Psychology: Science and Practice*. 9(1): 85-90.

Mennin, D. S., Heimberg, R. G., Turk, C. L. ve Fresco, D. M. (2005). Preliminary Evidence for An Emotion Dysregulation Model of Generalized Anxiety Disorder. *Behaviour Research and Therapy*. 43(10): 1281-1310.

Merikangas, K. R. (2005). Vulnerability Factors For Anxiety Disorders in Children and Adolescents. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics*. 14(4): 649-679.

Merino, H., Senra, C. ve Ferreira, F. (2016). Are Worry and Rumination Specific Pathways Linking Neuroticism and Symptoms of Anxiety and Depression in Patients With Generalized Anxiety Disorder, Major Depressive Disorder and Mixed Anxiety-Depressive Disorder?. *Plos One*. 11(5): 1-14.

Meyer, T. J., Miller, M. L., Metzger, R. L. ve Borkovec, T. D. (1990). Development and Validation of The Penn State Worry Questionnaire. *Behaviour Research and Therapy*. 28(6): 487-495.

Middeldorp, C. M., Cath, D. C., van den Berg, M., Beem, A. L., Van Dyck, R. ve Boomsma, D. I. (2006). The Association of Personality with Anxious and Depressive Psychopathology. *The biological basis of personality and individual differences*. (ss. 251-272). New York: The Guilford Press.

Millon, T. Millon, CM, Meagher, S. Grossman, S. ve Ramanath, R.(2004). Personality Disorders: Contemporary Perspectives. *Personality Disorders in Modern Life*. (ss. 38-74). United States of America: John Wiley & Sons.

Mineka, S., Watson, D. ve Clark, L. A. (1998). Comorbidity of Anxiety and Unipolar Mood Disorders. *Annual Review of Psychology*. 49(1): 377-412.

Moffitt, T. E., Caspi, A., Taylor, A., Kokaua, J., Milne, B. J., Polanczyk, G. ve Poulton, R. (2010). How Common Are Common Mental Disorders? Evidence That Lifetime Prevalence Rates Are Doubled By Prospective Versus Retrospective Ascertainment. *Psychological Medicine*. 40(6): 899-909.

Mousavi, S. E., Low, W. Y. ve Hashim, A. H. (2016). Perceived Parenting Styles and Cultural Influences in Adolescent's Anxiety: A Cross-Cultural Comparison. *Journal of Child and Family Studies*. 25(7): 2102-2110.

Muris, P. ve Merckelbach, H. (1998). Perceived Parental Rearing Behaviour and Anxiety Disorders Symptoms in Normal Children. *Personality and Individual Differences*. 25(6): 1199-1206.

Muris, P. (2002). Parental Rearing Behaviors and Worry of Normal Adolescents. *Psychological Reports*. 91(2): 428-430.

Muris, P., Loxton, H., Neumann, A., du Plessis, M., King, N. ve Ollendick, T. (2006). DSM-Defined Anxiety Disorders Symptoms in South African Youths: Their Assessment and Relationship with Perceived Parental Rearing Behaviors. *Behaviour Research and Therapy*. 44(6): 883-896.

Muris, P., Meesters, C., Merckelbach, H. ve Hülßenbeck, P. (2000). Worry in Children is Related to Perceived Parental Rearing and Attachment. *Behaviour Research and Therapy*. 38(5): 487-497.

Muris, P., Roelofs, J., Rassin, E., Franken, I. ve Mayer, B. (2005). Mediating Effects of Rumination and Worry on The Links Between Neuroticism, Anxiety and Depression. *Personality and Individual Differences*. 39(6): 1105-1111.

Nelson, T. O., Stuart, R. B., Howard, C. ve Crowley, M. (1999). Metacognition and Clinical Psychology: A Preliminary Framework For Research and Practice. *Clinical Psychology and Psychotherapy*. 6(2): 73-79.

Nolen-Hoeksema, S. ve Jackson, B. (2001). Mediators of The Gender Difference in Rumination. *Psychology of Women Quarterly*. 25(1): 37-47.

Nordahl, H. M., Wells, A., Olsson, C. A. ve Bjerkeset, O. (2010). Association Between Abnormal Psychosocial Situations in Childhood, Generalized Anxiety Disorder and Oppositional Defiant Disorder. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 44(9), 852-858.

Norr, A. M., Oglesby, M. E., Capron, D. W., Raines, A. M., Korte, K. J. ve Schmidt, N. B. (2013). Evaluating The Unique Contribution of Intolerance of Uncertainty Relative to Other Cognitive Vulnerability Factors in Anxiety Psychopathology. *Journal of Affective Disorders*. 151(1): 136-142.

Norton, P. J. ve Mehta, P. D. (2007). Hierarchical Model of Vulnerabilities For Emotional Disorders. *Cognitive Behaviour Therapy*. 36(4): 240-254.

Olatunji, B. O., Wolitzky-Taylor, K. B., Sawchuk, C. N. ve Ciesielski, B. G. (2010). Worry and The Anxiety Disorders: A Meta-Analytic Synthesis of Specificity to GAD. *Applied and Preventive Psychology*. 14: 1-24.

Osmanağaoğlu, N., Creswell, C. ve Dodd, H. F. (2018). Intolerance of Uncertainty, Anxiety and Worry in Children and Adolescents: A Meta-Analysis. *Journal of Affective Disorders*. 225: 80-90.

Özcan, M., Uğuz, F. ve Çilli, A. S. (2006). Ayaktan Psikiyatri Hastalarında Yaygın Anksiyete Bozukluğunun Yaygınlığı ve Ek Tanılar. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 17(4): 276-285.

Papageorgiou, C. ve Wells, A. (1999). Process and Meta- Cognitive Dimensions of Depressive and Anxious Thoughts and Relationships With Emotional Intensity. *Clinical Psychology & Psychotherapy*. 6(2): 156-162.

Parker, G. (1979). Reported Parental Characteristics in Relation to Trait Depression and Anxiety Levels in A Non-Clinical Group. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*. 13(3): 260-264.

Parker, G. (1981). Parental Representations of Patients With Anxiety Neurosis. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 63(1): 33-36.

Parker, G., Tupling, H. ve Brown, L. B. (1979). A Parental Bonding Instrument. *British Journal of Medical Psychology*. 52(1): 1-10.

Peabody, D. ve Goldberg, L. R. (1989). Some Determinants of Factor Structures From Personality-Trait Descriptors. *Journal of Personality and Social Psychology*. 57(3): 552-567.

Penney, A. M., Mazmanian, D. ve Rudanycz, C. (2013). Comparing Positive and Negative Beliefs About Worry in Predicting Generalized Anxiety Disorder Symptoms. *Canadian Journal of Behavioural Science*. 45(1): 34-41.

Perris, C. (1988). A Theoretical Framework For Linking The Experience of Dysfunctional Parental Rearing Attitudes With Manifest Psychopathology. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 78(344): 93-109.

Perris, C., Jacobsson, L., Lindstrom, H., von Knorring, L. ve Perris, H. (1980). Development of A New Inventory For Assessing Memories of Parental Rearing Behavior. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 61: 265-274.

Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS Procedures for Estimating Indirect Effects in Simple Mediation Models. *Behavior Research Methods, Instruments & Computers*. 36(4): 717-731.

Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and Resampling Strategies for Assessing and Comparing Indirect Effects in Multiple Mediator Models. *Behavior Research Methods*. 40(3): 879-891.

Pretorius, C., Walker, S. P. ve Esterhuyse, K. G. (2015). The Applicability of The Metacognitive Model of Worry and Generalized Anxiety Disorder in A Non-Clinical Multi-Ethnic Sample of University Students. *South African Journal of Psychology*. 45(2): 234-248.

Ragozzino, R. L. ve Kelly, W. E. (2011). Typing The Worrier: Relationship Between Worry and Jung's Personality Types. *Education*. 131(4): 791-797.

Rapee, R. M. (1997). Potential Role of Childrearing Practices in The Development of Anxiety and Depression. *Clinical Psychology Review*. 17(1): 47-67.

Rapee, R. M. (2001). The Development of Generalized Anxiety. *The Developmental Psychopathology of Anxiety*. (ss. 481-503). New York: Oxford University Press.

Rapee, R. M., Schniering, C. A. ve Hudson, J. L. (2009). Anxiety Disorders During Childhood and Adolescence: Origins and Treatment. *Annual Review of Clinical Psychology*. 5: 311-341.

Reitman, D. ve Asseff, J. (2010). Parenting Practices and Their Relation to Anxiety in Young Adulthood. *Journal of Anxiety Disorders*. 24(6): 565-572.

Roberts, B. W., Chernyshenko, O. S., Stark, S. ve Goldberg, L. R. (2005). The Structure of Conscientiousness: An Empirical Investigation Based on Seven Major Personality Questionnaires. *Personnel Psychology*. 58(1): 103-139.

Robichaud, M. (2013). Cognitive Behavior Therapy Targeting Intolerance of Uncertainty: Application to A Clinical Case of Generalized Anxiety Disorder. *Cognitive and Behavioral Practice*, 20(3): 251-263.

Robichaud, M., Dugas, M. J. ve Conway, M. (2003). Gender Differences in Worry and Associated Cognitive-Behavioral Variables. *Journal of Anxiety Disorders*. 17(5): 501-516.

Rohner, R. P. ve Khaleque, A. (2010). Testing Central Postulates of Parental Acceptance- Rejection Theory (PARTheory): A Meta- Analysis of Cross- Cultural Studies. *Journal of Family Theory & Review*. 2(1): 73-87.

Rosellini, A. J. ve Brown, T. A. (2011). The NEO Five-Factor Inventory: Latent Structure and Relationships With Dimensions of Anxiety and Depressive Disorders in A Large Clinical Sample. *Assessment*. 18(1): 27-38.

Roy-Byrne, P. P. ve Wagner, A. (2004). Primary Care Perspectives on Generalized Anxiety Disorder. *The Journal of Clinical Psychiatry*. 65(13): 20–26.

Ruscio, A. M. ve Borkovec, T. D. (2004). Experience and Appraisal of Worry Among High Worriers With and Without Generalized Anxiety Disorder. *Behaviour Research and Therapy*. 42(12): 1469-1482.

Ruscio, A. M. (2002). Delimiting The Boundaries of Generalized Anxiety Disorder: Differentiating High Worriers With and Without GAD. *Journal of Anxiety Disorders*. 16(4): 377-400.

Ryum, T., Kennair, L. E. O., Hjemdal, O., Hagen, R., Halvorsen, J. Ø. ve Solem, S. (2017). Worry and Metacognitions As Predictors of Anxiety Symptoms: A Prospective Study. *Frontiers in Psychology*. 8: 1-6.

Safrancı, B. (2010). *The Association Between Metacognitions and Psychological Symptoms: Moderator Role of Coping Strategies*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

Safrancı, B. (2015). *Emotional Aspects of Psychological Symptoms: The Roles of Parenting Attitudes and Emotion Dysregulation*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Middle East Technical University, Department of Educational Sciences.

Salters-Pedneault, K., Roemer, L., Tull, M. T., Rucker, L. ve Mennin, D. S. (2006). Evidence of Broad Deficits in Emotion Regulation Associated With Chronic Worry and Generalized Anxiety Disorder. *Cognitive Therapy and Research*. 30(4): 469-480.

Sarı, S. ve Dağ, İ. (2009). Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği, Endişe İle İlgili Olumlu İnançlar Ölçeği ve Endişenin Sonuçları Ölçeğinin Türkçe'ye Uyarlanması, Geçerliliği ve Güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 10: 261-270.

Saucier, G. ve Goldberg, L. R. (1998). What Is Beyond The Big Five?. *Journal of Personality*. 66: 495-524.

Schaefer, E. S. (1965). Children's Reports of Parental Behavior: An Inventory. *Child Development*. 36(2): 413-424.

Schmitt, D. P., Realo, A., Voracek, M. ve Allik, J. (2008). Why Can't A Man Be More Like A Woman? Sex Differences in Big Five Personality Traits Across 55 Cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*. 94(1): 168-182.

Sexton, K. A., Norton, P. J., Walker, J. R. ve Norton, G. R. (2003). Hierarchical Model of Generalized and Specific Vulnerabilities in Anxiety. *Cognitive Behaviour Therapy*. 32(2): 82-94.

Shanahan, L., Copeland, W., Jane Costello, E. ve Angold, A. (2008). Specificity of Putative Psychosocial Risk Factors for Psychiatric Disorders in Children and Adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 49(1): 34-42.

Sharma, S. C. (2003). Generalized Anxiety Disorder and Personality Traits. *Kathmandu University Medical Journal*. 1(4): 248-250.

Sibrava, N. J. ve Borkovec, T. D. (2006). The Cognitive Avoidance Theory of Worry. *Worry and Its Psychological Disorders: Theory, Assessment and Treatment*. (ss. 239-256). England: John Wiley & Sons.

Sica, C., Steketee, G., Ghisi, M., Chiri, L. R. ve Franceschini, S. (2007). Metacognitive Beliefs and Strategies Predict Worry, Obsessive–Compulsive Symptoms and Coping Styles: A Preliminary Prospective Study on An Italian Non-Clinical Sample. *Clinical Psychology & Psychotherapy*. 14(4): 258-268.

Silove, D., Parker, G., Hadzi-Pavlovic, D., Manicavasagar, V. ve Blaszczyński, A. (1991). Parental Representations of Patients With Panic Disorder and Generalised Anxiety Disorder. *The British Journal of Psychiatry*. 159(6): 835-841.

Simms, L. J. (2007). The Big Seven Model of Personality and Its Relevance to Personality Pathology. *Journal of Personality*. 75(1): 65-94.

Solarz, A. ve Janowski, K. (2013). Worry Proneness, Worry Beliefs and Personality—Analysis of Mutual Relations and Sex Differences. *Postępy Psychiatrii i Neurologii*. 22(2): 103–112.

Somer, O., Korkmaz, M ve Tatar, A. (2002). Beş Faktör Kişilik Envanteri'nin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*. 17(49): 21-33.

Spada, M. M., Caselli, G., Manfredi, C., Rebecchi, D., Rovetto, F., Ruggiero, G. M., Nikčević, A. V. ve Sassaroli, S. (2012). Parental Overprotection and Metacognitions As Predictors of Worry and Anxiety. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*. 40(3): 287-296.

Spence, S. H. (2001). Prevention Strategies. *The Developmental Psychopathology of Anxiety*. (ss. 325-355). New York: Oxford University Press.

Stöber, J. ve Joormann, J. (2001). Worry, Procrastination, and Perfectionism: Differentiating Amount of Worry, Pathological Worry, Anxiety and Depression. *Cognitive Therapy and Research*. 25(1): 49-60.

Sugiura, Y. (2007). Responsibility to Continue Thinking and Worrying: Evidence of Incremental Validity. *Behaviour Research and Therapy*. 45(7): 1619-1628.

Sugiura, Y. (2017). Metacognitive, Emotional, and Avoidance Predictors of Generalized Anxiety Disorder. *Psychology*. 8: 636-653.

Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E. ve Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri: Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*. 13(25): 42-59.

Tabachnick, B.G. ve Fidell, L.S. (2007). *Using Multivariate Statistics (5th Edition)*. New York: Allyn and Bacon.

Tan, S., Moulding, R., Nedeljkovic, M. ve Kyrios, M. (2010). Metacognitive, Cognitive and Developmental Predictors of Generalised Anxiety Disorder Symptoms. *Clinical Psychologist*. 14(3): 84-89.

Thielsch, C., Andor, T. ve Ehring, T. (2015). Metacognitions, Intolerance of Uncertainty and Worry: An Investigation in Adolescents. *Personality and Individual Differences*. 74: 94-98.

Trull, T. J. ve Sher, K. J. (1994). Relationship Between The Five-Factor Model of Personality and Axis I Disorders in A Nonclinical Sample. *Journal of Abnormal Psychology*. 103(2): 350-360.

Ünsalver, B. ve Balcıoğlu, İ. (2006). Yaygın Anksiyete Bozukluğu: Epidemiyoloji, Prognoz ve Farmakolojik Olmayan Tedaviler. *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*. 37: 115-120.

van Brakel, A. M., Muris, P., Bögels, S. M. ve Thomassen, C. (2006). A Multifactorial Model For The Etiology of Anxiety in Non-Clinical Adolescents: Main and Interactive Effects of Behavioral Inhibition, Attachment and Parental Rearing. *Journal of Child and Family Studies*. 15(5): 568-578.

van der Heiden, C. (2013). Metacognitions in Generalized Anxiety Disorder: Theoretical and Practical Perspectives. *Expert Review of Neurotherapeutics*. 13(2): 135-141.

van der Heiden, C., Melchior, K., Muris, P., Bouwmeester, S., Bos, A. E. ve van der Molen, H. T. (2010). A Hierarchical Model For The Relationships Between General and Specific Vulnerability Factors and Symptom Levels of Generalized Anxiety Disorder. *Journal of Anxiety Disorders*. 24(2): 284-289.

Vianello, M., Schnabel, K., Sriram, N. ve Nosek, B. (2013). Gender Differences in Implicit and Explicit Personality Traits. *Personality and Individual Differences*. 55(8): 994-999.

Voon, D. ve Phillips, L. J. (2015). An Investigation of Relationships Between Cognitive Factors Associated With Worry. *Journal of Experimental Psychopathology*. 6(4): 330-342.

Wells, A. ve Carter, K. (1999). Preliminary Tests of A Cognitive Model of Generalized Anxiety Disorder. *Behaviour Research and Therapy*. 37(6): 585-594.

Wells, A. ve Carter, K. (2001). Further Tests of A Cognitive Model of Generalized Anxiety Disorder: Metacognitions and Worry in GAD, Panic Disorder, Social Phobia, Depression and Nonpatients. *Behavior Therapy*. 32(1): 85-102.

Wells, A. ve Cartwright-Hatton, S. (2004). A Short Form of The Metacognitions Questionnaire: Properties of The MCQ-30. *Behaviour Research and Therapy*. 42(4): 385-396.

Wells, A. ve Matthews, G. (1996). Modelling Cognition in Emotional Disorder: The S-REF Model. *Behaviour Research and Therapy*. 34(11/12): 881-888.

Wells, A. ve Papageorgiou, C. (1998). Relationships Between Worry, Obsessive–Compulsive Symptoms and Meta-Cognitive Beliefs. *Behaviour Research and Therapy*. 36(9): 899-913.

Wells, A. ve Purdon, C. (1999). Metacognition and Cognitive- Behaviour Therapy: A Special Issue. *Clinical Psychology & Psychotherapy*. 6(2): 71-72.

Wells, A. (1995). Meta-Cognition and Worry: A Cognitive Model of Generalized Anxiety Disorder. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*. 23(3): 301-320.

Wells, A. (1999). A Cognitive Model of Generalized Anxiety Disorder. *Behavior Modification*. 23(4): 526-555.

Wells, A. (2000). *Emotional Disorders and Metacognition: Innovative Cognitive Therapy*. England: John Wiley & Sons.

Wells, A. (2005). The metacognitive model of GAD: Assessment of Meta-Worry and Relationship With DSM-IV Generalized Anxiety Disorder. *Cognitive Therapy and Research*. 29(1): 107-121.

Wells, A. (2009). *Metacognitive Therapy for Anxiety and Depression*. New York: The Guilford Press.

Wells, A. (2010). Metacognitive Theory and Therapy for Worry and Generalized Anxiety Disorder: Review and Status. *Journal of Experimental Psychopathology*. 1(1): 133-145.

Widiger, T. A. ve Smith, G. T. (2008). Personality and Psychopathology. *Handbook of Personality: Theory and Research (3th Edition)*. (ss. 743-770). New York: The Guilford Press.

Williams, A. S. (2015). Statistics Anxiety and Worry: The Roles of Worry Beliefs, Negative Problem Orientation and Cognitive Avoidance. *Statistics Education Research Journal*. 14(2): 53-75.

Wilson, C., Budd, B., Chernin, R., King, H., Leddy, A., Maclennan, F. ve Mallandain, I. (2011). The Role of Meta-Cognition and Parenting in Adolescent Worry. *Journal of Anxiety Disorders*. 25(1): 71-79.

Wittchen, H. U., Zhao, S., Kessler, R. C., ve Eaton, W. W. (1994). DSM-III-R Generalized Anxiety Disorder in The National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*. 51(5): 355-364.

Wood, J. J., McLeod, B. D., Sigman, M., Hwang, W. C. ve Chu, B. C. (2003). Parenting and Childhood Anxiety: Theory, Empirical Findings and Future Directions. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 44(1): 134-151.

Yang, Z., Wang, R., Chen, H. ve Ding, J. (2015). Personality and Worry: The Role of Intolerance of Uncertainty. *Social Behavior and Personality*. 43(10): 1607-1616.

Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği. *İmgelem*. (2): 55-76.

Yılmaz, A. E., Gençöz, T. ve Wells, A. (2008). Psychometric Characteristics of The Penn State Worry Questionnaire and Metacognitions Questionnaire- 30 and Metacognitive Predictors of Worry and Obsessive–Compulsive Symptoms in A Turkish Sample. *Clinical Psychology & Psychotherapy*. 15(6): 424-439.

Zimmermann, J. J., Eisemann, M. R. ve Fleck, M. P. (2008). Is Parental Rearing An Associated Factor of Quality of Life in Adulthood?. *Quality of Life Research*. 17(2): 249-255.

Zlomke, K. R. ve Young, J. N. (2009). A Retrospective Examination of The Role of Parental Anxious Rearing Behaviors in Contributing to Intolerance of Uncertainty. *Journal of Child and Family Studies*. 18(6): 670-679.

EKLER

Ek 1: Demografik Bilgi Formu

1. **Cinsiyet:** Kadın () Erkek ()

2. **Yaş:**

3. **Eğitim :**

Üniversite Öğrencisi ()

Yüksek Lisans Öğrencisi ()

Doktora Öğrencisi ()

4. **Şu anda herhangi bir uzmandan (psikolog, psikiyatr, psikolojik danışman) psikolojik yardım (psikoterapi, psikiyatrik ilaç) alıyor musunuz?**

Evet ()

Hayır ()

5. **Daha önce herhangi bir uzmandan (psikolog, psikiyatr, psikolojik danışman) psikolojik yardım (psikoterapi, psikiyatrik ilaç) aldınız mı?**

Evet ()

Hayır ()

Ek 2: Penn Eyalet Endişe Ölçeği

Her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını, aşağıda verilen ölçekten yararlanarak değerlendiriniz ve uygun olan numarayı ilgili maddenin yanındaki boşluğa yazınız.

1	2	3	4	5
Beni Hiç		Beni Biraz		Beni Çok İyi
Tanımlamıyor		Tanımlıyor		Tanımlıyor

1. Her şeyi yapmaya yeterli zamanım yoksa bunun için endişelenmem.
2. Endişelerim beni bunaltır.
3. Yaşamakta olduğum şeyler hakkında endişelenme eğiliminde değilimdir.
4. Birçok durum beni endişelendirir.
5. Yaşamakta olduğum şeyler hakkında endişelenmemem gerektiğini biliyorum ama kendime engel olamıyorum.
6. Baskı altında olduğumda çok endişelenirim.
7. Her zaman bir şeyler hakkında endişeleniyorum.
8. Endişe verici düşünceleri aklımdan kolaylıkla atarım.
9. Bir işi bitirir bitirmez, yapmak zorunda olduğum tüm diğer şeyler hakkında endişelenmeye başlarım.
10. Asla herhangi bir şey için endişelenmem.
11. Bir konu ile ilgili olarak yapabileceğim daha fazla bir şey olmadığında, artık o konu hakkında endişelenmem.
12. Tüm yaşamım boyunca endişeli biri olmuşumdur.
13. Yaşamakta olduğum şeyler hakkında endişeleniyor olduğumu fark ederim.
14. Bir kez endişelenmeye başladığımda, bunu durduramam.
15. Sürekli olarak endişeliyimdir.
16. Tamamen yapıp bitirene kadar tasarladığım işler hakkında endişelenirim.

Ek 3: Üstbilişler Ölçeği-30

Bu anket insanların kendi düşünceleri hakkında sahip oldukları inançları ile ilgilidir. Aşağıda, insanların ifade ettikleri bazı inançlar listelenmiştir. Lütfen her maddeyi okuyunuz ve bu ifadeye genellikle ne kadar katıldığınızı uygun numarayı daire içine alarak belirtiniz. Lütfen tüm maddelere cevap veriniz, doğru ya da yanlış cevap yoktur.

		Katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Oldukça katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Endişelenmek gelecekte olabilecek sorunları engellememe yardımcı olur	1	2	3	4
2	Endişelerim benim için tehlikelidir.	1	2	3	4
3	Düşüncelerim hakkında çok düşünürüm.	1	2	3	4
4	Endişelenerek kendi kendimi hasta edebilirim.	1	2	3	4
5	Bir sorun üzerinde düşündüğüm esnada, zihnimin nasıl çalıştığının farkında olurum.	1	2	3	4
6	Endişe verici bir düşünceyi kontrol altına almazsam ve sonra bu düşüncem gerçekleşirse, bu benim hatam olur.	1	2	3	4
7	Planlı kalabilmek için endişelenmem gerekir.	1	2	3	4
8	Kelime ve isimlerle ilgili hafızama güvenim azdır.	1	2	3	4
9	Durdurmak için ne kadar uğraşsam da, endişe verici düşüncelerim devam eder.	1	2	3	4
10	Endişelenmek işleri zihnimde bir düzene koymama yardımcı olur.	1	2	3	4
11	Endişe verici düşüncelerimi görmezden gelmek elimde değildir.	1	2	3	4
12	Düşüncelerimi izler, takip altında tutarım.	1	2	3	4
13	Düşüncelerimi her zaman kontrolüm altında tutabilmem gerekir.	1	2	3	4

14	Hafızam beni zaman zaman yanıltabilir.	1	2	3	4
15	Endişelerim beni deliye döndürebilir.	1	2	3	4
16	Düşüncelerimin sürekli farkındayım.	1	2	3	4
17	Hafızam zayıftır.	1	2	3	4
18	Zihnimin nasıl çalıştığına çok dikkat ederim.	1	2	3	4
19	Endişelenmek yasadıklarımın baş etmeme yardımcı olur.	1	2	3	4
20	Düşüncelerimi kontrol altına alamamak bir zayıflık işaretidir.	1	2	3	4
21	Endişelenmeye başladığımda, bunu durduramam.	1	2	3	4
22	Bazı düşünceleri kontrol altına almadığım için cezalandırılacağım.	1	2	3	4
23	Endişelenmek sorunları çözmeme yardımcı olur.	1	2	3	4
24	Yerlerle ilgili hafızama güvenim azdır.	1	2	3	4
25	Bazı düşünceleri akıldan geçirmek kötüdür.	1	2	3	4
26	Hafızama güvenmem.	1	2	3	4
27	Düşüncelerimi kontrol altına alamazsam, iş göremez hale gelirim.	1	2	3	4
28	İyi çalışmak için, endişelenmem gerekir.	1	2	3	4
29	Olaylarla ilgili hafızama güvenim azdır.	1	2	3	4
30	Düşüncelerimi sürekli incelerim.	1	2	3	4

Ek 4: Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği

Aşağıda hayatın belirsizliklerine insanların nasıl tepki gösterdiklerini tanımlayan bir dizi ifade yer almaktadır. Bu ifadelerin sizi ne derece doğru yansıttığını, yanındaki rakamlardan size uygun olanı daire içine alarak belirtiniz

1 2 3 4 5
Beni Hiç Tanımlamıyor Beni Kısmen Tanımlıyor Beni tam olarak Tanımlıyor

		Beni Hiç Tanımlamıyor		Beni Kısmen Tanımlıyor		Beni Tam Olarak Tanımlıyor
1	Belirsizlik, sağlam bir fikre sahip olmamı engelliyor.	1	2	3	4	5
2	Emin olamama, kişinin düzensiz olduğu anlamına gelir.	1	2	3	4	5
3	Belirsizlik yaşamı katlanılmaz hale getiriyor.	1	2	3	4	5
4	Yaşamda bir güvencenizin olmaması adaletsiz bir durumdur.	1	2	3	4	5
5	Yarın ne olacağını bilemezsem zihnim rahat olmaz.	1	2	3	4	5
6	Belirsizlik beni rahatsız, endişeli ya da stresli yapıyor.	1	2	3	4	5
7	Önceden kestirilemeyen olaylar beni alt üst ediyor.	1	2	3	4	5
8	İhtiyaç duyduğum bilginin tümüne sahip olamamak beni engelliyor.	1	2	3	4	5
9	Belirsizlik istediğim şekilde bir yaşam sürmemi engelliyor.	1	2	3	4	5
10	Çok iyi planlanmışken bile beklenmeyen ufacak bir durum her şeyi bozabilir.	1	2	3	4	5
11	Harekete geçme zamanı geldiğinde belirsizlik elimi kolumu bağlıyor.	1	2	3	4	5
12	Belirsizlik içinde olmam, benim en iyi olmadığımı gösterir.	1	2	3	4	5

13	Emin olamadığım zaman, yapacaklarım konusunda ilerleyemiyorum.	1	2	3	4	5
14	Emin olamadığım zaman çok iyi çıkartamıyorum.	1	2	3	4	5
15	Benim aksime, diğer insanlar ne yapacaklarından emin gözüküyorlar.	1	2	3	4	5
16	Belirsizlik beni kırılğan, mutsuz ya da hüzünlü kılıyor.	1	2	3	4	5
17	Geleceğin benim için neler getireceğini her zaman bilmek isterim.	1	2	3	4	5
18	Beklenmedik olaylara katlanamıyorum.	1	2	3	4	5
19	En ufak bir şüphe bile harekete geçmemi engelliyor.	1	2	3	4	5
20	Her şeyi önceden organize edebilmeliyim.	1	2	3	4	5
21	Emin olamamam, güvensiz olduğum anlamına gelir.	1	2	3	4	5
22	Başkalarının kendi geleceklerinden eminmiş gibi görünmeleri adaletsizliktir.	1	2	3	4	5
23	Belirsizlik derin uyumamı engelliyor.	1	2	3	4	5
24	Bütün belirsiz durumlardan uzaklaşmalıyım.	1	2	3	4	5
25	Hayattaki belirsizlikler beni strese sokuyor.	1	2	3	4	5
26	Geleceğimle ilgili kararsız olmaya katlanamıyorum.	1	2	3	4	5

Ek 5: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu

Aşağıda çocukluğunuz ile ilgili bazı ifadeler yer almaktadır.

Anketi doldurmadan önce aşağıdaki yönergeyi lütfen dikkatle okuyunuz:

1. Anketi doldururken, anne ve babanızın size karşı olan davranışlarını nasıl algıladığınızı hatırlamaya çalışmanız gerekmektedir. Anne ve babanızın çocukken size karşı davranışlarını tam olarak hatırlamak bazen zor olsa da, her birimizin çocukluğumuzda anne ve babamızın kullandıkları prensiplere ilişkin bazı anılarımız vardır.
2. Her bir soru için anne ve babanızın size karşı davranışlarına uygun seçeneği yuvarlak içine alın. Her soruyu dikkatlice okuyun ve muhtemel cevaplardan hangisinin sizin için uygun cevap olduğuna karar verin. Soruları anne ve babanız için ayrı ayrı cevaplayın.

Örneğin;

Anne ve babam bana iyi davranırlardı.				
	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

1. Anne ve babam, nedenini söylemeden bana kızarlardı ya da ters davranırlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

2. Anne ve babam beni överlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

3. Anne ve babamın yaptıklarım konusunda daha az endişeli olmasını isterdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

4. Anne ve babam, bana hak ettiğimden daha çok fiziksel ceza verirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

5. Eve geldiğimde, anne ve babama ne yaptığının hesabını vermek zorundaydım.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

6. Anne ve babam ergenliğimin uyarıcı, ilginç ve eğitici olması için çalışırlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

7. Anne ve babam, beni başkalarının önünde eleştirirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

8. Anne ve babam, bana bir şey olur korkusuyla başka çocukların yapmasına izin verilen şeyleri yapmamı yasaklardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

9. Anne ve babam, her şeyde en iyi olmam için beni teşvik ederlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

10. Anne ve babam davranışları ile örneğin üzgün görünerek, onlara kötü davrandığımı için kendimi suçlu hissetmeme neden olurlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

11. Anne ve babamın bana bir şey olacağına ilişkin endişeleri abartılıydı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

12. Benim için bir şeyler kötü gittiğinde, anne ve babamın beni rahatlatmaya ve yüreklendirmeye çalıştığını hissedirdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

13. Bana ailenin 'yüz karası' ya da 'günah keçisi' gibi davranılırdı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

14. Anne ve babam, sözleri ve hareketleriyle beni sevdiklerini gösterirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

15. Anne ve babamın, erkek ya da kız kardeşimi(lerimi) beni sevdiklerinden daha çok sevdiklerini hissedirdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

16. Anne ve babam, kendimden utanmama neden olurlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

17. Anne ve babam, pek fazla umursamadan, istediğim yere gitmeme izin verirlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

18. Anne ve babamın, yaptığım her şeye karıştıklarını hissedirdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

19. Anne ve babamla aramda sıcaklık ve sevecenlik olduğunu hissedirdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

20. Anne ve babam, yapabileceklerim ve yapamayacaklarımla ilgili kesin sınırlar koyar ve bunlara titizlikle uyarlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

21. Anne ve babam, küçük kabahatlerim için bile beni cezalandırırlardı.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

22. Anne ve babam, nasıl giyinmem ve görünmem gerektiği konusunda karar vermek isterlerdi.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

23. Yaptığım bir şeyde başarılı olduğumda, anne ve babamın benimle gurur duyduklarını hissedirdim.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
Baba	1	2	3	4
Anne	1	2	3	4

Ek 6: Temel Kişilik Özellikleri Ölçeği

YÖNERGE:

Aşağıda size uyan ya da uymayan pek çok kişilik özelliği bulunmaktadır.

Bu özelliklerden her birinin sizin için ne kadar uygun olduğunu ilgili rakamı daire içine alarak belirtiniz.

Örneğin; Kendimi biri olarak görüyorum.

<u>Hiç uygun değil</u>	<u>Uygun değil</u>	<u>Kararsızım</u>	<u>Uygun</u>	<u>Çok uygun</u>
1	2	3	4	5
	Hiç uygun değil Uygun değil Kararsızım Uygun Çok uygun			Hiç uygun değil Uygun değil Kararsızım Uygun Çok uygun
1 Aceleci	1 2 3 4 5	24 Pasif	1 2 3 4 5	
2 Yapmacık	1 2 3 4 5	25 Disiplinli	1 2 3 4 5	
3 Duyarlı	1 2 3 4 5	26 Açgözlü	1 2 3 4 5	
4 Konuşkan	1 2 3 4 5	27 Sinirli	1 2 3 4 5	
5 Kendine güvenen	1 2 3 4 5	28 Canayakın	1 2 3 4 5	
6 Soğuk	1 2 3 4 5	29 Kızgın	1 2 3 4 5	
7 Utangaç	1 2 3 4 5	30 Sabit fikirli	1 2 3 4 5	
8 Paylaşımçı	1 2 3 4 5	31 Görgüsüz	1 2 3 4 5	
9 Geniş / rahat	1 2 3 4 5	32 Durgun	1 2 3 4 5	
10 Cesur	1 2 3 4 5	33 Kaygılı	1 2 3 4 5	
11 Agresif(Saldırgan)	1 2 3 4 5	34 Terbiyesiz	1 2 3 4 5	
12 Çalışkan	1 2 3 4 5	35 Sabırsız	1 2 3 4 5	
13 İçten pazarlıklı	1 2 3 4 5	36 Yaratıcı(Üretken)	1 2 3 4 5	
14 Girişken	1 2 3 4 5	37 Kaprisli	1 2 3 4 5	
15 İyi niyetli	1 2 3 4 5	38 İçine kapanık	1 2 3 4 5	
16 İçten	1 2 3 4 5	39 Çekingen	1 2 3 4 5	
17 Kendinden emin	1 2 3 4 5	40 Alıngan	1 2 3 4 5	
18 Huysuz	1 2 3 4 5	41 Hoşgörülü	1 2 3 4 5	
19 Yardımsever	1 2 3 4 5	42 Düzenli	1 2 3 4 5	
20 Kabiliyetli	1 2 3 4 5	43 Titiz	1 2 3 4 5	
21 Üşengeç	1 2 3 4 5	44 Tedbirli	1 2 3 4 5	
22 Sorumsuz	1 2 3 4 5	45 Azimli	1 2 3 4 5	
23 Sevecen	1 2 3 4 5			

Ek 7: Etik Kurul Onay Formu

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
Etik Kurulu Kararları

Toplantı Tarihi: 06.12.2016

Toplantı Sayısı: 15

Karar: 4

Dekan Prof. Dr. Abbas TÜRNÜKLÜ'nün başkanlığında belirtilen üyelerin katılımı ile Çarşamba günü saat 13:00'de toplanan Fakültemiz Etik Kurulu aşağıdaki konuyu görüşerek karara bağladı.

KARAR:

Fakültemiz Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr.A.Esin YILMAZ SAMANCI'nın sorumlu araştırmacı olarak yer aldığı ve Duygu UZUN'un yüksek lisans tezi kapsamında yürütülecek olan "Patolojik Endişenin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik Özellikleri, Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" başlıklı çalışma önerisi ve ekleri incelendi.

Yapılan görüşmeler sonunda;

Fakültemiz Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr.A.Esin YILMAZ SAMANCI'nın sorumlu araştırmacı olarak yer aldığı ve Duygu UZUN'un yüksek lisans tezi kapsamında yürütülecek olan "Patolojik Endişenin Yordanmasında Algılanan Ebeveyn Tutumları, Kişilik Özellikleri, Üstbilişler ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" başlıklı çalışma önerisinin Fakültemiz Etik Kurulu'na etik açıdan uygunluğuna oybirliği ile karar verildi.

Doç.Dr.Nilsen GOKÇEN
DEKAN YARDIMCISI

Prof.Dr. Levent AYSEVER

(GÖREVLİ)
Yard.Doç.Dr. Özgün KOŞANER

(KATILMADI)
Prof.Dr. Recai TEKÖGLÜ

Yard.Doç.Dr. Müge İŞIKLAR KOÇAK

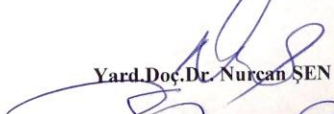

Doç.Dr. Gülay DİRİK

Yard.Doç.Dr. Devrim ÇETİN GÜVEN

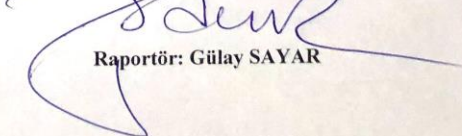

Doç.Dr. Yesim BAŞARIR

(KATILMADI)
Yard.Doç.Dr. Gazanfer KAYA

Doç.Dr. Aygün EKİN MERİÇ

Yard.Doç.Dr. Nurcan ŞEN

Yard.Doç.Dr. Üzümlü AKGÜL

Raportör: Gülay SAYAR

Ek 8: Bilgilendirilmiş Onam Formu

Değerli Katılımcı, bu araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. Adviye Esin Yılmaz Samancı'nın danışmanlığında, yüksek lisans öğrencisi Duygu Uzun'un yüksek lisans tezi kapsamında yapılmaktadır.

Araştırma üniversite öğrencilerine yöneliktir. Bu nedenle **ARAŞTIRMAYA SADECE ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ KATILABİLİR.**

Araştırmanın amacı; patolojik endişenin yordanmasında algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Size sunulan anketlerde geçen soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Anketlerde yer alan sorulara içtenlikle ve sizi en doğru yansıtacak şekilde cevap vermeniz araştırmanın niteliği açısından çok önemlidir.

Bu araştırmadan elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacaktır. Araştırmadan elde edilen veriler toplu olarak değerlendirilecek ve araştırma sonuçları yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Vereceğiniz cevaplar bireysel olarak değerlendirilmeyeceği için **SİZDEN HERHANGİ BİR KİMLİK BİLGİSİ İSTENMEMEKTEDİR.**

Araştırmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Araştırmaya katılmak fiziksel ve duygusal açıdan herhangi bir risk taşımamaktadır. Bununla birlikte herhangi bir nedenle araştırmadan geri çekilme hakkınız bulunmaktadır ve geri çekilmenin bir bedeli olmayacaktır. Ancak araştırmaya devam etmeniz bilime sağlayacağınız katkı açısından önemlidir. Araştırma yaklaşık olarak 25 dakika sürmektedir. Araştırmanın güvenilirliği açısından anketlerde yer alan tüm soruların cevaplanması önemlidir.

Araştırma hakkında daha fazla bilgi edinmek ve / veya araştırmanın sonuçları hakkında bilgi almak isterseniz Psikoloji Bölümü öğretim üyelerinden Doç. Dr. A. Esin Yılmaz Samancı ya da Duygu Uzun ile aşağıda yer alan e-mail adresleri aracılığıyla iletişime geçebilirsiniz. Araştırmaya sağlayacağınız değerli katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

İletişim:

A. Esin Yılmaz Samancı: e-mail: esin.yilmaz@deu.edu.tr

Duygu Uzun: e-mail: uznduygu@gmail.com

Yukarıda verilen bilgileri okudum, anladım ve araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Evet () Hayır ()